

PSOHLAVCI.

HISTORICKÝ OBRAZ

ALOIS JIRÁSEK

www.digiBooks.cz

Za starodávna byly našemu království českému přirozenou a mocnou hradbou hluboké lesy, jež od hřebenů hraničných hor na mnoho mil do vnitra země se rozkládaly. „Stráže“ zvláště k tomu určené střehly přechody vedoucí tím pomezným hvozdem, opatřující zároveň „brány zemské“, stále to tvrze a hradby na ochranu stezek při hranicích zřízené.

Ponenáhlu, zvláště za 13. století, kdy cizí osadníci valem k nám se hrnuli, sami králové naši přestali šetřit lesů hraničních jakožto ohrady zemské a dávali cizincům mýtiti část' po částí. Nejdéle a nejlépe zachoval se pomezný hvozď na straně západní proti Bavorům, na svazích i na úpatí velikolepé Šumavy. Část' její a nejdůležitější cesty tudy od Domažlic do Němce vedoucí od nepaměti Chodové opatrovali, lid jadrný, otužilý, postavy statečné, mysli udatné.

Vesnice jejich, někdy na samém pokraji královských lesů, rozkládají se v nížině i na výšinách, ale vždy tak, že mají před sebou v tu stranu ku bránicím chlupy nebo vrchy, za něž se tulí jako za přirozené bašty proti nepříteli. Roztroušeny jsou pasem asi šest mil dlouhým podél hranic při přechodech a důležitých stezkách.

Tak od Domažlic nejdále na je poblíže průsmyku všerubského vesnice Lhota a Pocínovice, od těchto pak k sz. mezi cestami všerubskou a brodskou: Kýčov, Medákov, Tlumačov a Stráž, nejdále pak odtud sz. při cestě do Mnichova pod lesy vesnice Újezd, Draženov, Postřekov, Chodov a nynější městys Klenec.

Kdy Chodové, tito čeští hraničáři, sem byli zavedeni, na určito známo není. Než tolik jisto, že službu svou statečně vykonávali, v čas nepřátelských vpádů stezek a cest hájíce, i bojujíce ve všech těch bojích a bitvách, které kdy v jejich okrese a v okolí svedeny byly.

Jakož je jisto, že pomáhali Břetislavu knížeti Němce u Brůdku udatně porážeti, tak také je nepochybně, že nelenili v bojích ostatních, jmenovitě pak za časů husitských, slavné paměti.

Za dob pokojných chodili po pomezí a dbali, aby sousedé Němci hranic našich neztenčovali, hvozď český bez práva nemýtili, v něm nelovili a vůbec pychu v něm se nedopouštěli. Při tom, jak staré paměti vypravují, bylo Chodům nejednou krvavou bitku podstoupiti a to s pytláky a škůdci bavorskými, zvláště brodskými. Spolehlivými společníky byli Chodům na těch pochůzkách a strážích velicí a silní psové, dobrou pak družkou čekana¹ a za dob pozdějších ručnice, dlouhá i krátká. Zbraň nosili vždy i za dob, kdy podle usnesení sněmovních ostatním obyvatelům našeho království toho dovoleno nebylo.

Kdykoliv český král ubíral se jejich končinami, vítali ho Chodové ve zbrani pod hlavním praporem svým, na němž psí hlavu² v erbu měli, a uctivše knížete svého po starodávném obyčeji soudkem medu, provázeli jej jako čestná stráž horami přes hranice.

Za těžké a často nebezpečné služby požívali Chodové zvláštních výhod a práv.

Od jak živa byli lidem svobodným, nejsouce poddáni žádné vrchnosti, toliko samému králi. V území jejich nesměl se žádný šlechtic zakoupiti nebo usaditi. Robot a jiných služeb poddanských, jakéž všecken lid selský velice tížily, Chodové nekonali žádných. Lesů, jež chránili, volně směli užívat, a za starodávna v nich i bez překážky honili, cvičíce sílu svou na medvědech a vlcích, kterých ještě v 17. století Šumavou hojně pobíhalo.

Cla a mýta po všem království neplatili, řemesla ve svém okrese volně provozovali. Bez překážky a po vůli směli se kamkoliv stěhovati a se přižeňovati, i ve hromady se scházeti.

Vlastní jejich soud „práva chodovského“ zasedal každé čtvrté neděle v zámku neb hradu jejich v Domažlicích, skládaje se z „rychtáře chodovského“, vládou královskou ustanovovaného, a z konšelů či rychtářů z vesnic chodských.

¹ Čekan, čakan, na Chodsku „čekana“, hůl a zbraň zároveň, asi 1½ mt. z výší, ze tvrdého dřeva. Na dolním konci měl silný, ostrý boiler., naliore pak sekerku s palcátkem. Bradlo bývalo nahoře až na stopu plechem a hřeby hojně ozdobeno. Cekaný nosývali za starých Časů mužové ženatí, když vycházeli za službou, nebo do Bavor, do města, ku svatbám, ku krtinám a p.

² Odtud přezdívka jejich: Psohlavci. Viz P. Stránského: R republica Bojema.

Na hradě chodském přebývali domažlický purkrabí nebo hejtman, chodský rychtář a přísežný písař, nejvyšší jejich úředníci. V hradě tom chovali také prapor svůj, pečeť a privilegia, jež udělili jim králové Jan Lucemburský, Karel IV., Václav IV., Jiří Poděbradský a j. Tam také v čas potřeby ve zbrani se shromažďovali a v čas války ženy své a děti i nejlepší majetek uchraňovali. —

Naposled konali Chodové službu svou osudného r. 1620, zdělavše na pomezí bavorském záseky na příležitých místech. Tenkráte jim Frydrych, zimní král, přísně poručil, „aby dle povinnosti své a pořádku jedné každé vesnice stráž bedlivou netoliko ve dne ale mnohem více v noci drželi a proti nenadálým vpádům nepřátelským těch míst hájili, v nich ustavičně do určitého času zůstávali, z nich dříve času vyměřeného ve dne ovšem i v noci nikam neodcházeli, a zjednajíce sobě náležitý praporec vojenský, jímž by jedna osoba vládnouti mohla, k němu přísahu učinili. — Aby při těch vartách tím lepší řád držán byl, aby vždycky jeden den rychtář a druhý den písař při nich zůstával —“ Tenkráte naposled ozývalo se hlubokým hvozdem šumavským volání stráží chodských, tenkráte naposled vlál nad hlavami hraničářů českých bílý praporec s Černou obrubou, zdobený psí hlavou. Pak přišla bělohorská bitva. — Záplava obecné zhouby stihla hltanou vlnou také pohorské zákoutí volného Chodska. Čtyřicátého dne po exekuci staroměstské postoupeni jsou svobodní Chodové zápisem Karla z Lichtenštejna na místě císařském zástavou na 7500 zl. říšskému dvornímu radovi Volfu Vilému Lamingerovi sv. pánu z Albenreuthu, jenž byl jedním z císařských komisařů a ředitelů hrozného truchlohry dne 21. června roku 1621. O devět let později prodáni jsou Chodové témuž Lamingerovi v úplný dědičný majetek za 56000 zl.

Nový pán ovšem nechtěl uznati a neuznal jejich svobod a privilegií a nakládal s nimi jako s lidem robotným a poddaným.

Tenkráte nastal poslední a největší chodský boj. Hájit' svobody milovní mužové práv svých proti násilí a bezpráví. Přes šedesáte let trval nerovný ten zápas. Časem svitla Chodům jiskra naděje u dvora vídeňského, kdež se svobody domáhali: než posléze nástupce Lamingerův, syn jeho

Maxmilián, při vyhrál, a Chodům dodán rozsudek, že jednou na vždy žádost' jejich se odmršťuje, privilegia jejich že jsou anulována a již neplatna, jim pak samým že se ukládá pod přísnými tresty perpetuum silentium!

To bylo roku 1668.

Skutečně pak na Chodsku panovalo silentium — ticho jako hrobové, a nepřerušeno ani pak, kdy roku 1680 téměř po všem českém království strhlo se strašlivé povstání selské.

Ale perpetuum přece nebylo. Chodové je přerušili. A tu se počíná naše historie.

I.

Časná tma listopadového večera zastřela stráně doliny pohorského kraje na úpatí strmého Čerchova i táhlé Haltravy. Černé a husté mraky nízko se hnaly přes lesnatá jejich temena i hor ostatních Českého lesa, jenž obrovským valem zvedal se nade ztichlou krajinou, zanikaje v oblacích i ve tmách.

Nehostný nadešel čas.

Vichr byl všeho pánem, i mraku i země, na níž se všecko před ním chvělo: staletý ve stráních hvozd i strom v širém poli opuštěný. Břízy, staré i mladé, husto rostoucí na boře Hrádku nad vesnicí Oujezdem, šuměly, lkaly a chvěly se v nahotě své, neboť vichr jim v chumáčích rval poslední, zlaté listí a honil je černým vzduchem u divokém víru. Na sousední však Hůrce vzdorně hučel dubový háj a potřásal rozložitými korunami, bráně se vichru, jenž teď z něho divoko výraziv, zalehl až dolů do ztichlé vsi, tulící se jako hnízdečko k homolovitému Hrádku.

Stromy u stavení i na sadech klátily se a prudko šuměly. Nejhlasněji však hučela věkovitá lípa rostoucí na prostranném nádvoří „u Kozinů.“ Váha a bidlo staré studně pod lipou vrzaly a rachotily; než zvuk ten nelibý přehlušován byl hukotem větru v rozložené koruně starého stromu.

Ve statku svítily. Ve mdlé záři na dvůr nízkým oknem padající kmitl se pod lipou náhle prudký vír žlutého listí, jež vichr, divě se zatočiv, mžiknutím zvedl a zanesl do tmavé výše. A v tom, když takto jako by rozzuřen nejdivěji hvízdal a hýkal, postavil se někdo ve světnici do okna. Jen za okamžik bylo viděti tu silhuetu — teď okno se pootevřelo. Nahé, ženské ruce vystrčily ven do tmy nevelkou mísu, a v ten už okamžik se z ní bělostně zaprášilo. Mrak jako padlý sníh náhle z ní vystoupiv, náhle se rozplynul ve větru, jemuž byl obětován. Naříkavá Meluzina pohltivši hladově na ráz mouku z mísy danou jí na utišení, zasténala ještě jednou, ale pak se hnala tmou dále.

Okno se zavřelo, stín v něm zmizel.

Nehostný panoval čas.

Ve statku však ve dřevěné světnici, dosti prostranné, bylo mílo a útulno. V krbu hořel oheň a smolná polena praskala. Louč v černém svícnu zastrčená hořela plamenem a zář její teď jasně padla na obětnici, jež přinesši Meluzině oběť od okna odstoupila a nesla prázdnou mísu na nenatřený sudeň.³ Byla to sama selka, toho statku hospodyně: žena mladá, pěkné postavy, pěkného obličeje, z něhož nejhezčí byly jasné, hnědé oči a nos táhlý a rovný. Vlasy měla pestrým šátkem zavinuty, na sobě pak sukni a oblěčku, jež nezakrývala zcela košilí na řadrech, sepjatou lesklým srdíčkem olověným.

Postavivši misku na sudeň, usedla zase na židli opodál malované postele pod nebesy a vzavši kucel do ruky, uváděla hejčedlo⁴ v houpavý, volný pohyb a jala se přitlumeným hlasem zpívati:

„Hajej dítě,
kolebu tě,
abys spalo,
neplakalo,
své mamince pokoj dalo —“

Z venku se ozývala bouře. Šum stromův a hukot větru sléval se v jediný hlas, od něhož se okna otřásala. Mladá však matka zpívala ukolébavku dále. Ale ještě jiné zvuky nežli její písňe bylo ve světnici slyšeti. Tam ve stinném koutě druhá postel pod nebesy, a ztad se ozývá hlasitý šepot, šuškáni, tajený smích, jenž dlouho dusen teď propukl, vesele, jasně, jako stříbrný zvonek. Ale již ho druhý, hrubší hlas konejší, tlumí a v tom také hospodyně je od hejčedla okřikla, — nikoliv však ostře a přísně,

³ police

⁴ Hejčedlo, plátěná plachta čtyrrohá, v níž se děti kolébají. Na každém rohu přišit jest silný tkaloun. Dva a dva z těch kalounů na jedné straně prostrčí se železným kroužkem ve trámě u stropu zatlučeným, a zavážou. K jednomu z nich přiváže se dlouhý „kucel“, o třech pramenech z kouděle upletený a tím se uvádí hejčedlo v pohyb.

— aby se upokojili, že Hanálka již usíná. Tak zase, houpajíc, dala se do zpěvu:

„Nedášli ty
pokojíčka,
hodíme tě do rybníčka,
a z rybníčka do Dunaje.
Chyt' si ho, ty hastrmane!“

Malá Hanálka v hejčedlu spokojeně si broukala a houkala, ale čím dále tím slaběji, až umkla. Ještě několik kyvů, pak pustila matka kucel a zamířila ke druhé posteli, kdež v ten okamžik zpod čistých záslon květovaných nebes vztýčil se hospodář, její muž, jenž byl dosud se svým nejstarším děckem se povaloval a s ním se škádlil.

Sedlák, jemuž bylo málo přes třicet, muž slušné vysoký a urostlý, shrnuv si dlouhé, kaštanové své vlasy za uši, hleděl usmívavě vstříc své ženě. Klučina pak tříletý, košilatý, tváře kulaté, jiskrných očí jako trnky, opíraje se o tatíkova záda, volal matku, aby k nim přisedla.

„I vy nehupřahaná čeládko!“ zvolala s líčenou přísností selka. — „Ticho! Pavle, huž bys míl spat — Chutě do pelíška! Hanálka teky huž spí.“

„Ha pěkně spí!“ ozval se hospodář a zasmáv se, ukázal na hejčedlo. Z něho přes okraj vyhlédla rozmilá hlavička malé asi dvouleté holčičky, jejíž plavými kučerami prorážela zardělá zář planoucí louče jako lesklé zlato.

Mladý Sladký, nebo Kozina, jak mu po jménu jeho statku říkali, vstal a šel k hejčedlu. Byl v kožených, světlých spodkách po kolena, v punčochách a těžkých střevících, bez vesty, bez kazajky, jen tak v košili, širokých rukávů, z předu porozhalené. Jak ruce po své dcerušce vztáhl, jak ji pak ve výši před sebou laškuje k posteli nesl, bylo nejlépe viděti jeho statnou štíhlou postavu. Na loži teď shlukla se všeka rodina; veselé děti po otci lezoucí, a rodičové veselí z radosti svých dítek.

Zněl tu libý souzvuk rodinného štěstí. Hučení podzimní bouře ho nerušilo.

Však toho štěstí nedošli jenom tak, bez boje. Stará Kozinová dost bránila synu svému, tehdy již samostatnému hospodáři, když před čtyřmi lety jí oznámil, jakou že si vyvolil nevěstu. Nezdálat' se jí, podobná sic a hezká, ale chudobná dívčí do Kozinova statku, který, ačkoliv už na něm rychtářové neseseděli, jako za starších časů, byl jedním z nejpřednějších. Ta dávná čest' mu zůstala, neboť každé děcko vědělo, proč nová vrchnost dědu Kozinovu vzala rychtářství, že nechtěl dle její noty tancovat a býti proti svým lidem. —

Ale na konec stará synovi přece povolila.

„Na dubě nerostů než žaludy,“ řekla. „Je to Kozina, hlava nehústupná, kterak dub tvrdá. Hal hať mu není pak s Hanči na světě těsno —“

Tenkráte veselý Řehůrek, dudák, jak mu Jiskra říkali, zasmál se a pravil:

„Věru že nebude! Budú spolu žít jak sto květů —“

Jak by on nechválil a všecko nejlepší neprorokoval, když byl mladého hospodáře důvěrník, sám jediný jeho tajemství znal i jeho poslem a rádcem býval. Ale co řekl, splnilo se.

Mladý Kozina žil se svou Hanči opravdu jako sto květův a to ne půl léta, rok, jak bývá, ale již páté léto. Domácnost ho pořád těšila, ba snad čím dále tím více. Doma u ženy, a teď ještě více u dětí seděti, s nimi dovádět a laškovati, to mu bylo nejmilejší. Až mu za zlé měli, protože na svět, mezi mužské, do krčmy skoro ani nevyšel, aby jak bývá, pohovořil a porokoval.

Ještě tak nejspíše s dudákem, Jiskrou Řehůrkem, zabral se do hovoru někde v poli, na mezi u lesa nebo časem v neděli odpoledne ve statku na sadě.

Baže se mladý Sladký změnil. Jindy se rád po nocích toulal a to s puškou nebo s tenaty v lese, rád vlky do jam chytal, a nenáviděné vrchnosti kde mohl něco vyvedl. Co se však oženil, zkrotl jako beránek.

Když páni vzkázali o povoz, aby dříví vozil, nebo jinou robotu konal, mlčky poslechl a pacholka poslal. Jindy jako všichni a všude na Chodsku klnul té nezvyklé porobě a jak jen mohl se bránil a vytáčel.

Stará Kozinová majíc rty pevně sevřeny, zasmušile a přísně hledívala naň v takových chvílích a pomyslíla v duchu, nebo starému bratru draženovskému Hrubému, když k ní přišel, si potoužila:

„Ten chlapec! To huž není Kozina. Ten se po tátovi netrhl. Žena mu vzíla všechno srdce.“

„Žena a děti,“ slušelo spíše dodati. Zdálo se tak i nyní v tu chvíli, kdy nedbaje podzimní bouře s rodinou svou na jednom loži seděl a upřímně se smál svým dovádivým dětem, jež jako koťata po něm lezly.

Pojednou se však vzpřímil a naslouchal. V ten okamžik také starý Vlk pode stolem probral se ze dřímoty a výraziv na světlici hlasně zaštěkal.

„Vždyť prásy sotva začaly,“ mínila selka vzavši malou Hanálku na klín. Myslílať, že snad někdo z čeládky se vrací z prasek u sousedu, kdež se právě ten týden odbývaly.

„Te⁵ někdo cizí,“ odvětil hospodář a šel ven na síň otevřít domovní dvěře, na něž někdo byl zabušil.

Závora klapla a již také ozval se venku cizí, mužský hlas, jenž zanotoval:

„Na Hújezdském Hrádku zpívá pěkný ptáček —“

V tom hospodář něco promluvil tak, že nebylo slyšeti slov zpěvákových, jenž se však mýliti nedal a dále zpíval:

„Von tam pěkně zpívá, haž se to rozlíhá, haž se to rozlíhá vedle našich vrát. —

Tak pozpěvuje, vstoupil do světnice, kdež se u prahu zastavil a pozdravil. Veselý křik malého Pavla ho uvítal, selka pak zvala:

„Pokroč dál, Jiskro! Tepřiva zez města? To zrouna dost častně. To tě Dorla pěkně huvítá.“

⁵ To je.

„Pěkně, nepěkně. Bude-li z křenu, budu já z pepře.“ A dudák pohodiv svým nástrojem na rameni, šelmovsky se usmál.

„Ha, žes tak vesel, samé zpívání,“ mínil hospodář.

„Jak by nebul, šale tam ten vichr pěkně zpívá, baž se to rozlívá. Boží dopuštění, to bula cesta! Měch se mi větrem nadul ha dudy samy hrály, ha já ve tmě poskakoval, hdyž bulo tulik muziky; z mokrého přílohu⁶ na změt⁷ přes kamení, z bláta do bláta, jen mlaskalo —“

Řehůrek Jiskra, položiv dudy na lavici, sám vedle nich se posadil. Beranici s červeným dýnkem nechal na hlavě. Tvář kulatá, hladká, mající na bradě důlek, pořád se mu ještě usmívala. Vlastně jen jeho veselé, šelmovské oči, jež rád přimhouřil, když něco čtveráckého zamýšlel nebo propovídal. V letech se mladému hospodáři rovnal; ač byl o dvě, o tři léta starší.

Zatím juž selka, přinesši soli a bochník chleba v bílé rouše zahalený, obvyklým „přej si“ pobízela hostě, aby si chutě krájel.

„Co nového v městě“ ptal se hospodář.

„Ne mnoho. Povídali si tam v krčmě dva susedé, ha já by súdil, že buli od městského práva, že se páni po nás ptali. — Šak tam strejka draženovský teky sedili ha všecko slyšili —“

„Po kom že se ptali?“ zvolal kvapně hospodář.

„Po chodovských právích. Na hůradě v městě. Chtíli ta psaná práva, víš, co bula na našom zámku.“

„Ha, hdo je chtíl?“

„Bul tam z Kúta tuten správčí Koš a z Trhanova. Nu, susedé se smíli, že toho popadli. — Nevím, co se všecko dílo, hale tuten Koš se prý sápal a prál, šak že von tranovský pán Chodovákom hukáže —“

Dudák se zamlčel, ale jako by si pojednou vzpomněl, dodal:

⁶ Úhor

⁷ Měkota

„Dobře míl tuten súsed tám v krčmě, kerak že ta chodovská práva jsú pojednou vzácná. Nebožtík starý Lomikar⁸ i tuten mladý že se Chodovákom na vrch hlavy vy smíli, hdyž mluvili o pargamenech —“

Hospodář i jeho žena, držící v náručí malou Hanálku, pozorně naslouchali a nevšímali si ani, že malý Pavel košilatý, sklouznuv s postele, u dud se postavil, obdivuje se především jejich pěknému kozítku. Nejprve se na něj jenom díval, pak osměliv se, sahl po jeho srsti, očkách i po blýsknavých cetkách, jež mu Jiskra mezi růžky na ozdobu čela zavěsil. A tu si kloučka také matka všimla; otec však hleděl do země a pozvedl teprve svých očí, když dudák umlkl.

„Ha, hdy to bulo, Jiskro?“

„Snad předovčírom —“

„Haby zas něco netrhlo, nějaká nehoda —“ mladá hospodyně starostně povzdechla.

„Já by súdil —“ začal dudák, však nedokončil, neboť v tom starý Vlk prudce z podlahy vyskočil a jal se štěkati. Hospodář vstav, šel k oknu a hleděl do tmy. Nikoho však nespátřiv, zamířil ven na zásep.

Jiskra vzav malého Pavlíka, na svá kolena ho usadil a kladl mu již pišťalu dud ke rtům, v tom však mladá hospodyně dotekla se dudákova ramene.

„Slyš, Jiskro,“ pravila, „vidíls, jak bul hospodář v myšlínkách, když jsi mluvil? Ha, takový tě je nynčko často ha pro nic za nic! Je tě vesel, hovoří, smíje se, všecko, ha na ráz jako by tuto na něj hodil. To mi tě často napadne, že se mu něco v hlavě díje, nebo že mu něco kterak kámen na srdci leží. Teky mi huž přišlo, že mne huž snad ze srdce pustil, ba že snad lituje —“

„Nebud' bláznová!“ vpadl jí dudák do řeči. „Litovat? Ešče nelituje ha nebude, to já vím. Proto si nenechaj nic stejskat —“

„Chčestí mi přílo ha to víš, co v srdci nosíme, vo to se bojíme — Ha co by tedy bulo? —“

⁸ Lammingier.

„Myslinky se v hlavě divně hemží — Teky to přejde —“

„Haby pán bůh dal, a runě vyslyšil —“ povzdechla selka, slovy mužova důvěrníka patrně potěšená. Zasmála se i, když malý Pavlík s pomocí Jiskrovou vyloudil několik kviklavých, plačtivých tonů.

Zatím mladý Kozina, vyšed ze síně na zásep, rozhlížel se dvorem, kdo to přišel. Že někdo tu byl, toť jisto, jinak by bedlivý Vlk prve byl neštěkal. Byla tma a vítr dosud hučel, takže nebylo dobře ani slyšeti. Však přece! — Slyš, to někdo na okno zabušil — A to tam naproti, přes dvůr, kde stála chalupa vejměnická. Tam přebývala matka mladého hospodáře. Spala již, nebo měla v oknech tmu. Ted' tam zář prokmitla, již se tam projasnilo a jak zardělá zář oknem ven zašlehla, bylo viděti dvě mužské postavy, jež ted' u dveří stanuly. Čekaly nehnuté, trpělivě; ted' zmizely ve dveřích.

Hospodář jako by se na okamžik rozmýšlel nebo čekal. Ze světnice se ted' ozvat hlas ječivých dud; mladý sedlák ho již neslyšel. Mířil přes dvůr k obydlí své matky. Sáhl tam po dveřích. Byly zavřeny. Shýbnuv se, přistoupil k oknu a podíval se do světnice. Zahledl tam matku v kožiše a její dva hosti. Jeden z nich zpod pláště vyňal jakousi krabici nebo truhličku. Ted' ji ten druhý otevřel a vyňal něco blýsknavého, lesklého jako stříbro, a ukazoval to staré Sladké.

V tom však mladý hospodář odskočil od okna. Ozvali se na záspi hlas jeho ženy, jíž zajisté bylo divno, proč se její muž v ten nehostný čas venku tak omeškal.

„Nikdo tu není, Vlk se nadarmo čertil,“ pravil, navrátiv se na zásep.

„Ha proč jsi bul hu mámy? —“

„Podívat se, co dělá. Svítí ešče, bulo mně to divno. Sedí na lajci ha modlí se —“

„Pojd', pojd' do sence; je zima haž mne rozstřísla, ha Jiskra se teky strojí dym. Pavlík chce na ňom dudy —“

Manželé vešli do světnice.

Jiskra se tam už zase Hanálkou zabýval. Nosil ji a houpal, a jak zpíval, upřelo děvčátko naň oči, až pomalounku mu přecházely a usínalo. Dudák je položil opatrně do hejčedla.

„Ty bys bul dobrý tatík,“ mínila žertem hospodyně.

„Bul, škoda, že vrána nemůže k nám trefit —“ a dodal usmívaje se: „Haspoň by se Dorla se mnú tulik nevadila.“

Podotknuv, že musí ještě na prásky přástevníkům zahrát, aby ženě něco koudele vyhrál, vzal dudy, s nimiž se malý Pavel těžko loučil, dal dobrou noc a šel. Hospodář za ním, aby zavřel. Šel však až přede dvéře, na zásep, a tam se dudáka tiše zeptal, šel-li s ním strýc draženovský zároveň z města.

„Ne, zůstal v krčmě. Přisedl k tutěm susedom ha něco s nimi šeptem říčil. Hale hani slůvka jsom nerozuměl. Ha ty, já tě teky něco povím. Hanči mi prvá přála, jak jí húzko vo tebe. Myslí, bláznová, že huž ji nemáš rád, že Často se zamyslíš, nemluvíš, jakobys míl na srdci nějakú tíhu — Já míti takovú hodnu ženu, já by jsom se pořád smíl ha všecken svět by mně jen kvitl. — Tak se pamatuj! K čemu tuten způsob ? Žena za to nemůže: co vlček sham, huž je to tam —“

Dal dobrou noc a za chvílku zmizel ve tmě. Mladý hospodář neobrátil se hned domů, ale stoje na záspi, hleděl upřeně přes dvůr k domku své matky. Okno tam posud mdle zářilo. Pozdní hosté jsou tam ještě. Chtěl zase k oknu, než pojednou se rozhodnuv, vrátil se do síně. Ze světnice zavzněl příjemný hlas jeho ženy, ana dozpěvovala:

„— — své mamince pokoj dalo —“

Ted' teprve připadla mu na mysl živěji slova dudákova, jež prve, zabrán jsa v jiné myšlénky, jen na polo slyšel. Hlas ženin, na nějž už uvykl, připadal mu v ten okamžik tak, jako když za svobodna ji někdy tajně poslouchal v zahrádce zpívající. Zněl dosud tak svěže a mile, a když ji teď zahlédl nahnutou nad usnuvším děvčátkem, zmizel mu mrak myšlének a musil tvář vyjasniti a na svou milou ženu se usmáti — —

Toho večera mladá hospodyně spokojeně a potěšená ulehla. — Řeřavý uhel louče dohořevší rděl se ještě na chvíli temnou světnicí, pak pohasl a tma se kolem uložila. Všichni spali, jen hospodář leže vedle

malého Pavla, nemohl oka zamhouřiti. Staré myšlenky se mu vrátily. Slyšel dech svého synáčka, ponořeného ve zdravý, hluboký spánek, slyšel pokojný dech ženin i Hanálčin, ale nedbal.

Jindy naslouchaje mu, při něm sám pokojné usnul — teď ho neposlouchal. A přece sluch napínal. Čekaltě, neprijde-li matka, nezaťuká-li, nezavolá-li. Ale nic se neozvalo. Po chvíli vstav, přistoupil k oknu.

Naproti, u matky dosud světlo.

Vyhlížel, čekal. — —

II.

Stará Kozinová shasivši z večera světlo, ulehla, ale nespala. Pak přišli pojednou ti dva hosté, které syn její, mladý hospodář, pozoroval, a vyvolali ji, aby otevřela. Hodivši na sebe dlouhý kožich hnědým sukнем potažený, beránkem podšitý, odemkla.

„Roužni,“ ozval se jeden z obou mužů přede dveřmi a stará selka poznala po hlase bratra svého.

Byl to Krištof Hrubý, rychtář z Draženova, muž vysoké postavy, poněkud do předu nachýlené, v širokém plášti. V pravici držel mohutnou čekanu, jejíž žluté kování ve světle rozžaté louče jen se svítilo. Vstoupiv do světnice, postavil dubovou truhlici dobře kovanou, již pod pláštěm nesl, na bílou, lipovou tabuli velikého stolu vyřezávaných trnožův. Jak teď smekl vysokou beranici, bylo jasně viděti jeho vráskovitou, svěží však ještě tvář, výrazu vážného Vlasy, valně již bílé, padaly mu až po ramena, jsouce jen nad čelem, do něhož padaly, rovně zastřiženy. Pěkně zahnutý nos, jasné dosud oči, z nichž mluvily pevnost a sebevědomí, dodávaly statnému starci rázu jako by zemanského, šlechtického.

Vedle vysoké postavy jeho ve tmavém plášti tím více se lišil společník jeho, oujezdský rychtář Jiří Syka, muž nevelké, jadrné však a ramenaté postavy v bílém šerkovém županu⁹ černě lemovaném, od jehož bělosti jasně se odráželo veliké červené srdce na tmavé vestě po straně zapjaté. Z pod velikého a těžkého širáku jeho splývaly k ramenům tmavokaštanové vlasy.

Vejměnice ve starém, dlouhém kožichu, na němž bylo ještě znáti stopy květů pestře vyšíváných, hleděla, jsouc překvapena, na pozdní a nenadálé hosti. Nicméně klidně očekávala, až sami začnou. Bratr její, starý rychtář draženovský, dal se také bez okolků do výkladu. Stručně pověděl, jak byl dnes ve městě, a jak se tam ode dvou konšelů najisto dověděl, že vrchnost' poptávala se po chodských psaných právích, domnívajíc se, že městský úřad uschovává je, jakož před léty na chodském hradě byla Vrchnost' že se skrze správce svého Koše tajně vyptávala, ale dotčení konšelé nemajíce trhanovskou vrchnost' jako všichni ve veliké lásce, svěřili se s tím ochotně starému rychtáři. Ten pak nezamířil domů, ale rovnou cestou do Oujezda, kdež skryt byl u rychtáře, ode dávna na Chodsku nejváženějšího, poklad Psohlavců, privilegia jejich,, a to od těch časů, kdy byli nebožtíku starému Lamingerovi prodání. Tenkrátě několik starších chodských, mezi nimiž byl také děd mladého Koziny, v čas sobě vzpomenuvše na svá práva, kvapem odešli do města žádat domažlických pánův, aby jim vydali privilegia.¹⁰

„Vás nám vzali — tu si je vezměte. Raději ať vy je máte nežli ten Němec lw řekli páni konšelé a dovolili Chodům otevřítí sklepem na jejich hradě, kdež byla truhlice „věcí chodovských“. Od těch časů potulovala se pro bezpečnost po chodských vesnicích, když nová německá vrchnost', ač privilegií uznati nechtěla, po nich přece se sháněla Nevelká ta truhlice, v níž byla zlatá svoboda uzavřena, byla brzo u toho, brzo u onoho rychtáře v

⁹ Kabát, něco přes kolena dlouhý.

¹⁰ L. 1585 král Rudolf přenechal na 60 let správu Chodův Domažlickým zástavou za půjčených mu 87.142 kop.

úkrytu, ale nejčastěji v Oujezdě — a tam také zůstala od onoho času osudného, kdy Chodům poručeno perpetuum silentium, až po dnešní den.

Vrchnost' jako by pak nedbala, nebo zapomněla — až pojednou z čista jasna znovu se po nich shání. — O tom teď „na vejmluvě“¹¹ hovořili oba rychtářové chodští se starou selkou, která napjatě naslouchala oběma, kdykoliv se kdo z nich slova ujal. Ve vážné tváři stařenině, po níž bylo možná poznati, že je sestrou starého Křištofa Hrubého, nezračil se v tu chvíli strach nebo leknutí. Naopak: líce se jí vyjasnilo a ve zraku zasvitl zážeh radosti.

„Nu tak přece něco platí,“ ozvala se a divný úsměv přelétl jí po rtech. „Dobře jste hudělali — Ha mně, ženské, jste je přinesli — Nu, co škodi, schováám je dobře, ha na mou chalpu nikdo nepomyslí.“

Zatím Syka, vytáhnuv z vesty klíček, byl skříňku otevřel a vyňal nejprve pečeť jako tolar velikou na krátkém řetízku stříbrném. Rychtář draženovský i sestra jeho, nachýlivše se, hleděli na pergamenové listiny, jež tu pěkně urovnány a zabaleny ležely. Syka pak jal se jednu po druhé vybírat i na stůl klásti. Ont' je odevzdával a proto jako na přesvědčenou sobě i přítomným je vykládal, zbaviv je nejprve papírového obalu. Sám je mnoho let je byl uschovával a nejednu hodinu noční ve přístěnku tajně u nich strávil, obíraje se jimi tak, až přečetl všechny, jež česky psány byly, i překlady latinských, pořízené již dříve, před léty, za lepších, volnějších časův.

Pismák Syka, jenž mezi svými považován byl jako za prokuratora, položil psané ty svobody a stvrzení jejich pořadem od nejstarší až do posledního Matiašova. Tu ležely v prosté světnici v záři borové louče staré pergamenové listy, dobře složené, pentlemi ovázané, zažloutlé, s hnědými skvrnami po krajích a v rozích ohmatané. Veliké pečeti visely u nich na šňůrách hedvábných barvy někdy červené a bílé; několik však století barvu bílou na žlutavou zbarvilo a družce její jasnou rudost' vyssálo. Pečeti byly dobře zachovány i ta nejstarší z vosku nebarveného, na níž zobrazen byl

¹¹ Na vejminku.

král Jan Lucemburský v plné zbroji rytířské na koni, v kropíři, maje v pravici meč na řetízku a Štít na levici, i pečeti všech ostatních králů, Karla, Václava, Jiříka, Vladislava, Ferdinanda, Maximiliana, Rudolfa i Matiaše, jejichž rděly se nejjasněji.

Na chvilku zavládlo světničkou ticho.

Oba Chodové i stařena mlčky hleděli na osudné latiny, jež staletí a lepší, blaženější časy pamatovaly i svědkem ponížení a utrpení se staly. Syka přelétl ještě jednou jeden list po druhém, jako by je počítal, pak obrátiv se ke Hrubému pravil: „Hani jeden nechybá.“

Stařec jen pokývl hlavou. Přisvědčil tak, neboť znal listy také dobře z let dřevnějších. Syka pak dodal:

„Buly to jinakší časy, hdyž tuty pargameny ha majestaty platily.“

„Ha což neplatí?“ ozvala se kvapně stařena. „Neplatit? Platí, ha třeba že nynčko ne! Hale budu!“ odvětil určitě, ano ostře starý Hrubý. „Tuto je naše právo ha to je selno kerak dub ha nikdo ho nezmiklá, bani Lomikarovo správčí hani sám Lomikar! Naši králové buli jinakší páni, jejich slovo tuto psané více snad platí nežli tuhoto Němce přistěhovalého.“

„Tak, tak,“ svědčil Syka. „To by von chtíl, habychom mu je dali, haby je pak spálil. Pak by tepřiva vzel bječ ha křičíl: ‚Skákejte, chlapi!‘ Hale ešče tuto nesmazáno!“ a rozhrnuv latinskou listinu Jiříka krále, ukázal na překlad do ní na listu vložený, zrovna na místo podtržené:

„— urození pak či vladykové nesmějí nikterak jimi (Chody) vládnouti, neb si je přivlastňoval nebo mezi nimi se usazovati —“

„Ha tuto teky ešče platí!“

A nahnuv se k listu Matiaše krále, za okamžik na něj hleděl, až pak, jako by žádané byl místo našel, jal se čisti:

„— — Příkazující při tom všem obyvatelům ze všech stavů království našeho českého, obzvláštně pak radám našim komory české, nynějším i potomním, věrným našim milým, abyste již jmenované Chody k zámku aneb k hradu našemu domažlickému příslušející nynější i potomní při tomto našem takových jich privilegií, majestátů a svobod obnovení, schválení a potvrzení, pokudž tíž listové jich svědčí, nyní i na časy budoucí a věčné

neporušitelné měli, drželi a pokojně zachovali, žádných jim v tom překážek nečiníce ani jiným činiti dopouštějíce pod uvarováním hněvu a nemilosti naší královské i budoucích našich králů českých. —“

Syka pozvednuv hlavu od listiny, obrátil se Hrubému a jeho sestře a pravil:

„Slyšili jste? Ha „věrní milí“ říkali v tutech listech za stara králové našim otcom, ha teď každý písař dá nám chlapů ha chámů robotných ha myslí vo sobě čerta kus. Hale tuty na ně“ — a ukázal na privilegia. — „Kdybychom jenom tuty dva listy míli, nic bychom se nemušili cintovat,¹² že huž po všom. Dost by jich bulo před právo ha soud. Naše právo je v nich všecko.“

„Zrouna tak to říkávali náš nebožtík táta,“ odvětila selka. „Víš Krisl,¹³ když tuten truhlík ešče hu nás bul —“

„Jau,“ přisvědčil Hrubý. „Hale huž čas, habychom listy skryli —“

„Chutě tedy pote!“ zvala stařena. Oba mužové urovnali listiny do skřínky. Když ji Syka zavřel a se stolu bral, starý rychtář draženovský povzdechl. Sestra jeho kolem se ohlédla, zvláště po oknech, pak šla napřed do sousedních nízkých dveří, v nichž pojednou stanula. Bratr ji zastavil. Ptalt' se:

„Snad jsme míli teky zavolati Jana?“ Myslil tím synovce svého, Sladkého, mladého hospodáře. Syka na tu otázku upřel oči na stařenu, čekaje patrně napjatě, co odpoví. Ta za okamžik mlčela, pak odvětila:

„Ne, tak je to zrouna dobře.“

Syka pokývl, jako spokojeně, svou vlasatou hlavou.

Stařena pak zmizela ve dveřích vedoucích do vedlejší komory, a za ní oba její společníci.

Ve světnici bylo prázdno a ticho. Jen okna se lehounko otřásla, když vítr venku hučící prudčeji zalehl; tu také zamrkal živěji rudý plamen borové louče, jejíž řeřavý uhel se kroutil, na konci černaje.

¹² Třásti se.

¹³ Křištofe.

V tu chvíli zjevila se venku v okně něčí tvář. Vynořila se pojednou, než nezmizela, patrně proto, že ve světnici nikoho nebylo. Sám mladý hospodář to hleděl pátravě do světnice své matky. Hosté, jež byl prve zahlédl, zmizeli i kovaný truhlík. Z komory však vedle světničky ozval se teď temný ohlas pádných úhozů — ale jen několika.

Pak nastalo zase ticho.

Když po chvíli vešel zase starý Hrubý, bělovlasou hlavu shýbaje v nízkých dveřích, a za ním Syka s výměnicí, tvář mladého hospodáře v okně rázem zmizela.

Dražnovský měl se ihned k odchodu. Syka již u samých dveří ještě jednou se obrátil a pravil:

„Nu tak pamatuj, selka, cos slíbila —“

„Lidičky boží, slíbila jsom rukú dáním před pánem bohem,“ odvětila stařena vážně a ne bez výčitky. —

Za chvílku po té stanuli již oba rychtářové zase před chalupou na dvoře. Ve statku bylo tma a ticho. Váha na staré studni pod lipou rachotila a vrzala. Rychtářové jak tajně přišli, tak odešli, ne však nepozorovaně. Ale o tom ani tušení neměli. Jak ven vykročili před statek, vítr zanesl k nim několik veselých zvuků?

„Vítr mi nese muziku do huš,“ pravil Syka, přidržuje si svůj širák. „Toť jistě po přáskách.“

A přistoupiv k ozářenému oknu sousedního statku, nahlížel do vnitř. Tam ve prostorné světnici bylo živo a veselo.

Bylo opravdu po přáskách. Mužští, hlavně chlapci, již se tu sešli, nechali přebírání ječmene k setí, i draní a každý chopil se své dívčí, vřetánko teď a kužel opustivší, a dal se „do kolečka“. Jiskra Řehůrek maje čepici v týle a vlasy v čele, stál v prostřed světnice, nadýmá statečně měch svých dud, jenž „dělá duch“, a hrál až se všecko rozléhalo. A ne jen svou muzikou do tance zval a nutil, ale také svými pohyby pobízel a rozehříval. Nadouvaje tváře smál se pitvorně, oči mhouřil, zavíral a zase ku stropu obracel. Sám na jednom místě se otáčeje, kolena ohýbaje, do taktu

přešlapoval a často zadupal; pak sebou pojednou z boku do boku škubl, zaklátil, na jedné noze se pohoupal, až znovu zadupal.

Staří se smáli, mladí náruživě, všichni zapálení tančili, křepčili kolem ječivých dud, až děvčatům vrkoče i sukně poletovaly. —

Rychtář oujezdský vrátil se zase ku Hrubému, jenž hudby sobě nevšímaje, zvolna do tmy krácel.

„Hyn jsú veselí! Hdyby vědíli!“ pravil Syka.

„Však teky zvědí,“ odvětil vážně starý draženovský rychtář. Když pak ho Syka zval, aby tu na rychtě přes noc zůstal, že je pozdě a za té tmy zlá cesta, odmítl.

„Haby někdo zvědíl, že jsom tu bul? Tmy se nebojím. Dej ti pán bůh dobrú noc.“

Syka zamířil ku své rychtě, Hrubý ke Draženovu. Zanikl brzo ve tmách. Jen jeho volné a pádné kroky bylo ještě na okamžik slyšeti.

V ten okamžik, kdy oba rychtářové se rozcházeli, vystoupil muž jakýsi z černého stínu v koutku u zděné brány statku Kozinova. Byl to sám mladý hospodář. Stál tu nyní chvíli, jako by hleděl za odcházejícími, jako by krokům jejich naslouchal. Pak obrátiv se, krácel volným, tichým krokem do statku. Veselých zvuků, jež za ním ze sousedství se nesly, nedbal. Ani jich neslyšel. Nepozorovaně vešel zase do světnice a tiše ulehl. Bylo slyšeti pokojný dech ženin a dětí tiše dřímajících. Několik hlubokých povzdechů hospodářových však znělo hlasitěji.

* * *

Stará Kozinová po ránu zatápěla, majíc šedé své vlasy ještě šátkem nezavinuty. V tom syn, hospodář, přišel.

Bylo to záhy a málo kdy v ten čas přicházival podívat se k matce. Pozdraviv, usedl na lavici, hleděl oknem ven na zatažené nebe, pak na matku, kteráž se ho pak na děti tázala, na Hanálku a Pavlíka, jak že za toho vichru spali.

„Dobře. Ha vy jste, mamičko, záhy šly spat.“

„Záhy

„Hale pak jste zas svítily. Vidíl jsom zář —“ a pohlédl pátravě na matku.

„Bul tu ten vichr. Bála jsom se, hdyby tak něco se stálo —“

To řekla docela klidně, lhostejně.

Syn ještě chvíli pobyl a čekal. Ale matka se ani slovem o včerejšku nezmínila, hovoříc o věcech obyčejných. A sám se toho také ani slůvkem nedotekl.

Odešel zklamán, a roztrpčen jsa pomysllil:

„Hani vlastní máma tě nevěří!“ — —

III.

Chalupa Jiskry Řehůřka stála poněkud stranou vsi, poblíže lesa. Ačkoliv už pamatovala nejedno pokolení, nevypadala nijak sešle. Dřevěné stěny a takový Štít věkem arcí valně pohnědly, ale k té barvě jejich pěkně se nesla za nimi bělostná, zachumelená střecha a v létě zelený baldachýn dvou jasanů, stojících vedle stavení.

V prkenném peření¹⁴ byla neveliká valba¹⁵ a v té stála Dorla, Jiskrová žena, zavěšujíc na bidlo ve valbě kytice zralých, rudých jeřabin, aby tu, až ted' mrazy uhodí, pěkně promrzly. Byla o několik let mladší nežli její muž. Vypadala statně, mladě, jako dívčí ještě. Za svobodna byla vzácnou a mohla si dost vybírat. Nechala všech, i možných chlapců, a vyvolila si veselého dudáka.

Do té chvíle volby své nelitovala, jen toho sobě často v duchu přála, aby buď Jiskru z dudáka na něco jiného mohla přeměnit, nebo aspoň aby

¹⁴ Štít, lomenice.

¹⁵ Bedněná pavlač v lomenici.

více doma zůstával a tolik se netoulal. Často, často si také pomyslíla na děcko, že by se jí pak nestýskalo. —

Dnes Jiskru doma měla.

Svědčily o tom veselé zvuky, jež ze světnice se ozývaly. Sám jich nevytluzoval; to jeho žák se pokoušel, aby svedl tu skočnou notu. Jiskra byl ještě mladý dudák, ale sláva jeho šla již za rodnou ves, do sousedstva, a staří mluvící o něm říkali, to že bude strážský Kuželka, jemuž na celém Chodsku, ba v celém plzeňském kraji nikdo se na dudy nevyrovnal. Dost a divných věcí si o něm vypravovali, ač již léta letoucí byl na pravdě boží, jak krásně hrál, že při jeho hudbě sochor v pytli tancoval, jak v Praze při dvoře ukázal co umí, tenkrát, když tam krále korunovali a kdy Chodováci měli ještě svá práva. ToÉ že také o strážském nebožtíku Kuželkovi vypravovali, že hodně nachmelen, — a který pak dudák by to vydržel bez vlažení, — jednou pozdě v noci zabloudil v lese mezi rochce¹⁶ a že padl tam do „vlčího hrdla“, do kterého pak přibyl rozmilý host chlupatý a zubatý, jemuž až do ranního svitu hrál, až hajný, přiváben muzikou i pronikavým vytím, dudáka z té trampoty vysvobodil.

Strážský Kuželka byl otcem a mistrem všech dudáků v okolí. U něho se vyučil také starý Řehůrek, u toho jeho syn Jiskra, a ten už také měl několik učedníkův. Učil na housle i na dudy, ač neznal ani noty. Co mu kdo zazpíval, to zahrál na ten neb onen nástroj. Když v hospodě veselé tanečnice ho obstoupily šátky proti němu mávajíce a jedna z nich začala jasným hlasem zpívati písničku z brusu novou, které dosud nikdo nezaslechl ani notou ani slovem, a která se snad teprve včera nebo v tu chvíli jarého vzrušení zrodila: Jiskra Řehůrek mlčky poslouchal první „verš“, usmívaje se, hlavou pokyvuje a jenom střevícem zlehka do taktu přiklepuje, ale jak zpěvačka chystala se k druhému verši, již zahrál Jiskra melodii na housle, společník jeho, šedivý tatík, za ním na bručivé dudy a jonáci chopivše se děvčat, začali kolo.

¹⁶ Rokle.

Aby to také dokázali, aby cokoliv zahráli, k tomu též vedl své žáky, a v tu chvíli Kuba Konopíkova, výrostka asi šestnáctiletého, plných červených tváří, jeřabatého. Byl začátečníkem, jemuž Jiskra celé dudy ještě nesvěřil. Kub¹⁷ pískal dosud jen na „předničku“.¹⁸ Teď na dané znamení umlknuv, stoje před Jiskrou sedícím na lavici u stolu, čekal, co mistr řekne.

„Slyš, Kube, ešče tě jednu povím ha tu mi zahudeš. Víš tu: Náš pan farář pěkně káže —“ a mistr nápěv zazpíval.

Kub začal, ale vtom ho Jiskra zaraziv pravil:

„Hindle de k nám Kozinů sedlák hejtu. Bež si dym. Zejtra zas přijď v tuten čas.“

Kub se nedal dlouho zváti. Mžiknutím byl ze stavení. Jiskra vstav patřil ven oknem očekávaje blížícího se hosta, kterého byl již z daleka poznal.

V ten okamžik zašramotilo něco na peci. Usedlť tam na chudém lůžku, na němž byl dosud tiše ležel, muž dlouhých vlasů, silně prokvetlých, starý to dudákův otec. Byl slepý a nějak „stúnavý“, neboť zakašlal a těžko oddychuje, se ozval:

„Stálo se něco, že de k nám Kozina v tuten čas?“ —

„Ne, táto, nevím; snad hani nejde k nám, hale jen tak kolem.“

V tom se ozvaly venku hlasy. Dorla nachylujíc se z valby, mluvila s mladým hospodářem, jenž se ptal, je-li Jiskra doma. A tu již dudák stanul na prahu usmívaje se a zval hosta dále. Dlouho však nepobízel, neboť jak Kozinu dobře znal, ihned uhodl, že nepřišel jen tak „hejtu“, ale že by mu něco v soukromí rád řekl.

„Jdeš-li do lesa, vyprovodím tě na kúsek“ — dudák sám se nabídl.

„Hano, jdu se podívat, jak tuten vichr nadělal mnoho vývratů.“

A již vskočiv Jiskra do světnice pro čapku, ubíral se ku tmavému boru, nic nedbaje, že Dorlu, přišedší z valby ponebím¹⁹ na síň, málo tím potěšil.

¹⁷ Jakub.

¹⁸ Přední píšťala dud.

¹⁹ Půda.

„Tak se vždycky díje. Buď se sám túlá, buď hdyž něhdo sem zablúdí, tak ho ešte sám vodvede. Sedlák jistě chtíl do sence.“

Tak, vešedši do světnice, žalovala na muže starému tchánovi, jenž se znovu byl na Kozinu ptal. Uslyšev, že juž odešel, mlčky zas ulehl. Na tváři jeho bylo patrně znáti nemilé sklamaní. Každý, kdokoliv sem na samotu zavítal, byl zvláště starci vítaným, neboť každou návštěvou ušla mu spíše chvíle času nekonečného, slepotou trapného; ale zvláště rád vítal mladého Kozinu, svého dobrodince a ochránce, jenž mu před desíti léty život zachoval.

Tenkrátě šel starý Řehůrek do Trhanova, kdež za nemocného pukláře²⁰ měl hráti. Nad Trhanovem, když se ubíral lesem Křížinovcem, zastavili ho dva myslivci, oba Němci, ze zámku trhanovského, oba patrně juž notně zmoklí, neboť jazykem těžko vládli. K potupě však chudého dudáka sloužil jim ještě dost. Nejprve se Řehůrkovi smáli, ale když pak odbyv je, chtěl dále jiti, poroučeli mu, aby jim na tom místě zahrál, chámův a bídnych psů robotných mu nadávající.

Tu se vzbouřila v dudákovi chodská krev; zostra odpověděl a nezalekl se ani pak, když oba Němci jako rozzuření medvědi začali se naň sápat.. Rychle shodil svůj nástroj s ramene a bránil se; měl však jenom holé ruce, oni pak každý po tesáku. Tenkrátě byl by zajisté zahynul, ale když bylo nejhůře, když krví všecek zalit k zemi padal, vyrazil z houštiny Kozinův Vlk, jenž na jednoho ze surovců sám skočil, druhého pak v tom čekanem udeřil mladý Kozina, za věrným psem v zápětí na pomoc chvátající. Zteklivce zahnav, Řehůrka, jenž byl bez sebe, domů odnesl. Tenkrátě starému dudákovi oko vyrazili; druhé pak, an ještě ležel ran plný, tak se zanítilo, že za nedlouho také na ně oslepl.

Od těch časů vedl smutný ten a jednotvárný Život a povyrazil se jenom tenkrátě, když ho syn vzal s sebou do krčmy nebo na spoušťadla,²¹ aby hrál prim, na housle, nebo když za syna doma „vyučoval“.

²⁰ Dudák.

²¹ Večerní zábava po přástkách.

Od těch častí byl mladý Řehůřek — Jiskra — Kozinovi ještě příchýlnější. Bylť mu vděčným i za to, že se táty tak ujal, i za to, že starce pak všelijak v nemoci podporoval, a často si s něčím na něj vzpomněl. Synek pak z bohatého statku, starého, váženého rodu, od chlapectví již přál vtipnému synu dudákovu. Juž tenkrát, když stádo pásal, míval vždycky Řehůřka u sebe. S ním byl vůbec nejraději, a šel-li „hejtu“, pokaždé zamířil k osamělé dudákově chalupě.

Pak, když oba v „chlapce“ dospěli, když už mohli choditi „volát“,²² stal se Jiskra Janovým důvěrníkem, a když pak mladý Kozina se oženil, spolek obou mladých mužů utužen ještě více touto svatbou, o niž se dudáček dosti přičinil.

Mladý hospodář žádnému tak nevěřil jako jemu, a také od žádného tolik nepřijal jako od něho. —

Ted' spolu k lesu kráčeli. — Po bouřlivé noci nadešel pěkný, slunečný den, jakýchž v listopadu málo bývá. Mraky ještě po ránu po nebi se honící zmizely. Slunko vysvitlo a vyjasněným vzduchem určitě se rýsovala temena Šumavy i Českého lesa. Z hlubin lesních ozval se chvílemi táhlý a temný hukot.

Oba mladí Chodové ničeho nedbali. Kráčeli mlčky vedle sebe, každý zabrán ve své myšlénky. Jindy by Jiskra nějakým šprýmem hovor zavedl, ale dnes, jak druha svého dobře znal, nebylo něco takového vhod. Viděl, že se mladému hospodáři něco vážného stalo. Tak došli na pokraj lesa. Tu dudák, stanuv proti kamarádu svému, pohleděl mu na okamžik svýma upřímnýma, veselýma očima do tváře, pak uhodil mu na rameno a srdečným hlasem promluvil:

„Uj kamorade! Jsi, kterak by tě hlasička vofoukla. Co se díje?“

„Jiskro, řekni mi praudu praudivú. Co se vo mně říčí mezi lidem? Že jsom nicotný chlap, je-li prauda?“

„Blázne bláhová, proč tak súdíš?“

„Dyk mně ani vlastní máma nevěří —“

²² Na děvče, choditi za děvčetem.

„Uj, kerak?“

Kozina, popošed za té řeči, znovu se zastavil a obrátiv zamračenou svou tvář k dudákovi, upřel naň své bystré oči.

„Muším to říct! Kerak těžký kámen na prsou mi to leží. Za babu mne majů. Syka, strejka draženovský, máma, všichni i ty snad teky! Hale baby jste ešče věkší, že mne to žádnen neřeknete. Panenko Maija! Hdybyste vedíli!“ —

„Hale Jene, což ti myšlínky spadly, že tak mluvíš?“

„Nebul by div — šak slyš, Jiskro! Haž ti povím —“

Zamlčev se na chvilku, jal se pak vypravovati. Oba se zase rozešli volným krokem na pokraji lesa. Hospodář mluvil o včerejším večeru, kdo přišel k matce jeho na „vejmluvu“, co on tam viděl, jak pořád čekal, až ho také zavolají, jak odešli, jako by ho tu na statku ani nebylo, jak i matka ráno všecko zapřela, jemu nedůvěřujíc.

Mluvil živě, čím dále, tím prudčeji.

„Ku staré ženě majů víru, hale ke mně nic. Nejsú sic bez příčiny, hale takhle přece nemušili jednat. — Co jsom si Hanči vzíl, myslili si, tu ten chlap má huž jinú krev, huž není tuten kerak býval. Jindá na pány jako čert, nynčko by skákal, jak by kázali, třeba na vrch makovice. Je prauda. Jiskro, bul jsom jinakší, leccos se změnilo. Jindá bul jsom na všecko vodevzdán, na ničom mi nezaležílo. Teky jsom pánom vyváděl! Hale nynčko jsom se bál, že bych se zapomíl, ha co by z toho bulo! Hublížil bych ženě, dětom, ha ty nevíš, Jiskro, co to je míti děti rád!

Ha přece zas všecko ve mně vřilo, hdyž jsom vidíl, co páni s námi dělajú, kerak nás i s naším právem do behna zašlapali.

Tak jsom se hustavičně súžil na tu i na tu stranu, ha nejedenkrát huž jsom chtíl začít ha se vozvat, hdyž jsom si vzpomíl na nebožtíka tátu. Víš, tenkrát, hdyž tuto zez Vídně přišlo, že naše práva jsú nic — bul jsom ešče klouče — ha tu jsom bul v městě²³ na našom zámku, kdež čtáli tuten list ha že se Chodovákom hukládá perpetuum silentium — jak latinsky přáli. —

²³ V Domažlicích.

Uj dobře si tuta slova pamatuju. Buli hyn všichni Chodovští lichtáři ha starší přivolání. Tulik si ešte zrouna dost pamatuju, že křičili, jak jim tuten list čtáli, ha největší křik bul, když jim huložili hejtman krajský, haby navždycky mlčili, jak jsú tuta dvě latinská slova.

Nevěřili, ha náš táta teky ne. Ha mne chudák nebožtík vzíli za ruku ha přáli: „Chutě poj, synku !“ Ha šli jsme na děkanství k panu děkanoji. Toho se táta náš ptáli, co ta latinská slova jsú po našinsku, ha hdyž pan děkan řekli zrouna tuto jako hejtman na zámku, chytili se náš táta za šedivú hlavu, ha sluzil, ha naříkal! Celu pak cestu dym ti staří bědovali, klí li, ha nejvíce na tuto perpetuum, že tuto největší křivda, že hani bránit se člověk nesmí. Kulik dní buli náš táta kerak zabití,²⁴ mlčili, haž jednu přišli z lesa ha tu láfli²⁵ čakanou na stůl ha zkřikli:

„Ha nebude hamen! Šak von někdo zas začne, ha pak krev poteče !“

Tu mladý hospodář povzdechnuv sobě, stanul a na chvilku se zamlčel. Oči mu hořely, tváře se mu temněji zarděly.

„Na tuto, brachu milá,“ začal na novo, „nemohl jsom ha nemohl zapomenut. Huž kerak chlapec jsom na tuto pořád myslíval, ha čím dál tím víc. „Někdo musí začít“ tak mi tě pořád v hlavě hučilo, i v noci ve spaní, ha napadalo mi, že tuto mi vod pána boha súděno, habych já začal. Vzpomíl jsom na to, co táta řekli, že krev poteče. Vo sebe jsom se nebál. „Hat tě humlátí, jen haby bulo všem spomožino“, myslil jsom.

„Počkej haž budeš hospodářem“ — říkal jsom si, ha tu, šak víš! Pro Hanči jsom na všecken svět zapomíl — ha pak ešte děti přišly. Hale ty staré myšlínky mi nedaly.

Hlásily se vod husvitu do šírání. Ha co jsom pořídil?

Já myslil to největší ha nejlepší, ha tulik jsom dokázal, že mně nevěří hani máma, jak bych nebul hani pravý Chodovák —“

„Tak zle nemysli. Bulo v noci —“ „Nic mi bělmo na oči nedávej!“ „Nač se súžit. Haž přijde čas —“ „Ha ty teky jako mnozí hu nás! Haž přijde Čas, haž všecko prospíme —“

²⁴ Na Domažlicku tak vyslovují místo ý ve přídavných jménech.

²⁵ Mrštil.

„Nechci nic prospát. Hale jen tuto myslím, že prudký pes přichází vlku pod zub —“

„Ha chlácholením ho nezmůžeš. Šak vono na to dojde. Někdo musí, nechceme-li být votroky. Ha nebudeme!“ dodal zprudka.

„Myslíš, že nynčko by bul čas?“

„Hdyž páni hledají naše majestaty, to každý hlupý pozná, že ešče platí. Nynčko je čas. Nezačnú-li lichtářové, ha budú-li tuty pargameny jenom hlídat, ozvu se já. Bůh to sud! Dnes v noci jsom si tak říkl.“

V tom se oba obrátili. Někdo na ně mocným hlasem zahoukl. Dole v poli na chodníku zahlédli muže obrovské postavy, jenž teď umlknuv zamával na ně svou čekanou, hojně asi kovem pobitou, neboť se od ní v slunci zablesklo jako od obnažené zbraně. Po hromovém hlase, po vysoké postavě hned ho poznali. Byl to Matěj Příbek.

IV.

Stál tu v mohutném, tuhém širáku na mezi u šípkového, bezlistého keře, jehož rudé ovoce tu onde již zbrunátnělo. Vítr mu zlehka povíval dlouhými vlasy, bílou šerkou bez knoflíkův, u krku tkanicí nesvázanou, rozhalenou, i ještěrkou²⁶ u kožených spodků po kolena sahajících. Ač slunce svítilo, bylo dost chladno, a vítr tepla nepřidával. Nicméně Matěj Příbek bílý svůj župán ku tělu nepřitáhl, ba ani laib,²⁷ volně jen zapjatý, nedopjal. Sneslať jeho mohutná, široká prsa dech mrazivějších větrů nežli byl ten, jenž nyní vál od lesa pustou strání.

Tvář Příbkova chmurně klidná, vráskovitá, hleděla upřeně vstříc Kozinovi a jeho společníku. Rty širokých úst byly pevně sevřeny, tak, že pode spodním táhla se dlouhá vráska nad mohutnou bradou bezvousé tváře.

²⁶ Řemínky, jimiž koženky u kolenou se zavazují.

²⁷ Vesta.

Tak stál tu vážně, nehnutě jako socha, poslední chodský praporečník a nepohnul ani sebou, an teď blížícího se Kozinu oslovil:

„Kde se túláš, Kozino, hdyž té mezníky kácí?“

Slova ta, jako by lhostejně pronesená, rázem zastavila mladého sedláka.

„Mi? Ha kde?“

„Hindle, na hlinovatkách —“

„Ha hdo?!“

„Páni —“

Do Koziny jako by kříslo. Pobouřen, ale ještě jako by dost nevěřil, upíral vyvstalé oči na starého Choda, jenž nyní dodal:

„Jau, je temu tak. Šil jsom kolem. Jsú tam správčí zez Tranova ha chlapi dvorští.“

„Haby černí chodili!“ zkřikl hněvivě Jiskra. Druh však jeho jako by uštknut obrátil se v ten okamžik, jak Příbek domluvil, a letem pádil v tu stranu, kde bylo jeho jmenované pole. Dudák za ním. Chvátali, jako by se strhl pokřik, že ve vsi hoří. —

Snad ani taková zpráva by se mladého Koziny tak nedotekla.

Matěj Příbek hleděl za kvapícími a pomyslíl:

„Haby tě, Kozinovo chlapče, nevodstrčili jako kotě vod mlíka!“ —

Na úpatí výšiny, za níž rozkládá se Houvězdo,²⁸ již blíže Trhanova, stála na pokraji zoraného pole stará, mohutná lípa. V holé koruně ozývalo se hlasné šumění, jako by bolestné vzdechy. Jsou již poslední. Hloub a hloub vřezává se pištící, zubatá pila do mohutného těla věkovitého stromu, když sekery jí před tím uvolnily cestu hlubokým zásekem. Pod lipou stojí tři mužové, správce trhanovský a dva nádenníci hranatí, pilně stopující práci dvou pacholků, kteří klečíce, všichni zarudlí rychle pilou řežou, an zatím třetí druh jejich, uvázav v koruně na mohutné větvi lana, nyní dolů se souká.

²⁸ Újezd.

Tam naproti v nedalekém Trhánově vybíhají lidé před stavení a každý z nich překvapen, s úžasem hledí na to, co se s Kozinovskou lipou děje. Toť nové násilí pánův! Kdož by se vůbec odvážil na strom tak starý, věky tu stojící, kdyby ani nebyl posvátný tím, že dělí majetek, že je mezníkem ode dávna právem uznaným!²⁹

Než ti tam toho nedbají, neštití se kříže do kmene v(atého, jenž tu hlásá: „Nepokradeš! Nepožádáš, cožkoliv jest bližního tvého!“

Ale teď se náhle všichni zarazili, a správce schmuřil čelo. Pila umlkla; všichni se obrátili v tu stranu, odkud zavznělo mohutné na ně vzkřiknutí. Jako bouřlivý víchř hnal se svahem dolů mladý Kozina a za ním Jiskra Řehůřek.

Všecek udýchán, zardělý stanul tu pode stromem. Na chvílku zavládlo hluboké ticho. Jen lípa temno šuměla. Čeládka hleděla se správce na Rozinu. Ten za okamžik nemohl ani promluvití pobouřením. Třásl se, oči mu hořely, až teď zahřímal:

„Hdo vám tuto dovolil?“

„Žádný. Vrchnost to poručila.“ Odbyl ho správce, vyslovuje důrazně slovo „poručila“. Pak obrátiv se k pacholkům, zkrátka kázal:

„Řezejte dál —“

„Hani nehnete!“ rozkřikl se Kozina. Postava jeho vzpřímivši se jako by vyrostla. „Ja jsom tu vrchnost, ja jsom tu pán. Tuto je můj strom, moje půda. Tu míli můj tata ha děd i praděd —“

„Ale ty jí míti nebudeš! Našlo se v písmách, že to pole patří vrchnosti!“ —

„Ta vaše písma! V těch teky stálo, že naše majestaty, naše stará práva nic neplatí — haha — Všecko jste nám vzeli, robotníků z nás nadělali ha ešče byste chtěli tuten kúsek půdy, co nás živí! Zloději! Hani tu toho kříže svatého se nebojíte!“

„Mlčiž!“ rozkřikl se správce těmi slovy popuzený.

²⁹ Za starodávna, jako všude u nás, tak i na Chodsku stromy „za mez byly vystavovány“ a na znamení toho kříže do jejich kmenů „stínány“. Občas nebo dle potřeby dalo se pak „procházení mezí“.

„Habych ešče mlčíl! My máme svá práva ha majestáty! Jakým právem vy —“

„Panským právem, chlape bláznová! Ty tvé majestaty ti tolik spomohou, že kdyby ti na hlavě vyrostl strom a my řekli: ‚Rozřežeme ho‘ musíš držet jako dub ani se nehneš, ani nehlesneš!“

„Ha tuto huvidíme!“ A juž byl u samého kmene, a zkřiknuv na pacholky, jednoho rázem od pily odstrčil. Jiskra Řehůrek za ním, volaje, aby se pamatoval. Ale v tom už také správce jako vyštvaný přiskočiv, sáhl na sedláka, aby jím odsmykl. Kozina tím rozlícen, odrazil ho tak, že zavrával.

„Preč panský kocúre, haby tě nezačával!“ křičel mladý sedlák, než v tom juž sypali se pacholci na něj, jak jim správce poroučel. Ted’ také Jiskra, vida, že jde do tuha, přestal chlácholiti; skočiv ku příteli pomáhal mu statečně proti přesile šesti mužův. Pod naříznutou lipou strhla se tuhá bitka. Oba Chodové, ač byli beze zbraně, bránili se znamenitě a zvláště se svalovém Kozinou bylo těm hranatým drvoštěpům zle se potýkati. Zmoci ho nemohli. Než to trvalo na chvíli. Nad lidskou sílu byl ten zápas. Jiskra sklesl už k zemi. Leže ještě se bránil pacholkovi, jenž mu na prsa klekl. Kozina dosud stál, ač už se mu krev proudem řinula po tváři.

V tom s výšiny, z oujezdské strany ozval se hromový hlas: „Hustaňte chutě, hať nejsú mordy!“ Obrovská postava Matěje Přibka se tam zjevila. Vážně, velikým krokem, jako vždy, bral se svahem dolů, maje čekanu do předu skloněnu, jako ku ráně připravena. Vida, že ti tam dole neslyší, nebo slyšeti nechtí, přidal poněkud do kroku a dalokozvučným hlasem svým opět zvolal:

„Kozinovo chlapče, ešče chvílku, huž jdu!“ Boj pod lipou v ten okamžik na novo se živěji rozbouřil. Chodové napjali poslední síly. Jiskroví se podařilo, že se vymknul svému vítězi; vyskočiv na nohy dral se, rány rozdávaje, ku příteli, kolem něhož zmítalo se živé klubko, směsice ruk, noh a hlasův.

Již, již se Kozina kolísal; tu se inu rázem uvolnilo. Hlas zvýšiny zahřmel ted’ zrovna u nich; dva pacholci i správce sám uskočili, jak Přibka

zahlédli, ostatní pak hned, jak dubová jeho čekana začala jim po hlavě a hřbetě jezdit.

„Panská čeládko! Ešče když čouka vokradne, ešče by ho zabjila!“ křičel Příbek a v před dorážeje mlátil čekanou kolem sebe tak, že správce i se svou družinou rychle ubíhali, aby těm ranám jeho ušli.

Za chvílku bylo volno a klidno pod lipou. Když se Příbek tam zase navrátil „vyprovodiv“ kus panskou chasu i správce, obvazoval už Jiskra, sám těla svého dobře necítě, příteli svému ránu na hlavě. Kozina byl bled jako stěna. An starý Příbek k němu přistoupil, podal mu ruku a pravil:

„Pozdrav tě pán bůh! Škoda, že jsom spíše nepřišli,“ a upřel svůj zrak na lípu na smrf zraněnou.

„Bulo by jedno,“ odvětil Příbek. „Ha nynčko poj chutě dym, hušlo ti mnoho krve.“

„Tak huž tekla,“ řekl Kozina jako pro sebe, ale na hlas, a díval se zamyšleně na pravici, která byla rudě potřísněna, jak jí krev zachycoval z rány se linoucí. Dudák mu dobře rozuměl. Když odcházeli, sedlák se ještě jednou ohlédl po lipě.

Předkové jeho ve stínu jejím odpočívali, on sám se staříčkým dědem a v létě o žatvě se ženci nejednou tu poseděl; několik pokolení hostila svým stínem, rodině i všem v okolí byla mila a známa, nejedna pověsí o ní vypravovala: a tak s ní naložil panský pych!

„Huž jsom šil dym, hale přišlo mi pak: Kozinovo chlapec je prudký ha těch hyn je mnoho. Snad bude zle Ha tak jsom se vrátil,“ vykládal Příbek jda po pravici mladého hospodáře, vedle něhož na levo Jiskra kráčel.

U vsi se rozešli. Příbek kráčel přímo domů, Kozina pak zašel k dudákovi na samotu, aby si tam krev umyl. Nechtěl své Hanči polekati. Nicméně vykřikla leknutím, když pod večer vstoupil z nenadání do světnice, maje hlavu zavázanou. Usmívaje se, chlácholil hodnou, starostnou ženu. Záhy však přestal. Usednuv na lože, pochýlil hlavu. Žena, shánějíc vodu i obvazek, nedivila se tentokráte, že se muž tak pojednou zamlčel a zachmuřil. Mysliliť, že to od rány. Ale nebylo. Myšlénky to uděla. „Tot’

huž jde vo živobytí ha nejen vo práva. Huž není vyhnutí!“ a „Tuto tě vod pána boha súděno!“ znovu a živěji se mladému sedláku v duši ozvalo.

V ten okamžik bylo slyšeti drobné, rychlé, cupavé krůčky; malý Pavlík přiběhl od babičky a za ním se plavovlasá Hanálka batolila. Jak děti otce zahlédly, s křikem přímo k němu se hnaly a chytly se jeho kolenou. Vyzdvihnul je, usadil je na klínu a vroucně je k sobě vinul.

V tom také stará matka jeho vstoupila. Dovědělať se právě té noviny, že páni prý starou Kozinovskou lípu porazili. Více nevěděla. Všecka jsouc tou zprávou pobouřena, zamračila se, vidouc syna s dětmi si hrajícího.

„Starú lípu na blinovatkách tě páni porazili!“ zvolala přísně.

Syn pozvedl hlavu.

„Jau, vím —“

Ted' teprve zahlédla jeho obvazek.

„Máš hlavu vobvázanú —“

„To hyn liu lípy mne síkli,“ klidně odtušil.

„Tys ji bránil?!“

„Hale neubráníl —“ a smutně se usmál.

Stará selka, krácejíc ode dveří ku posteli, na ta slova se zastavila, a zrak její pln údivu utkvěl na synovi. Pak přerušivši mlčení, ptala se ne již tak drsným hlasem jako prve, nýbrž mírněji:

„Máš zlú ránu?“

Zakroutil hlavou. — —

V tu chvíli již stará lípa „na hlinovatkách“ nestála. Panská čeled' vrátivši se, když Chodové odešli, porazila ji. Že pak už soumrak nadcházel, nechali věkovitý strom na zemi. Ležel tu jako poražený obr a po celou noc bylo slyšeti jeho hluboké vzdychání a lkání.

V.

Příbkové nebyli co do majetku v Oujezdě mezi prvními. Také statek jejich výstavností nijak i nevynikal. Byl ode dřeva, starý a již valně sešlý. Kamenná zeď s vrátky hradila jeho dvorec v čele. Hned vedle vrátek vypínala se klenutá vrata, krytá šindelovou stříškou, spočívající na dřevěných, hrubých nosičích. Dole ve bráně zazděno bylo několik starých, opotřebovaných stup.³⁰

Na dvorci jakož i na návsi ticho. Nikde ani člověka. Byloť v neděli, záhy odpoledne. Také každý dnes raději zůstával doma, v teplé světnici za toho sychravého času.

Jen Příbkova Manka³¹ strojila se na cestu do města. Stála ve své komůrce u otevřené, květované truhly, jejíž šaty, šátky a plény živých barev ozařovalo světlo, vnikající nevelikým okénkem. Také na dívku samu padalo, na její krásné, rozčesané vlasy. Byly jako len, takové do zlatova barvy, hebounké jako hedvábí, ku konci jemně zkadeřené, a tak dlouhý, div že na paty nesahaly. Manka byla hezké děvče, tmavých, jiskrných očí, a když se usmála, každý se podivil jejím bělostným zubům; ale nade všecko byly její vlasy, jež nyní zlatým, hustým proudem po ramenou k nohám splývaly. Rozčesané teď u prameny dělila a je u vrkoče spojujíc červenou haraskou proplétala; nad Čelem pak si uvázala světlou náčelku.

Děvče se tak horlivě strojilo, že nevšimlo si ani, jak venku na holý keř před okénkem usedl si vrabčík, jak kolébaje se na haluzce větrem rozhoupané hlasně zacvrlíkal. Za to hned zpozorovala, že naproti přes síň dvěře vrzly, že někdo vyšel z hlavní světnice. Právě byla červenou sukni v četné varhánky složenou přes sebe přehodila. Ted' ji tím kvapněji uvazovala. Ten tam na síni přechází, ted' kroky jeho utichly. Snad stanul, čeká. —

³⁰ Domáci, menší stoupy na děláni krup, na Chodsku někdy obyčejné.

³¹ Marie.

Manka se bezděky, nevědouc usmála. Mělat' radost', těšila se na cestu, která dnes jí zvláště milá. Přišelť dopoledne k nim návštěvou strýc Pajdar z Pocínovic, otcův bratranec, s ním pak mladý Šerlovský, také z Pocínovic.

Toho poznala také v té vsi, když tam byla s nebožkou matkou u přátel. Už tomu více než rok, a přece na tu návštěvu nezapomněla; nemohla. Tenkráte tam mladého Šerlovského poprvé viděla, a poprvé s ním mluvila. Pak setkala se s ním několikrát v městě po kostele; vždycky se s ní zastavil, rozmlouval. Dnes přišel k nim. Tak z nenadání! Až ji pichlo, když ho zahlédla, a nechtěla svému zraku ani věřit. Bylo to milé leknutí! Tušila, že to není náhodou, proč sem přišel, ale k vůli ní a za ní!

A té šťastné náhody! Dnes půjde do kostela a on, vraceje se domů se strýcem jejím, sprovedí ji až do města. Teď jistě přechází po síni, čekaje na ni, až vyjde. Jemu tu mileji nežli ve světnici u mužských. — To všechno si rozradované děvče pomýšlelo. Písničku, kterou si prve, všechna jsouc potěšena, polonahlas popěvovala, přestala nyní zpívat, jak venku kroky se ozvaly. Za to tím chvatněji svou strůj ukončovala. Přes pěkná, plná ňadra „živý“ šátek³² křížem uvázala, a boky přepásala pěkným' pasem se zelenými, vyšívanými květy, mezi nimiž se malé „zdrcky“³³ blýštěly a mihaly jako lesklá hladina studánky ve tmavé zeleni.

Manka se nemýlila.

Na síni stál opravdu mladý Šerlovský, „chlapec“ to jako panna, urostlý a statný. Několikrát byl sem tam přešel, až nyní stanul u domovních dveří tváří jsa obrácen do síně. Zraky jeho tkvěly na nízkých, nebarvených dveřích, do nichž nahoře „byly vřezány tři kříže. Ty dvěře ho pokoušely. Táhl ho cosi, aby na ně zaťukal, aby je otevřel. — Snad už je Manka oblečena. Jak se dlouho strojí! Mohl by s ní teď sám promluvit, jak si už dávno přál, jak se na to těšil. Bude-li dlouho otálet, vyjde někdo ze dveří, nebo ho zavolají. Popošel, netrpěliv jsa, dále do síně. Na půl cestě stanul, jako by se rozmýšlel.

³² Veselých barev.

³³ Zrcadélka.

„Manko,“ zvolal tiše, „Manko!“ Spánky mu do temna zčervenaly. V tom sebou trhl. Dvěře se náhle otevřely, a v nich stanula ona, již právě volal hlasem vroucnosti plným, vystrojena rouchem nedělním, svěží, libě zardělá, usmívajíc se —

Zdálo se mu, jako by kolem ní prosvítlo.

„Huž jdu,“ pravila vesele.

„Jen počkej, nechvátej! Do kostela ešče čas, ha my teky dym dojdeme —“

„Hale tuti v senci —“ a pohlédla ku dveřím do světnice vedoucím.

„Nech je, nevšimnú si. — Postůj!“ děl prosebně. „Těšil jsom se zrovna dost na tu chvílku.“

Nevzpírala se, zůstala, přitáhla však za sebou vorbičku³⁴ nízkých dveří, tak že se zavřely. Stála před nimi.

Mladý Šerlovský upřel oči zářící obdivem i radostí na sličnou dívku, a máchnuv rukou, zvolal živě a upřímně:

„Huž slyším, Manka, kerak budú volát, haž půjdeš do kostela: Uj panenka Marja! Te³⁵ pěkná, dívčka!“

Děvče se zasmálo.

„Hu nás nemušíš rúžičky sázet. Nech si je pro Pocínovské —“

„Co vidím, vidím. Oči mne přece nepřelhú. Hale ty mi nevěříš. Hani snad tuto, kerak jsom na tě nejednú vzpomíl —“

Za té řeči sklopila bezděky zrak. Teď opět k němu vzhlédla. Oči její zářily.

„Manka,“ pokračoval chlapec, blíže k ní přistoupiv — „praudu praudúci mluvím. Teky ty mi pověz praudu, habych mohl votad' spokojeni vodejít — Túžíš-li za některým chlapcem?“

„Kerak ty humíš svědomí rozehráť ha domlúvat, kerak pan faláš,“ odvětila vesele.

³⁴ Klika.

³⁵ Te = To je.

„Manka, něhdo přijde, ha pak bude hamenr ha nehuslyším, co bych rád slyšil, co muším vědit. Pro tuto jsom k vám přišil. Manka!“ zvolal doléhavě i prosebně.

Děvče usmívajíc se, jako by nechtělo se vyznati, jako by se rozmýšlelo. Srdce jí však bušilo radostí nad touto řečí. Ale již také jí začínalo býti líto statného chlapce, a když ještě jednou jí naléhavě za odpověď žádal, odvětila mu rozhodným „ne“, zahrnujícím v sobě, že žádného chlapce nemá, že za nikým netouží. Ale jak to řekla, zarděla se jako planý mák a sklopila zrak jako přemožená, když chlapec rozradován v ten okamžik chopil se její ruky. On už chvíli nedbal dveří, vedoucích do velké světnice: také Manka na ně teď zapomněla i na ty, kteří tam meškali.

Štěstí však mladým lidem přálo. Nikdo ven nevyšel. Stáli tu na síni, blažený hovor dále zapřádající. —

Ti tam ve světnici také nedbali, že není mladých lidí mezi nimi. Jen že v té prostranné jizbě, prosté a bez ozdoby, nebylo tak veselo a jasno, jako těm mladým venku na síni. Však také seděli tam sami mužové starší a staří, chmurní a vážní povahou i hovorem, který vedli. Byl tu Matěj Příbek bez županu, ve spodkách jen a „lajbuu; vedle hospodáře bratranec jeho Pajdar z Pocínovic, Chod ramenatý a statný, jenž postavou i tváří nezapřel, že pochází z Příbkova rodu. Proti němu postřekovský Psůtka, jenž jda z města, s Pajdareni se tu zastavil.

Ti všichni seděli na hrubých židlích kolem ohromného špalku lipového, jenž od nepaměti u Příbků za stůl sloužil. Samorostlý ten stůl stál tu již za děda Matěje Příbkova, jak otec Matějův to dosvědčoval. Nyní stařec ten u něho neseseděl, ale proti mužům, na lávce u kamen, oděn jsa ovčím kožichem. Byloť mu ho již třeba, nebo v jeho letech značně krev stydne. Pamatovalť pár pátků; jak dlouho na světě už chodil, sám dobře nevěděl, ale čítali tak a jistě ne příliš, že přes osmdesát let. Sám na roky neměřil a nepočítal, nýbrž paměť svou. Udával, že dobře pamatuje tu velikou vojnu; chlapci, kteří se na jejím počátku rodili, musili ještě na ni, vždyť dobrých třicet let trvala! Starý Příbek také ještě starou chodskou slávu pamatoval, kdy ještě byli volni, kdy měli svůj hrad a práva, a byl snad

na všem Chodsku jediný, který viděl otce své ve zbrani a pod praporem na bránice do lesů táhnoucí. To bylo tenkrát, když ta veliká vojna začala. Tenkrát nesl otec jeho chodský praporec, jakož to ode dávna Přibkům příslušelo.

Rád o tom starý Přibek vypravoval i líčil, jak se záseky dělaly, jak mužové z každé vsi „po střídách“ na plných čtyřiaadvacet hodin do lesa na službu chodili, chléb a sušené maso s sebou berouce, jak on sám tenkrát, jsa výrostkem asi patnáctiletým z domova do lesa k zásekům mezi muže utekl a tam s nimi ve dne i v noci při ohních trávil. Těch časů, té změny! Co již viděl a přečkal, a čeho se ještě dočká! Ted' zrovna naslouchal divným novinám, věštícím nějakou bouřku. Vypravovaliť i postřekovský Psůtka i sestřin „chlapec“ Pajdar z Pocínovic, že ve všech vesnicích chodských vrchnost' prohledávala, aby se dopátrala starých majestátův psaných a že také včera Syku zavolali do Trhanova na zámek, kdež mu zle vyhrožovali jako všude, nepoví-li o starých těch listinách.

„Hale míl hůsta na zamčení jako všichni,“ dodal Psůtka, jenž o Sykovi vypravoval.

Matěj Přibek, zachmuřen jsa, pořád ml Čel a jen poslouchal. Ted' pojednou vztýčiv hlavu, promluvil:

„Mlčíl! My teky mlčíme. Tuto humíme. Robot nám víc hukládají ba všichni mlčíme, bijú nás, mlčíme, lesy nám vzíli, mlčíme, mezníky nám kací ba pole nám krađu, ha my teky mlčíme —“

„Tys nemlčíl hani Kozina,“ vpadl mu Psůtka do řeči. „Ha co bulo, ha co ešče bude? —“

„Co by bulo?“ ptal se Matěj úsečně. „Myslíš, že páni tuto tobě ha Kozinoji prominú?“

„Prominú, neprominú. Hale huž míli času došt na nás ha ešče nepřišli, ha myslím, že sí tuto rozmyslí.“ —

Tu vstal od kamen starý jeho otec a volným krokem blížil se ke stolu. Stařec byl tak veliký jako jeho syn Matěj, jen že věk mu hlavu do předu pochýlil i ramena jaksi srazil. Čelo měl lysé, za to od temene splývaly mu dlouhé vlasy, bělostné jako sníh až ku rozhalenému kožichu, který si levou

rukou u pasu přidržoval. Chmuřil husté, šedivé obočí; v očích pod ním nějak teď zasvitlo, an vztáhnuv pravici, promluvil hlasem na jeho věk ještě zvučným.

„Dobřes prál, chlapče. Za stara by tuto nebulo. Všechna ves ha všichni by buli vzhůru, hdyby něhdo mezník porazil, ha by bul to sám kníže, neřku-li tuten Němec!“

Tu stařec rázem umkl. Psůtka a Pajdar vyskočili ze svých židlí k oknu. Ječivý hlahol polní trouby zalehl do světnice, zkrátka, ostře, ale pak zvučel poznovu, volněji již a déle. Matěj Příbek, jenž byl také vstal, volně přistoupil k oknu a hleděl jako hosté jeho ven do návsi. V ten okamžik také vběhla Manka do světnice a za ní vstoupil mladý Šerlovský. Neobyčejný ten a děsivý zvuk polní trouby rázem ukončil blažený hovor před Mančinou komůrkou. Chlapec byl by tu v milostném rozruchu svém snad do šíření stál — než tu milou naději si mohl teď přece s sebou na cestu vzíti, že Manka prve nemluvila pravdu, že přece na někoho myslí a tím že jest — on sám.

Teď k dědovi přiskočila, vyptávajíc se, co je, co se děje?

Stařec stoje poblíže stolu, jako by se teď probral z bedlivého naslouchání, zkrátka odvětil:

„Vojsko —“

Manka se lekla. Pohled její na to slovo utkvěl na otcí. Stál dosud nehnuté u okna, zachmuřeně, klidně však pozoruje.

Hluk venku se zmáhal. Tichá, pustá ves rázem oživila. Lidé vybíhali ze stavení, volali na sebe, dotazující se, co se událo. Tu tam někdo přeběhl přes cestu, jiní dolů běželi tím směrem, odkud jek trouby se ozval. Ale rázem všichni, kdož šli nebo běželi, se zastavili a všichni na chvíli umkli. Mezi ploty teď ukázala se koňská hlava, za ní druhá, třetí, a již vyjeli klusem mezi staveními čtyři jezdci. Tři byli císařští kyrysníci, čtvrtý v obleku občanském. Na hlavách leskly se vojínům helmice s hřebenem. Na prsou přes bělavý kabátec s červenými, širokými výložky černal se jim v před i v zad železný pancíř, přes nějž visela na žlutém řemeni jízdecká karabina. Červené spodky těžkých těch jezdců zabíhaly u vysoké boty.

V rukou se jim blýštěly obnažené palaše.

Ted' na okamžik zarazili koně. Jako všude, tak i u Přibků s napjetím pozorovali nezvané ty, nenadálé hosti.

„Haby černý chodil!“ zvolal Psůtka. „Te tranovský správčí!“

„Ha sem hukazuje!“ dodal Pajdar chvatně. „Matěji, hutec, ešče je čas, jedů pro tebe!“

Manka vykřiknuvši, skočila k otci, prosíc ho, aby poslechl a zadem uprchl do polí. Odstrčil ji zlehka, jako by ji ani neslyšel.

„Nač bych hutíkal?“ pravil obrácen jsa k mužům. „Jsem mordýř?“

„Jau, chlapče, teky tak myslím,“ přisvědčil starý jeho otec. V tom ozval se koňský dusot před samým statkem a správcův hlas, aby vrata otevřeli.

Mužové hosté na sebe starostně pohlédli. Mladý Šerlovský, stoje Mance po boku, těšil ji; než ona slov jeho neslyšela. S úzkostí hleděla na otce, jenž nyní vyšel odhodlaně ven, aby vrata otevřel. Juž zaskřípěla, a juž kyrysnický kůň jeden na dvoře samém zařehtal. Také pochvy palašů zazvonily, jak dva z kyrysníků slezli s koní. Správce za nimi.

„Tu je on sám —“ zvolal, ukazuje na Přibka. „Půjdeš s námi a hned!“

„Kam?“ ozval se Chod, stoje přímo proti správci, vynikaje postavou i nad oba veliké kyrysníky, jemu po bok se postavivší.

„Neptej se a pojd'. Nepůjdeš-li —“ správce se obořil.

„Jen nehrozte — víte, že se nebojím,“ odvětil Přibek a posměšný úsměv zjevil se mu na rtech.

„Rychle — a kde je tatík tvůj?“

Na ta slova správcova Přibek sebou trhl.

„Co chcete se starým tátou?!“

„Půjde také — a ted' rychle, nemáme čas!“

„Habych vidíl, jací jste kati!“ ozval se na síni hlas a juž také stanul na prahu Matějův starý otec. Studený vítr rozevál kmetovy bílé vlasy; stál tu vzpřímeně jak jen mohl, hledě pevně na vojáky i správce.

Ale již se obrátil ku své vnučce, která všecka ustrašena za ním vyběhši, za ruku ho chopila. Chlácholil ji, an v tom syn jeho správci rozhodné oznámil, že nepůjde dříve, pokud se nedoví, kam je chtějí vésti.

„Abys se najednou tolik nelekl, nejprve na rychtu a pak k nám,“ správce ho posměšně odbyl.

„Ha náš táta?“

„Také.“

„Ha co von hin —“

„Co bys s tutím mluvil, Matěji!“ ozval se stařec. „Půjdeme. Manka, přines tatoji župan —“

Když otci bílou šerku podávala, pravil tento:

„Hlupá dívčí, neběduj, šak se záhy vrátíme; zatím stavení dobře vopatruj!“

Před statkem shromáždilo se sousedstvo. Všichni plni úžasu hleděli na divný průvod, beroucí se ze Příbkova statku. Napřed jel trhanovský správce na koni, za ním tři kyrysníci, mezi nimiž kráčeli, každý zvláště, oba Příbkové: starý v kožichu opíraje se o čekanu, syn jeho bez ní, s hlavou vzhůru vzpřímenou. Manka s mladým Šerlovským, se strýcem Pajdarem a Psůtkou šli za nimi. Mužové polekané dívce myslí dodávali.

Když docházeli k rychtě, zahlédli tam před ní jiné dva kyrysníky, mezi nimiž stál mladý Kozina maje hlavu obvázanu. Blíže něho jeho žena, bledá, uplakána, chovajíc na rukou Hanálku. Vedle mladé selky držela stará Kozinová malého Pavlíka za ruku. Stařena neplakala; na chmurné však tváři, na zraku, tkvícím na synovi, bylo znáti, že nitro její klidno není. —

Před rychtu sehnal se již dav lidu, mladí, staří, muži i ženy. Všichni teď hleděli Příbkům vstříc; ale již se odvrátili, neboť kde se vzal, tu se vzal dudák Řehůrek, Jiskra, jenž protlačiv se ku správci, smekl před ním a poloposměšně, polovážně promluvil: „Pane správčí, já jsom bul teky hu tuté moziky pod lipú!“

Hlahol souhlasu uvítal tu propověď dudákovu; v tom však někde dál ozval se výkřik:

„Panenko Marja! ešče jde jiné vojsko! —“

VI.

Nebylo to vojsko, jak hlas oznamoval, ale jen houf jezdců, kyrysníkův. V čele jejich jelo několik pánů, patrně důstojníků, v bělavých pláštích. Na hlavách neměli jako mužstvo hřebenatě přilbice, než černé klobouky třírohé, zlatem premované. Přijížděli od Domažlic. Že tam však žádné posádky nebylo, každý snadno uhodl, že jsou z posádky plzeňské.

Hned jak houf do vesnice vjížděl, oddělovali se jezdci jednotlivě i po dvou od něho a zajížděli do průhonův i mezi stavení, obsazující tak každý východ ze vsi. Ostatní pak na návsi nedaleko rychty koně zarazili. Juž prve poplašilo těch několik kyrysníků všecken Oujezd, teď pohnutí všech novou, nečekanou návštěvou vzrostlo valem. Šum a hluk četného zástupu před rychtou umkl náhle, když přibylí jezdci na daný povel najednou a rázem vytasili své palaše. Jak kovové pochvy zařinčely, jak nahá zbraň vzduchem se zableskla, tam v zástupu jako by uťal. Ženy hleděly ustrašeně, muži zamlklí pochmurně.

Jak teď přední dva důstojníci s koňů slézali, ozval se v lidu výkřik, živý výraz úžasu: „Uj, hin teky Tranovský pán!“

A sotva že se zraky všech na ten hlas udaným směrem obrátily, již někdo jiný zvolal: „Ha tuten správčí Koš zez Kúta!“

Věru, sám Maxmilian Lamminger, svobodný pán z Albenreuthu, toho času hejtman kraje plzeňského. Dva vyšší důstojníci ubírali se po jeho boku a za nimi správce Koš. Pán Chodův, muž postavy prostřední, asi padesátiletý, krácel s hlavou vztyčenou, jistě a pevně; bleděmodré, chladné oči jeho hleděly jako lhostejně, nicméně pozorně na shromážděný lid. Chladný vítr povíval z lehka jeho pláštěm s ramenou volně visícím, i hojnými kadeřemi zarudlé barvy v jeho allonžové paruce.

Trhanovský správce chvatně a přísně poroučel davu, ana se milostivá vrchnost blíží, aby se rozestoupili a cestu uvolnili. Lamminger krácel zamlklým lidem, hledě před se, nikoho si nevšímaje až tu — u samých juž

dveří — setkal se jeho zrak s pohledem jiskrným, ale zamračeným, jenž na jeho přibledlé, pihovaté tváři pevně utkvěl.

Mladý sedlák, statné postavy, maje hlavu bílým šátkem zavázanou, na něj se tak podíval. To nebyl zrak bojácného, ustrašeného robotníka, ale hrdý pohled svobodného, sebevědomého muže. Lammingerovy běložluté řasy bezděky prudce zamrkaly a ještě jednou utkvěl jeho pohled na mladém sedlákovi.

V ten okamžik, an šlechtic s důstojníky vstupoval do síně, dudák Jiskra Řehůrek, přitočiv se k Přibkovi, jenž tu stál vedle mezi dvěma kyrysníky, ukázal po zarudlých kadeřích trhanovského pána, ušklíbl se a pravil:

„Pán bůh ho nadarmo neznamenal —“

„Každá šelma svůj cejch má,“ odvětil Přibek zkrátka a suše. Ale v tom již trhanovský správce surovým hlasem poroučel oběma Přibkům, mladému Kozinovi a několika sedlákům, nejstarším ze vsi, kteří tu stáli již vybráni, aby vstoupili do světnice. Kozina než vešel, ohlédl se; zrak jeho hledal snad ženu a děti. Spatřil ji bledou, uplakanou.

Tlačila se za ním, a div — ten trhanovský správce, jenž zůstal u dveří, ji pustil i starou matku s dětmi, i ženy všech těch, kteří zavedeni byli právě do rychtářovy veliké světnice, i mladou Přibkovou Manku směle až sem se protlačivší.

Zraky všech utkvěly na pánech, kteří stanuli pláště odloživše v rohu u velikého rychtářského stolu vyřezávaných trnožův a vespolek živě přitlumeným hlasem hovořili.

Mezi důstojníky v bílých kabátech a v Červených spodkách lišil se Lamminger v rudém kabátě širokých, tuhých šosů, lesknoucím se v předu zlatými portami i takovým vyšíváním. V pravo od pánů, kteří všichni měli vysoké jízdecké boty, stanul koutský správce Koš, jenž tu k vůli vrchnosti sňal svůj klobouk s hlavy. Na správcově postavě i na všem jeho chování bylo viděti, že to starý voják. Tomu také nasvědčovala tmavorudá, široká jizva nad pravým okem, kterou si odnesl památkou na bitvu pod Vídní,

když tam před devíti léty pomáhal ve vojsku Leopoldově porážeti sílu tureckou.

Poblíže zavedených sem Chodův, o samotě však, stál Jiří Syka, rychtář, „prokurátor“ jak mu říkali, tu pány po očku chytře pozoruje, tu vlasatou svou hlavu po zavedených sem krajanech otáčeje. Jiskra Řehůrek, jenž stál v pozadí, dobře pozoroval, že rychtář opatrně a pomaloučku opouští své stanoviště a že se snaží, aby se dostal ku svým, kterým snad chce něco napovědět nebo pošeptati, že však velikou překážkou v tom je mu hlídka, hranatý kyrysník v černém pancíři, držící obnažený, mohutný palaš.

Staří sousedé násilím sem zavedení hleděli na pány upřeně, někteří ne bez zaraženosti. Většina však chmurně sice, ale jinak klidně očekávala, co nastane, zvláště pak Matěj Příbek, jenž všechny o hlavu převyšoval. Hůře bylo starému otci. Kmeta stání namáhalo, a sednouti si nebylo možná. Jedinou úlevou byla mu mohutná, stará čekana, o niž se žilovaté jeho ruce opíraly.

Jen mladý Kozina byl nějak nepokojný; tu na pány zraky své upřel, tu na Syku, a již se opět ohlédl, a teď hlavou zakýval — ne na ženu, ale na matku. Zpozorovala to; hle, již se až k němu dotlačila. V tom, ani pánovové ustáli v hovoru, začal koutský správce Koš na pokynutí svého pána hřmotným hlasem, úsečně k sedlákům čisti z nějaké listiny.

Stará Kozinová však prvních slov jeho neslyšela. Bylať v ten okamžik jako vyjevena. Několik slovíček synových to způsobilo.

„Mámo, páni nejdú pro mne, hale pro majestaty,“ šeptem a chvatně jí pověděl. „Dobře jste je hukrýly?“

To řekl, a více nic. Stará Kozinová však měla toho dost.

On ví, že jsou majestaty u ní! Kdo mu to řekl? Syka jistě ne. Tedy je pozoroval tenkrát — — A mlčel, jako dub mlčel. Až teď — že má o ně strach — Takové myšlénky mihly se šedou hlavou staré Chodky. „Co dělati, co myslí?“

Zrak její pln úžasu tkvěl na statném synovi. On však se již neobrátil, ale pozorně naslouchal, co Koš stojí zrovna jako sloup, přísným hlasem

předčítal. Ve světnici panovalo hluboké ticho. Koutský správce připomenul, že po ohavné a zuřivé rebellii selské před dvanácti léty³⁶ vydán byl nejvyšší patent, kterým byly všechny výsady a privilegia před tím povstáním vydané zrušeny a zkaširovány, protože všechny spory a soudy poddaných s vrchnostmi skrze tyto svobody a privilegia vznikly a původ svůj měly. Nicméně že tu tam jakož i v těchto chodských vesnicích psaných těch práv, ačkoliv už neplatných, nevydali, jsouce toho bláhového domnění, jako by jimi ještě něco mohli vyřídit, ano, že jakož se právě v této vesnici stalo, mnozí robotní lidé násilí se dopouštějí a ruky své na ouředníky J. M. urozeného pana Lammingera, hejtmana kraje plzeňského, nanejvýše trestuhodným způsobem vztáhli, na stará práva a majestaty se odvolávajíce.

Nicméně že J. M. v laskavosti své a milosti ráčí pro tentokráte odpustiti zpurným a zapomenuvším se Janu Sladkému, nazvanému Kozinovi, a těm, kteří mu pomáhali, že však jakožto hejtman kraje plzeňského ve jménu nejmil. vlády přísně naříditi a poroučeti ráčí, nabyvše toho přesvědčení, že jen ta domnělá privilegia toho byla příčinou, aby tyto jmenované majestaty a pergameny, kterých nikde jinde, jak vyšetřeno, není jen tu v Oujezdě, aby všechny do jednoho bez průtahu a dobrovolně byly vydány, jinak že mocí svého úřadu všechny neposlušné a odporné donutí a co nej přísněji potrestá. — Pravice Košová, osudný ten rozkaz držící, poklesla. Správce upřel své pichlavé oči na sedláky, jako by se chtěl přesvědčiti, jak slova jeho účinkovala.

Lamminger jako lhostejně naslouchal přehlížeje při tom chladně sedláky před ním stojící. Častěji však, než na kohokoliv z nich, upřel svůj zrak na mladého Kozinu, jehož pohled se ho prve tak dotekl.

Jakmile Koš dočetl, nastalo na okamžik hluboké, mrtvé ticho. Účinek čteného rozkazu byl patrný. Ti, které prve vojsko, řinčení obnažené zbraně i důstojníci s krajským hejtmanem tak nenadále se zjevivším zarazili, zraky teď upřeli s úzkostným napjetím tam ke stolu, k trhanovskému pánu.

³⁶ 1680.

Kozina však ohlédl se po Sykovi, jako by čekal, že snad ten „prokurátor“ promluví. Ale ten mlčel. Tu mladý hospodář dlouho se nerozmýšlel a promluvil:

„Tuto je prauda, co pan správčí čtáli, že jsom se rval s panskými pacholky i se správčím, hale správčí káceli mi znamenaná lípu, ha tu jsom bránil ha bránit mušíl. Co jsom na své nohy stál,³⁷ bula hinta lípa Kozinovská, teky za nebožtíka táty, dědka ha i pradědka, jak tuti staří dobře vedí. Proto děkuju za milost', hale já jsom se neprovinil — Ha vo tutich majestatech — šak páni sami dobře vedí, že ešče platí. Platí ha budú platit, protože vo téj selckej rebolucí my Chodováci buli jsme ticho, hani jsme rukú nehnuli, ha tak tuten rozkaz zez Vídně neplatí vo našich právích, hale jen v tutěch vsích hin v kraji, hde se sedláci búřili.“

První slova pronesl Kozina zvolna, jako by je hledal, nebo váhal je promluvit; ale pak se mu rozproudila řeč přirozenou výmluvností a mluvil živě, s přesvědčením. Na lících proskočil mu ruměnec a oči se leskly. Odpověď jeho více teď působila, nežli ten ostrý hejtmanův rozkaz, který byl Koš přečetl. Na prsa přítomných Chodů velikou tíhu uvalil, než Kozinova řeč všem uvolnila, mračno rozehnala. Syka pln úžasu upřel oči na smělého mluvčího, kteréhož do dneška neměl za hodna důvěry u věcech vážných. Starý Příbek pokyvoval bílou hlavou, syn jeho ušklíbnuv se pohlédl se správce na Lammingera, jako by říci chtěl: Nadarmo ta chytrá léčka, nepůjdem do tenat! Ostatní pak, kteří hlavy věsili, vztýčili je.

Ale běložluté řasy Lammingerových očí zase prudko zamrkaly a nezakryly pohled, jenž zasvítíl prudkou zlostí a mstivostí. Oba důstojníci taktéž nemálo překvapení pohlédli se smělého řečníka na krajského hejtmana.

Ten však, ovládnuv nejprudší své pohnutí, promluvil: „Slyšeli jste nejvyšší rozkaz. Radím vám, abyste poslechli. Kdo neposlechne, bude pokládán za rebella a buřiče; dle toho bude s ním naloženo, a dobře víte, jak zatvrzelí buřiči byli nedávno potrestáni.“

³⁷ Co jsem živ.

Na přízvuku jeho bylo znáti, že český jazyk není jeho mateřštinou. Domluviv několik těch slov, pokynul správci Kosovi a ten jal se jednoho po druhém z Chodů vyptávati, ví-li o majestatech a kde jsou. První, stařeček na polo slepý, odvětil:

„Milosti, nevím.“

Zrovna tak druhý, třetí, a rovněž tak starý Příbek odpověděl. Teď došlo na jeho velikého syna. Klidně pohlédl správci do zarudlé, rozhněvané tváře a pravil: „Nevím, ha kdybych teky věděl, mlčel bych.“

Správce, zaklev polonahlas, stanul teď u mladého Koziny, a usmál se posupně, když i ten své „nevím“ rozhodně pověděl, jakož pak i poslední — rychtář Syka.

Lammingerovo pihovaté líce pobledlo. Oba důstojníci neústupností sedláků popuzeni jali se k němu polonahlas, zprudka promlouvati. On však, postoupiv něco málo v před, promluvil hlasem už se třesoucím: „Ty své staré papíry a pergameny přece vydáte, ale až bude pozdě, až poslední halíř a sousto vezme vojsko, které tu zůstane, až vy všichni, co tu stojíte, budete v železích a jeden z vás nebo dva i na šibenici!“

Tu pohlédl na mladého Kozinu, který ani teď očí svých před pánem nesklopil.

Lamminger domluviv pokynul vojákovi, aby podal plášť a řekl pak správci Košovi hlasitě, jsa již na odchodu:

„Teď konejte svou povinnost'. Máte plnou moc.“ — —

Stará Kozinová toto vše již neslyšela ani neviděla. Prve hned, jak správce Koš jal se čisti o těch majestatech, odevzdala Pavlíka jeho matce, a proklouznuvši vojáky a lidem, brala se chvatem domů do statku. Za chvíli pak, když se zase vracela, potkala u samých vrat Řehůrka Jiskru, jenž vrazil do dvora jako divý.

„Co se díje?“ ptala se stařena.

„Zle je. Syka mi chtěl něco povědít, hale nebulo možná. Jen tulik jsom zaslechl, že budú ve statcích hledat — habych ti tuto selka říkl. Hani bych bul ven nepřišíl, hale nynčko bin se tlačili, hdyž tuti oficiři ha tranovský pán na kůň vsedali —“

„Preč jeli? —“

„Preč, do Tranova, hale vojsko zůstalo, ha tuten správčí zez Kúta zle hrozí Sykoji ha — Janoji —“

Stařenou to škublo.

„Ha co chce? —“

„Co by chtěl, majestáty. Hu Syků huž hledajú — všecko rub na rub — tuti vojáci — ha Hanči hin běduje —“

„Ha Jan?“

„Kerak dub —“

Kozinová juž dále nemluvila. Jako mladice pustila se k rychtě. Hluk a křik už opodál bylo slyšeti. Houf vesničanů před rychtou byl neobyčejně pohnut. Dobíhají, zahlédla Kozinová ženu jednu, která, vyběhnuvši ze stavení, rukama lomila, vykřikujíc:

„Panenko Marja, co se tuto díje! Uj, nechčasné ženy! — Kozinová! —“ vykřikla, zhlédnuvši stařenu, „chutě běž, syna ti hin mordujú —“

V prostorné světnici rychtářově bylo v tu chvíli volněji, za to úzko na pohled Páni odjeli a něco kyrysníků s nimi v průvodu.

Když stařena vrazila všechna vzrušena do světnice, zahlédla smutné divadlo. V koutě stál Matěj Příbek, provazy svázaný vedle svého starého otce. U nich stála Manka, tulíc k sobě Kozinová vyděšeného Pavlíka, ana matka jeho vinouc Hanálku ku svým nadržům, klečela před Koutskýrn správcem, prosíc o milost pro svého muže. Stranou v druhém koutě doráželi dva kyrysníci plochými šavlemi na rychtáře Syku, aby pověděl. — Totéž do té chvíle dělo se mladému Kozinovi, až věrná jeho žena na okamžik přerušila to katanství, jež na něm pácháno.

„Hanči, vstaň, hani nepros, nepovolím v ničom,“ volal Kozina — ale v tom už mu selhal hlas, jak zahlédl starou matku svou právě chvatně vkročivší.

Stařena majíc šedivé vlasy nad čelem pocuchány, stanula jako ohromena. Viděla týraného syna, viděla, jak obvazek mu s hlavy stržen a jak z rány sotva zacelené krev po skrání se řine — a v tom už snacha

všecka bledá, všecka od sebe k ní přiskočila, pro bůh ji prosíc, aby Janovi domluvila, aby na děti a na sebe pamatoval.

„Hani slova, mámo, — zaříkla jste se — ruku dám. — Neposlúchejte Hanči —“ volal teď syn, jenž se zalekl, že by matka sama teď snad vyžradila, co před ním stále tak tajila.

Stará Kozinová stála tu za okamžik jako strnulá; v srdci jejím Chodka s matkou zápasila. Ale již sebou bnula, již, obrátivši se po Sykovi, vykřikla:

„Lychtáři, syna mi humlání —“

„Syko, hani tobě, hani mi hlavu neroztřepí. Nech ženské bědovat,“ volal zase syn.

Kyrysníci na pokynutí správcevo teď ustali. Sám pak obrátiv se ku Kozinové, pravil:

„Ty, stará, víš o všem. — Mluv a měj rozum, abys zachránila syna, jinak, víš, co ho čeká i vás všechny.“

Nastalo na okamžik ticho; zraky všech utkvěly na stařeně, stojící prostřed světnice. Pohlédla na právo na Syku rychtáře, na levo na krvácejícího syna. Mlčela, jako by se rozmýšlela.

„Mámo — víte, co nebožtík —“ začal Kozina, vida matku váhající; ale než dopověděl, pevné odvětila, zachmuřený zrak na správce upírajíc:

„Nevím nic, kerak bych vědila —“

„Mamičko!“ vykřikla Hanči.

„Že nevíš, selka?!“ rozkřikl se Koš.

„Nevím,“ temněji opakovala.

Správce nepromluviv už, vyšel ven a vyhledal trhanovského svého kollegu, jenž právě s několika vojáky všecko přehraboval v komoře rychtářově. Oba správcevo za chvilku spolu hovořili stlumeným hlasem, až pak Koš opět do světnice se navrátil; hned po té vyšel správce trhanovský s vojáky z rychty ven a zamířil ke statku Kozinovu. Několik jiných kyrysníků bralo se zároveň do dvorce Příbkova.

Tou dobou také ostatní vojáci, kteří před rychtou čekali s tasenými palaši, rozjeli se po statcích, aby tu zůstali obsádkou.

Den pohasínal a soumrak ukládal se na nešťastnou ves. Chvilé jindy tak klidná a tichá byla nyní plná zmatku, hoře a strachu. Ze statků bylo slyšeti hluk kyrysníkův i řehtot jejich koní. Početný houf lidu veského před rychtou seřídí. Většina se rozběhla domů ze strachu i chránit majetku svého před hořkými, nevázanými hosty. Pustou návsi zabělal se jenom chvílemi plášt' některého kyrysníka, jenž těžkopádným krokem přecházel, a zvučelo řinčení jeho mocného palaše.

Juž se setmělo. Po nebi hnala se černá mračna u divém chvatu. Chvilími zableskl se jimi měsíc a tu na okamžik na návsi prosvítlo. V takový také okamžik vyrazit pak houfec kyrysníků s hlučným pokřikem ze dvorce Kozinova a bral se rychlým krokem k rychtě. V čele jeho trhanovský správce.

Za chvíli pak opět bylo před rychtou živo. Kyrysníci odtud vyváděli sedláky, v čele spoutaného Matěje Přibka a mladého Kozinu s obvázanou hlavou. Rychtář Syka krácel hned za nimi vedle starého Přibka, jež jeden z Chodů vedl. Všichni mlčeli, jen jejich ozbrojený průvod hlučel. Z ryku jeho a řinčení zbraně i dusotu přiváděných koní vyniklo teď bédování ženského hlasu a pláč. Daliť se kyrysníci v pochod a odváděli s sebou zajaté Chody. Zář měsíce jasněji prokmitla, a v ní zableskly se hřebeny helmic i obnažené palaše, zabělaly se pláště vojanské i bílé šerkové župany Chodů krácejících jako zajatcové mezi koňmi kyrysníckými. Průvod ten k nedalekému Trhanovu mířil. — Zajeli, zmizeli zrakům. —

Hle, od rychty kráčí mladá Kozinová s dětmi, všecka vyděšena, plačíc; vedle ní stará její tchyně mlčící, s hlavou pochylenou. Za nimi jde Manka Přibkova a vedle ní pocínovský strýc Pajdar, mladý Šerlovský, i postřekovský Psůtka, provázejíce nebohé ženské na statek Kozinův. Nemohlať Manka sama vrátit se do otcova dvorce, kdež bylo v tu chvíli tolik nevázaných hostů, a pak jí bude lépe u Kozinových, jež stejný zármutek stihl.

Jak jen vešli do dvora, na zásep, již bylo viděti, jak tu prve hospodařeno. Ve světnici bylo všecko zpřevráceno, truhly vypáčeny, dvěře u komor vyvráceny, posekány. — V tom zmatku sobě mužové ani nevšimli,

že stará Kozinová vytratila se ze světnice. Přeběhla dvorem do svého výměnku. Tam ve světnici bylo zrovna tak jako ve stavení hospodářově. Než stařena toho všeho nedbajíc, vkročila chvatně, dychtivě do vedlejší komory a tu na prahu rázem stanula. V zásvitu měsíčním, jenž pronikal sem nízkým, malým oknem, bylo viděti i zde spoustu kyrysníky spáchanou. Stařena však nehleděla na rozbité nářadí; zraky její upíraly se na jedno místo, na podlahu. Dvě prkna ležela tu v třískách, vylomena, stranou pohozena, na jejich pak místě zel hluboký otvor, vyzděná jáma, patrně to útulek z dávných bouřlivých částí. Byla černá, prázdná.

Truhlice „věcí chodovských“, chodský poklad drahocenných majestátů z ní zmizel. Kyrysníci jej vybrali, odnesli.

Stará Kozinová stála tu s hlavou pochýlenou, s rukama sepjatýma jako nad otevřeným hrobem. Hluboký povzdech vydral se jí z prsou. Oběma rukama teď sáhla si za ňadra; v ten okamžik jí svitlo v zamračené tváři, a její rty pevně sevřené pohnuly se úsměvem hořkým, pohrdlivým.

VII.

Mračna na nebesích prořídla; zmizelať většinou za Čerchovem a za hřebenem hor, jimž on vévodí. Jen tu tam některé pochmurné, hroživé hnalo se za nimi jako opozdilý, osamělý dravec, jenž černé perutě své chvatně napíná a rozhání, aby dohonil družné hejno zaniklé v nedozírném, vzdušném prostranství. Zář měsíčná volněji se teď linula na všecken pošumavský kraj, na lesnaté stráně Českého lesa, na výšiny u Klenče, Chodova i nad trhanovským zámkem.

Zdi budovy té, nedávno dostavěné, proběhlávaly se holým stromovím. Z večera rděla se jimi také zář osvětlených oken. Mělť trhanovský pán dnes hosti, oba důstojníky, kteří s ním z Plzně přijeli: plukovníka hraběte

Stampacha a mladičkého rytmistra hraběte z Vrtby a z Freudenthalu, o němž si služebnictvo pošeptávalo, že přijel za mladší dcerou milostivého pána, Marií. Starší, Barbora, byla již zaslíbena Václavu Hroznatě hraběti z Gutštejna, císařskému plukovníku.

Společnost' panská dlouho se bavila. Táhlo již na jedenáctou, když zář v oknech velikého salonu pohasla. Pak ještě chvíli kmitala se v sousedních, hostinských pokojích, až i tu jako v celém zámku pohasla.

Jen tam dvě okna se ještě do šera nočního holým stromovým zardívají. Toť v pracovně páně. Lamminger tam sedí ve křesle u krbu, v němž veselý oheň plápolá. Vedle stojí stůl pěkně vyřezávaný a na něm truhlice dubová, dobře kovaná. Pán upíraje své chladné, bledě modré oči na správce Koše, jenž před ním stojí po vojansku, naslouchá bedlivě jeho zprávám. Vypravujeť správce, co se na Oujezdě událo, když urozený pán odjel. Vypravuje, jak dal z opatrnosti nejprve Příbka Matěje svázati, jak především Syku a Kozinu nutil, aby nezapírali a vyznali.

„Který z nich byl zarputilejší?“

„Kozina, urozený pane. Když žena jeho přede mnou klekla, poroučel jí, aby vstala, aby raději domů odešla —“

„Hm —“

„Zatím u Syků prohledávali, ale nadarmo. Také jsem na přítomné ženské naléhal a hrozil, jak budou jejich mužové trestáni. Proto jsme je tam nechali. Ale neřekly. Zdá se, že nevěděly.“

„Myslíte?“

„Až tu přišla Kozinová matka. Ta jistě něco věděla.“

A tu správce dále o ní vypravoval, jak jednala, jak pak kollegu trhanovského poslal ku Kozinům hledat.

„Zatím než přišel, dost jsem jí hrozil. Ale ta bába je jako skála. To mladá, Kozinová žena, ta by byla řekla, jak plakala a byla vyděšena. Ale myslím, že není v tajemství zasvěcena —“

„Dobře. A co říkali, když jste přinesli tu truhlici?“ a tu pánův pohled utkvěl na dubové skřini na stole.

„Jako když hrom z čista jasna udeří, urozený pane. Syka svěsil hlavu —“

„A Kozina?“

„Ten byl tužší. Pohodil hlavou a ten divoký Příbek okřikl ještě svého otce, když nad tou skříní zabědoval. ‚Mlčte, táto, majestaty nám vzeli, hale pěstě ne!‘ “

„Tak. — Šli pak pokojně?“

„Ano, urozený pane. Nic se už nebránili, ani Kozina, ani Příbek.“

„Kam jste je dali?“

„Kozinu a Příbka do černé šatlavy, každého zvláště. Ostatní jsem dal zavřít do spodní, prázdné ratejny. Ráčíte-li jinak poroučeti —“

„Dobře tak.“

„Také jsem zavřel toho dudáka z Oujezda. Z rychty nejprve zmizel, ale pak když jsme sedláky odváděli, sám se tam namanul.“

Lamminger jen pokynul lehko hlavou.

„Ráčíte-li, urozený pane, ještě něco poroučeti?“

„Nic. Dobře!“

Správce, ukloniv se hluboko, odešel. Ještě bylo slyšeti odměřené pádné kroky i řinčení ostruh, pak i zvuky ty zalehly. V komnatě uhostilo se hluboké ticho. Lamminger vstav otevřel víko dubové skříně, jejíž zámek byl uražen. Chvilí hleděl na zahnědlé pergameny rukou správcovou prve přehrabané, pak na zdař bůh vyňal vrchní listinu se starou pečetí a rozhrnuv pergamen upřel oči na první řádky.

„Nos Carolus, domini regis Boemiae primogenitus, marchio Moraviae notum facimus — quod quia paterni nostrique fideles dilecti Chodones in Domazlicz —“ a dále ještě četl. Oheň v krbu praskal a v příjemný jeho zvuk vmísilo se chvílemi zarachocení tabulek okenných, když jimi noční vítr zatřásl.

Lamminger ničeho nedbaje sáhl po jiném listu s velikou pečetí. Byl český. „My Rudolf z boží milosti císař svaté římské říše a král český —“ Než několik řádků kvapně přelétl, byl vyrušen. Dveře z vedlejší komnaty se otevřely a jimi vstoupila jeho manželka, vážná paní přibledlé tváře,

mírného výrazu. Byla ještě v bohatých v předu vyšíváných' Šatech, ve kterých uvítala hosti. V záři dvou voskovic na stole planoucích zasvítily se perly a drahé kamení agraf prostřed atlasových kokard nad ňadry i na ramenou nad širokými, zdrhovanými rukávy, mezi jejichž bělostnými náduvkami živě se odrážely četné stuhy veselých barev v různé klíčky uvázané i svinuté. Krásné, tmavé vlasy její byly nad ušima i v zadu v četné kadeře svinuty a drobné kučerky spočívaly jí také na bělostném čele. —

Svobodná paní vstoupila ostýchavě a zrak její pátravě utkvěl na líci manželově.

„Nevyrušuji?“ tázala se mírně.

„Ó nikoliv, ačkoliv tu mám čtení překrásné a velice zajímavé.“

Tvář šlechtičny se vyjasnila. Tak vesele manžel její již dávno neodvětil.

„Přišla jsem vás, milý, upomenout, abyste se šetřil a šel si odpočinout. Unavil jste se jízdou —“

„Dnes necítím unavení. — Hle, mé dávné přání!“ a ukázal na rozevřený majestát Rudolfov. Šlechtična k němu se nahnula.

„Ah, hle,“ zvolala „můj předek!“ a ukázala na místo, kdež na listině byl podpis kancléře království českého: „Ladislav z Lobkovic.“³⁸

„Ano, váš předek. Jistě si pan kancléř nepomyslel, když tuto listinu stvrzoval, že jednomu z jeho potomků nadělá tolik starostí a že ji zruší. Už je mám.“

„Slyšela jsem, jak se bránili, jak je nechtěli vydati, ano že i krev tekla —“

„Ano, ano. — Co na — plat —“

„A musil jste je míti?“ ptala se mírně, jemně.

Svobodný pán schmuřil své zarudlé obočí.

„Rozumím, je vám těch buřičů líto.“

„Tyto listy jsou již neplatny —“

³⁸ Manželka Maximiliana Lammingera, Kateřina, byla rodem z Lobkovic.

„To já také říkám, a přece jsem se jich bál“ má milá. Já býti prokurátorem, chtěl bych jich dobře hájiti — a pak vítr u dvora není věčně stejný a nám příznivý. — Pamatujte jen, jak bylo za nebožtíka císaře,³⁹ když ten pán z Grefenberka⁴⁰ se těch chámův ujal, a pak za knížete Auersperga,⁴¹ co mne to stálo, abych jeho návrhy zmařil. Býti po jeho, dnes by všecko toto panství nebylo mé a tenkrát tyto listiny byly zrovna tak neplatny jako dnes. Na jich základě mohli začítí process každého dne. Ale teď už ne —“ Lamminger se usmál; za to na tvář jeho manželky jako by stín padl. Mlčela, jen tajený vzdech jí zavanul přese rty. Manžel upíraje na ni pátravě zrak po chvílce ticho přerušil:

„Vy byste si, má milá, ještě něčeho přála—“

„Ano, ale obávám se. — Zaslechla jsem, že ti lidé z Oujezda budou trestáni, biti, a že dnes nic nedostali jisti —“

„Aj, milosrdná i na ty, kteří jsou proti vám. Trestáni budou.“

„Je tam jeden raněný a jeden stařec slabý —“

„O tom raněném ani nemluvte. Starce ušetřím, i těch ostatních, kteří nebyli tak vzdoroviti — vám k vůli. Ale již je pozdě, má milá. Dobrou noc!

Dnes můžete spokojeně spáti — tento dům a vše zůstane již našim potomkům; popel těchto pergamenů všecko zajisti.“

Chladně pak políbil manželku, jež více orodovati se neodvážila. Prve se jí tak uvolnilo, ana viděla přísného manžela tak veselé míry. Teď odcházela zase zaražena, zamyšlena. Laniminger osamotněv, přešel komnatou, pak se opět zastavil u listin, a hleděl na ně zamyšleným okem. Nečetl však. Pojednou vzal jednu z nich a přistoupil s ní ke krbu. Již zvedl pravici, aby toho starobylého svědka svobod chodských uvrhl na oheň; ale pojednou, zadržen náhlou myšlénkou, spustil ruku a vrátiv se opět ke stolu, uložil listinu a s ní všechny ostatní do chodské skříně. Pak spustil na ně víko.

³⁹ Ferdinanda III.

⁴⁰ Ignác z Grefenberka, král. český prokurátor, jenž Chodů se znamenitě ujal.

⁴¹ Kníže Jan A., tajný rada cis. Leopolda.

VIII.

Mráz té noci uhodil. Nejvíce ho v zámku trhanovském chodští vězňové cítili. V rozlehlé, pusté ratejně beze všeho nábytku choulili se staří z Oujezda, s nimi rychtář a mladý dudák Řehůrek, Jiskra. Kupili se na černé podlaze kolem starého Přibka, jemuž na klíně ležela lesklá jeho čekana, pěkně kovaná. Z večera ještě, jak je sem zavedli, dost hovořili. Mluvili o Matěji Přibkovi, a ještě více o mladém Kozinovi, o jeho smělosti, statečné řeči, sumou o všem jeho dnešním jednání, které každého překvapilo. Jen Jiskra Řehůrek se při tom divně usmál a pravil:

„Ha žádný mi napřed nechtěl věřit, že je tuto dobrý chlap.“

Než nejsmutnější bylo, že pravdu děl starý Váchal:

„Ha nač tuto všechno platno, nač trpěl Kozina, ti lychtáři, ha tu Přibkovo Matěj, hdyž tuten znamenáný vlk vzal naše majestaty.“

Cítili všichni slov těch tíhu. Zamkli se pak a každý se oddal myšlénkám. I dudákovi nebylo tak do hovoru jako jindy. — Pozdě z večera otevřely se dvěře z nenadání. Vešel dráb nesa velikou svítilnu a za ním dva pacholci. Jeden z nich na podlahu slámy nastlal, druhý chléb a vodu přinesl. Pak zase odešli. Vězňové na stlaní teď sedíce dali se do večeře; jediné rychtář Syka a starý Přibek svého dílu se ani netekli, řkouce oba, že jim není do jídla, a zůstali oba také vzhůru, když pak ostatní se natáhli, aby spali.

Noc volným krokem nad krajem se ubírala. Byla ticha a jasněla. Do ratejny padal její zásvit dvěma nevelikými okny, jimiž bylo viděti ven na tmavé, dřímající lesy. Na nich tkvěli teď zrakové obou Chodův. Po chvíli se ozval rychtář Syka tlumeným hlasem:

„Tuty byly všechny naše —“

„Jau,“ přisvědčil stařec. „Ešče dědek⁴² v nich chodil kerak ve svém, ha bul tu pánem, ha my nynčko se na ně díváme z harestu —“

Pak se opět zamlčeli, až po chvíli rychtář zase k lesům pohlédnuv, vztáhl kvapně pravici a ven ukazuje pravil:

„Hele, Přibku, hin zrouna nad lesem, tuta hvězda!“

Přibek tam upřel své zraky a pokřižoval se.

„Chometa“ — pravil zvolna — „nějaké boží znamení!“

Nad táhlým hřebenem černého lesa zářila na tmavomodrém nebi vlasatice dlouhého ohonu k vrcholu nebes obráceného.

„Kerak je veliká!“ opakoval Syka.

Tu již všichni na ni hleděli; někteří klečící, jiní po vstávše. Bylo teď zřejmo, že všechno slyšeli a že nezamhouřili ani oka.

„Každá chometa něco znamená,“ pravil Přibek. „Vidíl jsom jich huž několik, ha vždycky pak bula vojna nebo hlad ha mor. Hale tuta! Tak velkú jsom ešče nevidíl jak tenkrát — o ešče jsom bul pohůnek — tenkrát před tú vojnu,⁴³ co třicet let trvala. Pamatuju tuto, kerak dnes by bulo. Sedili jsme vně před okny ha dívali se na nebe. Můj nebožtík dědek dobře prorokoval, že bude zle, tuze zle. Von bul ešče z těch dobrých časů ha nosil ešče zlaté prymky na županu i laibu — nám zbuly jen tuty černé. Ha pak, chudák stará, sám se toho dočkal, haby vidíl, že praudu prál. Ešče na své oči vidíl, kerak císařské vojsko nám všecko pobralo, haž nebulo hani kůzlete v maštali, hani skyvy chleba v domě. Yon ešče za mlada v zlatých prymách, ha pak na stará kolena kerak žebrák votrhaný, hladov! Ha nezbulo mu nic než tuta čekana!

Ó vím, kerak vždycky sloužil, jak si jen na tu hvězdu vzpomíl, ha hdyž se řečilo vo tutěch starých časích. Hale co von! Bulo mu zle, hale co by tepřiva nynčko říkal?! Tenkrát ešče jsme míli naději — hale nynčko — — Tuta hvězda“ — a starci se hlas silně zachvěl — „co tuta nese —“

„Nám nic — na nás pán bůh huž zapomíl,“ promluvil starý Váchal. Zraky všech se na něj upřely.

⁴² Častěji ještě „děrek“.

⁴³ R. 1619.

Bylo to těžké slovo, a jindy by je, jelikož rouhavé, pokárali, ale v tuto chvíli nikdo ani nehlesl. Zdálo se, že mlčky souhlasí. — —

Matěj Příbek, an otec jeho starostně pozoroval zlověstnou hvězdu, ležel natažen ve tmavé šatlavě a spal, maje svůj těžký širák pod hlavou. Ruce již neměl provazy svázány. Sen obrovitého Choda spočívajícího na tvrdé, studené zemi nebyl asi tuze příjemný, neboť přes tu chvíli sebou prudce trhl a ze spaní vykřikoval. Snad i ve snu dále zápasil a na novo se zlobil, že s ním tak zákeřnický jako s lotrem nějakým jednali, z ničeho jej na rychtě přepadnuvše a provazy svázavše.

Ve vedlejší cele, ne méně příjemné, seděl Kozina na červotočivém trámci u zdi položeném. Opíraje raněnou hlavu o drsnou a studenou stěnu, zrak upíral zamyšleně na proužek hvězdnatého nebe, ježž bylo viděti rezavou mříží malého okénka. Mladý sedlák dlouho přemýšlel o tom, co se dnes událo. Nebyl nijak sklíčen nebo snad zdrcen.

Ba v nitru jeho klid se uhostil. Klid rozhodnutí a hotové události. Vyjasnilo se mu. Zmizelať nejistota a dusná tíseň blížící se bouřky. Uhodilo, ale tím také zmizel mrak, jenž dlouho, dlouho již tížil mysl mladého muže, dbajícího své cti. Očistilť jej dnešek a ukázal, jaké je pravé jeho smýšlení, že není tím, zač jej všude měli i vlastní matka. Také se veřejně stvrdilo, več sám věřil, že práva chodská dosud platila a platí, přes to panské popírání i jejich perpetuum silentium. Co se stalo, nebo co se děje, že Lamminger pojednou stojí tak o majestaty? A teď by se mu měly bez boje nechat? V tom už mu zase myšlenky jinam uskočily.

Vzpomněl na děti, na matku. Jak tam na rychtě se na něj podívala, když jí dal znáti, že ví o jejím tajemství, a pak, když ho sem večer na zámek odváděli! Teď jistě jsou všechny pohromadě — děti asi spí — a Hanči, ta ubohá pláče. To se asi děti po něm poptávaly, Pavlík, Hanálka, ta malá hlavička — — Zemdlené víčko Kozinovo klonilo se, až je spánek sklopil. Mysl však neznavená zabíhala z vězení ven, přes les, až stanula u lože pod nebesy prostě malovaného, na němž odpočívaly dvě rozmilé děti, klouče boubelaté a plavovlasé děvčátko, nad nímž sklání se mladá, hezká žena, pozorujíc zrakem blažeností zářícím svá dvě poupátka.

Tak jímavý a mocný byl ten milý obraz, že nezjevil se ani jediný stín posledních, vážných událostí, aby jej zkalil nebo zaplašil.

* * *

Příštího dne odpoledne zavedl Lamminger hosty své: plukovníka hraběte Stampacha a mladého rytmistra hraběte z Vrtby a Freudenthalu do zámecké kanceláře.

V prostranné jizbě, čistě vybílené, bylo příjemně. Hořel v krbu veliký oheň. Blíže něho usadili se šlechtici do kožených křesel a pokračovali v hovoru, který již cestou sem zapředli. Trhanovský pán měl slovo.

„Nepřestali by, dokud by kousek pergamenu v rukou měli. Jsou zchytralí, proto teď dlouho mlčeli; ale jak by jen trocha naskytla se příležitost — Neznáte jich, pánové, jaký to tvrdý, houževnatý lid. Lpí na všem, nač jen poněkud uvykli. Víím, jak bylo se zbraní, když ji musili za mého otce odevzdati. Dost se také bránili, než staré ty pušky a pistole vydali. A ještě ne najednou. Co tu bylo dohánění, hrozeb i trestův—“

„Nu, a zvykli si také beze zbraně,“ pravil s úsměvem hrabě Stampach.

„Zvykli, ovšem — a tak bude také s těmi listinami.“

„Což byli ti chámové tak po vojensku zřízení?“ ptal se mladý rytmistr.

„I prapor svůj měli i praporečníka.“

„Aj!“

„Ten veliký Chod, který tam na rychtě všechny o hlavu převyšoval, to je poslední jejich praporečník. Ten jej tu odevzdával. Prapor nejpozději odevzdali. Skrývali jej dlouho, až se přece vyneslo, kde je. Byl na Újezdě, jako včera ty listiny, u otce toho velikého sedláka. Když jsem tam mušketýra vyslal, nevydali ho a teprve, když jim zle pohroženo, přinesli ho sami. To byla podívaná, ctní pánové! Sám Příbek, ten veliký, jej nesl, a s ním přišla skoro celá ves: otec jeho, rychtář, konšelé a všichni mužové. To byl čestný průvod toho praporu!“ dodal Lamminger s uštěpačným

úsměvem. „A když ho tu na kanceláři odevzdávali, dal se ten starý Příbek do pláče, a nejeden z těch paličáků si oči utíral.“

„Jako staří vojáci,“ podotkl plukovník.

„A je ten prapor ještě na světě, či je zničen?“ ptal se rytmistr.

„Někde tu asi je, mezi starým haraburdím. Správce zajisté o něm ví. Přáli byste si snad, pánové?“

Oba přisvědčili, že by ten selský praporec rádi si prohlédli. Lamminger vstav zazvonil na správce. Ten čekal už patrně venku, neboť v ten okamžik vstoupil. Na rozkaz svého pána přinesl chodský praporec. Stál za velikou, tmavou skříní, sloužící za registraturu, — správce ne bez namáhání ho z toho nehodného kouta dobyl a venku ho oprášiv přinesl jej pak před milostivé pány.

„Žerd' je silně nalomena,“ pravil rozbaluje prapor, kolem něhož se šlechtici postavili. Byl hedvábný, kdysi bílý, černým pruhem lemovaný, nyní však valně zašlý a tu a tam potrhaný.

„To není zpuchřelost', to jsou čestné rány,“ pravil plukovník kloně se ku trhlinám.

„A tu erb— psí hlava!“ zvolal mladý hrabě z Vrtby, ukazuje na zašlé, vybledlé vyšívání.

„Býčí hlavu by spíše zasloužili!“ dodal Lamminger posměšně. A již, obrátiv se ku správci, tázal se ho, jak si Chodové vedli.

„Stejně jako včera. Kozina a Příbek, ba ani ten dudák nehlesli, když je mušketýr lískovkou vyplácel.“

Lamminger neodvětiv, obrátil se k důstojníkům.

„Libo-li, pánové?“

„Ano, můžeme začít,“ odvětil plukovník. Lamminger pokynul správci a ten opřev prapor chodský o zeď blíže krbu, ven odešel. Za chvíli se vrátil s koutským kolegou a dvěma panskými úředníky, za nimiž pak vstoupili vězňové, napřed Příbek s Rozinou a postavili se půlkruhem před pány. Správce, věda již o zámyslu svého pana, postavil teď truhlici „chodských věcí“ na stůl před Lammingera. Jak ji starý Příbek a rychtář

Syka zahlédli, trhli sebou. Matěj Příbek však upíral zamračené své zraky na starý prapor.

„Znáte ji?“ začal Lamminger ledově ukazav na truhlici. „Majestaty vaše jsou v ní také.“

Správce na ta slova víko otevřev, vybíral jednu listinu po druhé, a to tak, že všichni je viděli.

„Jsou všechny!“ jen jako by maně podotekl a pohlédl na Syku rychtáře. Ten zamžoural očima.

„Všechny, milostivý pane —“

„Nu tak se s nimi rozlučte!“ odvětil správce a vzav veliké nůžky ustříhl ode všech pečetě, jež házel do ohně v krbu planoucího a za nimi majestaty jeden po druhém. Plameny zasyčely a výše vyšlehly. Okamžikem byly zničeny záruky svobod a práv, jež ctílo a uznávalo několik století. Chodové, kteří na zkázu jejich hleděli, nikdy neužili jejich dobrodiní a výhod, vyjma starého Příbka, znajíce zlatou svobodu toliko z vypravování starých; ale každý z nich věděl a věřil, že ten poklad jejich na dobro není zmařen, že kouzelným prutem k němu jsou ty staré listiny po předcích zděděné. A teď je plamen hubil, teď v hrstku popela se rozpadnou — a s nimi zachází na vždycky poslední naděje v úlevu a vykoupení z nehodného člověčenství!

Lamminger si Chody přehlížel. Ve chladném jeho zraku zasvítl zážeh škodolibé, sobecké radosti. Viděť, že se nemýlil a dobře rozhodl. Hle, konečně! Včera ještě vzdorovali, i když jim vojskem hrozil a šibenici. A teď! Hle, jak jim poklesly tvrdé hlavy, jak černě, zasmušile hledí na zhoubné ty plameny, i ten ramenatý Příbek. A ten — jak že! Kozina ani bitím neskrocen ani tímto pohledem, že by se mohl usmáti? A přece se usmál, ano a s pohrdáním! Ó, však ho už brzy přejde smích! Hluboké ticho panovalo v kanceláři, an správce majestáty házel do plamenův. Jediné sykot jich a ruchnutí, když pergamen nebo pečeť v ně zapadly, rušily je. Teď než poslední listinu hodil v osudnou výheň, obrátil se správce k Chodům.

„Máte po majestatech. Nyní když před vysoce urozenými pány (a tu jejich tituly uvedl), před pány úředníky naší milostivé vrchnosti i před

vašima očima byly zničeny, snad rozumu nabudete, a nebudete se jich už dovolávati.“

Již chtěl i poslední list na oheň uvrhnouti, ale an v tom zpozoroval, že pán hodlá promluvit počkal, drže pergamen v pozdvižené ruce.

„Konejte teď povinnosti své pořádně, jak se patří na robotníky a poddané, abyste si své postavení nezhoršili,“ pravil přísně Lamminger. „Vidíte, že je všecko marno —“

Pokynul, žlutavý pergamen mihl se nad krbem, už v něm zapadl; v tom sebou všichni prudko hnuli. Chodský prapor v ten okamžik svezl se náhle se zdi, o kterou byl opřen, a s rachotem padl přes mřížku krbovou k plamenům. — Ale v tom už také Matěj Příbek jediným velikým skokem tam se octl a prudko vytrhl prapor, aby ho zkázy od ohně uchránil. Bylo však už pozdě. Chytlot' hedvábí a jak Příbek rychle praporec vztýčil a jím tak bezděky zamávl, byl již v jednom plameni.

Lamminger, důstojníci a všichni ve zmatku ustupovali. Kancelář naplnila se dýmem, jímž šlehaly plameny ohnivého praporu chodského. Matěj Příbek ho teď k zemi obrátil, aby pravicí svou plameny udusil. Bylo však už pozdě. Příbkovi zůstala v levici jenom holá žerd'. Nadarmo si pravou ruku popálil. Ale aspoň zašel chodský praporec v jeho rukou a nezůstal pro posměch tu těm panským karabáčníkům. Dým i zápach po malém tom požáru urychlily jednání samo sebou ku konci spějící.

Lamminger požádal hostů svých do vedlejší komnaty, zlobě se i na správce i na toho „cháma selského,“ kterého se však plukovník žertuje zastal, že má dobrou vojenskou krev a že kdyby ten velikán byl jenom o něco mladší, že by si ho vzal najisto s sebou ke pluku, v němž by se inu žádný nevyrovnal. — — Asi za půl hodiny po té vyjížděli oba hrabata se svým průvodem kyrysnickým ze zámku trhanovského a mířili zpět k Oujezdu.

Pozdě pak odpoledne vycházeli z nádvoří zámeckého až do té chvíle věznění staří Chodové oujezdští. Poslední z brány vykročili starý Příbek, opíraje se o mohutnou čekanu svou, a vedle něho syn jeho Matěj, nesa na ramenou žerd' z chodského někdy praporu. Nechali mu ji pro smích.

Trhanovský správce chtěl mu ji sice na kanceláři vzíti, ale koutský jeho kollega Koš, zasmáv se, pravil: „Nech mu ten skolek pro památku, ať mají aspoň něco ze své panské slávy!“

Ted', když vycházel, ještě se panská čeládka na nádvoří tomu jeho praporu smála. On však ani brvou nepohnul a hleděl do země, ne ze studu, ale z opatrnosti, aby snad, kdyby se ohlédl, ještě více se nepopudil a nerozehnal tu panskou chasu a neztrestal pro její potupný smích.

Rychtář Syka jda vedle Koziny, několikrát na něj pohlédl, jako by čekal, že něco promluví. Ale mladý hospodář jako by těm tázavým pohledům nerozuměl, mlčel. Byl to smutný návrat. Ani slova nepromluvili, jen jednou se ozval starý Váchal: „Te hamen, te hamen!“

IX.

Hosté trhanovského pána, pana hejtmána krajského, dostali se za nedlouho do Oujezda, odkudž pak, nezdrževše se, dále jeli s větším ještě průvodem, s veškerými kyrysníky, kteří byli včera chodskou ves obsadili. Nyní, kdy majestaty byly v rukou hejtmánových, a všecken lid patrně zastrášen, nebylo jich tu více nutno.

Vesničané si také z hluboka oddechli, když hořcí ti hosté zrakům jejich zanikli; oddechli, ale neradovali se, vzpomínajíce na své, kteří byli v trhanovském zámku vězněni, nejvíce však na uloupený poklad, jedinou a poslední naději v těžkém, robotném živobytí.

Ve Příbkově statku bylo smutné ticho, jako po veškeré vesnici. V jizbě seděl pocínovský Pajdar, čekaje na bratrancovu dceru, Manku. Zůstal tu s ní, aby nebyla mezi tím lidem vojanským sama, poslav napřed domů mladého Šerlovského vyřídit, proč se na Oujezdě omeškal a že přijde hned domů, jak se tu jen trochu uvolní. Statný chlapec šel, ale raději by tu byl zůstal, nebo vzal Manku s sebou k nim, kdyby možná bylo a chtěla. Cestou

pořád jen na své milé děvče myslil a ve své starosti o ně těšil se jedině tím, že je starý Pajdar s ní a ten že nedopustí, aby jí bylo nějak ukřivděno.

Staral se o ni více nežli ona o sebe. Aby šla s ním, ku příbuzným do Pocínovic, o tom ani slyšeti nechtěla, že se vojáků nebojí, zvláště když tu s ní je strejka, a jak že by také mohla odejiti, když neví jak je a jak bude s tátou i dědem? Ty teď jenom měla na mysli, přeptávajíc se na ně kde mohla. Nyní vstoupila do světnice a strýce Pajdara vyrušila z jeho myšlének, novinu přinášejíc. Chvatně, všecka nějak vzrušena, jala se vypravovati, že jde od Kozinů, že právě teď se vrátila stará Kozinová z Trhanova, kdež byla dnes už podruhé, ráno hned a teď odpoledne, obcházejíc zámek, aby vyzvěděla, co se stalo se synem i se všemi ostatními. Z té druhé cesty přinesla si konečně zprávu, ale ne veselou, a tu také teď Manka strýcovi oznamovala: jak zle tam páni se všemi nakládali, zvláště pak s otcem jejím a Kozinou. Hlas se až chvěl statnému děvčeti a nozdry táhlého nosu se šířily, ana teď povídala, že tátu, Kozinu a dudáka Jiskru holí zrovna dost bili. Starý Pajdar vstal prudce od lipového špalku, u něhož na hrubé židli seděl. Tak se ho ta zpráva dotekla. Však také na Chodsku dosud neslýcháno, aby takové zachovalé muže bili jako tuláky a zloděje!

„Uj, kyjany na nás! Divná jsom prosil práčata — bule tuto! — Nynčko to bude inakší — Obo páni!“

Ani ještě o vězních, zvláště o dědovi a otcí hovořili, slyš, vrátka venku vrzla, a šerem ponenáhlu se ukládajícím mihly se venku dva stíny. Dvěře se otevřely, a ti, o nichž hovořeno, vešli; napřed starý Příbek, unaven, nahrben, s vlasy od větru pocuchanými a od sněhu navlhými. Pozdravil a jak Manka k němu přiskočila a za ruku ho vzala, vyjasnila se kmetova tvář. Syn jeho Matěj vešed se žerdí, ani nepromluvil a mlčky přijal pravici, již mu Pajdar podal. Pak postaviv dřevo někdy chodského praporu do kouta, zkrátka dceři poručil, aby dědovi uvařila polévku, a již jako by unaven, usedl na židli a opřev loket o špalek, položil hlavu do dlaně.

Manka chystala se, že zatopí, zrak její však tkvěl více na otcí, nežli na dříví a ohni. Pajdar postaviv se proti bratranci, přerušil konečně smutné ticho. —

„Zle jste se míli. Je prauda, že vás kyjany —“

„Ešče ty!“ osopil se na něj Příbek a vztýčil zprudka hlavu. „Hani mi nemluv! Uj, mám tuté hanby zrouna dost. Fráckové! Hukradnú nám všecko, kerak zloději —“ tu Příbek vstal — „ha ešče nás mlátí. Uj panenka Marja! tuto jim nezapomenu! Přisahám pánu bohu, hať zčernám jako huhel!“

Jak Manka držela hořící louče v ruce, padla zář jejich na Matěje Příbka, jenž tak mluvě, stál tu v bílé šerce své, vztyčen, a zdánlivě ještě větší, s rukou do výše vztaženou, bled, maje lesknoucí se oči podlité krví.

Starý Příbek sedě na pelesti své postele, maje zvadlé, žilovaté ruce sepjaty, hleděl na svého syna a polonablas si opakoval:

„Ta hvězda — ta hvězda!“ — — Když prve strýc Taj dar s Mankou ještě sami byli, seděla stará Kozinová také sama ve své světničce na výměnku a modlila se. Té chvílky samoty a modlitby bylo jí již třeba. Včera, když jí poklad listin vybrali a syna odvedli, nezamhouřila oka po celou noc. Dlouho zůstala u své snachy, dokud vyděšené děti neusnuly, i ještě potom, a sotva že se den rozbřeskl, již vzavši kožich na se, chvátala do Trhanova. Zachmuřené zraky její tkvěly upřeně na bílých zdech panského zámku, jež obcházela, kdyby snad někde zahlédla svého Jana, neb aspoň zvéděla, co se s ním a s ostatními děje. Vrátila se málo pořídívši. Snacha čekala na ni, jsouc jako na trní. Byla by sama také tam do zámku letěla, ale pro děti a pro vojáky nemohla.

Divné se teď věci dály! Stará výměnice, jindy ku své snaše dosti přísná, ode včírka jednala s ní jako s vlastní dcerou. Děti opatrovala, pomáhala jí a když pak odpoledne podruhé ze zámku se vrátila, šetřila Hanči tak, že jí ani plnou pravdu nepověděla.

Ted', když vojsko odtáhlo, zašla si do své světničky, a modlila se — za syna. Kolem bylo ticho, jen vítr soumrakem kvapně se blížícím smutně si pohvizdoval. Pak ozval se venku starý Vlk. Jeho prudký štěkot vyrušil stařenu z modlení. Za okamžik naslouchala, že však pes umkl, nachýlila hlavu a jala se pološeptem dále říkati svou modlitbu. Dlouho jí neříkala, nebo za chvílku ozvaly se venku drobné, chvatné kroky, a již vrazil malý Pavlík do světnice a sotva dechu popadaje hlásil, že táta přišel. Než selka

ku dveřím došla, hle tu on sám, nesa malou Hanálku v náručí, a za nimi Hanči všecka rozradostněna.

Stará Kozinová jak na synovu obvázanou hlavu, na jeho ubledlou tvář pohlédla, nemohla ani promluvit, v ten okamžik zalily se jí oči slzami. Syn to dobře viděl a pohnut jsa, přijal matčinu ruku, již mu podala na uvítanou, a jistě také, jak sama cítila a mínila, na odprosenou.

Všecka rodina zasedla kolem bábina stolu; všichni se radovali z příchodu milého hospodáře, od něhož děti se ani nehnuły. Hanči vyptávala se, jak mu bylo na zámku, jak tam s nimi jednali. Na to však Kozina jen zkrátka odpověděl, zamluviv to kyrysníky, tázaje se, jak na statku i ve vsi hospodařili. Matka jeho málo hovořila. Jí tanula teď jediná jen na rtech otázka; než nevyslovila ji, pozorujíc, že syn se podobnému hovoru vyhýbá.

Nežli se nadáli, dostalo se jim hosta. Strýc draženovský, starý Krištof Hrubý, k nim zavítal. Již včera, jak Kozinu a též ostatní na trhanovský zámek odvedli, poslala stará Kozinová ku bratru svému oznámit, co se stalo. Že teprve nyní přišel, omluvil tím, že nebyl doma, ale v Brodu za jakýmsi řízením. A tu pojav ruku mladého hospodáře, srdečně jí potřásl a pravil:

„Huš jsom slyšil milý chlapče!“

Jak po té plášť a širák odloživ ke stolu usedl, mladá hospodyně odešla, aby uchystala večeři muži svému a hosti.

„Huž tedy víš, Krisl —“ začala stará Kozinová, zatáčejí tak hovor k otázce, kterou by byla ráda pronesla.

„Jau — slyšil jsom, že naše majestaty spálili,“ odvětil s povzdechem, „hale ne naše právo,“ dodal Chod. Stará Chodka to slyšíc trhla sebou. Teď tedy věděla. V tom ozvaly se kroky na síni, a již vstoupil do světnice rychtář Syka, „prokurátor“.

„Selka, nynčko huž můžu před tutím mluvit,“ pravil ještě ve dveřích a ukázal na mladého Kozinu. „Tuten tě je inakší prokurátor,“ dodal. „Hale proč k vám jdu! Víš-li, selka, že hyn na kanceláři nemíli v truhlici všechny majestaty. Dobře jsom počítal — ha pak správčí, ta vtiperná hlava, kerak by

nic, se přáli, jsú-li všechny — nu, naše máma mne teky hlúpú kaší nekrmily — hned mi přišlo, že hyn nejsú všechny.“

„Nebýt? Ha kerak by bulky!“ odvětila živé stará selka, a vstávši sňala šátek křížem přes ňadra uvázaný a rozbalivši jej, vyňala z něho pergamen i s pečetí, a za ním druhý.

„Jsú tuty dva nejlepši, jak si, Syko, prál, že by jich bulo dost před súd, že naše právo je v nich všecko.“

Stařena stála za stolem, držíc ve pozdvižené pravici starý majestat s visutou, velikou pečetí.

Zraky její leskly se a hleděly z jednoho muže na druhého. Ti v ten okamžik, jak listiny ukázala, překvapením rychle povstali, všichni: mladý Kozina, rozváznější Syka i bělovlasý rychtář draženovský. Syka pak hned po pergamenech sáhl, jako by se chtěl přesvědčiti, jsou-li to ty pravé, opravdivé.

„Jsú, jsú tuto ty naše!“ pravila selka s úsměvem a pověděla teď, jak jí syn na rychtě dobře a v čas řekl, že páni si jdou pro majestaty a že se ptal, jsou-li dobře ukryty. Tu že jí hned napadlo, aby ty nejdůležitější pro jistotu jinam schovala, že když syna chytili, že budou bez toho také u nich prohledávat, a tak že ještě v čas tyto zde z truhlice vybrala a za ňadry schovala i s pečetí starou. Za řeči ji také ze stolu vyňala.

„Nu, tuty nám huž páni nevezmú!“ dodala rozhodně a pohlédla na listiny na stole před ní ležící.

„Nevezmú!“ opakoval její syn. „Nevezmu ha tuty spálené nám Lomikar ešče vrátí! Muší!“ Oči mu zahořely a v ubledlém líci ruměnec mu proskočil. Starý strýc draženovský pokývl bělovlasou hlavou, Syka pak podal smělému druhovi těžkou svou pravici.

V tu chvíli otáčela se Hanči hbitě kolem ohniště jídlo chystajíc. Bylo jí volněji a veseleji, že muž se jí vrátil i proto také, že vícekrát už nebude s pány nic míti. Staré listiny páni odnesli — jsou ty tam. — Hanči jich příliš nezelela. Co sporu, zármutku a protivenství už pro ně bylo, a vždycky nadarmo!

Jan konečně je přece oželí, a pak bude zase svatý pokoj, bude zase jejich, její a dětí! —

X.

Od oné studené noci, kterou strávili oujezdští Chodové na zámku trhanovském v šatlavě, mrazy nepolevovaly. Zima se hlásila do opravdy. Vítr na dole ještě sfukoval poprašek sněhový, na výšinách však bělostný ten povlak se již ani nehnul. Temena Čerchova, Haltravy, Škarmaňce i všech ostatních hor, vyšších, nižších, tu nad samým krajem chodským i dále v mohutném pozadí šumavském, vzala na se bělostné čepce; od nich pak splývaly po lesnatých svazích a stráních sněhové závoje, kterými proráželo tmavé modro hlubokých, zamlklých hvozdův.

Tak ticho a zamlklo bylo také po všem chodském kraji.

Zdálo se, jako by byl zastrašen tím, co se nedávno stalo v Oujezdě i na zámku trhanovském. Nikde ani známky bouřlivé nevole nebo smělého odporu, zrovna jako by těm nepodajným Chodovákům byla zašla také všecka smělost a odvaha s jejich spálenými majestaty.

Než v posupném tichu tom nebyla tupá resignace, ani málomyslnost'. Bouře v něm klíčila.

Jako větrem rozneslo se po všem širém okolí od Postřekova až do vzdálenějších Pocínovic o tom, jak naloženo v Oujezdě i v Trhanově s rychtářem Sykou, Příbkem, mladým Kozinou i s ostatními hospodáři starými, jak Lamminger uloupil truhlici věcí chodských. Pravda, tu tam se mnohá hlava ve trudném zamyšlení nad tou novinou pochýlila, tu tam ozval se hluboký povzdech, že teď už po všem — ale ještě více kleteb posíláno k novému zámku v Trhanově a na jeho pána, a v živých teď hovorech o tom násilí panském zanikl jednotlivý povzdech a stesk, když všude po dvorcích

i samotách chodských prudko se ozývala slova vzkypěvšího hněvu a touhy po pomstě.

Než také chvála a živé uznání zaznívalo v těch řečích, a to všem Oujezdským, kteří tak statečně bránili starý ten štít zděděného po otcích práva. Nejvíce však o mladém Kozinovi mluvili, divíce se jeho smělosti, jak si troufal na samého Lammingera, krajského hejtmana, u přítomnosti těch oficírův a vojska, jež stálo ve světnici a kolem rychty s obnaženými palaši! — Nejprve přiběhli známí z Dražinova, Postřekova a Chodova na Oujezd, aby se na vše přeptali, aby promluvili s těmi, kteří za ně za všechny zkoušeli. Pak i ze vzdálenějších vsí chodských přicházeli sedláci, a sami staří, zkušené a vážení. Buď hned u Kozinů se zastavili nebo přišli s rychtářem Sykou k nim a tiskli pravici mladému hospodáři. Poseděli, pohovořili a pak skoro každý z nich odcházeje ptal se:

„Ha kerak dál?“

„Nu, níčkon je dobře mlčít, hale proto jsme ešče nedomluvili. Dyk huslyšíš,“ odpovídal Kozina.

Žádnému však neřekl, ani se nezmínil, že všechny majestaty nejsou zničeny, že ještě mají dva dobré a právě ty nejhlavnější, jak Syka řekl. Učinil tak především na radu rychtářovu. Zůstalo to na ten čas jejich tajemstvím, jejich, draženovského strýce a staré matky.

Hanči se teď až divila, jak je s jejím mužem. Myslílať, že po tom, co ho stihlo, bude ještě více zamyšlen a že tak hned nezapomene. A hle! byl klidnějším, hovornějším nežli kdy před tím. Ovšem tak veselého jako býval za svobodna, když za ní chodil, tak už ho nikdy teď nespátrila. Stín nějaké tajné starosti a tajných myšlének z líce mu nezmizel. Také jí bylo divno, že často teď na „vejmluvu“ k matce zacházel a stalo se jí již několikráte, když náhodou za ním přišla, že on nebo stará tchyně zavedli hned, patrně před ní, novou řeč. Zamlouvali něco. Však co? O čem asi hovořili?

O ní to zajisté nebylo, neboť od té doby, co je překvapilo to vojsko, tchyně chovala se k ní mnohem upřímněji a laskavěji nežli kdy před tím, a Jan se také nezměnil. Než měla přece starost. A tu jednou pod večer, když majíc na klíně Hanálku, seděla vedle Jana, jenž na kolenou choval Pavlíka,

v tu chvíli hovorný a spokojen, jako by na všecko zapomněl, domluvila mu za té pěkné chvílky, tázajíc se, má-li snad nějakou tajnou starost'. V těch několika jejích slovích ozvalo se všecko její upřímné, oddané srdce, plné o něj starosti a bázně.

„Co bys míla takové myšlínky? Co bych míl divního s mámú? Víš, te stará Chodovačka, ha já teky nemůžu jen tak zapomít. Řečíme něhdy, kerak bulo za starých čas. Nic se ty, Hanči, nestarej, ty ha děti jste mi nejmilejší.“

Mluvil pravdu a proto také zněla poslední slova jeho tak srdečně a přesvědčivě. Hanči v ten okamžik z plna se uspokojila, zvláště když Jan, jak vedle ní seděl, ovinul za těch slov pravici kolem jejího hrdla a hlavu jí na svá prsa přivinul. Tam také tím pohybem přiklonily se hlavička Pavlova i zlatokadeřavá Hanálčina. — —

Ticho a zamlklo bylo po všem chodském kraji.

Za to trhanovský zámek oživil. Svobodný pán z Albenreuthu zabýval se sice nejraději hospodářskými registry a účty, jež neúnavně přehlížel a zkoumal až do halíře a stébla. Také přechoasto dojížděl do svých dvorů dohlédnout na správce a popohnat čeládku, jež nikdy dost mu nepracovala; tak mínil, nedbaje úpěnlivých stesků robotných dělníků svých, kteří ho pro bůh prosili, aby břemen jejich umálil.

Ted' častěji opouštěl svou kancelář, aby hosty uvítal, kteří na jeho pozvání přijížděli. Byli většinou ze šlechty v sousedství usedlé. S nimi pak vyjížděl do rozlehlých lesů svých na lov. Posledně přibýlo také několik šlechticů důstojníků z posádky plzeňské, mezi nimi hrabata Stampach a z Vrtby.

Ještě nikdy nehostil trhanovský zámek tolik hostů, jako tenkrát, ještě nikdy nevyjížděla z jeho nádvoří tak četná družina lovecká.

V její čele sám hostitel, Lamming, tváře vyjasněné, jaké poslední dobou býval na pořád. Všimli si toho všickni, kdož ho znali, nejvíce ovšem sami zámečníci, divíce se tomu a netušíce, jaký kámen spadl s prsou jejich přísnému, nepřístupnému pánu. Všimli si toho také ti tam mužové chodští v kožiších a v huňatých čepicích, kteří vedli smečky panských psů nebo kráčeli v před s obušky v ruce, aby vyháněli a nadháněli zvěř v lesích, kdež

někdy otcové jejich sami volně a svobodně honívali jako teď ti páni. Chodové si dobře všimli pánovy tváře a dobře jí rozuměli. Proto on, že jim majestaty zničil, odvážil se také vyžadovati na nich nového břemene. Však by jindy si netroufali ze zámku vkázati do Chodova a Klenče, aby přišli pánům nadhánět. A zároveň jim pohrozili. Chodovští a Klenečtí šli. Jakéž v tu chvíli porady? — S jakou však šli a jak teď hleděli s výšiny pod lesem na panské lovce na koních za nimi zvolna do kopce jedoucí! — Nejprve to tedy stihlo Kleneč a Chodovo!

Po veškerém Chodsku o tom s účastenstvím a s hněvem mluvili.

„Huž tuto začíná.“

„Ha bude ešče hůř.“

„Dnes Klenečtí, zítra my —“

Tak všude mluvili, vzpomínajíce volné honby svých předků, kteří ze všech lovů svých odváděli Domažlickým k vánočním hodům toliko několik zajíčků, jako Chodovští dva, z Postřekova, Klenče, Oujezda, Dražinova, Pocínovic, Stráže, Kýčová také po dvou a ze Lhoty a Medákova po jednom!

O tom také živě rozmlouváno u Příbkův o přástkách tam odbývaných. V prostorné světnici pěkně vytopené bylo dnes živo i také veseleji, poněvadž zmizel odtud stín, zamlklý Matěj Příbek, málomluvný, jehož tvář nyní byla skoro neustále zachmuřena. Odešel hned z večera, jako by se vyhýbal společnosti, jež se tu mela sejiti, nebo snad jako by cítil, že by se mezi ně dobře nehodil.

Starý jeho otec však usedl mezi mladou chasu, chlapce a děvčata, len předoucí, k nimž také přidružila se mladá žena, Dorla, Jiskry Řehůřka, dudáka. Sám ji k tomu měl, aby sem zašla, a slíbil, že za chvíli za ní tam také přijde, a že pak přijdou spolu domů. Ráda poslechla, neboť z té jejich samoty u lesa málo přišla na lidi, po nichž se jí často zastesklo, zvláště nyní tou dobou, kdy zimní večery neměly konce. Než přásky dnešní nebyly, co jindy bývaly. I tu, kdež veselé zpěvy, žert a smích zvučivaly, bylo znáti vážný ten čas. Sama ta chasa mladá, mysli lehké a nehloubající, neveselila

se způsobem obvyklým, dotýkajíc se v hovoru svém posledních událostí. Nebylo vůbec divu a zvláště tu, u Matěje Příbka!

Na chvílku však přece na přítomnost zapomněli. To bylo, když jednáje o posledním, velikém lovu panském, vzpomněli také na časy minulé, kdy starý Příbek zavedl je v minulost, do ohromných lesů, tenkrát jejich, plných rozmanité zvěře, a vypravoval, že ještě za jeho mladých let bylo medvědů mnohem více nežli nyní, a vlky že se každá houština jen hemžila.

„Každú noc jsme míli v zimě, hdyž byly houpady, hu stavení pěknú moziku. Vlci vyli haž strach, ha každé ráno byly olitín⁴⁴ vlčí jámy plny tuté zvěře. Kožich vlčí bul zrouna dost lačný. Ha hdo šel do města nebo do lesa, musil se na někýho vlčka huchystat. Já sám jsom nejednoho zabjíl. Šak by tuta čakana mohla povídat —“

Zraky všech chlapcův i také děvčat obrátily se do kouta, kam starý Příbek rukou i pohledem ukázal. Jeden pak z mladíků vzal čakanu a prohlížel si ji. Byla nad obyčej vysoká i silná, ze dřeva dubového, zhotovená patrně pro ruku značně silnou a pádnou, jakou jen Příbkové mívali. Pod lesklou sekerkou bylo bradlo žlutě kováno a v lesklém tom kování svítilo se několik červených a modrých kamének padělaných, jež zasazeny byly ve stříbrné obroučky. Chlapcům se ta zbraň pro to kování velice líbila. Potěžkávali ji, zkoušeli.

„Tuta je hasi zrouna dost stara —“ jeden z nich prohodil.

„Jau, starší než ty ha já. Huž můj dědek ji nosívali. Šak mu jediná zbula z tuté vojny, hdyž císařské vojsko Houvězdo vypálilo ha všecko vzelo. Tuta, hdyby, chlapče, humíla mluvit! Co vlčků zabjíl! Ha teky jistě nejednu hlavu člověčí roztřepila. Dědek sám jednoho císařského lejthara tú Čekanu láfli haž olitín zdech, protože nebožku bábu hudloval.“⁴⁵

Synkové ještě s větším účastenstvím hleděli na mohutnou zbraň, a také děvčata povstávala, nebo hrdla napínala, aby si ji prohlédla, a jedna z nich, černoooká, dlouhých vrkočů zvolala na slova starcova:

⁴⁴ Všechny, všechny všudy, zcela.

⁴⁵ Trápil, mučil.

„Uj, haž mi mráz po řibetě šupí!“

„Ha co míli za tuto dědek, sedláku?“ ptal se jeden z chlapců.

„Mít? Co by míli! Musili se vysekat patoma — do lesů.

Sypaliť se za ním kerak včaly. To buli chlap! Pytel hrachu nesli bůh ví kam, kerak chmýří. Vy, chlapci, si myslíte vo sobě čerta kus. Hale tenkrát bulí přece inakší chlapi ba míli jimi kreu. Tuto byste neudáli kerak náš dědek. Ten se nihdá nevyhnuli, hdyž v lese potkali nedvěda. Rvali se s ním kerak s chlapcem. Jednú vám vybráli náš dědek nedvědí hnízdo ha nesli tuta nedvědí kudlata⁴⁶ dym. Huž buli hu stoky,⁴⁷ tu slyší kerak za ním něco řve. Bula to nedvědice! Běžila za ním, šklebjila zuby, řvala pro tuty mladé. Náš dědek hutíkali co mohli. Mušili, hdyž tuto zvíře běžilo kerak vítr, blíž ha blíž, baž k samičky vsi — ha ešče do vsi. Hale tu přiběhli lidi ha tu nedvědici humlátili.“

„Ha co dali dědek s tutěmi kudlatý?“

„Nu, voni ho pokúsali haž buli krví voblití. Donesli je pak do města na chodovský zámek panu pulkrabí královskému, ha ten prý je poslali zaseje nějakému panoji hin do Prahy.“

„Hdyby takový nedvěd sežral Lomikara, haž bude zaseje na honu,“ ozval se jeden z mladíkův.

„Šak by tuten znamenany Jidáš spíše pár Chodováků nastrčil. Níckon budeme na všechno —“

„Sss — ticho — slyšíte? Zvonce!“ ozvala se Manka. Všichni na chvilku umlkli, naslouchajíce.

Nic neslyšeli. Manka však jistila, že se nemýlila.

„Komu by se chtělo — dnes v tutej psotě!“

A přece zas umlknuvše sluch napjali. Než neozvalo se nic, jen kvil větru, jenž šlehal proudy sypkého sněhu do oken.

⁴⁶ Štěňata.

⁴⁷ Potok.

XI.

Tou dobou dudák Řehůrek, Jiskra, meškal doma, na samotě, sám se svým slepým tátou. Staroch seděl na peci, syn pak přecházel nějak I netrpělivě světnicí. Přes tu chvíli opravil planoucí louč v černém, dřevěném svícnu, ač toho nebylo pokaždé třeba. Bylo také na tom, jak uhel utíral a louč postrkoval, viděti, že myslí na něco jiného. Sotva že plamen spravil, zas už přecházel, pak opět postavil se k oknu, hledě ven do tmy, kdež padal sníh a vítr hučel nesa hluboké povzdechy nedalekého lesa.

Pojednou sebou starý na peci trhl a pravil:

„Něhdo huž vně —“

Také Jiskra uslyšel zabušení na dvěře. Ihned od okna odstoupiv, vyšel ven. Na síni se optal, kdo to.

„Já, z Medákova — Němec.“

Do světnice pak vstoupil Chod neveliké postavy, dost ještě mladý, čiperných, šelmovských očí, jenž hned vesele začal:

„Ty sám, dudáku?“

„Sám, lychtáři, žena se mi tülá —“

„Za tebe? —“

„Nu, hať zví, kerak to je. Šak mi bez toho pro tuto domlúvá,“ dodal čtverácky se usmívaje.

„Tak humí vízdat!“ žertem rychtář prohodil.

„Vizdat? Humí. Hale moje máma říkávaly, že prý múdrý skákat nemuší, hdyž žena vízdá.“

„Haha, — tak máš tulik moziky! Proč jsi se ženil?“

„Voni to naši hud’áli.“

Sedlák se dal na novo do smíchu a ptal se:

„Hdo ?“

„Náš táta,“ dudák vesele odvětil.

„Uj chlapče!“ ozval se s pece slepý otec. „Zaseje rozpúštíš špačky?“

„Nu co škodí“ — mýnil rychtář.

„Ha proč bychom se nezasmíli. Smích je nejlepší koření,“ dodal dudáček. „Šak se tranovský Lomikar teky smíje. Tak lacno nás kupil, hanba plít!“ —

„Ha vostatek hukrád,“ doložil rychtář.

Sotva že slova ta dořekl, už opět někdo na dveře zabušil. A zase dudák se na síni opatrně ptal, kdo to.

„Psůtka,“ ozval se jasný hlas, a hned po něm jako medvědí zabručení: „Brychta.“

„Uj Postřekovští! Vítám vás, pokročte dál,“ zval dudák, dveře otevřev a vedl své hosty do světnice. Napřed vešel Psůtka, jenž onehdy byl u Přibků s Pajdarem pocínovským a mladým Šerlovským, když tam přitrhli kyrysníci a Matěje Přibka i jeho starého otce odvedli. Společník Psůtkův byl postřekovský rychtář Brychta, muž vysoký, samá kost' a sval; černé husté a ježaté obočí klenulo se inu pod nízkým čelem a pod tím jiskřily se černé, těkavé oči. Osmahlá tvář byla výrazu smělého, ano urputného, a široká červená jizva přes čelo ho nemírnila. Však také Jakuba Brychtu znali na Chodsku a dál ještě i na české straně i za horami sousedé bavorští. Ti asi nejlépe, jej i jeho strašný stoják,⁴⁸ jež třeba po několika jen slovích z holeně tasil, zvláště u nich, u těch „fraků baborských.“

Ted' usednuv na lavici vedle medákovského Němce, klel na povětrí a seškraboval bodcem čekany umrzlý sníh se svých vysokých bot. V tom už dudáček zase dveře otevíral a do světnice přibyli noví hosté: Matěj Přibek, rychtář Syka a starý Krištof Hrubý z Dražinova, jemuž dlouhé bílé vlasy vítr notně pocuchal a sníh navlhčil. Rychtářové se vespolek pozdravili a jen chvíli hovořili, a již zase vítali nové hosty, kteří přijeli na saních. Byli až z Pocínovic, ramenatý, statný Pajdar, bratranec Přibkův, a s ním mladý Šerlovský ve krátkém kožíšku květy ozdobeném.

Statný a pěkný ten jonák zvláště se tu vyjímal mezi samými staršími a starými, kteří na něj tázavě hleděli. Strýc Pajdar však jako by těm

⁴⁸ Rovný nůž.

pohledům porozuměl, hned všem vyložil, že tohoto chlapce táta, rychtář pocínovský, nemůže přijít, protože je stonavý, a že tomu mladému mohou zrovna tak věřit jako starému.

Za chvíli společnost ještě rozhojněna, ani vstoupili rychtář chodovský Jiří Peč a z Klenče Ecl Adam. Všichni pak, v kožiších nebo svléknuvše je, v bílých Šerkách sesedli se u stolu. Nejdále, skoro sám, seděl Matěj Příbek nemluvě, bystře však pozoruje a naslouchaje. Někteří z rychtářů tu shromážděných přišli byvše vyzváni přímo Kozinou; vzdálenější pak obešel Jiskra Řehůrek oznamuje jim ve jménu Kozinově i Sykově čas i místo této tajné schůze.

Však za to měl dost levitův od své ženy, že se dal zase do toulání a to ještě tak daleko, po horoucích peklích. Pravdou by jí byl zajisté uchlácholil; on však mlčel a jen žerty měl na svou omluvu. Teď planoucí louč utíral, nebo zase novou nastrkoval, pak opět přistoupiv k oknu naslouchal, až posléze i ven vyšed, z prahu vyhlížel do tmavé zimní noci.

Tam ze světnice ozýval se temný ohlas živého hovoru.

Všickni se dotazovali, a postřekovský Brychta nejhluchěji, kde je Kozina a proč sem byli vyzváni. Chtěli něco zevrubnějšího, neboť že k vůli Lammingerovi se tu sešli, to věděl každý. „Prokurátor“ Syka odpovídal, chláchole, že Kozina přijde co nevidět.

„Ha hde je?“

„V městě —“

„Ha co v městě, hdyž ví, že tu budeme!“ tázal se Brychta ostře.

„Nu, já sam nevím, jen tulík, že předevcírem přijel zez Vídně tuten domažlický Just.“

„Matěj, trakslíř?“ ptal se Psůtka.

„Jau — tuten. Míl náký súd s městským právem. Dlího se súdil, hin v Praze, ha pak haž ve Vídni. Nu, ha vyhrál. Ha tuten Just zkázal včera Kozinoji, haby se hu něho v městě stavil, že má velkú novinu. Hdyž se tuto tak trefjilo, zajíl Kozina pro něj, habyste sami slyšili.“

„Ha co, šak ty teky víš,“ tázal se nedočkavě Brychta. Syka zamžourav očima, usmál se a pravil:

„Nu, Brychto, jsi kerak dívčí.“

„Jen haby praudu mluvil tuten měšťák!“ ozval se chodovský rychtář.

„Snad si kuklu nedáme strojit!“ vykřikl Brychta.

V tom vešel rychle dudák do světnice.

„Huž jedu!“ — oznamoval.

Všickni na ráz umlkli — a slyš — venku zvonek zacinkal, pak už bylo slyšeti, jak sáně zarazily a v té chvíli také vstupovali očekávaní hosté; napřed urostlý Kozina v kožichu, za ním jakýsi mužík v mohutném plášti tmavé barvy. Zraky všech upřely se na domažlického měšťana, jenž jistě jako doma vystupuje, pozdravil a plášť odloživ se vítal se sedláky. Mnohé z nich znal; toho zevrubněji, onoho třeba jen od vidění, ale ke všem se měl jako ku starým známým. Od chladu zarudlý obličej toho mužíka nevelikého a hubeného vyznačoval se vysedlou kostí lícní, nosem zatuplým a černýma, schytralýma očima. Beze všeho usedl na tvrdou židli prostřed Chodův a za chvíli byl už v proudu, když byl před tím ještě se přesvědčil, že jsou okenice zavřeny. Sedláci, jichž všecku pozornost upoutal, seděli jako pěny. Však také Just mluvil hbitě a plyně jako s kruchty, a to o předmětu, jenž se jich samotných týkal.

„Předevčírem jsem přijel zez Vídně, slyšeli jste snad,“ vypravoval. „Měl jsem tam soud o dobrý, znamenitý grunt, který mně slavné naše právo domažlické chtělo vzít. Ale já věděl, že mám k němu poctivé, staré právo, a tak jsem se nedal. Páni z rady všude vyhrávali a již na mém poli, na mém, rozumíte, orali a mně se jen smáli. Bodejt'. Co já řemeslníček, měšťeníek proti nim! Ale já řku, braň se, vždyť ještě všecka spravedlnost není ze světa! Nu, a tak to šlo od soudu k soudu, a naposledy až k tomu nejvyššímu: k císaři pánu —“

„Uj!“ vykřikl Brychta. Zpráva tato velice jej překvapila a hnula také ostatními. Jen starý Krištof Hrubý zachoval klid a Matěj Příbek, jenž jako na počátku upíral zkoumavě svůj chmurně klidný pohled na vypravujícího měšťeníka.

„Ha buli jste hin hu dvora?“ ptal se Psůtka postřekovský.

„Byl.“

„Hu císařova?“

„U císařova.“

„Neplej se mu do rčení, Psůtko!“ zvolal Němec.

„Ha vídili jste císaře?“ zároveň se tázal klenecský Ecl.

„Vidíl a mluvil s ním. Však poslouchejte. Budete se divit, ale vzpomeňte si, že nejsem žádný prokurátor, proč bych lhal, že od vás nic nechci, že z toho nic nemám a mít nebudu, leda trochu hněvu, jestliže nebudete mlčet a na mne to vyzradíte.“

„Ha proč nám tuto povídáte?“ ozval se pojednou Příbek. Několik hlav se po něm obrátilo ne bez nelibosti pro toto vyrušení.

„Proč vám to povídám!“ Just hbitě odvětil nedada se másti. „Já vždycky jen pravdu, a panstvo nemohu vystát, proto! Po chudém a slabším se jenom vozí a páchá bezpráví — jako na mně, na vás — však to sami dobře víte —“

„Ha kerak bulo v tuté Vídni?“ Tou otázkou jej Němec přerušil.

„Ano, tak — přijedu do Vídně, a také se mi tam nechtělo dařit. Jářku, juž ti nic nezbyvá nežli císař. Půjdeš k němu ještě. Ale nebylo vám to tak snadné k němu se dostat. Co jsem se naběhal, naprosil i naplatil, rozumíte. Ted' by to již chodilo jinak, ale tu jsem si ještě rady nevěděl. — Tak jsem se konečně do toho císařského hradu dostal, já a můj nejstarší syn Jakub. Myslil jsem si, ať také něco uvidí a ať si to pamatuje. — Jaká vám tam všude krása a nádhera, darmo povídat. Všude samý mramor, samé zlato a hedvábí, i ten nejnižší služebník jako ten největší pán u nás, samá porta a samet. Vedli nás skrze kolik komnat, jedna za druhou jako když Šňůrou mrští a jedna krásnější než druhá. Člověk byl jako omámen, konce nebylo těm krásným pokojům. Můj hoch, Jakub, se všude zastavoval a ohlížel, a já sám, kdybych se nebyl pamatoval, proč tu jsem, byl bych zrovna tak oči vyvaloval. Konečně jsme přišli do jedné komnaty a tu nás chvíli nechali, abychom počkali, ať si sedneme. Židle vám tu byly tím nejdražším aksamitem potaženy, zrovna takovým jako má náš pan děkan ten nejdražší, božíhodový ornát, víte s tím zlatým krumplováním. To se vám to sedělo — ale sotva jsme se poohlédli, juž přišel nějaký panáček, byl to komorník, já

juž tomu rozuměl, a zavedl nás do menšího pokojíčka. Tu rozhrnul takovou krásnou záslonu, víte byla místo dveří a juž jsme stáli v té nejkrásnější komnatě a proti nám dva páni. Sic nám to cestou řekli, co máme udělat, ale já už to také věděl; mrknu na Jakuba, a juž jsme byli na kolenou.“

„Ha kerak vypadali císař pán?“

„Ha hdo buli tuten druhý?“ ptali se Psůtka a Němec zároveň.

„Ten druhý byl císařův kanclíř. Ten byl krásně ustrojen jako nějaký generál. Ale císař, to byste ani neřekli, jen tak jednoduše, ve veliké paruce, ve tmavém kabátě bez port a vyšívání, v černých punčochách a ve střevících, skoro jako nějaký velebný pán. Ale hodný! Hned kývl rukou, ať vstaneme.

„Co si přejete?“ povídá.

„Jářku, Císařská Milosti’ — a ted’ mu to všecko povídám. Vyložil jsem mu všecko zkrátka, ale jak náleží. Poslouchal, asi dvakráte pokývl hlavou, pak něco s tím kanclířem po francouzsku promluvil a pak najednou vezme s ramenou plášť, byl hedvábný, lehounký, položí mně ho na ramena a povídá: „Jdi s bohem domů, stane se ti po právu!“

„Uj! Hele!“ tu tam ve shromáždění ozvalo se hlubokým tichem, jaké panovalo, an Just své příhody vypravoval. On sám ted’ na okamžik umlknuv, změřil plachým, černým očkem shromážděné Chody, a vida účinek svých slov, ještě s větší chutí a jistotou dále vypravoval:

„To si můžete pomyslit, jak mně bylo. Ale ještě jsem se dost pamatoval. Poděkuju, ukláním se, jdu pěkně po zpátku ku dveřím, a juž jen vyjít, tu vidím, že na mne pan kanclíř kývl. Zastavím se.“

„Vy jste zez Domažlic?“ povídá pan kanclíř. — „Tak jest, vysoce urozený pane kanclíři!“ odpovím. — „Tak znáte také Chodováky —?“ zase on. — „Jak bych neznal, vysoce urozený —“

Tu Just se zamlčel pro šum, který se strhl mezi shromážděnými Chody. Výkřiky úžasu i pochyby ozývaly se ve hlučné směsi. Brychta prudko vstal, po něm Němec i mladý Šerlovský. Kozina, jenž maje hlavu pochýlenu, naslouchal, vztyčil ji ted’ a hleděl na shromážděné, jmenovitě na

starého strýce dražinovského. Syka pak hluk zažehnával a konejšil, aby dali Justovi domluvit. Ten usmáv se dále vypravoval:

„Jak bych neznal, vysoce urozený pane,“ povídám. „Vždyť jsme v sousedství.“

„Teď není o nich nic slyšeti. Jindy se tu často hlásili,“ povídá zas kanclíř. „Mají jistě teď hodnou vrchnost' a jsou s ní spokojeni.“

Hluk a šum povstal na ta slova, a bylo v něm jasně slyšeti, jak se Brychta, uhodiv bodcem své čakany do podlahy, divoko zasmál. Ale již zmlkali, an bělovlasý Křištof Hrubý vstav, přistoupil k Justovi a vážně se ho zeptal:

„Mluvíte-li praudu?“

„Proč bych nemluvil?“ odvětil Just jistě. „Škoda, že tu není můj hoch, ten by to dosvědčil. Či mám se zařeknouti a zapřisáhnouti? Je to svatá pravda, rozumíte, všechno co jsem řekl.“

„Ha řekli eště něco tuten pan kanclíř?“ ptal se Hrubý dále. „Nic víc.“

„Ha proč jste mu nepověděli všechno všudy, kerak s námi tuten Lomikar hantíruje!“ zkřikl Brychta.

„To nešlo. Když se takový pán neptá, to se nesmí povídat. A kdybych byl i chtěl — zrovna jak to řekl, kývl mi rukou, a obrátil se za císařem. Ale hned, jak jsem vycházel, napadlo mně: ‚To jim povíš !‘ Nic mně do toho není, ale vím, jak je člověku, když se mu křivdí. A vám se křivdí. A jak, a takové již časy! ‚Proč bych jim to neřekl?‘ povídám si. ‚Jejich právo ještě platí a kdyby se pořádně hlásili, tak by ten Němec tranovský zle pochodil. Nač ho také šetřit, toho rasa! Je zrovna takový jako jeho nebožtík otec, ne-li horší.“

Však také každý soused domažlický musí mít na ně zlost'. Nebo ti Lomikarové nás o něco připravili! Nebýt jich, vy jste mohli podnes být u nás, v naší správě. A ke všemu tomu vzal naší obci tranovský dvůr. Ten byl náš. Teď si tam vystavěl zámek a s našeho gruntu se nám směje a vás souží. Když jsem přijel zez Vídně a slyšel, co vám teď ke všemu udělal, jak vám pobral maje státy, tu jsem sám klel — jak mně do toho nic není — Já řku, toť je loupežník! A jaký smělý!“

„Ha jak by nebul. Pěkně vyčkál, haž bul tutím krajským hejtmanem, haby míl ešče větší moc,“ dodal starý Hrubý.

„Ha z tutoho je vidět, že naše majestaty ešče platí!“ zvolal Kozina. „Šak by vo né nestál, hdyby —“

„Prauda, prauda!“ několik hlasů zvolalo. „Hale co níčkon, hdyž je ten vlček spálil?“ ptal se Pajdar.

„Přece se hlásit,“ Just rozhodně pravil „Však oni tam ve Vídni o vašich právech vědí. Vždyť sám kanclíř se zmínil —“

„Teky jsme tak myslili, ha řkli jsme si, že tuto nesmí tak vostát, že vás svoláme, habysme se poradili. Ha to jsme ešče nevedíli vo tutom panu kanclíři,“ mluvil Kozina. Všichni dali na jevo svůj souhlas tváří i hlasem.

„Níčkon tepřiva se můžeme do toho dát. Hin ve Vídni vo nás vědí ha vo našich právech,“ doložil Syka.

„Nu ba ešče teký z nich něco máme!“ ozval se teď starý Hrubý, jenž v tom rozepjav svůj „lajb“, vyňal z něho něco v šátku zabaleného. Všichni hleděli překvapeně i zvědavě, co to starý rychtář má. Vykřikli až, když do výše proti světlu povznesl dvě staré pergamenové listiny s visutými, velikými pečetěmi.

Úžas pojal všechny; i sám Just byl překvapen.

Nejklidnějšími ovšem byli ti, kteří o listinách už věděli: Hrubý, Syka, Kozina. Ostatní hrnuli se ke Hrubému; i Příbek, jehož tvář nějak oživila, vstal kvapně a přese všechny hleděl na zbylé ty svědky chodských práv. Brychta nad starými, zažloutlými majestaty písma tutam pobledlého dlouho nevydržel. Vzprímiv se ode stolu prudko jako prut, obrátil se k oknu a pohroziv do něho zaťatou, svalovitou rukou, zachechtal se a zvolal:

„Uj, pane Lomikare! ešče nejsme tvoji robotníci! Hele, ešče něco na tebe máme, hurozený pane!“

„Jsú-li dobré ha pravé?“ ptal se Ecl z Klenče rychtáře Syky, jakožto „prokuratora“ a znalce.

„Jsú, šak jsú zez truhlice našich věcí — ha tuty jsú nejlepší. Tuto dal Hiřík král ha tuto Matiáš.“

„Ha kerak, že je Lomikar nevzel?“ ptal se Pajdar, a to za všechny, neboť otázku tu měli všichni na jazyku. Teď se teprve Kozina ozval. Vypravoval, jak se stalo, jak mu hned napadlo, když Lomikara s takovým houfem vojska viděl, že nejde jenom pro něj a pro Přibka, ale pro majestaty — a jak mu to napadlo, že to matce pošeptal. Ta pak pro jistotu hned domů běžela a vzala ze skříše na kvap tyto dva nejdůležitější majestaty, které dobře znala již doma, v Dražinově, když tam její otec, jeho děd, truhlici chodovskou schovával. An ještě vypravoval, ozývaly se výkřiky uznání a pochvaly jemu, zvláště pak staré jeho matce a když skončil, Brychta postřekovský zvolal:

„Hať mi hrom veme! Tuto je ženská! Nu je vidět, že je tvoje máma, Kozinoic!“

Ten však jako by pochvaly té upřímné neslyšel, dodal:

„Níčko tepřiva se můžeme hlásit, hdyž máme něco v ruce ha víme, že hin hu dvora na nás nezapomíli.“

Všichni prve již vypravováním Justovým rozjaření, souhlasili nyní tím ochotněji. Jen Přibek nepromluvil. Když pak po řeči Kozinově Just slova se ujal, dokazoval důrazně a přesvědčivě přítomným, že mohli i bez těch listů process začít, ani se po nich u dvora ptali; teď však, že mohou jiti na jisto, a proto ať nemeškají. Poradil jim, ať pošlou poselství do Vídně. Návrh ten, na který bez toho každý myslel, byl přijat. Jen Přibek se ozval:

„Nu, dělejte co chcete. Hale mne do toho neberte. Já do Vídně nepudu. Hale haž bude zle, ha vono bude, haž budete chtít na pány ha ne k pánom, ha tuto bulo by nejlepší, tak pudu třeba sám.“

Slova jeho ohlasu nedošla. Jediný Brychta zvolal:

„Nu, tuto pak pudeme teky s tebú!“

Když se jednalo o poselství, navrhovali všichni Hrubého, Syku a Kozinu. Just však byl jiného mínění, vykládaje, že by nebylo radno, aby zrovna tito tři šli, ač by to zajisté dobře ve Vídni pořídili, protože jich tu doma bude více potřeba a pak že Lomikar bez toho po Sykovi a Kozinovi pase a je hlídá a tím že by se cesta jejich nijak neutajila. A tajnost že je pro počátek nutná, aby Lomikar hned na začátku všecko nezmařil.

Tak ujednáno, aby šli Psůtka z Postřekova, Němec z Medákova a Pajdar z Pocínovic.

„Pudeme,“ pravil Psůtka, „hale hin ve Vídni jsú Němci ha my německy nehumíme, hani já, hani Němec, ha Pajdar jistě teky ne. Ha pak hu dvora ? Tuto teky neznáme —“

„Šak hin buli jste vy, Just,“ pravil Němec, „tak byste mohli s námi.“

Just, jenž na vyzvání to čekal, nějak se bránit a vymlouval, ne však dlouho. Na obecnou žádost, jen Příbek mu neříkal, uvolil se, že deputaci do Vídně povede a jí přístup ke dvoru a slyšení u císaře zjedná. Podali mu ruce a pak vespolek si pravice tiskli na slib, že zachovají v tajnosti, o čem dnes rokováno. —

Za chvíli bylo na dudákově samotě zase ticho. Mužové chodští rozcházel se tmavou zimní nocí každý do své vesnice. Kozina pak zavážel zase na saních Justa do města. Za nimi také vyjeli sáně, v nichž seděl Pajdar s mladým Šerlovským.

Kozina i měšťák z počátku ještě si všímali, že pocínovské sáně jedou za nimi, ale pak zabravše se v hovor o nastávajícím zápase s trhanovskýni pánem, na ně zapomněli a nevšimli si, že jich není ani slyšeti. Jak by bylo, když stály nehnuté na samém kraji vesnice. Ale naseděli v nich dva, nýbrž jenom jediný: starý Pajdar choule se do kožichu, držel oprat' statného valacha, klonícího hlavu, nad níž v nočním, studeném větru vlála mu dlouhá hříva. Pajdar čekal, čekal — a již počínal se mrzeti. „Jen na chvílku,“ řekl ten poblázněný chlapec Šerlovských. — Jen co by prý Manku uviděl. Ale uvidí-li ho bratranec Matěj, pěkné mu poví, jak umí zachovávatí tajemství. Jsou tu, aby o nich nikdo nevěděl; za tmy přijeli, za tmy mají odjeti. Pozná-li někdo toho chlapce, jak u dvorce obchází — V tom slyš — rychlé kroky — to on. — A věru, mladý Šerlovský, všecek udýchán, skočil do saní.

„Nu kerak?“ ptal se Pajdar.

„Dobře, strejko, dobře. Vidíl jsom svú dívčí, ha nejen vidíl, hale teky mluvil!“ Ze slov, z hlasu bylo znáti, že je všecek rozjařen. Pajdar juž trhl opratí, švihl do koně, a ten plným cvalem ubíhal zasněženou cestou. Za

prudké jízdy té stručně mladý Šerlovský pověděl, jaké měl štěstí, že dlouho neobcházel, že Manka přišla vrátka zavřít, že s ní postál, promluvil. Ale že ji objal a políbil, a to dnes poprvé, to nepověděl. Pajdar upokojiv se ujištěním mladíkovým, že Mance nic neřekl, kde byl, ale že se vymluvil pozdní cestou z Klenče, dále se nevyptával. A „chlapec“ byl rád. Hned zapomněl na schůzi u dudáka, o které starý Chod vedle něho přemýšlel, a byl zase v myšlénkách u své Manky. Kratinká, blažená prve chvíle krev mu rozehřála. — Sáně, mrazivou, tmavou nocí ujíždějící, svištěly, sníh z pod kopyt kvapícího koně lítal v umrzlých kuších kolem nich — mladému Chodu však bylo pěkně a libě, jako by ujížděl vlažnou, jarní nocí.

XII.

Advent přešel i čas vánoční. Mrazy, zvláště v prosinci tuhé, nepolevily ani počátkem nového roku. Sněhu bylo všude vrchovatě, a všecken chodský kraj jako by do něho zapadl. Zámek trhanovský na úpatí hor Českého lesa mezi lesnatými vrchy a chlupy o samotě stojící, maje toliko v sousedství svém neveliký mlýn a několik chatrčí, byl jako osiřelý. Ticho, pusto kolem a tišeji ještě v jeho prostorách.

Svit jasného dne k západu se klonícího ozařoval jednu z komnat jeho, nevelikou, než úpravnou a útulnou. Kassetovaný, dřevěný strop sice již potemněl, na dubovém však táflování zdi proti oknu chvělo se zlato posledních paprskův, ozařujíc zároveň zánovní clavicembalo na nohách pěkně vyřezávaných, stojící poblíže stěny. U clavicembala seděla Marie, Lammingerova mladší dcera. Ve světle se strany proudícím zazářily na temeni jejím plavé, husté vlasy, i několik lehounkých, zlatých kadeří nad týlem, nyní k nástroji pochýleným. Ve světle tom také jasněji odrážel se ležatý límec s krajkami i bělostné tacle od tmavozelené barvy dlouhých šatův.

Chvíli již hleděla na notovou knížku nad klavesami rozevřenou; teď, jako by se rozhodla, nebo spíše probrala z myšlének, jež zajisté nestíhaly spoustu notových hlaviček, vložila své bílé, dlouhé prsty na klávesy a začala zručně lehounkou „Ciaconu“. Drnkavé, ne příliš plné a silné zvuky clavicembala nesly se komnatou, mile rušíce její hluboké ticho. Sotva že však začaly, již také přestaly slabounko vyznívající. Slečna, již se „Ciacona“ patrně nelíbila, rychle obrátila několik listův a začala hlučněji a s větší chutí živější „Sarabantu“. Hrála teď déle, ale nedohrála. Ochabnuvši neb z omrzelosti sklapla prudko knížku, kterou „všem milovníkům hudby k obzvláštnímu potěšení“ nedávno složil a na světlo vydal mistr Johannes Kuhnau, a spustivši ruce do klína, zahleděla se oknem ven, kde za korunami holých stromů planul zlatorudý žár hasnouceho dne.

Hluboké ticho zavládlo zase komnatou, ticho mrtvého, zimního odpoledne, jež i mysl spokojenou naplňuje divnou tesknoutou a tísní. Její stín i výraz vzdorné rozmrzelosti dětské uložil se také na příjemné tváři mladé slečny. Hleděla na stromy, jejichž každou větvičku již znala, hleděla na prožluklou, nehybnou lesní stráň, sněhem zasypanou, věčně stejnou, zamezující všechen výhled, hleděla, ale nepozorovala. Její myšlenky bůh ví kam zabíhaly. Nevšimla si ani, že s táflování smekly se zlaté pruhy na parkety, a že také b těch už zmizely. Od stemnělého stropu spouštěl se závoj zimního soumraku, jenž ponenáhlu zahalil kouty, steny, clavicembalo pozastřel i zamyšlenou dívku u něho. Jen její hlava plavovlasá v bělostném límci a ušlechtilé, bílé ruce jasněji pronikaly jako z temna starého, zašlého obrazu.

Pojednou však ucítivši, že se někdo dotekl její hlavy, kvapně se obrátila. Zahlédla nad sebou přibledlou, mírnou tvář své matky, upírající na dceru pohled plný mateřské něžnosti a starostlivosti.

„Tys už přestala hráti, mé dítě?“

„Ach — ano — nic mne to netěší. Jaká zábava! — Sama sobě ustavičně hráti, sama sebe poslouchati, jako ve vězení —“

„Co mluvíš —!“

„Ach, matinko, vy nevěříte, jak tu je nudno a jak mi je smutno. To stálé ticho kolem, jako v hrobě — nikde ani veselejšího hlasu, všichni jsou také zamlklí, a jako zaražení, ó dobře vím, že kdyby otec — Je tak zamyšlený, vážný a často mrzutý. Sama se, matičko, po něm ustavičně ohlížíte. A zvláště dnes — toho nedělního odpůldne nelze přeckati, konce nemá —“ dodala pojednou živěji, skoro plačtivě.

Tajený matčin povzdech byl výrazem souhlasu. Nicméně jala se šlechtična svou dcerku chlácholiti a těšiti.

„Jsi příliš prudká, mé dítě, a žádáš mnoho. Tento čas sám sebou — teď není nikde veselo.“

„Teď, v masopustě? Ani v Praze?“

„Věru, přála bych ti — a sobě také —“

„Do Prahy, není-li pravda? Vidíte, matinko, vám se také stýská.“

„O nestýskalo by se. Zvykla jsem na to tiché zákoutí. Než těch starostí, těch obav!“

„A jakých?“

„Ó otce. Tak jsem se těšila, že je po všem, že nyní bude pokoj, když nemají těch neblahých majestatův. Ale ten lid! — A tak pojednou se změnil. Co je slyšet, a nám ještě skoro všechno zamlčí, z toho jde na jevo, že to v něm vře, že je velmi nespokojen a mně často napadá myšlénka—“

Šlechtična se pojednou zamlčela.

„Jaká? — Snad že by se vzbouřil?“ zvolala dcera.

„Bylo všude klidno — nikde nekladli odporu, až teď pojednou, z nenadání nechtí poslouchati. Je patrné, že nějakí buřiči jsou mezi lidem, kteří jej popichují, a tu by nebylo nic divného —“

„Proč nás tu otec nechává —?“

„Probůh, dítě, ani se mu nezmiňuj, popudila bys ho velice. Jsem snad příliš strašlivá a lekava — jistě není žádného nebezpečství; vždyť by nás tu nenechal,“ chlácholila mírná paní, napřed se již lekajíc hněvu svého manžela, jenž by jistě vzplanul, kdyby dcera sama o této záležitosti se zmínila.

Šlechtična jen dořekla, a v tom se dvěře otevřely. Vstoupil starý Petr, komorník, nesa planoucí svíce v dvouramenném svícnu stříbrném. Šedovlasý ten muž bez vousů, ve tmavém kabátci přepásaném, v širokých, černých nohavicích po kolena sahajících a v punčochách téže barvy, uklonil se dámám a přeje dobrého večera, postavil svícen na clavicembalo před slečnu. Srdečný ton pozdravu a všecko komorníkovo vystoupení svědčilo, že byl dámám více nežli služebníkem. Přízeň tu si zasloužil dlouholetou oddanou službou již u nebožtíka otce paní Lammingerové z Albenreuthu, u starého pána z Lobkovic, po jehož smrti vstoupil do služeb jeho dcery, vlastně jejího manžela, jehož komorníkem se stal. Srdce starého Petra a všechna jeho mysl byly však oddány prvnímu jeho pánu, nebožtíkovi panu z Lobkovic, na nějž nemohl zapomenouti.

„Co nového, Petříčku?“ oslovila jej mladá šlechtična. Petr ku dveřím se zas ubíraje, stanul, pak několik kroků postoupiv, opět se zastavil a zakroutiv šedivou hlavou, pravil:

„Milostivá slečno — kdybych tak mohl říci, jako jsem říkával J. M. Vašemu panu dědovi — blahé a slavné paměti. ‚Jak je, Petře?‘ ráčil se vždycky ptáti. ‚Dobře, Milosti.‘ ‚A co nového?‘ ‚Nic, Milosti, s dovolením — všechno při starém. Všude pokoj a pořádek.‘

„Což se zase něco přihodilo?“ ptala se paní Lammingerová, upírajíc zraky své na starostlivou tvář věrného sluhy.

„Bylo by dost na starém, Milosti. U nás, t. j. na panství J. M. nebožtíka pana otce V. M. jak živo to nebylo. Lid pěkně dělal, robotoval, a jak uctivě, pokorně se měl ku každému zámeckému a z panské kanceláře! — A tady? Ovšem, ona robota není nic líbezného, ale s vrchností se souditi a posýlati do Vídně k císařské Milosti na pána žalovat — toť přece příliš.“

„Koutský posel je dosud na kanceláři?“

„Dosud, Milosti. Ale koně mu již osedlali. Pojede co nevidět.“

„A co přinesl?“

„Jen tak se proneslo — ale toho trošku je již dost. Co by to také mohlo býti — neposlušnost jako tady u nás. Když Postřekovští nešli nadhánět, když Chodovští odepřeli všechny povozy —“

„To všechno již víme!“ přerušila slečna žvavého komorníka. „Ale co ten posel přinesl?“

„Na vlas to zrovna nevím — to jen asi Jeho Milosti řekl. Ale tolik proskočilo, že ti Chodováci, pán bůh s námi, divný a tvrdý lid, také tam v Pocínovicích a ve Lhotě zrovna tak vyvádějí jako ve Stráži a Tlumačově.“

„Ve Stráži a Tlumačově?!“ ozvala se udiveně paní Lammingerová. „Co se tam stalo?“

„To neračíte věděti? Tam sedláci prý honí po lesích jako ve svém, střilejí, chytají do tenat —“

„A což hajní?“

„To je to, Milosti. V Tlumačově prý hajného zbili, — když tam někomu psa skolil.“

„A teď v Pocínovicích?“

„Posel odtud podobnou novinu přinesl, jenže tam to bylo prý ještě něco horšího. Samého rychtáře, starého Šerlovského, synek —“

V tom komorník přestal, jako když utne a hleděl překvapeně k vedlejším dveřím, jimiž vstoupil jeho velitel, svobodný pán z Albenreuthu.

„Zas už, ty starý mluvko, tlacháš ? — “ ostře komorníka oslovil. „Sám kuroplach, babského srdce muž a jiné straší. Nač pořád zvoníš!“ Takto jej odbyv, obrátil se k manželce.

„A proč jej posloucháte?“ pravil hlasem sice značně mírnějším, než proto přece dosti káravým.

Slečně bylo starého sluhy líto, an za svou ochotu tak ostré došel odplaty, nicméně úsměvu se neubránila, vidouc, jak staroch sebou škubl, a jak ukláněje se ven pospíchal. Teprve venku ducha nabyv se zastavil a zamumlal:

„To mně jako nějakému sedláku?“ A domyslí: „To J. M. nebožtík starý pán z Lobkovic byl jinačí! Já kuroplach, babského srdce muž? Já?! Třicet let jsem sloužil u J. M. starého pána. — Třicet let a nikdy, ani jednou jsem něco takového neslyšel. — Ubohá paní — teď ještě také ona dostane, že mne poslouchala. — A co se nahovořil se mnou J. M. nebožtík starý pán z Lobkovic — a ten byl přece něco víc —“

Takto Petr dost často uvažoval t. j. vždycky po nějaké bouřce, kterou způsobil hněv páně Lammingerův. Ale jakož nikdy jindy, tak ani teď starý sluha mínění své pánovi na hlas nevyjevil, a to, jaksi namlouval, ne ze strachu, než ze samé šetrnosti k paní, kteráž přece byla dcerou nebožtíka starého pána z Lobkovic. Tím se stalo, že mínění nynějšího pána svého týkající se toho kuroplašství nijak nezměnil, alebrž ještě více utvrdil, jak také bylo zřejmo z toho, co Lamminger ještě o starochovi řekl, když byl tak kvapně z komnaty vyběhl.

„Co vám ten strašpytel zase namlouval?“ ptal se šlechtic, hledě s manželky na dceru.

„Myslím, že jen pravdu,“ manželka mírně odvětila. „Zmínil se o nepokojích ve Stráži a Tlumačově. Ten Koutský posel jistě také nic veselého nepřinesl —“ dodala, starostně se tázajíc.

„Také nic smutného: rvačky s hajnými, pytláčení. Obyčejné teď věci, ale všeho málo.“ To dodal podivně se usmívaje.

„Málo?!“ ozvaly se matka s dcerou, obě s úžasem.

„Pro zlost' sice dost, a zase ne tolik, abych mohl proto vojsko zavolati.“

„Vojsko! Probůh, co myslíte, aby krev tekla!“ zvolala živě svobodná paní. „V Újezdě bylo také vojsko, a čeho jím dosaženo?“

„Hm — tam byli ještě tiše, nebyli rebelly — a těch bych potřeboval —“

„Rebelly byste chtěl!“ —

„Bylo by to znamenité argumentum i testimonium — než proč se tím soužíte — nechte mne jen —“

„Ale my tu! —“ mínila slečna chápajíc se vhodné příležitosti.

„Aj, Marie, jak bys byla Petrovou dcerou, ty hrdinko —“

„Nebojím se — ale je tu tak smutno,“ odvětila kvapně.

„A nejisto,“ dodala matka chtějí dceři přispěti. —

„Příliš se lekáte. To co vyvádějí, je samé selské furiantství. Zpozdilci! Myslí, když mají ve Vídni advokáta, že již process vyhráli!“

„Ale kdyby se přece vzbouřili?“

„Pak jich několik pověsíme, a bude svatý pokoj,“ odvětil Lamminger úsečně a chladně. Slova ta zarazila všechnu rozprávku. Manželka jeho, tajíc povzdech, pohlédla na dceru. Ta sklopivši hlavu, hleděla do země. Štěstí, že v tu chvíli se ozval venku zvonec ohlašující čas k večeři.

„Pojďme!“ pravil klidně pan z Albenreuthu.

Manželka kráčela mlčky vedle něho, myslíc na poslední jeho slova. Za rodiči šla slečna. Bylo jí skoro do pláče a div že si nožkou nedupla. Otec je neoblomný! Na Prahu není naděje. Za to ji čeká nekonečná řada nekonečných, nudných večerů, které jako všechny a jako dnešní stráví v neveselé, málomluvné společnosti přísného otce.

Mimo nadání se jí aspoň dnes uvolnilo. Lamminger, jenž všecek zamyšlen při večeři sotva slovo promluvil, hned, jak bylo po jídle, vstal a odešel do kanceláře, oznámiv manželce, aby ho již nečekaly, že má mnoho a kvapné práce a že zůstane dlouho v kanceláři. Tam už seděl jeden z jeho úředníkův a psal horlivě.

Lamminger stanuv u něho, hleděl mu přes rameno na papír a četl. Pak vztýčiv se pravil:

„Prozatím dobře — na nic nezapomeň, na pytláctví, odpor, neposlušnost, smělé řeči, všecko živě a třeba silněji, protože co se vypisuje, vždy je slabší — než jak to skutečně bylo. — Pro toho, kdo to nevidě!, třeba to, jak pravím, vypsati hodně živě, však rozumíš. A na toho Justa nezapomeň, jaký to sudič a rabulista, podrývající všečen řád a pořádek, sumou nebezpečný člověk a ještě více ten Kozina svou smělou řečí, jenž všechny rozněcuje a dráždí k odporu.“

„To již mám, Milosti —“

„A tu lípu také?“

„Ano, Milosti.“

„A to, co z Kouta dnes ohlásili?“

„To ještě ne —“

„To, a Lhotské a Tlumačovské hlaváče tam také dáš. — Jakmile vše bude hotovo, přijď hned s tím ke mně. Přečteš to. Dnes vše musí býti, zítra záhy z rána vypraví se s tím Schneider do Prahy. Poslal jsi pro správce?“

„K službám, Milosti.“

„Dobře.“ A Lammingер nechav písaře, jenž skládal ostrou žalobu na Chody, odebral se do své komnaty. Přešel asi dvakráte sem a tam, pak zastavil se, jako by naslouchal. V zámku bylo ticho, a venku, kde již černá noc nadešla, jen mrazivý vítr pohvizdoval. Pak zavřev dvěře, přistoupil ku stěně, kdež blíže kouta jednoho zastrčil klíček do zámku sotva viditelného. Ze stěny vyskočila dvířka jako by pružinou vymrštěná a v dutině za nimi objevilo se několik příhrad, z nichž z jedné vyňal šlechtic dva váčky plné zlatých peněz. Pak dvířka zase kvapně zavřev, usedl ke stolu a dal se do psaní. V tom už také někdo zaklepal na dvěře.

„Počkej! Hned!“ zvolal Lammingер. Po té dopsav, vpustil do komnaty svého správce, onoho, s nímž byl Kozina pod lipou zápas podnikl.

„Pojedeš do Vídně,“ oznamoval šlechtic zkrátka.

„Kdy, Milosti?“

„Nutná věc, — zítra časně ráno. Přichystej se!“ A nedbaje, že novina ta správce nemálo překvapila, pokračoval:

„Tu máš peníze na cestu. Koně nešetři. Ve Vídni se vyznáš —“

„Byl jsem tam pět let,“ odvětil správce sebevědomě se usmáv.

„Toto psaní doneseš dvornímu prokurátorovi — a tato ostatním pánům podle nadpisův — ale hned jak na místo dojedeš. Je to skrze Chody, rozumíš. — Budou-li se tě ještě na ně ptáti, pověz, co s nimi máme. A s tímto psaníčkem dojdeš k tomu chodskému prokurátorovi Štrausovi. V tom psaníčku není nic, nežli dotvrzení, že jdeš ve jménu mém — jen mu je ukážeš —“

„Rozumím, Milosti.“

„Ostatní třeba ústně vyjednati a —“ tu se Lammingер usmál a vzal váček s dukáty do ruky. „Tím to dotvrdíš. Kvitanci mně přineseš.“

„Kdyby však nevzal?“ tázal se správce.

„Měl jsem tě za zkušenějšího.“

„Anebo, kdyby snad chtěl více? —“

„To je jiná. Vypůjčíš si u známých. Na všechno jsem pamatoval.“

„Nuže, rozuměl jsi? —“

„Vyzvím vše, Milosti — Vypťám se —“

„Jak se věc má u dvora a soudu, o tom zprávu dostanu. Ale u toho Štrausa ať vyzvíš všechna jména. Kdo tam ty chamy poslal, kdo dává peníze, kdo to hlavně vede. Dej si pozor u něho! — Je to nějaký obratný, prohnáný člověk. Už komissí vymohl na vyšetření té žaloby. Jména komissařů musím také zvědět a co nejdříve. Dobře-li pořídíš, vzpomenu ti to dobrým a hojně. Teď se přichystej. Však mlč o cestě. Ráno, ještě za tmy, vyjedeš, aby tě nikdo neviděl. Sám sejdu na dvůr. Toho Štrausa musíš získati, stůj co stůj! Však sedni a hlavní věci si poznamenej — tu jsou peníze — ty na cestu a ty na vše ostatní.“

Za chvíli po té vracel se správce do svého bytu. Že byl svobodný a sám bydlil, nikdo o jeho přípravách nic nezvěděl. Ráno pak, ještě za tmy, sám si vyvedl koně a vyšvihnuv se naň, vyjel nepozorován. Pán jeho, bez allonžové paruky, v huňaté čepici, v lehkém kožichu, vyšel v tu chvíli až přede vrata zámecká, kdež chvíli hleděl do zasněžené krajiny za ujíždějícím správcem; ten pak záhy zmizel v ranním šeru, kterým se jen několik hasnoucích hvězd kmitalo.

XIII.

Ticho chodských vesnic, jehož se Lamminger nadál, když staré majestaty jejich spálil, počalo se ponenáhlu rušiti. Hladina vodní, pod kterou bouře dřímala, počala se čeřiti i vlny házeti.

Na čem se zástupcové skoro veškerých vesnic chodských v tajné noční schůzi v osamělé chalupě dudáka Jiskry Řehůrka usnesli, došlo souhlasu a schválení také všech ostatních, kteří tenkráte nemohli přijíti. Deputace tam zvolených vypravila se za nedlouho tajně do Vídně, vedena jsouc Justem, jenž cestou ovšem dost a dost vykládal o svých zkušenostech,

zvláště pak jak je nesnadný přístup ke dvoru, ale že on svými známostmi a penězi všecko pořídí. Chodové se záhy přesvědčili, že pravdu mluvil, jmenovitě pak o tom, že ve Vídni je mnoho peněz třeba. Těch často vyžadoval na Psůtkovi postřekovském, správci veškeré sumy od účastníků tajné oné schůze mu odevzdané na vydržování Justovo a jiná všeliká vydání. — Slovo a rukou dáním chodských mužův u Jiskry Řehůřka platila. Deputace byla již dávno na cestě a ještě na zámku o tom neměli ani potuchy. Ba po samém chodském kraji dosud nevěděli o její cestě, až zpráva o nich přišla na zámek — z Vídně!

Pan dvorní rada ze Sachsengrunu, věrný příznivec páně Lammingerův, nemeškal poslati rychlou o tom zvěst, čeho se ti Chodováci zas odvážili!

Ted' teprve také po všech chodských dvorcích a chalupách zřejmě o tom mluvili. Než nedivili se tak jako svobodný pán a úředníci na zámku, Čeho se to sedláci odvážili. — Však tě všude již bylo známo, jak se u dvora na Chody ptali. Jakkoliv s počátku vypravováno, že to ten nejvyšší pán po císařovi se ptal po Chodech, přece však většího rozšíření nabyl variant, že to císař sám byl, jenž mínil, že mají zajisté dobrou vrchnost, ani se tak tiše chovají. Pak už také proskakovala zpráva, že všechny majestaty nejsou zničeny, že některé na Oujezdě uchránili. Než to jen starší mužové si povídali. Mluvíce o tom, ohlíželi se, aby je někdo neslyšel. Kde by ty zachráněné listiny byly, o tom nikdo se nezmiňoval. Všichni se o ně báli a měli péči dobře cítíce, že v nich je veliká opora v nastávajícím tuhém zápasu. Za těch hovorů jméno Kozinovo zase často vyslovováno, nahlas i Šeptem, ale vždy tak a s důvěrou, jako tenkrát, když se v oujezdské rychtě tak směle a výmluvně ozval Lammingerovi, a když tam a na trhanovském zámku pro stará práva trpěl. —

Jiný duch ted' všude se uhostil. I ti, kteří prve na smutnou novinu o zničených majestatech hlavu svěřili, vypjali směleji čelo; přemnozí také vzpomněli veliké komety, jež nedávno po mnoho dnů na nebi zářila.

„Což by vždycky jen samé zlo znamenala?“ vykládali. — „Co by nemohla teky být dobrým znamením?“

Jen starý Příbek kroutil povážně hlavou a mínil:

„Každá chometa něco znamená, tuto je prauda. Vidíl jsom jich huž několik, hale vždycky pak bula vojna nebo hlad ha mor.“

Než ostatní naděje plni a s důvěrou vítali nový rok, a to tím spíše, poněvadž tou dobou došla z Vídně první zpráva od krajanův. Just psal, a list došel do Domažlic na jeho dobrého souseda, jenž psaní Kozinovi odevzdal. Just oznamoval, že zdraví do Vídně došli, a že se hned staral, aby byli u dvora předpuštění. Císař že není zrovna doma, že mají však už jistou naději, on že již má slyšení u císaře zrovna slíbeno, a že již našel také znamenitého prokuratora, rodem Čecha, a ten že, když mu všecko vyložil, zrovna totéž krajanům řekl, co on, Just, v tom shromáždění u Řehůřka jim také povídal, totiž: že na jisto vyhrají, že to však delší čas potrvá, poněvadž to je záležitost valně zastaralá a poněvadž Lamminger tu má přátely. —

Pře začatá byla při všech Chodů, nikdo se proti ní ani hlasem neozval; protož všude se živým účastenstvím, s napjetím očekávali první zprávy o pořízené vyslaných krajanů, a proto také noviny z Justova listu hned se jen rozlétly z Oujezda po všem chodském kraji, kdež všude je vesele vítali. Nové, lepší ještě naděje všude klíčily.

Za nedlouho po té psal podobně prokurátor Štraus, jen že ne tak mnohomluvně a chvástavě jako Just, což se jmenovité líbilo Sykovi a starému rychtáři dražinovskému, Křištofu Hrubému, jemuž ten list byl zaslán. Brzo po tom došel druhý list z Vídně, v němž Štraus ohlašoval, co již podnikl, znovu ujišťuje, že práva chodská promlčena nejsou, že platnosti nepozbyla, byť i Lamminger majestaty spálil; tím že si jen ublížil an zneužil své úřední moci krajského hejtmana a on, Štraus, že toho proti násilnému pánovi výborně užije —

Zprávy ty se letem rozšířily po všech chodských dědinách, ústně i v opisech a všude je předčítali a jen o nich rokovali. Pak už také starý Příbek na kometu pozapomněl a počínal se v pochybnostech svých a nedůvěře kolísati, a to, když došlo z Vídně několik listů skoro najednou. Jeden Justův, oznamoval, že audience již vymožena a též ustanovena, druhý prokurátorův opět pln útěchy a ku stálosti vybízející, třetí pak psaný těžkou

rukou Psůtky postřekovského, jenž líčil za sebe i za své krajany, jak byli ve hradě císařském, jak stáli před samým císařem, jenž je laskavě vyslechl a slíbil, že se jim stane po právu. Psůtka vypravoval o nádheře v komnatách císařských, o panovníkovi samém a vypravování to shodujíc se s oním Justovým v tajné schůzi, utvrdilo důvěru v advokatského měšťana domažlického. —

Všude rádi a horlivě o těchto záležitostech rozmlouvali, jen žena toho, kterýž byl mezi hlavními původci toho boje; jemuž všude za to byli povděční, jen Kozinova Hanči, vyhýbala se těm řečem. Lekala se. Tak se jí tenkrát uvolnilo, když vojsko z Oujezda vytáhlo a její muž se z trhanovského zámku navrátil! Tak se tenkrát těšila, že teď bude svatý pokoj, že Jan bude jenom její a svých dětí! Ó, teď rozuměla, proč tak často poslední dobou a většinou z večera a večer odcházel, proč tak často se Sykou teď hovořival; a již také věděla, o čem na vejmluvě se starou matkou jednal a proč se vždycky odmlčeli nebo jiný hovor zavedli, když ona mezi ně přišla ! Bodlo ji, ona poprvé uslyšela o začaté při, ještě více ji však ohromilo, že tchyně zachovala nějaké ty staré pergameny. Tvrdá ženská, tvrdá matka! Pokoje si nedá, až vlastního syna zničí! Tak nejprve Hanči pomyslila. Jak může matce něco jiného milejším a dražším býti nežli její dítě?! Oh, snad už jí staré srdce vychladlo. — Ale když pak pomyslila, že by ona v tom věku také tak snad jednala, nitro její se nad tou myšlénkou bouřilo. A proč ta stará ženská plete se do toho, co chlapům jenom přísluší? Proč svého syna do toho zavádí? Což nemá na tom dost, co viděla na rychtě, jak tam s ním nakládali, jak ho pak nad to na zámku mučili? Každá jiná matka by probůh a pro všechny svaté syna prosila, aby toho nechal a nehubil sebe a rodinu. — A ona! —

Tak v prvním návalu o ní soudila — smýšlení to i po té se jí nezměnilo. Než láska k mužovi skonejšila její hněv, a přemohši se, zašla jednoho dne, odpoledne v neděli, na vejmluvu ku tchyni, o níž věděla, že je sama doma. S jakou však se z její světnice vracela! Věru toho se nenadála, že ještě za všechno své dobré mínění dojde takového přivítání. Jak na ni oči ta stařena přísně obrátila, když Hanči svým mírným způsobem začala o

Janovi, o novém nebezpečnosti, do něhož sebe i rodinu vydává, — ani domluvit nedala nevěstě, jež začala ji prositi, aby sama, jelikož matka, synovi domluvila, ona že více zmůže, nežli její slova. —

„V hlavě se tě popudilo!“ zvolala stará. „Co se cintuješ huž napřed. Kerak panská dceř bys bula! Ty bys chtěla, mít se jak sto květů ha Jana zavřítýho. Dyk tě má rád zrouna dost ha dost. — Hale máš chlapa ha ne starú bábu, ha jsú ešče jinakší věci, ha na tuty nesmí čouk teky zapomít. Prálas mi vo mámě. Jau, nejsom vlčice, mám děti teky ráda, tuto hani ty mne nehuč. — Starám se vo tuty věci, protože budú teký pro tvý děti, haby se nemilý kerak my staří, haby nemušily skákat na panské vízdání —“

Hanči ani nevěděla, jak přes dvorek domů došla. — Sotva že práh překročila, tu již se neudržela. Sedla na lavici u stolu a dala se do pláče. Bylo jí líto, že ji tchyně tak odbyla, a zároveň úzko o muže. Chtěla se přemoci, když po té Jan domů přišel a zardělé, uplakané oči její spatřiv se ptal, co se jí stalo. Slzí však neutajila. Dala se na novo do pláče a prosila ho, aby na sebe a na děti pamatoval. — O matce se mu ani nezmínila. Konejšil ji; mluvil však rozhodně, že co se stalo, stalo se, a že tomu je rád.

„Huž je začáto. Ha dobře tak, níckon je mi lepší. Huž nemám tutěch myšlínek divných ha nebojím se lidí. — Kerak kámen mi to na srdci ležilo — dyk sama víš. Nebud' bláznová! Nejhorší huž je totam!“

„Uj, nechčastný tuten měšťák, že vám tulik navízdal!“

„Mlč, Hančí — hdyby hani tutoho Justa nebulo, já sám bych se bul s pány súdil. — Máme majestaty —

Hanči neodvětivši z hluboka povzdechla, a nežehnajíc ruce staré tchyně své zachránivši ty majestaty, v duchu pomyslila to, co jí prve na vejmluvě řekla:

„Lepší se, mámo, bát nežli litovat. Jen habyste nelitovali, — hale pozdě!

Mladý Kozina byl nyní opravdu spokojenější. Trapná doba vnitřních rozporův a zápasů minula.

Bylo rozhodnuto. Boj nastal, vážnost a důvěra všech byly mu náhradou za to, jak na něj hledívali i nejbližší jeho známí, ba sama matka.

Shledal se se svým mužným srdcem, v němž do té doby jen žena a děti vládly. Byl odhodlán ke všemu, aby dobojován byl zápas, jenž s útrapami začav nyní v dobré se obracel. Jen jedno ho tížilo a starostí naplňovalo. To byly zprávy ohlašující, že Postřekovští nepřišli honit jak vrchnost' kázala, po nich že Chodovští odepřeli povozy, jež ze zámku žádali. Pak už jinde podobně vyváděli: ve Stráži a Tlumačově neodvedli k vánocům plat a neposlali mlatce do panských stodol. — Věděl, že nyní, dokud pře nebyla rozhodnuta, je to veliká chyba a zbraň do rukou vrchnosti.

„Prokurátor“ Syka s ním úplně souhlasil.

„Súdíme se pro křivdy, co nám dělají, ha ešče budeme trestáni,“ mínil rychtář, když s ním Kozina na rychtě seděl na večer oné neděle, které byla jeho Hanči u staré tchyně. Ani tak o tom rozmlouvali a ujednávali, že je nutno všude domluvit a rychtářům vzkázat, aby takových věcí nedopouštěli, vstoupil do světnice Matěj Příbek. Vážná, přísná tvář jeho byla nějak vyjasněna a v očích mu svítlo, an sám, bez otázky začal:

„Nu, ešče všichni Chodováci nehumřili!“

Rychtář i Syka záhy poznali, co tím mínil. Začali jim vypravovati novinu, kterou z města nesl, že v Pocínovicích mladý Šerlovský zle se serval s panským hajným, div že ho nezabil.

„Ha proč?“ ptal se Syka.

„Chtěl mu vzít flintu—“

Syka mlčel, ve vlasaté hlavě se podrbuje, Kozina však jednání to rozhodně nechválil. Příbkova tvář se schmuřila; za okamžik hleděl přísně na oba Chody, pak promluvil:

„Ha co myslíte, mít si dát flintu vzít, ha na řibet naláfat, ha pak jít tepřiva k prokurátor oji?“

„Nemíl chodit do lesa —“ Kozina odvětil.

Matěj udeřil pěstí na stůl.

„Tuto ty Kozinoic?!“

„Jau, níčkon nemá nihdo chodit do lesů. Té voda na panský mlejn — Ešče jsme nevyhráli — Haž pak —“

„Haž nás vokleskem humlátí. Uj Kozinoic, hin ve Vídni nám nepomůžou, hin jen nám nos hodně pokroutí. Tuto je naše pomoc!“ a Matěj zdvihl svou mohutnou čekanu, jíž ve vzduchu zatřásl. „Tu by se páni tříslí, ha ne těch lejster prokuratorských.“

„Nu na tuto času ešče dost,“ odvětil Kozina, „ha věř, že tuty rvačky by mohly všecko zkazit.“

Syka, jenž přikyvoval, chtěl něco doložit, an tu před rychtou sáně se zastavily a hned po té vešel starý Krištof Hrubý z Dražinova.

„Uj vy tu,“ začal vesele. „Ha co ty, Matěji, se mračíš, ha ty, Jene, cos tak červený kerak malované vajíčko!“

Syka stručně pověděl. Bělovlasý sedlák položiv ruku na Přibkovo rameno, chlácholivě pravil:

„Tys ešče z tutěch starých, dobrých Chodovákův. Hale níckon je inakší čas. Čakana všechno nezmůže, ha snad jí nebude hani potřeba.“

Tu sáhnuv pod plášť, vyňal z něho psaní, oznamuje, že právě je dostal dnes odpoledne a že hned dal zapráhnout, aby tu novinu jim přinesl. Bylo z Vídně od Psůtky postřekovského s přípiskem Justovým. „Prokurátor“ Syka zaluskl prsty, když je četl. U dvora uznali stížnost Chodův a nařízena byla komisse, aby spor jejich s panem z Albenreuthu vyšetřila. Jak Syka četl, Kozina se k němu nachýlil. Zčervenal milým překvapením. Starý Hrubý, jakkoliv už obsah listu znal, znovu velmi napjatě naslouchal, an Syka polonahlas četl. Starcova tvář se usmívala. Jen na Přibkovi nebylo živé radosti znáti.

„Tuto není ešče konec. K rozsudku ešče daleko,“ mínil. „Co je to komissí?“

„Co to je?“ zvolal živě Kozina a po vstav, mluvil rozčileně k Přibkovi. „Co to je? Šak se ešče pamatuješ na tuto perpetuum silentium, dyž našim tátom ha dědkom vohlásili, že naše práva nejsú nic, že žádných nemáme, hať se hani nehlásíme. Šak jsi ešče nezapomníl, jak pro tuta dvě latinská slovíčka za hlavu se chytali, kerak bědovali, klíli, slúzili ha naříkali. Voptej se táty vašeho. Ha eslis tuto zapomíl, tak ešče pamatuješ,

kerak se Lomikar husmíval, dyž naše majestaty v ohni syčily! Myslil, že je hamen — že je po všom. — Ha vono není!“

„Ha dá pán bůh, že nebude!“ doložil bělovlasý rychtář draženovský. Příbek mlčel, naslouchaje se rty sevřenými a pochmurně upíral zrak svůj na čekanu, o niž opíral své svalovité, těžké ruce. —

XIV.

Starý Krištof Hrubý, synovec jeho Kozina i Syka upřímně se těšili z prvního úspěchu, opravdu důležitého, kterého se v zápasu svém s Lammingerem dodělali. S nimi, jak mile se veselá ta novina roznesla, radovali se po všem Chodsku a ještě více, živěji. Naději všude vzbudila před tím už zpráva o tom, že se císař ptal po Chodech; naděje ta v důvěru rostla, když došly listy advokátovy, Justovy a Psůtky postřekovského. Teď už komisse nařízena! U dvora uznávají, že jsou Chodováci v právu, že se jim křivdilo a křivdí, a ta komisse to dotvrdí, musí, neboť co Lammingerové, nebožtík i ten nynější na nich páchali, toť do nebe volající! Co černo, není možná udělati bílým!

Všichni se těšili, že se zbaví nenáviděné vrchnosti, netušíce ovšem, že trhanovský pán tou dobou, když došla veselá ta zpráva Krištofu Hrubému, několik dnů již věděl o nařízené komissí a že v tu chvíli, kdy všecko Chodsko se zaradovalo, on již na zmar té radosti pracoval. Byltě ve všem kolik skoků před svými selskými protivníky: sám práv znalý, bohatý, máje známosti u dvora i v úřadnictvu a lepší spojení s Vídní.

První úspěch samého „prokurátora“ Syku překvapil. Až do té chvíle v duchu se obával moci a vlivu panského, i toho, že oni pořídí zrovna tak, jako jejich otcové. Než co jisto bylo, že u dvora nařídili komissí, že je zhola neodmrštili a to po onom nešťastném nařízení o věčném mlčení, Syka také doufal bezpečněji. Jak by se neradovali tedy ostatní, kteří neměli ani před

tím takových obav jako on? A ještě jedno všem ducha dodávalo. Všude teď jako by roboty nebylo, málo kdo panského drába poslechl, a ti, kteří prve potajmu a v noci do lesů chodili, chytali a lovili nyní směle a beze všeho. Vrchnost' hrozila, hrozila i pokut vyžadovala, hajní bránili — ale co to bylo proti dřevnějším časům? Však by za čtvrtinu všeho toho páni sobě jinak houkli a zle by si to každý odskákal. Je patrné, že vrchnost' váhá, že něco cítí, ona si tak netroufá jako jindy.

Tak většinou smýšleli i rychtářové, a proto nemálo se divili, když Kozina tu tam po Jiskroví dudákovi vzkázal, aby se všude mírnili, nebo když to sám některým řekl ústně. Klenečský rychtář Ecl, jak mu říkali Čtverák, se mu vysmál, a když pak také Brychtu postřekovského varoval, divoký ten sedlák hněvivě vzkřikl:

„To tě jistě tuten prokurátor váš do hucha nahučil!“ Mínil tím opatrného Syku, jenž pak povážlivě vlasatou hlavou potřásl, když s ním Kozina o těch věcech rozmlouval, dokládaje, že poslední dobou vrchnost' nějak novou notou začíná, vyžaduje služeb a prací, jakých od jakživa na Chodsku nebylo.

„Já tě povím, hdyž tuto nejde tak, chce to jináč. To nás jen píchá ha pokouší, haby byly rvačky. Hale níckon máme zrouna mlčít, haby na nás nemohli žalovat.“

Tak vykládal Syka jda s Kozinou vsí. Ale jen dořekl, už stanul a Kozina také. Naslouchali hluku a křiku, jenž se po vsi rozléhal. Pak když mezi ploty dále popošli, vyrozuměli, že to u Přibků, před jejichž statkem shluklo se dost lidí, velikých a malých. Nežli oba Chodové tam došli, otevřeli se prudko vrátka Přibkova dvorce a jimi chvatně vyrazil, jako když utíká, trhanovský dráb. Hned za ním vyletěl Přibkův bělavý, chundelatý Vlk, zuřivě štěkaje a na drába se sápaje — a v tom také stanul ve vrátkách Matěj Přibek jen tak, ve spodkách a lajbu hroze za drábem pravicí, ve které držel dubovou svou čekanu.

Shromáždění měli z toho patrnou radost, to jest z panského drába, jenž jako páv do stavení přicházel a jako by sama vrchnost nadutě, pánovitě rozkazy z kanceláře vrchnostenské vyřizoval. Poslední dobou

sláva jeho klesla velmi, — a teď utíká jako zloděj! Bylo to také k smíchu, an prchaje, oháněl se před Vlkem, zuřivě se na něj sápadícím.

Jen Matěj Příbek se nesmál; všecek podrážděn, rozhněván hleděl mlčky za panským sluhou, nevšímaje si kolem stojících, ani dcery, která přiběhla za ním. Teď teprve se obrátil, když k němu přišli Kozina se Sykou a se ptali, co se to sběhlo.

„Fi — tutoho! Přišel poroučet kerak milostpán! Chtěl náký plat, nihdyž jsom ho neplatil. Že prý tuto v lejstrách shlídl! Náš táta ho neplatili co na noby vstáli, ha dedek teký ne. Tuto si jen na mne vymyslili. Snad nemajú na voračky.⁴⁹ Ha esli nezaplatím, že prý bude zle. Hele! Hale to ešče není dost! Ešče tuto, že pán poroučí, haby Manka, slyšíte, tuto má dcera, přišla do dvora len příst. I ty fraku? Ja tě něco hupředu! Šak ani nedopřál. Ten paloval, vidíli ste?“

„Tuto si vopraudu na tě vymyslili,“ mínil Kozina.

„Ha níckon zaseje to vobráti, žes drába vyhnal, ha psa na něj vyštval,“ Syka doložil.

„Ha co jsom míl dělat? Nu — šak rozumím! Míl jsom mlčít ha jit k prokuratoroji?“ odvětil Příbek prudce, hledě s Koziny na Syku. Rozuměli, nač bije.

„My s Vlkem jsme to lepší spravjili,“ dodal úsměšně, a všichni kolem dali se do smíchu.

Jen Kozina se Sykou se nesmáli, a Kozina vzpomněl, že má druh jeho pravdu, an prve mínil, to že vrchnost dělá všechno naschvál, aby jen dráždila a nějakou bouřku sehnala. — —

To stalo se na konec masopustu, před samými skoro ostatky. Dudák Řehůrek, Jiskra, byl teď málo doma. Pořád ho zvali, aby zahrál tu, aby zahrál tam. Starý tatík jeho slepý chodíval s ním. Sotva postačili. Na léta nebylo tak veselého masopustu. Chasa tančila jako divá a také starší, kteří na Časy již nohou v tanci nezkusili, neubránili se teď. Byloť všem volněji, veseleji.

⁴⁹ Ostatky masopustní.

A Jiskra Řehůřek měl ještě jinou radost. Jindy, když na dudy hrál, na všecko na světě zapomněl, a jen na tanečníky a tanečnice oči upíral, leda že se také po džbánu, a to dost často obrátil. Ted', a třeba bylo nejživěji v kole, třeba chlapci kdo ví jak zpívali a zadupavše tanečnice kolem nich vířící sebe výše pozdvihovali, ted' často byl v myšlénkách jinde — a vždycky na jednom místě, na své samotě. Myslíť na svou mladou ženu, která se mu svěřila, že již nebudou tak sami, že vrána již nad chalupou poletuje. — Z toho měl dudáček nesmírnou radost'. Od té chvíle ho Dorla nemusila ani napomínati — již sám domů pospíchal a netoulal se zbytečně. Ted' ho doma více zase těšilo, a šprýmů se navyváděl ještě více nežli před tím. Byl už rád, že nadešly „voračky“, že už bude tomu toulání a ponocování na čas konec. Zrovna to také povídal Dorle, když v úterý po poledni kladl dudy na rameno, maje se k odchodu.

„Ha co si tuto Brychta vzpomíl?“ ptala se Dorla.

„Nu, Lomikar bude mít radost —“ odvětil Jiskra a zasmál se.

„Hale co řeknú na Houvězdě?“

„Šak hin teky přijdu, ha za tím táta s Kubem to pořídí.“

Skutečně také Kub Konopíkův, vyučenec Řehůřkův, přišel pro slepého hudce, aby jej zavedl do vsi, kdež spolu zatím budou hráti, nežli se Jiskra vrátí z Postřekova. Dorla zůstala sama doma.

V tu chvíli vyprovázel Kozina starého strýce Hrubého z Družinová, jenž z města se vrací, na Oujezd si zašel.

„Hale tuto mi divno, že hani Just, haní tuten Štraus nám nic nepše,“ pravil Kozina. „Mínil jsem, že posel přijde, ha to hani von, hani psaní — „
„Cesty jsou zlé, ha sněhu všude. Ešče strach nemám. Ha pak — taková komissí! Tuta není hned hotova. Páni si dají na hdy.“

„Teky jsem tak myslil. Ha pak mi ešče přišlo, esli Lomikar nedal posla chytit —“

„Tuto bych nemínil.“

„Ha jak pak — předevečírom, samů noc huž, zastavili dva chlapi Jiskru, když šel zez města. Prohledali ho — míl toral — hale ten mu nevzeli; něco jinakšího hledali. Jistě že na něj čekali.“

Stařec kroutil zamyšleně hlavou, pak pravil: „Dobře máš, chlapče. Lomikar všechno dokáže. Hayž hukrád nám majestaty, proč by nelúpil hu cesty. Budeme tedy vopatrní.“

Když pak Kozina strýce vyprovodil, zastavil se v hospodě, kde již zvučely starého Řehůřka housle a Konopíkovy dudy. Mladý sedlák vstoupiv a nezahlédnuv svého kamaráda, jak se nadál, přistoupil k hudcům, když dohráli. Chasa kolem, hlučíc, toho si skoro ani nepovšimla; ale když pak Kozina pojednou ode starého dudáka rychle se obrátil a nechav plný džbán na stole, prudko ven vyšel, tu se již ptali, co se stalo. Mnozí za ním ven hledíce, oznamovali, že nejde domů, ale jako by ze vsi ven mířil. Starý dudák na jejich otázky jen to věděl, že se Kozina po jeho synovi ptal, a když on, slepý dudák, mu pověděl, že syn odešel na důtklivé pozvání Brychtovo do Postřekova, kde že se něco snad chystá, tu že Kozina hned pryč odešel.

Ten skutečně byl už ze vsi ven, kráčeje chvatnými kroky projetou cestou. Slunce svítilo, a v záři jeho leskl se umrzlý sníh. I černé lesy jako by se probraly ze svých dum a ze svého smutku, veseleji se promodrávajíce jasným vzduchem. Mladý sedlák se kolem ani neohlédl. Jen ku Trhanovu a pak v tu stranu ku Postřekovu bystrý hled svůj upíral. Nějak si zacházel, ubíraje se kolem trhanovského zámku, jehož bílé zdi se jen svítily v paprscích slunečních. Na zámku i kolem panovaly hluboký klid a ticho, jako by ani nebylo úterý „o voračkách“.

Kozina, minuv Trhanov, dále ku Klenči chvátal, a již se ku dědině blížil, tu, slyš! Pronikavé zvuky zaječely, pak výskot, a zase muzika velice hlučná. Již také mezi staveními osady rozlehlé po svahu dosti prudkém zahlédl množství lidu, zvláště na volné prostoře, tam kde, jak dobře věděl, stálo stavení Adam Ecla, Čtveráka. Bylo tu plno lidu různého, z Klenče i z Postřekova a také některé Dražinovské bylo viděti. Shromáždění hlučné, pokřikující, smějící se, popěvující a také velice pestré. Tu mužové v kožiších nebo v pláštích, tu synkové ve vyšívaných kožíškách, ženy a děvčata v dlouhých, hnědých kožiších, beránkem podšitých, v kabátkách,

majíce na hlavách šátky různých barev — a nad ně nade všechny vynikali jezdcové, jimž byla většina shromážděných průvodem.

Jezdcové ti podivní stanuli u volném půlkruhu před dřevěným stavením Ecla Čtveráka: na pravém křídle na hubené kobyle starý žid, nahrbeně sedící, maje místo otěží staré provazy, jimiž, pořád po židovsku pokřikuje, zdržoval klímajícího koně, aby se mu nesplašil, až se chodská mládež, kolem se tlačící, hlasitě smála. Vedle něho na vraném koni Čert hrozně očima koulel a jazyk vyplazoval, pošklebuje se smrti na bělouši vedle sedící v sněhobílé plachtě, držící v levé ruce kosu do výše vztýčenou. Vedle smrti seděl jezdec všecek slámou obalený na koni, pokrytém povlakem rovněž takovým. Po boku slaměného jezdce nafukoval se na statném hnědáku tlustý „Babor“ v červené vestě, v širokém klobouku strakatě pentlemi a cetkami ozdobeném. Krajan jeho, podobně oděný, jen že ještě tlustší, bádá se s koně s dvěma židy, rovněž na herkách sedícími jako stejnověrec jejich na pravém křídle. Před jezdci v půlkole stálo devět dudáků, s jejichž čepic různých barev, lemovaných kožešinou, vlály fábory, „pantle“ i kohoutí péra.

Sotva že ustáli, již zase na pokynutí Jiskrovo novou spustili. Byla to muzika neslýchaná! Devět dudáků najednou! Všude si povídali, že to Čtverák s Brychtou spískali. Chalupy se div netřásly od pronikavých těch zvukův, a nebylo divu, že se roztancoval před dudáky i medvěd z hrachoviny, ježž chlap jakýsi, prapodivný, strakatě ustrojený na řetízku držel a obuškem chvílemi přejížděl.

Hlučící ten zástup, maskary i dudáci patrně na někoho čekali, a právě, když Kozina se již přiblížil, vyrozuměl, kdo to je, ačkoliv to již prve tušil. Otevřely se v prkenném peření,⁵⁰ proti kterémuž zástup stál, dvéře a jimi vstoupil na valbu⁵¹ sbýbaje se postřekovský Brychta a za ním Čtverák, o něco mladší. Brychta nesl v rukou dlouhý a tlustý obušek, s jehož hořejšího konce visely staré řemeny a uzlovaté provazy, a postaviv se v otevřené místo valby, vztýčil ty obrovské důtky, opíraje se rukama o zábradlí. Ecl

⁵⁰ Štít, lomenice.

⁵¹ Bedněná pavlač.

Čtverák, stanuv vedle, pokynul rukou dudákům, aby přestali. Shromáždění samo sebou umlklo; zraky všech byly upřeny na Brychtu ve tváři zardělého, na jeho důtky, zvláště pak na Čtveráka, jenž vážně jako kněz s kazatelny jal se ohlašovati, že stalo se dvojí neštěstí, dvojí veliký zármutek že všechny stihl, a to: že dokonává všem milý pan masopust a zítra že bude pochován; před ním pak že dokonal panský karabáč, kterého tu viděti, a že, když všechny tak dlouho těšil a oblažoval, že to je křesťanskou povinností, aby ho všichni k bohdá věčnému odpočinku doprovodili a nad ním zaplakali —

Patrně Eclovi „Čtverák“ nadarmo neříkali. Řeč svou přednesl vážně a s takovým se tvářením, že zástup dole již za řeči smíchu se neubráníl. Sám čert se smál a na smrti bylo viděti, jak smíchem hlavu potřásá; jeden pak z Baborů se smíchem až prohýbal.

Když se zástup poněkud utišil, ohlašoval dále Čtverák, že tedy již se vydají na cestu, a že ten karabáč je panský karabáč, proto že ho pochovají na panském místě, a tímto že ho odevzdává — Smích, pokřiky, jásot vítaly pád obrovských důtek, jež teď Brychta dolů shodil. Dudáci spustili, medvěd pak přiskočiv, sebral důtky a donesl je, klátivě kráčeje, slaměnému jezdcí na slaměném koni. Lidé se chystali k odchodu, maškary koně obraceli, dva pak chlapci přivedli před stavení dva statné hnědáky, s nimiž stranou čekali na vůdce a strůjce všeho toho průvodu, na Brychtu a Ecla Čtveráka. V tom však nový pokřik se strhl. Byl veselý, jásavý a vítal Kozinu, jenž lidem se protlačiv a do stavení Eclova se bera, teprve nyní byl upozorován. On však, nedbaje projevu toho příznivého, vkročil do stavení a potkal zrovna Brychtu i Čtveráka, rozjařené, chechtající se. Na Brychtově tváři bylo dost a dost zřejmo, proč se mu tak rdí a od čeho se mu tak lesknou. Oba hlučně vítali příchozího hosta, jenž sotva se ubránil objímání Brychtovu. Venku ječely devatery dudy a hlučel zástup k odchodu přichystaný, čekající jenom své vůdce. Pojednou se ven vyhrnuli a mezi nimi Kozina, kterého skoro vlekli, an je hleděl zastaviti, mluvě do nich horlivě.

„Poslechněte přeci“ volal. „Mějte rozum!—“

„Chutě poj s námi!“ křičel Brychta, jeho slov nedbaje.

„Uj panenka Marija! v hlavě se vám popudilo! Což jste bláznovi? Zůstaňte!“ volal Kozina důtklivě, zastavuje Brychtu, který již nohu do třemene kladl.

N Nech mne, Kozino! vidíš hinle — panský zámek — hin půdeme —“

„Hejtu!“ doložil Čtverák a dal se do smíchu. „K Lomikaroji hejtu —“ A všichni, kteří kolem stáli, dali se do hlasitého chechtotu i výskání.

„Pro boha věčného — Čtveráku! Tuto se nesmí stát — haspoň ty měj rozum — habys nelitoval — zastav je! Zastavte, lidičky!“ křičel už Kozina.

Ječivá hudba, pronikavé výkřiky strážlivých i podnapilých utlumily jeho hlas, daleko zvučící čistým, mrazivým vzduchem. V něm nad pestrým zástupem, jenž se již dal na pochod a Kozina s sebou jako prudká voda strhl, vynikala zvláště smrt v bělostné plachtě, držíc zhoubnou, vztýčenou kosu, blýštící se v paprscích zimního slunce. —

XV.

Marie Lammingerovna stála v roztomilém kožíšku, potaženém tmavozeleným aksamitem, jako na cestu již přichystána, ve své komnatě, upírajíc oči na sousední dvěře. A právě se otevřely. Její matka v drahocenné šubě vstoupila.

„Tak už pojedeme!“ zvolala dcera.

„Ještě ne. Musíme na otce počkat.“

Stín přelétl slečninu tvář.

„Což pojede s námi?“

„Ano, vzkázal. Juž se strojí.“

„Že se tak pojednou rozhodl. Nikdy s námi—“

„Nemůže se správce dočekať. Myslí snad, že ho cestou nebo ve městě potká.“

V tom slečna obrátila kvapně hlavu.

„Slyšíte, matinko?“

„Ano, hlomoz, křik —“

„Dudy — a jak strašlivě ječí, to je barbarská hudba!“

Tu starý Petr vstoupil do komnaty, a slečna v tom okamžiku jako by na hluk a dudy zapomněla, kvapně se otázala:

„Už je zapraženo? —“

„Je, Milosti — ale — sotva bude možná vyjeti — aspoň v tu chvíli ne —“

Hluk se blížil, dudy zněly hlasněji.

„To jsou oni, Milosti,“ pravil úzkostně Petr a vztáhl pravici.

„Kdo?“

„Sedláci. Jdou od Klenče, už zdaleka bylo je slyšet. Ovšem — však to je nějaký ryk. — A maškary mají hrozné. Kdo ví, co je — jiná léta jezdili ve středu pochovávat masopust a zůstávali ve svých vsích —“

„A kam jdou?“ ptala se svobodná paní.

„Ha — už jsou tu — snad — snad — k nám —“ odvětil starý komorník, bázně naslouchaje.

Druhé vedlejší dvěře se otevřely a v nich objevila se přibledlá, pihovatá tvář Lammingerova.

„Pojďte sem, tady je lépe uvidíte.“

Starý Petr sebou škubl, slečna odskočila od okna, ku kterému se postavila, a chutě chvátala do pokoje otcova. Matka volněji a ne tak plna dychtivosti, kráčela za ní. Jen starý komorník zůstal v komnatě. Pozorně naslouchal a mumlal: „V tom něco je — v tom něco je —“ Přes pokoj dále v pánově komnatě stály u okna dámy a za nimi sám Lamminger. Hleděli upřeně ven na cestu, kterou se blížil Brychtův a Čtverákův podivný průvod. Napřed výrostkové, chlapci malí i velcí, všichni silně výskající, za nimi medvěd se svým průvodčím, dudáci, pak maškary na koních, za těmi

Brychta a Čtverák koňmo, sedláci, chlapci, ženské — dlouhý, pestrý to průvod.

Slečna zapomněla na jízdu. „Ah — čert — jak ošklivý — a také smrt' — ti Bavoři a židé!“ a vesele se zasmála. Ani matka se úsměvu neubránila; také Lammingerova tvář se vyjasnila. V očích mu svítlo jako škodolibým, pohrdlivým úsměvem.

„To všechno na vrub toho processu,“ pravil, manželce své. „Jak ti bláznové již napřed jásají!“

„Aj, pane otče! vidíte-li toho slaměného jezdce!“ zvolala živě slečna. „Co to drží?“

„Ano, ano,“ dodala matka, „také ho vidím. Co to je? A všichni se po zámku obracejí —“ Jek, výskání a křik ozvaly se zrovna před samým zámkem, div že se okna netřásla.

„Uh,“ zvolala slečna, rukama si rychle kryjíc růžová ouška. Chmura zastínila Lammingerovu tvář, a mezi obočím prohloubila se kolmo vráska.

„Je to čeládka nezvedená!“ zahučel. „Zrovna pod okny — to naschvál—“

„A zastavují se — Co chtí pro bůh!“ zvolala paní upírajíc zrak na svého muže. Ten však toho nedbaje, jako by neslyšel, upřeně hleděl na shromáždění stanuvší před zámkem vedle nevelkého rybníčka. Dva Chodové vystoupivše, několika pádnými úhozy svých mohutných čakan vysekali kus ledu u břehu, kdež stanul „slaměný“ jezdec, vysoko proti zámku povznášeje obrovské dűtky. Lid kolem se rozestoupil a proti slaměnému jezdci stanuli Čert a smrt.

„Co je to, prosím vás — všichni tak pojednou utichli,“ ptala se svobodná paní všecka znepokojena.

Lamminger se usmál svým ledovým, zlověstným úsměvem. „Všecko vám vysvětlím, má milá. To jsou dűtky, co drží ten živý vích slámy — to jest, to mám být asi já. A proto ztichli, protože čert nebo smrt' — ano smrt' — hle jak rukou hází — něco mluví — a vidíte — dobře hádám — už ty dűtky odevzdává smrti a čertu — to jsem já, už mne mají — a pláčou na posměch — a teď — hahaha —“

Paní slabé vykřikla, když tam venku v ten okamžik čert a smrt' hodili panský karabáč do rybníka, až voda vysoko vystříkla. Ale snad se ještě více lekla manželova hrozného smíchu. Zнала ho příliš dobře a poděsilo ji také, že tvář jeho v tu chvíli zbledla.

Na okamžik zavládlo komnatou trapné ticho; z venku však zaječely devatery dudy a jásot zástupu.

„Už mne utopili!“ promluvil teď Lamminger ledově, od zástupu očí neodvraceje. Temný zvuk jeho slov prozrazoval však vnitřní bouři.

„Teď mi hrají,“ mluvil dále, pořád na zástup zrak svůj jako ostříž upíraje. Manželka i dcera hleděly naň s úzkostí neodvažující se ani hlesnouti.

„Aj — známe se — Brychta — a tu Ecl — vida — však je poznáme všechny. Jak že! Také Kozina! Jak by ne! Ale přece jsem tě měl za chytřejšího — tím chceš vyhrátí?! Ha již dost — selská roto — Rozežeňte je!“ zkríkl a prudko se obrátil, jako by chtěl odkvapiti. Manželka ho pojala za ruku, prosíc, aby zůstal, že toho lidu je mnoho.

„Samá sběř!“

„Ale jsou rozvášnění —“

„Opilí jsou. Fenami sám je rozeženu —“

V tom Petr, starý komorník, všecek ustrašený vstoupil, že z kanceláře prosí o rozkaz, co činiti.

A tu se již Lamminger opanoval.

„Přijdu sám dolů.“

„Juž se strojí k odchodu,“ kvapně ohlašovala slečna; matka její bezděky si vydechla.

Lamminger se zase k oknu obrátil. Průvod skutečně se bral teď hlučně dále.

„Nevracejí se. To jdou do Oujezda,“ pravila paní.

„Ovšem, když si je Kozina pozval!“ odvětil manžel tónem zase již klidnějším. Ale v očích mu divně zasvitlo.

Přešel několikráte komnatou, pak opět se k oknu postavil a ven vyhlížel. Maškarní průvod již zacházel cestou k nedalekému Oujezdu;

pokřikování však, výskot i dudy bylo dosud, ač stlumeněji, slyšeti. Dámám bylo tu nevolno, trapno a raději by byly odešly. Neodvážily se však vytrhnouti Lammingera, k oknu pořád ještě obráceného, z myšlének a pozorování. Konečně se sám obrátil. Zahlédnuv manželku a dceru, na něž patrně zapomněl, oznámil jim, že zůstane doma, že již s nimi nepojede. Dámy po té události neměly ovšem také chuti vydati se procházkou do města, lekajíce se, aby snad cestou nepotkaly rozkvašené sedláky.

Lamminger nevzdal se jízdy arci pro žádnou takovou obavu, ale proto, že měl novou práci. Sestoupiv do kanceláře, poručil, aby ihned napsána byla zpráva o tom, co se dnes událo, do Vídně i do Prahy, zároveň také nařídil, vyslati ještě v tu chvíli obsylku do Postřekova, Klenče i Oujezda pro rychtáře a do Oujezda také pro Kozinu, aby se příštího dne na zámek trhanovský dostavili.

Zatím manželka jeho těšila svou dceru, kteráž když do svého pokoje vstoupila, dala se do pláče.

„Ani toho nám není přáno,“ zalkala slečna, plna lítosti i hněvu. „Mezi takovými divochy nás tu nechá —“ a hebounkým krajkovým facalitem zakryla si tvář, nedbajíc těšivých slov matere své, kteráž jako ona dosud na cestu připravena nad ní ve křesle sedící se skláněla. Pojednou však paní umlkla, a také dceruška pozvedla hlavu.

„To byl koňský dusot,“ pravila matka „někdo kvapně přijel — snad posel, kterého otec očekává.“

Přešla pokojem až ku dveřím, vedoucím do komnaty Lammingerovy.

„Slyším hovor — někdo tam je. Zavolám Petra, kdo to přijel. Posel-li —“

Než však zazvonila, vstoupil sám Lamminger, nesa v ruce nějaké rozevřené psaní.

„Už je to tu!“ promluvil neobyčejně živě. Paní jeho byla až překvapena. Oči mu zářily a na lících proskočily mu zardělé skvrny. Toho pohnutí!

„Posel přijel.“

„Správec?“

„Nikoliv — ten se cestou roznemohl. Úřední posel. Je po všem, je rozhodnuto. Jsou odmrštěni, komisse neuznala —“

„Vyhrál jste tedy!“

„Úplně. Nuže, dnes si zahráli naposled na svobodníky — A ještě to nebudou mít zadarmo.“

„Oni ještě nic nevědí?“

„Nevědí — ani tušení nemají. Jen samou jistotu, haha — to bude překvapení! Aj, dceruško, tys ještě zasmušená?“ Přistoupiv, vzal ji za bradu. „Již se jich nemusíte báti, těch chámův. Teď až bude všechno vyrovnáno, přání tvoje vyplním. Pojedeme do Prahy.“

„Bude to ještě dlouho trvat?“

„Mohlo by to býti co nejdříve — ale ve Vídni se zmýlili,“ vysvětloval, k manželce se obrátiv. „Ti lidé tam nevědí, co venku je. Tam pořád ještě mají chodský hrad. Nařizujít tu —“ a Lamminger na úřední přepis prsty na plocho udeřil — „aby rozsudek komisse dvorské ohlášen byl Chodům na jich hradu v Domažlicích — haha ! — Bývalo — ano — ale a i tam jdou páni do té rozvaliny — a jak by těm Chodovákům hřebínek narostl! Tím se to zdrží — pro jistotu třeba to ohlásit, že tady, na našem zámku uslyší, jak znamenitě vyhráli.“

Paní Lammingerová z Albenreuthu žasla. Jakou to má manžel radost! Tak sdílným, tak vzrušeným nikdy nebyl!

Dráb panský, když po té večer, navrátil se z Oujezda, oznamoval, jak myslil, novinu hroznou, ani svému zraku nechtěl věřit, že pána tak málo dojala. On, dráb, tentokráte s bázní vstupoval do komnaty páně, obávaje se, že bouřku, která se najisto strhne, s Části on a to hned na místě odnese.

„Všecko se to, Milosti,“ oznamoval, „veselilo, byli jako diví. Tancovali, výskali — a nejvíce Brychta postřekovský. Jen vstoupím — račtež, Milosti, odpustit — co jsem měl dělat — dali se do hrozného smíchu — však co jsem jenom slyšel — a tohle teď je pořád — abych ani z ratejny nevylezl — sotva mezi ně vyjdu, už jako na výra —“

Napomenut byv, k jádru svého poselství se vrátil.

„Smáli se mi — ale horší je, Milosti — sotva oznámím rozkaz, aby zítra přišli sem na zámek, strhli křik, a Brychta vyskočil jako šelma a křičel. ‚My máme svůj zámek a jiného neznáme! My máme své právo v Domažlicích na hradě!‘“

A tu se dráb začal pánovi svému diviti. Tady čekal počátek bouřky, a hle, on jen kývnul hlavou, a „dále“ povídá.

„A pak — Milosti — postavil se přede mne Čtverák, to jako Ecl z Klenče, a křičí na mne: ‚Jdi a řekni svému pánu, že nás nemá co volat. Roboty ať si ukládá komu chce — my mu nejsme ničím povinni.‘ Milosti, to řekl — a pak se dal do smíchu a povídá: ‚Či se nám chce poděkovat za dnešek? Nebo mu je karabáče líto? Už je pochován — žádná pomoc!‘ A tu se dali do smíchu a do křiku, a jako vosy se kolem mne sypali.“

Dráb úžasem oněměl. Pán ještě nic! Žádná bouřka. Jen se nějak podivně usmívá.

„A co Kozina?“ ptal se pojednou.

„Milosti, toho jsem tam neviděl.“

A tu teprve se začal pán diviti.

„Není možná!“ zvolal. „Přehlédl jsi ho.“

„S odpuštěním, Milosti — ne — vždyť jsem s ním mluvil.“

„A kde?“

„Doma, totiž u něho — chtěl jsem to vyřídit, jak mi V. Milost' ráčila rozkázat, a tak jsem šel k němu do statku, je-li tam, a byl.“

„A co říkal?“

„Seděl se ženou u stolu — ona se tuze lekla — viděl jsem to — on vstal a povídá, co chci. Povídám, že má přijít na zámek k V. M., a tu on: ‚A proč, co tam?‘ Zrovna, jak to povídám, nic víc. Já řku, že nevím, a tu on, že když neví proč, to že nepůjde. Trnu nad tou řečí, stojím, čekám, že si to snad rozmyslí, a tu zase on, mám-li ještě něco. To jsem neviděl, jak ti lidé ted' —“

„Dost!“

Tím ho Lamminger přerušil. Neusmíval se jako prve, nýbrž se zamračil.

Dráb však pořád ještě úžasem trnul, že pán zůstal tak klidným, a z toho podivení nevyšel po celý večer.

XVI.

Bylo v úterý o „voračkách“, všecken Oujezd i všecko Chodsko oddávaly se hlučnému veselí. Jen Kozina byl mrzut. Ten průvod na posměch trhanovskému pánu spořádaný mu všecku veselost zaplašil. Tušilt', že nic dobrého z něho nemůže pojití. Jak jsou všichni lehkovážní! Jak si teď vyvádějí, a zdaliž tím všemu, oč tak těžko pracují a se namáhají, neublíží?

Mysl jeho ani příštích pivních dnů se nevyjasnila. Dráb více nepřišel, aby pověděl, proč má na zámek přijít, a tak se tam Kozina nedostavil, jakož i rychtářové obeslaní. Divno dost! Nikdo je ze zámku po druhé nevyzýval, ani ku slyšení, ani ku pokutě za tuto neposlušnost, nikdo se o tom již ani nezmínil, jakož i o tom průvodu, pro který že na zámek byli voláni, na jisto tušili. Teprve, když za několik dnů po těchto událostech došlo rychtáře Syky z města psaní, vyjasnilo se Kozinovo zamyšlené líce. List z Vídně přicházel od prokurátora Štrausa, jenž oznamoval, že komisse jednání své již začala, a že dle všeho je najisto se nadíti dobrého konce. Podobného znění list s přípisem Justovým obdržel také dražinovský starý Hrubý. Ovšem byla obě psaní staršího data a došla později nežli obyčejně, zajisté pro necesty a vánice, jež všecko spojení, tehdy bez toho dosti chatrné, velice stěžovaly. Za to na zámek trhanovský přijelo poslední dobou několik jízdných, rychlých poslův, a zase jich několik odtud vyjelo; a všichni jedním směrem — k Vídni.

Hanči Kozinová se teď vstávajíc, lehajíc modlila, aby pán bůh již to všecko zkrátil a k dobrým koncům přivedl. Prosila tak k vůli svému muži. Ona nejlépe mu rozuměla, ona nejlépe pozorovala, jak není svůj, jak málo

čeho si všímá, jak mysl jeho je všechna upjata k tomu nešťastnému soudu. Dobře pozorovala, jak pokoje nemá, jako by se nemohl čehosi dočekat, jak často se zamyslí a jak často teď hejtu chodil, ani ne už tak na samotu k dudákovi, jako k Sykovi, mámě i ku starému strýci dražinovskému, k těm kteří nejvíce o ten soud stáli. Ani domácnosti sobě již tak bedlivě nevšímal, i na ni, ano i na děti zapomínal. A ty bývaly mu nejmilejší! Lítostně vzpomínala na ty chvíle, jak s ní sedával, jak pěkně rozmlouvali, o tom a onom, nejvíce však o dětech, jak často si s nimi laškoval — a teď! Jak by se nemodlila, aby bůh to všechno již ukrátil a šťastně skončil!

Tak plynul den za dnem a týdny již minuly. Slunce počalo tepleji svítit, a na dolinách tál sníh. Už ukázaly se šedavé dosud trávníky, již cesty počaly schnou ti a na březích, na výsluní křísila se travička. Pavel přinesl už Hanálce kočičky mládnoucích vrb a ze sadu husí kvítka a petrklíče. Tu jednoho dne podvečer vrátil se Kozina domů nějak všecek rozrušen.

Hanči z hluboka vydechla, když uslyšela novinu, kterou přinášel. Syka dostal z Plzně od úřadu oznámení, že krajský hejtman přijede na trhanovský zámek ohlásit obyvatelům chodských vesnic, jak ve Vídni rozhodli o jejich stížnostech. Pozejtří tam měli přijít! Jak dlouhý byl ten den před tím dnem rozhodným i ta noc před ním! Hanči sama dobře nespala. Nejčasněji na nohou byla stará Kozinová. Déle nežli jindy klečela na lavici u okna modlít se — a když syn pak odcházel, vyprovodila ho s Hančí až přede vrata, přejíc nahlas, aby se vrátil s veselou a šťastnou novinou. Hleděla upřeně za ním, an šel pro Syku se stavít, pomýšlejíc, že by hned šla do Tranova za ním, kdyby se slušelo ženské mezi chlapy.

Stará selka byla veselá; vždyť syn odcházel s důvěrou, spoléhaje na dobré právo a spravedlnost a na zprávy z Vídně, jež o tom svědčily, že to vzácné koření zcela nevyhynulo, souhlasně ujišťující, že Lamminger nikterak nezvítězí.

„Ešče dnes budeme svobodni!“ pravila stará selka, vracejíc se s nevěstou do statku.

„Haby pán bůh dal!“ odtušila Hanči, tajíc povzdech, ohlas to jakéhosi neveselého tušení, jež jí nedalo, aby tak důvěrně těšila se na mužův návrat.

Jitro bylo překrásné. Pod vyjasněnými nebesy, vysoko nad brunátnými rolemi i zeleným osením rozléhal se zpěv skřivanův. Slunce zářilo a v jeho teplých paprscích vyhříval se starý Přibek, otec Matějův, sedě, dosud ještě v kožichu, za stavením na sadě. Kolem i všude po vsi ticho. Mužští skoro všichni odešli a všichni na ten nešťastný trhanovský zámek, z něhož tolik útiskův a útrap jim i jejich otcům vzešlo. Dnes snad bude jinak. Tak všude bylo slyšeti. Jen Matěj, na cestu se vydávaje, nic neříkal. Starý otec jeho od rána pořád myslel na to, jak tam asi pořídí, s jakou příjdou. Všichni důvěřovali, přemnozí šli skoro na jisto — ó by bůh dal — či ta hvězda, ta kometa pro tuto svítala?

Zvedl zamyšlenou hlavu. Přicházelat' Manka ze stavení, hopkujíc, skoro jako v tanci, jako čiperné ptáče. Několik slov s dědem promluvila, pak zase kvapila dále za statek na výšinu, aby se podívala na krajinu; však jen jedním směrem hledí ku trhanovskému zámku, kam otec odešel a s ním Pocínovští, kteří se u nich prve stavili. Před chvilkou se děda ptala, jak dlouho to jednání na zámku asi potrvá, kdy mužští se vrátí; teď už je, dítě, vyhlížela — a již zase, žádného stání nemajíc, kvapila sadem, kolem zamyšleného děda, do stavení všecko pěkně uklidit, uchystat. Přijde starý Šerlovský, a jak jí syn jeho dnes ráno, nežli na zámek s ostatními odešel, několika slovy napověděl, přijde říci o slovo. Dnes se má státi nevěstou, a po žních — bože — už by byla jeho ženou! A již stála, práci pustivši, všecka zamyšlena, čela jasného, a rty její se bezděky usmívaly. To bylo z těch pěkných myšlének, mysl vyjasňujících jako ty zlaté paprsky jarního slunce, v nichž její dlouhé, plavé vlasy zazářily.

V tu chvíli mladá Lammingerovna chvátala ze zámecké zahrady do své komnaty. Krásně se jí procházelo cestičkami, drobným pískem vysypanými, mezi křovím tu tam již mladistvě zeleným, pode stromy, jejichž haluze byly plny puků — než klid kolem vládnoucí hluční hoste počali rušiti. Šum, hovor ozýval se venku přede zdí zahradní, přede branou zámeckou i kolem. Temné ty hlasy, jako bzukot čmeláků, stávaly se

jasnějšími, hlučnějšími. Slečna se až zalekla, když mezi křovím vyhlédla. Všude bílý, šerkový župan, všude samý Černý širák. Proto ze zahrady pospíchala.

Chodováků kolem plno, mladí, starší, i mužové vráskovití, ale samý to statný lid, jiskrných zraků, výrazných tváří, tmavých, dlouhých vlasů, až na ramena spadajících. Jsou tu z celého Chodska, hojně sem přišli na oznámení krajského hejtmána. Vždyť každý by rád uslyšel na své vlastní uši rozhodnutí z Vídně, tu veselou novinu. Stojí ve skupinách tu větších, tu menších, dle věku, známosti i vesnic. Nejvíce jich tu ovšem z Klenče, Postřekova a z Oujezda — než i vzdálenější Kýčov, Lhota i Pocínovice vyslaly většinu svých mužův. Nejčetnější a nejhlučnější skupina je tam na kraji lípové aleje, kolem Brychty postřekovského a Ecla, Čtveráka, o jejichž průvodu „o voračkách“ tolik bylo slyšeti. Ještě teď se všichni nahlas smáli, když Čtverák sám jim o tom vypravoval svým veselým, vtipným způsobem.

V samých vratech na kraji nádvoří zámeckého stál bělovlasý vážný Křištof Hrubý se svým synovcem Kozinou, a s několika staršími sedláky. Všickni zamlčevše se, hleděli do vnitř, v tu stranu ku kanceláři, kam byl Syka odešel vyjednávat. Lamminger chtěl, aby rozhodnutí se přečetlo v kanceláři, a správce, jenž ozdravěv před několika dny se navrátil, přišel určit ty z Chodů, kteří by měli odebrati se na kancelář. Proti tomu se však všichni ozvali.

„Nač jste nás volali?“ zkríkli. „Všichni jsme žalovali, všichni bychom rádi slyšili.“

Teď šum a hluk kolem zámku rázem tichl, až i v nejzadnějších skupinách rázem umlkl. Ve vratech objevil se vlasatý Syka a zamávav čekanou, aby se utišili, volal daleko zvučným hlasem:

„Pan krajský hejtmán to huďáli — chutě pote, hin do dvora —“

A jako by vítr rázem zadul, jako by bystřina zadržovaná náhle byla spuštěna, Chodováci rázem opouštěli svá stanoviště a proudem valili se klenutou branou do dvora, všem v čele Brychta postřekovský, jehož hlas i v tom šumu a hluku bylo rozeznati. Za chvíli bylo nádvoří panské plno,

bělajíc se od bílých šerkových županů chodských. Muž vedle muže, těžký širák vedle širáku, tu tam jen některá čapka — tu tam zablesknutí kované Čekany. V čele proti oknu kancelářskému ve prvním patře stáli rychtářové, Kozina, a něco dále za ním Matěj Příbek, vynikaje nade všechny jako dub ze Širého lesa.

Zraky všech upřely se nahoru ku kanceláři, odkudž očekávali tak důležitou novinu. Většina na jisto veselou, neboť Lamminger ničím nezvrátil ujišťování vídeňského advokáta i Justovo, nedav do hlasu ani slůvka z rozhodnutí dvorského, o kterém už věděl dlouho. Čekalť, až přijde z Vídně povolení, aby listina byla Chodům ohlášena ne na bývalém jejich hradu v Domažlicích, nýbrž na jeho zámku trhanovském.

Ze shromážděných bylo málo těch, kterým by pochybnost skličovala mysl, a ti ještě se ani neodvážili mínění své z plna dáti na jevo, jak byli krajané jejich rozjaření a důvěry plni. Tak Sykovi, „prokurátorovi“ se v hlavě nesrovnávalo, že ani Štraus, ani krajané ve Vídni nedali jim žádné zprávy o tom rozhodnutí. Tu jej však sám Kozina z toho vyváděl, připomínaje mu, jak mnohem rychlejší dopravu a spojení mají úřadové a páni.

Však teď se přesvědčí. Co nevidět. Osudná chvíle! Hluk na dvoře přestal, hlasný však šumot, směs stlumených hlasův odrážely se ode zdí panského sídla. Mnozí již umlkli — a teď — hle! Sluha otevřel nahoře v kanceláři okno, jedno, drahé — v tom na právo ukázal se pán v kadeřavé, dlouhé vlásence, v černém kabátu, s jakýmsi lejestrem v ruce, za ním přistoupil jiný a na právo se vedle něho postavil. Je také v takové vlásence, ale kabát třpytí se mu zlatým vyšíváním. Totě sám krajský hejtman Hora. Širáky se mihly, Chodové na znamení úcty před císařským úředníkem obnažili své hlavy. V tu chvíli také objevil se ve druhém okně Lamminger. Matěj Příbek a jistě také mnohý jiný si toho všiml, jak se zle usmál, an šedivé oči své upřel na ten valný dav Chodů, kteří ho všichni, všichni nenáviděli.

Nastalo ticho. Hejtman kynuv rukou, oznamoval, že přináší rozhodnutí o stížnostech, jež podali, a že mluví ve jména J. M. císařské,

protož at' uctivě a tiše vyslechnou, co se jim oznámí, a rovněž at' se tak chovají. Pak se obrátil ku svému sekretáři, který rozbaliv listinu, měl se ku čtení. Kozina cítil, že mu srdce živěji zabušilo. Všichni kolem jako by tajili dech, sotva kdo mrkl okem.

Hlas úředníkův se ozval. Listina obsahovala zprávu o žalobě Chodův, o komissí nařízené, vše, co bylo již známo, a co netrpělivou palčivou zvědavost naslouchajících neukojovalo. Ted' však přijde vlastní rozhodnutí — ano ted'! — Jako by jiskra shromážděním proletěla, — každý sebou trhl.

„Chodové privilegií a práv svých již dávno pozbyli, a poněvadž jim 1. 1668 perpetuum silentium, t. j. věčné mlčení co nejpřísněji bylo nařízeno, a poněvadž nic toho nedbajíce, sobě troufali o svrchu jmenovaná privilegia a práva žádati poznovu, zasloužili pro toto svévolné a smělé jednání své přísné pokuty a trestu. Nicméně že jim bude odpuštěno, s tím však výslovným vymíněním, že se více nebudou tajně scházeti a puntovati, aniž jakýchkoliv petic, stížností, neboli žalob k vůli domnělým právům podávati nebo posýlati.“

An úředník četl, panovalo hluboké ticho, možná-li říci, čím dále tím hlubší, dusnější. Shromáždění bylo ohromeno. Jen tu a tam prudce se obrátil soused po sousedu — ale mlčky; jen zraky plny úžasu setkávaly se. Čím větší byla naděje, tím krutější bylo sklamaní. Hned ani slov pro ně neměli. Totě nemožná! Něco takového aby jim poslali! Úředník dočetl výhrůžné místo a na okamžik se zamlčel. Ve shromáždění ještě děsivé ticho, až tu slyš ze sklamaných, uražených, pobouřených prsou mocně tichem tím zahřmělo:

„Tuto není prauda!“

První před bouří vichru zadutí. A již křik, divý hlahol sklamaných, pobouřených Chodů zahučel nádvořím. Ta slova to řekla! Ryk ten byl i odpovědí krajskému hejtmanu i souhlasem tomu, jenž ta slova vykřikl. Byl to Kozina. Tam vystoupil z houfu, zrovna proti oknu. Hlava jeho zdvižena, zanícený zrak směle na hejtmana upírá a mluví. Jak to jen postřehli, tichli všichni až za řeči zmlkli úplně.

„To není prauda, tuto nemůže být!“ volal Kozina. „Hdyby tuto, co jste čtáli, prauda bulo, že nemáme žádných práv ha majestatů, tak by tuto bul i sám císař pán našim ve Vídni řekli. Proč by buli císař pán přáli, že se nám stane po právu, proč by buli nařídili tu komissí, hdyž huž naše práva nic neplatila?“

Lamminger jako by zmije ho uškla trhl sebou a z okna ven se nachýlil, ale ihned zase ucouvľ, neboť strašlivý křik shromážděných dole ho zarazil.

„Prauda! Prauda!“ znělo z té bouřlivé spousty mohutných, rozhněvaných hlasů nejzřetelněji.

„Ha naši by nám teky něco psali!“ volal Ecl obraceje se do lidu.

Chvíli to trvalo, nežli hluk se poněkud utišil, a nežli se dostal hejtman krajský ku slovu.

„Kdo z vás podal žalobu?“ volal z okna do shromáždění.

„My všichni! Já! Já! Každý! My všichni!“ zněla jednomyslná, bouřlivá odpověď zástupu, jehož klid dřevnější byl ten tam. Živý ruch jím vládl, jako když jezero se bouřlivě vlní. Juž tu tam sráželi se ve kloučky a kupy kolem nejprudších. Než hejtman přece ještě jednou slova se domohl. Varoval je a napomínal, aby se juž upokojili, že tím vším sobě nepomohou, jako že si juž uškodili tím, co svému pánu, panu z Albenreuthu vyvedli, pytláčice v jeho lesích, robot nekonajíce, platů neplatíce, sluhy jeho bijíce, ano že se tak zapomněli, že i jej, pána urozeného, způsobem na nejvýše hanebným potupili.

Hrubý smích několika hrdel dole byl hejtmanovi odpovědí. On však zmásti se nedada, volal hlase povýšeným:

„Tak daleko to došlo, že pán váš není jist mezi vámi a že musil žádati o vojsko na svou ochranu!“

Divý ryk přerušil na novo jeho řeč. „Na nás?! Hde je? Hde je to vojsko?“

„Vojsko na nás! Střílet do nás!“ odpovídal ze dvora zuřivý hlahol „Vojsko na nás! Ten ras!“ A juž zableskla se nad vlnami rozjitřeného zástupu čekana, jedna, druhá, a juž jich celý houf, a hrozivě se mihaly nad

hlavami proti panskému oknu. To však bylo již prázdné. Lamminger zmizel.

„Ve jménu J. M. Císařské!“ křičel hejtman. Musil však volání to opakovati a ještě chvíli čekati, nežli slovo jeho proniklo.

„Vojsko bylo již na vás povoleno, ale vaši vyslanci ve Vídni prosili u dvora —“

„Hdo jim dal plnou moc?“ zkřikl Ecl, Čtverák.

„Podepsali žádost vašeho prokuratora —“

„Ten šelma! My jsme se ho neprosili. Jistě byl podplacen!“

„Podplacen! Podplacen!“ křičeli ve shromáždění.

„Čiňte, jak chcete, ale já vám moudře radím! Poslechněte, udělejte, co musíte. Je dále nařízeno, abyste v mé přítomnosti slíbili a přísahali poddanost a člověčenství své milostivé vrchnosti, panu z Albenreuthu. Jen tak vám bude odpuštěno —“

Nedomluvil; nemohl. Příval divokých hlasů i smělého úředníka teď zarazil.

„My máme ještě majestaty!“ křičel dole Ecl, Čtverák, hejtmanovi do okna. Dav Chodův už už bouřlivě se zmítal.

„Nebudeme přísahat! Nebudeme! Nemusíme!“ znělo pronikavě v té bouři.

Ale teď ještě silněji zahřmělo: „Na Lomikara!“

To byl Matěje Příbka hlas; a již všecken dvůr trásl se pokřikem: „Na něj! Na Lomikara! Zabte ho! Humlaťte ho!“ a les čekán míhal se ve výši hrozivě.

Hejtman chtěl ještě jednou promluvit. Sekretář jeho strachem trna, hleděl naň úzkostně, a pokorně ho prosil, aby sebe a jeho v šanc nevydával. Tu také přistoupil ze zadu Lamminger jako duch, ssinalý, a žádal hejtmana, aby těch rebellů nechal. Ale dole patrně Lammingera zahlédli, an se u okna kmitl; řev hlasů divočeji zaburácel a v tom také Matěj Příbek, Brychta postřekovský, mladý Šerlovský a mnoho jiných hnalo se s napřaženými čekánami ku dveřím, aby se vedrali do vnitř. Ale dříve nežli oni, stanuli na jejich schodech Kozina a před ním ještě jeho strýc, Krištof Hrubý, rychtář

dražinovský. Stařec ten nehnal se po dveřích, ale postavil se na jejich obranu na schod, jako jeho synovec, Kozina, jenž výše stanul. Výrazná tvář starého Choda byla zardělá, oči mu planuly. Klobouku neměl a volné povívaly mu k ramenům dlouhé, sněhobílé vlasy. Rozhodná chvíle dodala mu síly a pružnosti. Vzpřímil se jako „chlapec“ a svíraje v pravici čekanu, hleděl pevně vstříc ženoucímu se ku dveřím houfu.

„Hani krok dále!“ zkřikl. Hlas i všecken vážný zjev starého Choda zarazil samého Matěje Příbka i všecken zástup za ním.

„Co chcete?“ volal stařec „Mordovat? Jste-li Chodováci či mordíři? Tak byste chtěli svá práva?“

A v tom také Kozina zvolal:

„Lidičky boží! pamatujte se. Ešče není všemu konec! Dyk přezvíme, je-li tuto prauda, co nám čtáli. Hin ve Vídni nám tuto poví —“

„Ha ešče máme apelací!“ zkřikl Syka „prokurátor“, jenž v ten okamžik vyskočiv na schod, stanul vedle Koziny. Napřažené čekany klesly. A juž přihrnuli se také mírnější, rozvážnější; přemnohé přesvědčila také slova Kozinová i Sykova.

„Šak hdyby tu Hrubého ba Koziny nebulo, Lomikar by huž níčkon nedýchal!“ křičel Brychta, obklopen jsa krajany, jemu domlouvajícími, aby se pamatoval.

„Ha bul by níčkon svatý pokoj!“ jakýs hlas dodal.

Matěj Příbek, bled, všecek na své mírné a opatrné sousedy rozezlen, upřel na ně oči hněvem sršící a stahuje do šíře koutky svých úst, pravil:

* * *

„Nu, rád huvidím, kerak se vám Lomikar vodmění!“ —

Hlučice, křičice, na nejvýše podráždění, jako roj včel vyrazili Chodové ze zámeckého dvora. Směs prudkých hlasů zvučela ještě dlouho před panským sídlem, kamž zuřivé a hrozné kletby posýlali na hlavu Lammingerovu, nezapomínajíce také na prokuratora Štrausa, který, jak všichni byli přesvědčeni, dal se na jejich škodu uplatit. Chvíli ještě bouřlivě

rokovali, návrh jeden za druhým pronášen, a každý z nich prudký až vášnivý —

Pak ještě rokováno i když valný zástup v hloučky se rozdělil, jež různými stranami se do svých dědin rozcházely. Rokováno i proklínáno, . neboť s každým tím hloučkem šly hněv a nenávisť ku vrchnosti — šly a rostly pak a množily se po vsích, po všech končinách trpko sklamaného Chodska. —

Na trhanovském zámku bouře dohučela. Na nádvoří, na chodbách všude hluboké ticho, vrata, vsecky dvěře na venek zavřeny. Starý komorník Petr teprve v tuto chvíli k sobě přicházel, umíraje úzkostí až do úplného odchodu rozzuřených sedlákův.

Páni dnes tuze pozdě ke stolu zasedli; a nechutnalo valně žádnému ani jim, ani jich hostem, panu hejtmanu krajskému a jeho sekretáři. Pan hejtman vyslovil svůj obdiv nad statečností svobodné paní, že za těch poměrů nepokojných tu se slečnou mešká. Paní Lammingerová však na to plnou pravdu nepověděla, manžela svého se strachujíc. Ten za ni odvětil:

„Nechtěla mně věřiti, jaký to zlý lid, jak odvážlivý. Chtěl-li jsem o vojsko žádati, prosila, abych tak nečinil. Co jsem v tom ohledu učinil, bylo všecko bez její vůle — žel, že vysoká vláda, žádosti mé neráčila vyhověti. Dnes jste sám, pane hejtmane, viděl, že jsem ve svých zprávách a žádostech pravdivě líčil. My tu nejsme životem jisti. Paní svou i dceru musím odvézti — a já-li tu nezůstanu, jaké pak bude hospodářství? Když teď si takových zpupností dovolili a tolik škod mi nadělali, což potom, kdyby mne tu nebylo? A zůstanu-li, kdož mi ručí za to, že se opět shledám se svou rodinou!? Myslím, že vysoká vláda je povinna, aby mne vzala v ochranu. Vojska je tu nevyhnutelně třeba. Doufám, že ráčíte se mnou souhlasiti. Běžíť tu také o příklad a následky. Budou-li ti tu mí ti zvůli, jak bude jinde? Nebudou-li se pak také jinde bouřiti? Teď by oddělení stačilo, pak by třeba několik pluků mělo dosti práce. Jako přede třinácti léty!“

„Myslil jsem před tím, že by mírným jednáním dalo se více docílit,“ odvětil hejtman Hora. „Dnes však bylo to přílišné a vážnost, autorita vládní nemůže dopustiti, aby něco takového se opakovalo.“

„Po mém bylo by nejlépe, kdyby se jim hlava vzala — ti nejhorší štváči —“

„Ráčíte-li je znáti?“

„Především je ten Just z Domažlic — ale ještě horší ten sedlák z Oujezda, Kozina, který si dnes troufal tak drze odpovéděti.“

„Znám jej z Vašnostiných zpráv. Věru, velice smělý muž — a jak hbité mluvil — a ne bez rozumu —“

„Právě tím je ze všech nejnebezpečnější. Dar řeči má. Bude-li chtíti — a jistě bude — rozpálí všechny na novo. Ten kdyby seděl v chládku, brzo by ta bouřka jejich vyvřela.“

„Snad se dneškem vy bouřili,“ mínil krajský hejtman. „Nemyslím, že by měli ještě nyní tolik smělosti a odvahy, když slyšeli císařské rozhodnutí. Kdyby však se jen dost málo hnuli, sám se budu v Praze přimlouvati, aby sem vojsko poslali.“

„To již co nevidět budou tu kordy a palaše řinčeti,“ odvětil s úsměvem Lamminger, nalévaje hosti svému do skleněného, zelenavého kalíšku zlatého vína. „Nu, pak sem sotva přijdou s čertem a se smrtí utápět panský karabáč — a pak také je snad přejdou všechny smělé a výmluvné orací —“ Všichni u stolu rozuměli, co tím myslí, a poznali, co nejvíce urazilo a popudilo pana z Albenreuthu, jemuž při pouhé na to vzpomínce chladné oči tak divně zasvítily. —

XVII.

Manka Příbkova doma všecko pěkně uklidila, uchystala, aby, až hosté přijdou, bylo všecko jak náleží. Těšila se, pozpěvovala si zrovna nějakou veselou si notujíc, vyběhla přede dvorec, když venku se strhl pokřik, že již sedláci jdou z Trhanova. Šli, a také její otec — sám však. Než ani to ji hned nezarazilo. Připadlot' jí, že na námluvy musí Pocínovští přijít sami, jako z nenadání. Ale když na otcovu tvář pohlédla a když jeho oči na ní utkvěly, pichlo ji a zlé tušení jako černý mrak zachmuřilo rozradostněnou její mysl, plnou blahého se těšení. Matěj Příbek byl velice podrážděn. Dcera se ho neodvážila ani zeptati, a když pak starý otec se ho otázel, jak pořídili, odbyl ho zkrátka a za chvíli pak odešel někam do polí, aby snad nemusil slyšeti a mluvit o tom, co se dnes událo na trhanovském zámku. Když to Manka v sousedství přezvěděla, div že se nedala do pláče. Námluvy zmařeny !

To jistě dnes už nepřijdou. Dědeček, jak o všem uslyšel, arcí na její námluvy a vdavky ani nevzpomněl, ale sedě u hrubého špalku, stolu, maje ruce sepjaty, starou hlavou pokyvoval a polonahlas si opakoval:

„Ta chometa! Ta chometa!“

Zatím vnučka jeho na sadě, sama jsouc, pláče se již neubránila. Však nebyly to slzy jenom zármutku, nýbrž i hněvu. Nebyla by to ani Matěje Příbkova dcera, kdyby s hněvem nevzpomněla na toho, jenž všeho sváru, všeho zármutku příčinou — na trhanovského pána, jehož hlavě zle tu žehnala. Jen na chvíli se potěšila, a to, když mladý Šerlovský se z nenadání zjevil. Přiběhl jen jako na skok, aby jí vysvětlil, proč nepřišli, jak jí byl oznámil, aby jí pověděl, co se dnes stalo. Oči statnému chlapci se jen jiskřily a nozdry rovného jeho nosu se šířily, an vzpomínal na ošemetnost Lammingerovu i na to, jak Kozina s Hrubým a Sykou jim zabránili obořiti se na toho katana panského.

Pak teprve zase na sebe a na svou zmařenou radost vzpomněl.

„Tepřiva za zámek jsem si vzpomínal, že jsme chtěli k vám. Hale táta náš neměl hani pomýšlení. ‚Vodložíme tuto,‘ práli. ‚Jaké by to bylo chčestí, dnes, když je tulík zlosti —‘

Manka mlčíc, klopila hlavu. Chlapec ji v tom pojal za ruku, potřásl jí a srdečně promluvil:

„Dívčí moje zlatá — tu ruku dám, jsi má před pánem bohem. Co nebulo dnes, bude zejtra. Tys mi súděna ha budeme živi kerak zrnka v klásku.“

Bezděky pochýlila mladou hlavu na jeho prsa a rozjařený jonák přižehnul milou dívčí ku svému srdci. To byly jejich námluvy venku na sadě, kde jarní slunce budilo květy a stromy, kde jim v tu chvíli štěstí a všeho zapomenutí hudl skřivan veselou píseň plnou blaha a libé naděje.

* * *

Jarní práce na polích a lukách byly odbyty. Tentokrát vše snáze a pohodlněji chodilo, poněvadž každý jenom svému poli, své louce sloužil nemarně nejkrásnější dny, jako jindy — do loňska ještě — bývalo, na panském. Na všem Chodsku jako by roboty přestaly, jako by dávná svoboda, vybojována, po dlouhém věku opět se navrátila. Nikdo vzkazů panských správcův a vyhrůžek nedbal. Všude jako by zapomněli, co jim pan krajský hejtman na trhanovském zámku přečetl. Nezapomněli, nedbali však, protože tomu nevěřili.

Dost bylo všude práce, a přece přemnozí hospodáři, zvláště starší a rychtářové, často z domu, přes pole, odcházeli — obyčejně za soumraku, z večera. Kam, neřekli, hospodyně však věděly, že jdou se někam radit o tom Lomikarovi a co dále. Žádný však tak často statek svůj neopouštěl jako mladý Kozina. Někdy dosti dlouho se omeškal a pozdě se vracel, nejčastěji v noci a jednou také až k ránu. Hanči tušila, proč odchází — kam však, to jí nepověděl. Matka jeho na vejmluvě ta to jistě věděla, té však otázi se netroufala, majíc na paměti, jak ji tenkrát odbyla, když ji požádala, aby Janovi domluvila. Mladá hospodyně mlčela. Soužila se však, a již také na

její mladém, pěkném líci to bylo znáti, ano bledlo a hublo. Trápila se, že Jan si ani jí, ani dětí tak nevšímá, že všecken jako u vyjevení a zamyšlen jenom tím nešťastným processem mysl zabývá. Než přece se ještě jednou radostí zarděla — a to když jednou v neděli odpoledne s dětmi se obírala. Jindy také muž k nim zasedl a dlouho se u nich omeškal — teď seděl v koutě u stolu, jako vždycky poslední dobou, hlavu o ruku opíraje, zadumán, přemýšleje.

Jak by si pomyslíla, že hlavu pozvedl, že na ni oči upírá a ji pozoruje! Div že se nelekla, an pojednou od stolu vstanu v, k nim do koutka přišel. Zarděla se až, když jí do tváře pohleděl a starostně promluvil:

„Hanči, tys chorlava. Co je tě, že chudneš? — Snad máš trolení v húdech? —“

„Mít? Nemám, nic mi není —“

„Jdi radši k babce —“

„Ta teky neni všeho mocna — ha tutoho tepřiva ne. Dyk víš!“

A již se mladé žínce oči zakalily. Hladil jí vlasy.

„Hanči — vím, že tě sůžím — hale huž není pomoci. Nedá mi to, huž to vod boha súděno; votočit huž nemůžeme, ha dá pán bůh, že vyhrajeme, dyk je právo naše! Pak zaseje bude dobře, ha ešče lepší, než bývalo.“

A již v tu chvíli opravdu bylo. Sehnul se k dětem, zůstal u nich, byl jejich. A Hanči se zas usmívala. Kolem se jí zase všecko vyjasnilo, jako když zlaté, jarní slunéčko po zimě vysvítí. — Za to příštího dne se lekla. Podvečer, když právě byla doma samojediná, vstoupil do světnice jakýsi mužík podivný, oháněje se holí, aby zahnal starého Vlka zuřivě naň dorážejícího. Mužík ten byl neveliký, hubený, ve tmavém, městském oděvu, v Černých punčochách a v zaprášených střevících s velikými přezkami. Lícni kosti měl vysedly, nos zatuplý a černé oči schytrale sem tam těkaly, jako by všemu na kloub chtěly přijíti.

Hanči se ho lekla, a zvláště jeho pohled se jí nelíbil. Ptal se po sedlákovi. Odvětila, že odešel. Na jeho otázku, kam, řekla, že neví.

„Přijde-li domů teď, řekni mu selka, že tu někdo z Domažlic, aby přišel k Sykovi, ale na jisto!“

Po té odešel. Kozinová mladá za ním ven vyšla, z pozdálčí ho pozorujíc, zastaví-li se také někde jinde, a půjde-li, jak udal. Nikde se nezastavil a bral se jistě, jako by se tu znal ode dávna, zrovna směrem ku rychtářovi.

Co chce? To jistě k vůli tomu nešťastnému soudu. Není-li to ten štváč, ten Just? — Ano, jistě. Z Vídně se vrátil, a již by rád zase na novo —

Hanči čekala na muže netrpělivě. Juž jí také připadlo, aby mu, až se vrátí zatajila, jakou tu měli návštěvu. Kdyby se i k tomu odhodlala, nic by jí to platno nebývalo. Kozina se domů nevracel. — Za to nový host skoro v samou noc mladou selku navštívil. Dorla Řehůrkova, Jiskry, dudáka žena. Přišla si postesknout na muže. Už bez mála čtrnácte dnů je pryč a zprávy o něm ani za mák. Když odcházel, povídal, že přijde teprve za týden a snad i o něco později, aby si Dorla z toho nic nedělala. Že jde s nějakým důležitým poselstvím do Prahy. S jakým a ke komu, to že živou mocí nechtěl říci, a neřekl, ani ne vlastnímu tátovi. Peněz nechal Dorle dost, aby měla na živobytí a také jí od Sykův i odjinud posýlali.

Mladá žena dudáková, ve svém stavu zvláště lekavá i úzkostná, divně si připouštěla myšlenky a proto si přišla ku bývalé družce postesknout a také se pozeptat, neví-li snad ona něco o Jiskroví, jenž bez toho odešel na vyzvání Kozinovo. Jinému že by prý v tento čas ani na krok se nehnul. Hanči však nemohla Dorle nic potěšného říci, poněvadž ani nevěděla, že je Jiskra již tak dlouho na cestách. Dokládajíc, že Kozina se jí o tom ani nezmínil, sama si ještě posteskla, že je jako zaprodaná, že aby jen ustavičně strachy trnula o muže, který ten soud s pány beztoho zle odskáče.

Když Dorla odešla, mladá hospodyně neulehla, ač se již valně připozdilo. Nechtělo se jí spáti. Čekala na muže. Tak dlouho nejde! Jistě se cestou dověděl o tom Domažlickém, a teď tam u Sykův rokují. — Děti spaly i čeládka. Po všem statku klid a ticho. Jen hospodyně všeka jako na trní vyhlížela ven do šera nočního. Juž se obrátila, juž brala plínu, chtěc odejiti a přesvědčiti se, jsou-li chlapi s tím měšťákem u rychtářů; v tom Janovy kroky se ozvaly.

Divil se, že Hanči ještě nespí. Řekla, že mu má něco vyřídit.

„Huž vím,“ odvětil.

„To bul ten trakslíř zez města?“

„Ha co chtíl? Snad habyste zaseje šli do Vídně?“

„Jau, Just. Vrátil se zez Vídně.“

„Uj, kerak jsi vtiperna. Nu, co škodí, chtíl, hale pozdě — My jsme tuto huž sámi hud’áli ha dávno.“

Hanči žasla.

„Huž tomu mnoho dní. Žádný vo tutom novém poselství nic neví. Šli přes Babory do Vídně, haby jich cestu nelapili.“

„Pro tutos po nocích se túlal!“

„Níčkon tě to huž můžu říct. Huž jsú ve Vídni ha jistě buli hu dvora. Nu, dnes jsme slyšili, kerak pan Lomikar s námi hantiroval, ha tutomu našemu prokuratoroji čistě zaplatil, haby nás nechal, hdyž jsme huž skoro buli na zelené lúce — Šelma! Ha ten zloděj vídeňský našince hin za nos vodil, haby míli strpení, že taková věc de pomalu. Jen peníze brál —“

„Ha tuten Just teky —“

„Snad. Snad je teky šelma. Nevěříme mu. Nu co škodí, půdeme bez něho. Hale to dnes míl dobře, haby nihdež nic pánoji nedáli. Ha že tuto bula veliká chyba tuty rvačky s drábem ha tuty voračky. Tuto že nám hu dvora hublížilo. Dyk to krajský hejtman teký přáli. Nu, níčkon jsú všude tiše; haby teky jen vydržíli —“

„Ha co dělá Jiskra hin v Praze?“ tázala se Hanči, vzpomněvši sobě pojednou na Dorlu.

„V Praze? Jiskra? Nebul hin hani není. Je ve Vídni, ha čekáme ho každý den, každú hodinu.“

Kozina nemusil ani ženě vykládati, že Jiskra lhal, aby zatajil pravou cestu. Ted’ jí jenom ještě pověděl, že dudák šel na jeho žádost’ s novou deputací zacházkou do Vídně, odkud však se měl rovnou cestou navrátiti. Chodové zacházeli sobě k vůli Lammingerovi, aby o cestě jejich nezvěděl, nedělal jim překážky, neb aby je snad do konce nezastavil. Jiskra pak měl úkol, aby co nejrychleji přinesl novinu o tom, jak byla deputací přijata. Na psané poselství, která jich před tím velmi pozdě docházela nebo cestou se

ztrácela, nechtěli více spoléhati. Za to dudák a to takový veselý a chytrý, jak byl Jiskra Řehůrek, ten byl na cestách jistější.

Kozina se chystal, že půjde lehnout. Hanči ho však ještě zdržela otázkou, kam se ten černý, ten Just poděl, dokládajíc, jak se jí nelíbil a že se ho skoro bála.

„Prál, že půjde přec, že se na čas ztratí, baž tuten náš súd bude hu konce. Bojí se Lomikara.“

„Vopraudu?“

„Snad. Ha bude lepší, hdyž tak hudělá. Hdyby ho chytli, ten by, haby se spasil, nic za zuby nedržil! — Slyšíš, Hanči!“ zvolal pojednou mladý sedlák a přistoupil kvapně k oknu. Měsíc svítil a v zásvitu jeho jako by se stín venku mihl. A zabušení na vrata ozvalo se poznovu tichem nočním.

Kozina vyšed kvapně ven, vrátil se za okamžik s hostem, kterého když mladá selka spatřila, stlumeně vykřikla.

„Jiskra!“

„Jau, Jiskra, Hanči, hale hladov kerak vlk — máš-li tu kus chleba — Jdu celý den ha celú noc,“ mluvil dudáček, sklesnuv na lavici, na niž spustil dudy. Unavené nohy vztáhl před se a z hluboká vydechl.

„To jsom tě peloval — kerak vítr,“ pravil ku Kozinovi. „Hale ty bys rád — Dobře — všecko dobře. Naši buli hu dvora ha dobře pořídili. Ešče není hamen, jak tuto čtáli na tranovském zámku. Císař to všecko poslali do Prahy — haby hin tuto ešče jedná prozkúmali.“

„Uj!“ zvolal Kozina a máchl radostně rukou. A juž sypaly se jeho otázky, na které Jiskra s počátku ani neodpovídal, pojídaje hltavě chléb s máslem a pije mléko. Čím dále tím více počal hovořiti. Byly .to podrobnosti o cestě, o deputací, o jejich přijetí, o namáhavé a rychlé chůzi zpáteční — hlavní věc však předem pověděl: že process není u konce, že stížnosti Chodův odkázány k novému vyšetření a soudu do Prahy.

Kozina byl by do rána vyseděl a rozmlouval. Až sama Hanči upozornila, že je Jiskra unaven a že mu třeba odpočinku. Mladý hospodář mu nabídl lože. Dudák však chvatně odmítl.

„Půdu dym, rád bych zas Dorlu viděl.“ A rád slyšel, co mu Hanči řekla, že je zdráva, že tu byla u nich z večera.

„Tak ešče ta vrána hu nás nebula,“ pravil vesele. „Huž jsom se cestu těšil, že sednu k hejčedlu —“

„Nu, teky se toho dočkáš.“

Vzav dudy na rameno a podav přátelům ruku, vyšel kvapně z Kozinová statku. Měsíc se chýlil k západu, na východě bělavý pruh ohlašoval nastávající den. Bylo chladno, studený, ranní větrík povíval. Jiskra však nedbal. Chutě, jako by nových sil nabral, kráčel ku své samotě. Ves a všecko kolem ještě pohrouženo v hlubokém klidu. Hle, rodná chalupa jeho tam na pokraji tmavého lesa! Juž ji zas má, juž v ní zůstane. Jak se mu po ní tam v tom velikém městě a všude stýskalo! Dorla spí. Ta vykřikne, až zaťuká, až na ni zavolá. Jiskra se na okamžik zastavil. Co to? Mýlil se. Kráčí orosenou cestičkou dále — juž je skoro u samé chalupy — a zase! Totě pláč! Křik! Ale dětský pláč a křik! To tam v chalupě, v jeho chalupě, opravdu!

Skočil, div že mu dudy nesletěly — v tom však vyběhla žena ze stavení ku studánce za chalupou, nesouc v ruce džbán. Byla to Dorlina matka. Zahlédnuvši zetě, zvolala.

„Chutě poj! Máš chlapce!“

Nebylo ho třeba vybízeti. Unavení dlouhé, namáhavé cesty bylo to tam. Jako by se byl ve svatojanské rose vykoupal, osvěžen, čerstev, rozradován doběhl ku chalupě, a tak byl veselou novinou dojat, že sotva našel petlici u dveří, vedoucích do světnice, kdež jej žádaný prvorozenec vítal prvním svým pláčem. —

XVIII.

Jak to Hanči Dorle přála, že se jí muž domů vrátil! Slyšelať před tím její stesk a srdečně ji litovala. — A hle, teď pojednou, z nenadání ji stihl podobný zármutek! Kozina jí odejde! Nešťastného toho soudu!

Juž se připravuje a chystá na ten odchod, již určuje a ustanovuje, co a jak v hospodářství. A ta stará — matka jeho, tak jako by šel někam hejtů. Ještě ji těší, že to pro něj česť, že za několik dnů, za týden, za dva, že se vrátí, a to že již poslední cesta.

Poslední cesta! ó by bůh dal! Jiskra dobré a správné noviny přinesl. Přišlot' jemu v zápětí skrze krajský úřad plzeňský ohlášení z Vídně, že žaloby Chodův odevzdány jsou k appelačnímu soudu a zároveň nařízení, aby Chodové kromě vyslané již deputace poslali sedm schopných a řádných mužů, důvěrníků k témuž soudu do Prahy ku konečnému té přerozhodnutí!

Ó proč mezi ně také Kozinu volili! Hanči v duchu stýskala. Ó proč také on to přijímal!

A jak ochotně to učinil! Do Vídně nechtěl, do Prahy však rád, tam že netřeba uměti německy, tam že může mluvit „po našinsku“ a tak spíše se bránit a něčeho vymoci. Jak ho Jiskrová zpráva a to úřední oznámení potěšily! Jeho, jako všechny na Chodsku, kdež každý teď snadno uvěřil, že to, co jim bylo hlášeno na trhanovském zámku, bylo nepravé, umluvené, a že měl Kozina pravdu, když se tam krajskému hejtmanovi ozval. Tam již bylo všeho konec, a ještě tresty hrozili! Proto tak páni pospíchali, žádající hned přísahu poddanství a člověčenství. A teď všecko znovu k appelačnímu soudu! Co asi Lomikar říká? Jistě se raduje, že tak zle vyzrál na sedláky. Nuže, teď se to již na dobro rozhodne. Ti poslové přinesou z Prahy, dá bůh, jiné rozhodnutí. Všude se na jejich cestu těšili, jejímu výsledku s důvěrou vstříc patřili.

Kozina byl klidný, v duchu potěšen, pln dobrých nadějí. Jen ten den před odjezdem zmáhal se ho nepokoj. Dopoledne ještě byl u starého strýce dražinovského, nastávajícího společníka svého. Odpoledne meškal doma. Hanči chystala mu vše na cestu, zamlklá, smutná. Nic, ani ta calta jí nešla od rukou, často zapomínala, pletla se. Z večera odešel Kozina ještě na skok k Sykovi a s ním odebral se k Matěji Příbkovi.

Zastali ho, an sedě u špalku jedl. Sousedé přisedli k němu na židle, a rozvážný Syka začal řeč o nastávající cestě do Prahy. Podotekl, že tentokráte to snad jinak dopadne.

„Hasi jako ve Vídni,“ vpadl mu Příbek do řeči. Promluvil úsečně, ne bez úsměšku.

„Bulo by to tenkrát teky jinakší, hale ty rvačky, ha voračky,“ Kozina odvětil.

„Tak?“ mínil Příbek. „Nínčkon jsme vás poslechli ha buli jsme kerak myšky, hani jsme se nehnuli. Huvidíme —“

„Šak pro tuto k tobě deme, prosit, habyste ešče vydržili ba tuten čas mlčili, ha čekali,“ mluvil Kozina. „Slib nám to, Matěji!“

„Hm, na mne dete — já jsom ten — nu, nehnu se, dají-li mi pokoj. Huvidím, co vy zmůžete. Hale to povídám, esli páni začnú — bit se nedám! Jinak, jak jsom prál, tu rukú dáním — Počkáme, haž s jakú se vrátíte. Mnoho chčestí!“ a podal mužům ruku.

„Příbek te slovo,“ pravil Kozina, když se Sykou ze dvorce Matějova odcházel. „Nínčkon jsom husedlý (spokojen)!“

Večer zasedl mezi svými. Byl se ženou a s dětmi. Také stará matka k nim přišla a dlouho u nich pobyla. Když odešla, i když děti usnuly, zůstali mladí manželé ještě chvíli za stolem. Měsíc jim svítil v tu chvíli upřímného rozhovoru.

Hanči pak dlouho nemohla usnouti a pořád se modlila. Procitnutí nebylo tak líbezné. Jak oči otevřela, vzpomněla, že muž jí odejde. Bůh sám ví, že jí bylo tak úzko. Jen na týden, na čtrnácte dnů v odejde — nic se mu nemůže státi — a přece! — Když vstala, byl juž vzhůru a někde venku.

Procházel chlévem, u koní se zastavil, všecko ještě jednou si prohlédl, pak vyšel ven za statek, na sad.

Bylo červnové, ranné jitro. Za horami z růžového lože mladý den vstával.

Tráva a květy leskly se rosou, svěžím vzduchem ptačí zpěv hlaholil. Mladý sedlák bezděky stanuv, rozhlížel se rodnou, horskou krajinou. Na levo na Dubové hůrce zastkvávaly se v ranní záplavě vrcholy dubového háje, tu přímo v před modral se veliký, tmavý les Dmout,⁵² tam Zelenov, před ním Havlovice, u samého pak lesa Hamry, za Dmoutem promodrával se hřbet táhlého Oseku, kol do kola chlumpy, vrchy a hory plné rozlehlých, volných lesů, někdy majetek Chodovákův. —

Zrak hospodářův kolem se otáčel, až na posled spočinul na vlnícím se lánu obilí za statkem, a povzdech zachvěl se z prsou statného muže. Když pak do stavení se navrátil, vážný a zamyšlen, byla již matka u nich a také děti se vzbudily. V ten okamžik ucítil teprve živě bol rozloučení. V ten okamžik zapomněl na veliký zápas, na účel, proč odchází — teď jenom u dětí bylo jeho srdce. Napomínal Pavlíka, aby byl hodný, hladil Hanálčiny zlaté vlásy, s úsměvem odpovídaje na jich dětinné otázky o cestě i o Praze, o které tolik poslední dobou slyšeli.

V tom Syka vstoupil na cestu již připraven.

Nebylo zbylí. Hanči šla a přinesla muži nejlepší župan, do kterého se převlékl. Šeltě před pány. Byl to „ženící župan“, s jehož jedné dirky visel dlouhý, pěkný fábor rudé barvy, milá památka na svatbu, dar to Hanči, když byla nevěstou.⁵³

Juž vstávali ode stolu, v tom bělovlasý strýc draženovský vstoupil, na cestu jsa připraven. Zašel sem, aby se rozloučil.

„Jsom starý čouk, ba hdo ví, kerak bude. Chtíl jsom tě, sestro, ha tebe, Hanči, ha tvy děti ešče jednu vidět. Buďte tu s pánem bohem!“

Hanči se dala do pláče. Stará Kozinová mlčky podala bratrovi ruku, upírajíc na jeho tvář zakalený zrak. Rty se jí chvěly. Pak už jí slzy

⁵² Nyní Ermaut. Starší a zajisté správnější Dmout. Viz T. Bílka: Dějiny konfiskací II. 1855.

⁵³ Pentli tu nosí ženatý muž i po svatbě ustavičně „dokud je kus kabátu“.

vytryskly, když syn přistoupiv, jí s bohem dával. Svěcenou vodou ho pokropila, křížem ho požehnala. Pak Hanči ho zrosila svými slzami. Těšil ji usmívaje se, že neodchází na vždy. Když však se k dětem sehnul a naposled je líbal, umlkl pohnutím.

Když mužové ven vycházeli, přiběhl také Jiskra Řehůrek, aby se rozžehnal se svým druhem věrným a nyní také s kmotrem svého Hiříčka. Vyprovodil Jana se ženskými a s dětmi před statek, kam už připravený vůz byl ze dvorce vyjel. Tu také sousedé Čekali, aby ruku podali a na cestu požehnali svým zastancům.

Ti teď vyjeli. Kozina stále se ohlížel, i pak, když neviděl už plačící ženy své a děti, ohlížel se tak dlouho, dokud viděl své rozmilé Houvězdo. Netušil, že vidí je naposled. Průvodcové jeho byli také zamyšleni a z počátku nemluvili. Vydaliť se na vážnou cestu, která rozhodne o všem. Teprve v Domažlicích se rozhovořili, kdež na ně již čekali ostatní zvolení důvěrníci: Jiří Peč z Chodova, Němec z Medákova, prudký Brychta z Postřekova a veselý Adam Ecl, Čtverák, z Klenče. Všech sedm usedlo na vůz a bez meškání vydali se na cestu do Prahy.

Kus za městem dojížděl je panský komorní vůz, tažený čtyřmi vraníky v pěkném, bohatém řemení. Za vozem tím jel druhý, v němž zajisté seděla panská čeleď, čtyři sluhové jeli pozadu na koních. Když se kočáry blížily, vstal Kozina, aby se lépe podíval, kdo to v nich. V tom odhrnula se záslona předního kočáru a okénkem vyhlédla pihovatá tvář hlavy v allonžové paruce.

Oči mladého sedláka setkaly se s chladným a přece bodavým pohledem Lammingerovým. Kozina vydržel. Pánova hlava zmizela. Záslona se však opět odhrnula a v okénku zahlédli Chodové sličnou tvářičku mladší jeho dcery.

„Nu veze-li dost zlata s sebou!“ prohodil Peč z Chodova.

„Radši haby cestu zlomil vaz!“ mínil Brychta, upíraje jiskrné, tmavé oči své chmurně jako všichni za panskými, unikajícími vozy, rovněž do Prahy směřujícími.

Kromě „prokuratora“ Syky žádný z vyslaných Chodů nebyl v Praze, a proto žasli nemálo, když se ve královském městě octli. Což bylo jejich město (Domažlice) před tou spoustou domův a ulic? Co největší schůzky o svátcích a poutěch v jejich horské krajině proti tomu ustavičnému proudění lidu i za všedního dne? Nejméně se těm dojmům Kozina oddal. Divil se, žasl, ale neměl dlouhého stání a nic neupoutalo na dlouho jeho pozornost. Měť na mysli jen záležitost, pro kterou sem přišli, přede vším pak krajany, druhou deputaci, kterou tajně byli do Vídně i s Jiskrou vyslali, a která z Vídně sem do Prahy se odebrala, aby tu s nimi sedmi stála před soudem appelačním.

Sešli se s ní záhy. Z první deputace, která se vrátila brzo po tom, když krajský hejtman přečetl v nádvoří zámku trhanovského ono osudné prohlášení, nebyl v ní nikdo, kromě Pajdara z Pocínovic. Ten a dva druhové jeho vypravovali, jak ve Vídni pořídili a že se jim kromě této apelací ještě také podařilo naléztí výborného advokáta, a co člověka urozeného, pana Tunkla z Brníčka. Ten že mluvil a smýšlel jako oni, že sám a jeho rod utrpěli za té veliké vojny třicetileté, že jim vláda také statky pobrala, takže jemu teď kromě erbu nic nezbylo. O nich Chodech že všechno věděl, o jejich minulosti, a latinskou knížku jim ukázal, kde o nich bylo psáno, jak na hranice chodili a jaká práva měli. Když mu všechno vypověděli i o těch zachovalých privilegiích a jeho se ptali, není-liž již všechno promlčeno, dal se do smíchu pan Tunkl a ujišťoval, že taková práva nikdy nezastarají.

„Haby bul kerak tuten Štraus ve Vídni,“ mínil Hrubý.

„Nu, níčkon nemůže nám huž tak škodit. Huž stojíme jednu nohů před sudem ha musíme se sami bránit,“ mínil Kozina. „Ha právo je naše,“ dodal, maje nezvratné přesvědčení a důvěru v poctivost a pravost své pře.

Pana Tunkla, sešlého šlechtického advokáta, očekávali netrpělivě, neboť měl dle ujednání již tu každé chvíle býti. Byli by rádi s ním se poradili, co a jak před soudem, až před ním stanou — ale nežli pan Tunkl přijel, bylo se jim k apelací dostaviti.

Záhy z rána odebrali se všichni na Hradčany. Tu když se procházeli nádvořími hradu královského a plni úžasu kolem se rozhlíželi, stanul pojednou bělovlasý Hrubý z Dražinova a ukázav kolem čekanou, pravil:

„Tu buli naši páni — čeští králové, ha nihdo jiný nám neporúčel. To bula naše jediná vrchnost’.“

„Ha jinakší nežli tuten tranovský ras,“ dodal Brychta postřekovský. Pak šli do chrámu sv. Víta na mši a potom čekali před budovou naproti, v níž appelační soud svá sezení odbýval. Medakovský Němec a chodovský Peč ti nemluvili, jsouce Prahou, hradem královským a vším kolem jako omámeni. Kozina byl rozčilen napjetím a očekáváním věcí přicházejících. Mluvil málo, lesklým však zrakem těkavě kolem hleděl všecko pozoruje a čekaje netrpělivě soudce. Brychta postřekovský zarýval bodec čekany mezi dlažbu, Ecl něco veselého polo nahlas o něm propověděl; nikdo se však nesmál, a tak Čtverák nechal žertův. Snad mu do nich opravdu ani nebylo. Nejklidnější byli starý Hrubý a vlasatý Syka „prokurátor“, kteří vážně spolu rozmlouvali.

Chvilé za chvílí mýjela. Všelijací lidé, vojáci, sluhové, premovaní lokajové přecházeli nebo tu v jedněch dveřích se ukázali, aby ve druhých zmizeli. Několik pánů v černých kabátech tuhých šosů, v černých punčochách a ve střevících s velikými přezkami přešlo kolem.

„To jsú voni,“ povídali si Chodové upřeně hledíce na vážné, přísné tváře oněch mužů, jež měli za přísedící soudu appelačního. Pak přihrčelo několik kočárů, sluhové seděli na kozlíku i stáli na stupadle za kočárem. Všichni kolem hluboko se ukláněli před pány z vozů vystupujícími, zvláště před jedním, o němž „prokurátor“ Syka přezvěděl, že to hrabě ze Šternberka, president soudu appelačního. —

Za hodnou teprve chvíli přišel sluha pro Chody, jež po širokých schodech zavedl do jakési světnice světlé, jednoduché však, skrovným jen nábytkem opatřené. Tu sedíce na dřevěných židlích chvíli zas, oni sami jen, čekali, až pak se dvěře, vedoucí do nějaké sousední komnaty, otevřely a v nich stanul vysoký hubený muž v červeném kabátě, jenž hlasně a jasně vyvolal.

„Jiří Peč, rychtář z Chodova, nechť vstoupí!“

Všemi to trhlo, všichni byli překvapeni. Očekávali, že je všechny najednou zavolají.

„Uj!“ zvolal polo nahlas Syka ku Kozinovi se obraceje. „Co tuto bude?“

A když se ohlédl, spatřil nějakého muže od soudu, jenž tiše k nim byl vstoupil a teď mezi nimi mlčky s tváří zamračenou stál. Jistě je tu, aby poslouchal a je pozoroval! Za Pečem, jenž se brzo vrátil, volali Němce medakovského.

„Co tě chtěli?“ ptal se Brychta rychtáře chodovského.

„Vyslychali mě vo tutěch rvačkách bavoráčkách —“

„Dost!“ ozvalo se hlubokým, dutým hlasem. Všichni se ohlédlí po tom černém muži, jenž maje ukazovák své pravice zdvižený, na všechny kolem hleděl přísným okem. Za Němcem šel Jakub Brychta, po Brychtovi Čtverák z Klence, pak starý Křištof Hrubý, a po něm sestřence jeho zavolali.

Kozina hbitě vstal a rychlým krokem, jako by nedočkavě, bral se do soudní světnice. Tváře se mu zardívaly rozechvěním. Překročiv práh, na okamžik se zarazil neobyčejným pohledem. Proti němu zasedal soud, páni v černých oblecích, ve velikých allonžových vlásenkách, jejichž kadeře jim až na záda a na ramena splývaly. Prostřed na místě vyvýšeném president nad apelacemi, Václav Vojtěch hrabě ze Šternberka, starší pán ostrých rysů, jemu na pravici na lavici panské: Max Norbert hrabě Kolovrat-Krakovský, muž ušlechtilé tváře, Ferdinand Oktavian hrabě z Vrbna a nedávno soudcem jmenovaný Jan Václav hrabě Vratislav z Mitrovic. Presidentovi na levici na lavici rytířské: Daniel Václav Mirabel z Freyhofu a František Mikuláš Asterle, rytíř z Astfeldu. Níže na lavici doktorské seděli Jan Kristián Paroubek, Gabriel Marius, Jan Michal Knecht a Petr Birelly, v právních doktoři. Jim na blízku s brkem v ruce seděl v mohutné paruce, maje okuláry na nose, Kašpar Jan Kupec, sekretář český. Všichni sedíce za tmavými stoly zeleným sukem potaženými, kalamáři, pery brkovými, papíry a několika knihami pokrytými, upřeli zraky své na

mladého, statného Choda, jenž tak jistě vstoupil. Zvláště jeden pán, jenž jistě nebyl soudcem, an stranou stál, pilně si ho prohlížel. Kozina si ho také všiml, netuše, že to zástupce jeho nepřítele, Lammingerův prokurátor. — Výslech začal.

Páni naslouchali, hledíce na Kozinu a presidenta. Někteří však hlavy klopili, jako by toho všeho nedbali — a jeden na lavici doktorské, Jan Kristián Paroubek, jenž trochu šilhal, hrál si s dlouhými nůžkami kancelářskými, zkoušeje palcem jejich ostří, při čemž také poněkud křivil široká ústa. —

Mladý sedlák hned jak první otázky mu dali, nemálo byl překvapen i tím, že se ho na tyto věci ptali i že o všem zevrubně věděli. Ptaliť se ho po všech výtržnostech, jež se na Chodsku udály, a jimž on sám tolik, nadarmo však bránil: na rvačky s hajnými a polesnými, na vády s panským mušketýrem a jiné. Kozina, jak odvětil, žádných svědkem nebyl, a podotekl, takové věci že se všude na všech panstvích přiházejí, to že kdyby každá vrchnost proto až do Prahy žalovala, že by J. J. M. páni soudcové pořád zasedali.

Lammingerův prokurátor sebou hnul, sekretář Kupec, jenž protokol vedl, se po Kozinovi ohlédl a v právních doktor Jan Paroubek hladě ostří nůžek, ústa svá více k levému uchu skřivil, až se mu tam všechny vrásky shrnuly.

Kozina však pokračoval, a vysvětlil jednání svých krajanů tím, že jsou přesvědčeni o svém právu, že slyšeli o dobrém přijetí svých poslů ve Vídni a že prokurátor Štraus ve svých listech ujišťoval všechny vítězstvím. An toto pravil, hrabě Kolovrat pozvedl pochylenou hlavu a pohlédl na souseda svého, hraběte Vratislava, jenž jako by mu porozuměl, několikráte přikývl.

President však přísně Kozinovi domluvil a dodal, že Chodové dle toho všeho, co je zjištěno, jako rebelové si vedli proti své vrchnosti, a on, Kozina, jmenovitě aby si rozvážil, oč tu běží, a pokorné aby si počínal, jemu že toho zvláště třeba, jelikož nad jiné se hrubě provinil. A nyní Šla otázka za otázkou stran té lípy staré mezní a bitvy pod ní, stran toho, že zapíral a zapřel privilegia v jeho statku skrytá, že zpuřně mluvil a jiné řeči

Svou popichoval a že také měl valné účastenství v tom masopustním průvodu na posměch své vrchnosti.

Hněv pojal mladého Choda. To ke všemu týrání, to ke všemu olupování ještě tyto žaloby i Všechno to Lamminger udal a jak! Za všechno bezpráví, které jemu i všem způsobil, chce, aby ještě byli trestáni! Ani lži se neštítí!

Kozina se před pány ještě dost pamatoval. Nicméně se mu chvěl hlas vnitřním pobouřením, an mluvil na obhájenou sebe a svých krajanův. Nic nezapřel o té lípě staré, dovoláváje se práva své rodiny a starých privilegií od králů daných jichž hájiti je každého Choda povinností.

„Naši dědkové buli svobodni, ha my chceme teky svobodu jak na tuto máme majestaty. Pro nic za nic hudáli z nás lidi robotné — Hurození pánové! Kerak by bulo Vašem Milostem, hdyby z vás hudáli najednú pro nic za nic sedláky! —“

Ted' už se všichni ohlédli po mladém Chodovi. Někteří se zamračili, někteří žasli a doktor Paroubek, nechav na okamžik nůžek, ušklíbl se a zašilhal po smělém práv chodských obhájci. — Ti tam v předsíni divili se, že Kozinu tak dlouho drží. Ted' konečně se vrátil, zardělý, se zrakem planoucím. Drobounký pot se mu leskl na čele. Usednuv vedle Syky, máchnul prudce rukou. Nepromluvil, bylo však znáti, že je všecek vzrušen. Po něm hned Syku volali, pak Pajdara pocínovského a těch několik ostatních. Žádný se však, Syku vyjma, tam tak dlouho neomeškal jako Kozina.

Všichni si oddechli, když konečně zjevil se zas onen muž v červeném kabátě a jim ohlásil, aby odešli. Když se venku na nádvoří octli, slunce již bylo přes poledne. Zaražení brali se Chodové s Hradčan dolů do města. Syka první vyjádřil situaci.

„Šli jsme hájit majestatů ha níčkon habysme sebe hájili. Tu ten Lomikar to pěkně votočil ha čistě nás vymaloval!“

„Začal jsom vo našich majestatech,“ pravil starý Hrubý. „Hale kerak by hani neslyšili. Pořád jen vo tutěch voračkách —“

„Ha pro boha jsom vás prosil,“ ne bez výčitky na to Kozina podotekl, upřev zachmuřený pohled na Brychtu postřekovského a Čtveráka. Brychta odvětil mu Lammingera proklínaje.

„Ha pořád se ptáli na tuta Justova ba Štrausova psaní!“ oznamoval Němec medákovský. A tu se dorozuměli, že každého z nich se na ně vyptávali.

Ne valně potěšeni vrátili se do své hospody. Ze všech nejvíce zaraženi byli Syka a Kozina. —

V „soudní světnici“ hradčanské pání soudcové chystali se k odchodu. V právích doktor Petr Birelly vystoupiv už ze stolice, pravil ku kolegovi Michalu Knechtovi, že takových sedláků, jako tito Chodové jsou, jistě není v celém českém království.

„A takového řečníka, jako ten Kozina, rovněž ne,“ dodal doktor Paroubek, přistupuje k oběma. „To by byl soudní řečník! Všimli jste si té jeho apostrofy?“ a ušklíbnuv se, zamrkal šilhavým okem po stolici rytířské a panské, kdež přísedící šlechticové skupili se kolem presidenta, hraběte ze Šternberka. Mluvili rovněž o Chodech.

„Chud’asové!“ mínil hrabě Vratislav.

„Ošizení — Ten vídeňský prokurátor je šelma,“ pravil hrabě Kolovrat. „Hory doly sliboval — Není se čemu diviti, že pak byli tak přesvědčeni.“

„Jak jsem prve pravil: o listy Štrausovy požádáme hejtmana krajského, aby je nám opatřil,“ pravil president.

„Jeden z nich se také dovolával nového jejich advokáta, že ten je také o jejich právu přesvědčen,“ s úsměvem podotekl pan Asterle z Astfeldu.

„S dovolením,“ a tu doktor Paroubek ku šlechticům se obrátil. „Znám ho velmi dobře. Je to pan Blažej Tunkl z Brníčka —“ a doktor Paroubek se divně usmál.

„Ah — pan Tunkl!“ zvolal hrabě Vratislav. „Už takové processy běře!“

„A jak je vede! Žel mi váčku chodovského!“ Toto doktor Paroubek vyslovil a zamrkal tak divně, že všichni přísní pánové ve vážných allonžových vlásenkách smíchu se neubránili. —

IXX.

Pan Lamminger z Albenreutbu přijal ve svém bytu v paláci Lobkovickém ihned a velmi ochotně svého advokáta, když se mu po obědě dal ohlásiti. Svobodný pán velmi dychtivě naslouchal zprávě o dnešním přelíčení, a sotva že slovem vyrušil řeč právníkovu. Když ten pak dokončil, vstal Lamminger a rychle se rozhodnuv pravil:

„Pošlu ihned posla na panství, ať tam ta Štrausova psaní najdou a vymohou. Skrze krajské hejtmanství trvalo by to dlouho a ti chámové by je jistě ošidili. Takto je překvapíme a soud bude míti brzo podrobné zprávy o těch bouřích.“

Zástupce Lammingerův souhlasil úplně.

* * *

Za chvíli pak vyjížděl z paláce Lobkovického rychlý posel koňmo, nesa koutskému správci Kosovi náhlý rozkaz páně. —

Příštího dne, v sobotu, nebyli Chodové u výslechu, poněvadž soud appelační v ten den nikdy nezasedal, jakož i v neděli a ve středu. V pondělí znovu je jednotlivé vyslýchali; všecko jednání neslo se jen k výtržnostem, které se na Chodovsku udály. V úterý, kromě nadání, byli všichni najednou před soud povoláni, a tu jim president vážné a důtklivě domlouval, že, jak se ukázalo, že se všichni hrubě provinili proti svým povinnostem poddanským, že se však zdá, že byli k tomu svedeni a klamáni, jak se snad dokáže, a to jediné že by trest jejich zmírnilo.

„Hale naše práva, hurozený pane!“ zvolal Kozina.

Starý Hrubý vjel rukou pod lajb.

„I v tom se všichni klamete,“ president přísně odvětil. „Vaše práva někdy platila — ale víte sami, že před léty byla zrušena a za neplatna prohlášena.“

„Hale nač bula tuta komissí ve Vídni,“ bránil se Kozina, „hdyž huž neplatila?“

„Ha my je ešče máme! Zrouna ty nejlepší!“ zvolal Hrubý a vyňav ruku z pod lajbu, vytasil se s pergameny, jež sestra jeho, matka Kozinova, zachránila.

„Ukaž !“ zvolal jeden z přisedících. Listiny šly z rukou do rukou.

„Pravé jsou, ale platnost jejich je zrušena!“ pravil president. „Abyste se déle neklamali —“

Výkřik se ozval mezi Chody, a starý Krištof Hrubý jako mladík hbitým krokem byl u soudního stolu, kde doktor Paroubek na pokyn presidentův dlouhými nůžkami rázem přestříhl červenobílé šňůry pečetní obou listin, a juž — ryc — vjely nůžky také do pergamenu.

Chodové byli ohromeni. Starý Hrubý se třásl.

Na chvílku zavládlo soudní světnicí hluboké ticho. —

členové soudu appelačního hleděli ne bez účastenství na sedláky chodské, zničením posledních privilegií ohromené a dojaté, zvláště pak na bělovlasého kmeta, vážné postavy, na Krištofa Hrubého, jemuž se slzy přes vráskovité líce řinuly potůčkem. První, jenž se vzpamatoval, byl Syka.

„Slavný súde happelační!“ promluvil. „My jsme nevinni, my jsme panu Lomikaroji nic nehud’áli. Za to, proč na nás žaloval, zrušit tuta stará, královská práva —“

„Mlč!“ zvolal president. „A rozumějte juž, že to není proto — Pro to budete jinak souzeni a trestáni. Ty pergameny pozbyly juž tenkrát platnosti, když vám bylo vydáno to perpetuum silentium, o němž dobře víte. Na to, co bývalo, nemyslete. Za to my nemůžeme. Tam u vás však pořád ještě lid nekoná svých povinností a robot. Raději pošlete domů některé z vás, my vám k tomu dáme svolení, aby řekli, jak se tu věci mají, aby vaši krajané nečekali svobodu a nedopouštěli se horších ještě věcí. Pošlete tam, ať se na nic už nespolehají, ať nic nečekají, ať pořádně vrchnost poslouchají, sice budou za rebelly pokládáni, a co to je, to snad sami víte!“ — —

Smutní, slova nepromluvivše, vrátili se Chodové do své hospody. Starého Hrubého musil Syka cestou podporovati, jak byl stařec událostí dnešní sklíčen. Ted' když byli sami, rokovali, co činiti. Všichni se v tom snášeli, jaká to chyba, že ten jejich prokurátor za nimi z Vídně ještě nepřišel. Ted' by rady jeho bylo nejvíce potřeba. Tři měli domů, na Chodsko, jiti, aby pověděli, co se stalo. Syka to vzal na sebe, Pajdar pocínovský a také Brychta postřekovský se přihlásil. Ted' to vysvětloval, proč tak učinil.

„V Praze nezůstanu. Haby se čouk jen žlučil — všudy samé šibalství — hale dym teky nepůdu. Dym říct: Sedláci, panský karabáč nehumřil, děte ho hin na zámek políbit — níčkon bude zasec živ, ha kerak! Nepůdu — ha víte co — půdu naproti tomuto prokuratoroji.“

„Ha my s tebou!“ zvolal Pajdar, jemuž se ten nápad zalíbil. Také Syka souhlasil. Ihned všichni tři vydali se na cestu.

Ten a příští den, středa, kterého zasedání nebylo, minul Chodům v živém napjetí a očekávání. Kozina stání neměl. Světnicí přecházel, z okna vyhlížel, na ulici vycházel, ale pokaždé neuspokojen vracel se do kouta, kde na loži starý strýc Hrubý nějak „chorlavý“ však oblečen, odpočíval. Prokurátor Tunkl nepřišel. Těšili se, že do zejtrejšího dne přece se dostaví, že se s ním poradí — ale nastal čtvrtek, přišla hodina soudu, a Chodové brali se sami zase na Hradčany, do soudní světnice.

Kozina hned postřehl, že všichni nějak přísněji a zamračeněji na ně hledí. Chtěl, prve si tak umínit, poprositi, aby si směl starý strýc sednouti, že dlouhé stání ho zmáhá, an sem dnes sotva došel, ale nemohl prosbu svou přednésti. Začalot' jednání bez průtahu.

President se nejprve otázal, jestliže poslali domů posly. Přisvědčili, ačkoliv lhali.

„Dobře tak, ačkoliv asi pozdě. Vaši krajané nemají rozumu. Mějte vy ho. Stran těch starých práv víte jak to je. Proto buďte zase poslušní a na znamení toho vykonejte urozenému panu Lammingerovi, své zákonité vrchnosti, přísahu poslušenství a poddanství —“

„Slavný súde! To my nemůžeme!“ zvolal Kozina.

„Nemáme plnú moc!“ dodal Ecl Čtverák. „Sami nemůžeme, nesmíme!“

„Račte, hurození pánové, posečkat!“ ozval se starý Hrubý hlasem mdlým.

„Až se doma poradíte, není-li pravda?“ ironicky se president otázel. „To by tak bylo. Právě donesl rychlý posel zprávu, že Chodové jsou vzhůru ve zbrani, že purkrabí pana z Albenreuthu zajali a že bez pochyby již ho zamordovali. A tak vás pustíme domů! Chcete-li, přísahajte a dáte krajanům dobrý příklad a pomůžete tu bouřku zažehnati. Ne-li, budete sami rebellové. Odpřisáhnete-li?“

„Milostivý pane!“ zvolal starý Hrubý. „Jsem nad hrobem — dejte nám aspoň času na rozmyšlenou — „

„Není možná. Budete přísahati?“

„Nemůžeme!“ Kozina pevně odvětil. „My nic nehud'áli, naše práva platí.“

Zase ticho na okamžik. Soudcové překvapeni hleděli na mladého muže.

„A vy ostatní, souhlasíte-li s ním? Budete přísahati?“

„Nemůžeme!“ ozvalo se temně, ale vážně sedm hlasů chodských.

President kynul rukou. Muž v červeném kabátě dal Chodům znamení, aby odešli. Jakmile ven na chodbu vystoupili, spatřili deset mušketýrů císařských a důstojníka, jenž Chody zahlédnuv zvolal:

„Půjďte s námi!“ — —

V ulicích, vedoucích z Hradčan k Novoměstské radnici, zastavovali se i sbíhali lidé, aby pohlédli na neobyčejný průvod. Sedm sedláků, na mnoze postav vysokých a statných, v bílých šerkových županech, v těžkých, černých širácích, kráčelo prostřed čety mušketýrské. V zadu nesl jeden z vojáků sedm těžkých, dubových čekan, Chodům odňatých na jejich hospodě, kdež se průvod na okamžik byl zastavil, aby zajatcům byly vydány jejich uzlíky. Pražané zvědavě si prohlíželi zvláštní ty „zločince“, přede vším pak bělovlasého kmeta, jenž vedl pod paždí mladý Chod. Lidé si

na ně ukazovali, na jejich čekany, šerky i na červené pentle, jež na bílém županu toho mladého povívaly.

Chodové teď už nemluvili. Jen prve, když z Hradčan sestupovali, ptali se rozčileně jeden druhého, dobře-li slyšel, že Chodováci jsou vzhůru. A žádný se nepřeslechl, neboť každý mohl tak říci, jako rychtář z Chodova:

„Jau — dobře jsem tuto slyšel, kerak to tuten pán vod súdu přáli.“

„Uj! uj! Co tuto bude!“ zabědoval Hrubý. „Te jistě Přibek!“ pravil zachmuřený Kozina — a v ten okamžik připadly mu na mysl žena a děti. Pak opět a živěji, když je zavedli do průchodu Novoměstské radnice a odtud za chvíli do tmavého vězení

„Nu tak s pánem bohem!“ povzdechl si starý Hrubý, když práh neblahého místa toho překračoval. To se loučil se světlem a světem, jako by nedoufal, že je opět uvidí. Sláb a maláten sklesl na prkenné tvrdé lože, jež bylo sedadlem i stolem, a povzdechl:

„Tuto nám za všecko súděno! — Hale co dyma, co dyma je!“

A to bylo všech nejsmutnější pomyšlení, zvláště Kozinovo.

* * *

Druhého dne odpoledne blížil se ku Praze kočár tažený spřežením statných hnědákův. Nápadný byl tím, že na kozlíku seděl kočí v kroji Chodů domažlických. Když už ku poříčské bráně dojížděl, pojednou se zastavil, a z něho vystoupili pocínovský Pajdar, Brychta z Postřekova a Syka „prokurátor“. K nim, u vozu stanuvším, vychyloval se z kočáru ven nějaký pán v černém obleku, zarudlých, plných lící, jež vroubila veliká vlásenka hustých kadeří až na ramena splývajících. Jak se o dvířka opíral, bylo viděti jeho bílou, masitou ruku, na jejímž prstu prostředním leskl se kámen drahého prstenu. Urozený pan Blažej Tunkl z Brníčka, jež jmenovaní tři Chodové cestou potkali, mrkal masitými víčky, pod nimiž blýštěla se schytrale malá, černá očka, a hbitou, rychlou řečí vykládal Chodům, proč že je požádal, aby tu vystoupili, a proč že chce sám a sám vjeti do města. Mluvil tak rychle, že mu sotva stačili poslouchati a zároveň

juž sladce a přátelsky se usmívaje, ruku jim podával, určuje, kde by ho zítra našli.

„S bohem, lidičky, s bohem, dobře se vyspěte, s chutí povečeřte a bez starosti spěte — všechno bude dobře, bude, bude, znamenitě jsem se na ně připravil! Znáám to, znám. Tak už s bohem, s bohem!“

A ještě s vozu jim pokynul pan Blažej Tunkl svou bílou, boubelatou rukou, z jejíhož prstenu Šlehaly v záři slunečné jasné paprsky. —

„Jak jsem huž přál — tuten se mi nelíbí,“ pravil Syka, hledě za kočárem, volně ku bráně se blížícím.

„Ha pořád by teky peníze chtěl!“ mínil Pajdar. „Na cestu, na kočár —“

Zatím přišli ku poříčské bráně. Hluk veliký a lidu shon je tu zastavil. V prostřed toho zástupu spatřili Tunklův kočár. Vojáci ve bráně stojící jej zastavili a nyní žádali pána jeho, aby vystoupil. Nechtěl a s vozu spustil prudkou řeč, již zakončil:

„Nač mne zastavujete? Víte, kdo jsem? Urozený člověk a prokurátor Blažej Tunkl z Brníčka.“

„Právě proto. Vás máme zatknouti,“ odpověděl zkrátka důstojník.

„Budete toho, pane, litovati —“ volal Tunkl všecek zardělý a chtěl se dále brániti jako křeček — ale již dva vojáci nahnuli se do vozu a vytáhli z něho váženou postavu advokátovu, jejž odvedli přímo na strážnici. Lidé se smáli, hlučeli, dotazovali se, odpovídali si a vysvětlovali ten neobyčejný výjev. A tak Syka a jeho druhové jsouce v zástupu zaslechli, jak si kolem povídali:

„To je prokurátor těch domažlických sedláků, těch Chodů, co je včera zavřeli na Novoměstské radnici.“

„Já je viděl, jak je vedli —“

„Viděls ty jejich hole? A toho starého, co sotva nohama pletl?“ — — Syka zatahal své druhy za šerku.

„Slyšili jste? Naši jsú zavřeni! — Do města nemůžeme.“

„Půdeme zrouna preč —“ a Pajdar se již obracel.

„Počkejte! —“ zvolal Brychta, krk natahuje. Vedle bylo slyšeti:

„Nu, což nevíte? Zavřeli je proto, že se tam na Domažlicku vzbouřili. Správce a několik úředníků vrchnostenských už zamordovali.“

Do Syky jako by udeřilo.

„Te Matěj Příbek!“ pravil Pajdarovi.

„Dobře má! Ha níckon dym!“ pravil prudce Brychta. Oči se mu jiskřily. „Matěj má praudu. Pote, já du, ha pudu k Příbkoji.“

Syka, všecek zaražen, nic na to neřekl, a jen vážně zakroutil svou vlasatou hlavou.

Nežli se lid u poříčské brány rozešel, zmizeli odtud tři Chodové, kteří viděli, jak jejich prokurátora zatkli a slyšeli, že druhové jejich uvržení jsou do vězení, a že všecko Chodsko se vzbouřilo.

XX.

Týden asi před tím, nežli se zatčení advokáta Blažeje Tunkla událo, vyšla mladá Kozinová za jasného, pěkného odpoledne za statek na sad, aby se tam ohlédla po kropenaté kvočně, jež ráda svá kuřátka do blízkého, hustého žita zaváděla. Malá Hanálka cupajíc za matkou hned se květy zabavila, kolem ve trávě rostoucími. Jak se mladá hospodyně po slepici rozhlížela, utkvěl její zrak bezděky v tu stranu k městu, a již smekl se na cestu odtud do vsi vedoucí.

V tu chvíli mohla by již kropenatá kvočna zrovna kolem nohou selčinych mlád'ata do nejhustšího žita zavěsti. Hanči již na něco jiného myslila nežli na ni. I na Hanálku zapomněla.

Pohled na cestu vedoucí z města do tiché jejich dědiny vzbudil v ní myšlenku, jež jí všecku mysl zajala. Tudy Jan přijde! Kdyby tak zrovna nyníčko přišel, kdyby se tam mezi obilím najednou ukázal! A mohlo by býti. Týden už pryč, již skoro druhý dochází, a sám povídal, že do čtrnácti dnů bude doma. V očích mladé ženě zasvitlo, líce se jí pouhým tím

pomyšlením vyjasnilo, ó, kdyby přišel, kdyby již tu byl! Jak smutno tu a prázdno bez něho! Všude schází, jí, dětem, hospodářství. — Přijde-li. — Ale máma a všichni sousedé, zkušený, staří sedláci všichni ji ujišťují, že přijde, že ho nemohou tam zadržeti.

Hanči stála, pořád před se v myšlénkách hledíc, na muže vzpomínajíc a nevšimla si ani hlasův a hluku, jež někde přede statkem se ozvaly — a teď vrátky děvečka k ní přiběhla všecka od sebe, bez dechu, selku volajíc, aby se šla podívat. Už jak do dvorce vstoupily, zahlédly otevřenými vraty jednotlivce do vsi se ženoucí. Jiní pak se kolem shlukovali, živě vespolek rokujíce. Nežli se Hanči zeptala, co se stalo, vyšla také stará Kozinová ze svého výměnku, a v tom vrazil z nenadání otevřenými vraty jakýsi výrostek, uhnáný, zpocený, usípaný. Poznali ho. Byl z Dražioova, ze statku strýce Hrubého, pasák. Zhlédnuv hospodyně, jal se jí uřvaně, pokud po divém běhu mohl, vypravovati, že dnes zrovna po poledni přijeli z Kouta páni. —

Zatím sousedé, spatřivše posla, vběhli do Kozinová dvorce, aby vyslechli, co se stalo.

Výrostek dále vypravoval, že to byl správce koutský, a purkrabí, myslivci a hajní s puškami a jinak vyzbrojeni, že u nich, u Hrubých, vypáčili dvěře, protože bylo zavřeno, a všecko prohledali, rub na rub zpřevraceli.

„Ha co chtěli?“ ptala se stará Kozinová „Ňáka lejstra, zez Vídně — já nevím —“

„Ha našli něco?“

„Něco prý vzeli —“

„Ha kam šli?“

„Já nevím — hale selka mě poslaly, že snad přijdu k vám —“

„Huž jsú tu,“ ozval se chlapec ze shromážděných u vrat.

„Vidíl jsom je — dva buli na koni —“

„Ha hde že jsú?“

„Hu Syků.“

„Zloději!“ zkřikla stará selka. „Mámo, to jistě přijdú teky k nám!“ zvolala Hanči úzkostně.

„Hať přijdú! Lejstra! — Hele — jistě tuta psaní —“ volala stará Chodka. „Kerak to humí! Hdyž chlapi nejsú dyma, přijdú si — Ha tuten Koš, co Jana div nezamordoval — Lidičky boží, pamatujte se ha nebojte se! Toť by huž každú chvíli si na nás přišli, ha nihdyž bysme nemíli pokoje. Hať teky zvědí. Hlapi, braňte se, ha nedejte nás!“

V tom jeden z mužských zkřikl:

„Draženovští! Sem! Sem!“ a kýval prudce rukou na tlupu mužských, kteří kolem se brali chvatným krokem. Zastavili se; ti, kteří byli ve dvorci Kozinově, mužští i ženské šli jim vstříc, a tak se sešel venku značný houf.

„Hde jsú ti zloději!“ volali Draženovští. Na zardělých tvářích, na jiskrných zracích bylo znáti, že hněv jimi lomcuje. A již začali vypravovati to, co Hrubých pasák v podstatě pověděl, jak správce Koš se svým průvodem vypáčili u Hrubých dvěře a že tak dlouho hledali, až našli psaní, o než jim běželo.

„Selka přály, že jich hasi šest bulo vod prokurátora, zez Vídně, vod tutoho Justa hi teky vod našich, hdyž buli ve Vídni.“

„Naši jsú v Praze před súdem,“ volal jiný podrážděně, „ha Lomikar tutěch lejster potřebuje — hale proti nám — Rozumíte? Proto si pro ně deme!“

„Hu Syků —“ volal někdo, v tom však se strhl pokřik: „Matěji! Matěji! Přibku!“

Dlouhý Chod skutečně objevil se mezi staveními a bral se velikým, vážným krokem k zástupu, shromážděnému na cestě u Kozinová statku, skoro na pokraji vesnice.

„Slyšíls?“ volali na něj známí domácí i Draženovští.

„Jau — vzeli vám psaní, ha teď jsú hu Syků. Co chcete?“

„Tuta lejstra — my jim jich nenecháme!“ křičeli mužští.

Vážnou, mračnou tvář Přibkovou svítl paprsek spokojenosti.

„Jau — nu šak jsom si myslił. Tury pujdú. Ženské ha děti přeč!“ zvolal velitelsky. „Chlapi, chutě pro čakany ha kyjany!“

Ti z domácích mužův a synků, kteří byli jen tak ze stavení vyběhli, poslechli hned a chvátali pro zbraň, s kterou se za okamžik vrátili. Draženovští všichni byli čekanami ozbrojeni.

Hanči s Hanálkou do dvora chvátala, shánějíc se po Pavlovi, aby ho měla při sobě. Byla vyděšena, s úzkostí bitku očekávajíc. Stará Kozinová zůstala ve vratech.

Správce Koš, který u Syků také dopisy Štrausovy, Justovy a první deputace z Vídně hledal, s menším však zdarem nežli v Dražinově, ovšem se divil, že hluk kolem stavení rychtářova se tak nápadně stišil. Prve, když přijeli, sběhlo se kolem lidí jako much, a teď, když s jediným psaním, veškerou to kořistí, ven vyšel, aby se domů navrátil, nespatriil skoro nikoho, kromě vyděšené selky a čeládky. Vsedl na koně, jakož i purkrabí koutský. Čtyři myslivci s puškami dlouhými šli v před, ostatní a hajní šli po boku a v zadu. Psaní z Dražinova a odtud dobře ukryl pod svým tmavomodrým kabátem.

Kolem ticho — ale níže, směrem ku městu, ku kterému mířili, ozýval se temný hluk na konci vesnice.

„Snad by na nás nečekali?“ pravil purkrabí ku Košovi. Ten se pohrdlivě usmál a pravil:

„Myslím, že nebudou takoví blázni. Vždyť vědí, co je puška —“

Ale v tom zalehl k nim strašlivý křik. Zarazili koně, myslivci se zastavili. Před nimi v cestě stál houf Chodův, oujezdských i draženovských, všichni čekanami a kyji ozbrojeni. V čele jejich Matěj Příbek s pádnou svou čekanou v ruce.

V pravo v levo mezi staveními mihalo se také dost čekan; kování jejich se na slunci jen blýskalo.

Panská čeládka stanula proti přesile, a to mužů rozzuřených. Divoký pokřik, kterým Koše a jeho družinu uvítali, starého vojáka nezarazil.

„Co chcete, sedláci?“ křičel. „Pusťte nás!“

„Lejstra! Psaní! Zloději!“ Tak vyznívalo z divého hlaholu, který se strhl odpovědí na jeho velitelské zavolání. Správce viděl, že po dobrém odtud se nedostane. Propustí ho, vydá-li psaní. Toho však učiniti nechtěl,

nemohl. Mělt' na mysli rychlý a důtklivý rozkaz pánův, aby za každou cenu a co nejrychleji opatřil ty listy z Vídně.

„Myslivci! Střelte!“ poručil hlasem velikým a sám mžiknutím vytasil kord. Ale než družina pušky k líci dala, již Matěj Příbek a za ním Chodové přiskočili, a obořili se na myslivce. Rána jedna houkla — ale více dost. Koš viděl strašný ten roj, jenž překvačil zevšad na jeho družinu. Chtěl se brániti, prosekati — ale v tom Příbek a několik jiných vrhlo se vedle na purkrabího. Mžikem byl s koně — a v tom už správce Koš, spásy nevida, koně obrátil a zuřivě ho bodaje, hnál jej zpět do vsi přes těla povalených myslivcův i Chodův.

Slyšel divoký křik za sebou, slyšel, jak se za ním ženou; kamení mu kolem uší svištělo jako krupobití. On však nedbaje, hnál se vesnicí zpět, míře na cestu do nedalekého Trhanova. Odtud pak jistě se do Kouta dostane. — —

Na „bojišti“ bylo zase klidněji. Příbek jako velitel tu zostra a úsečně rozkazoval. Pušky, přemoženým myslivcům odňaté, kázal odnésti; na purkrabí panském, stojícím v čele zajatých myslivců, žádal odňatá psaní. Když se purkrabí zadušoval, on že žádných nemá, dal jej prohledati. Nenašli však ani papírku.

„Co níčkon?“ ptal se jeden z Draženovských polonahlas Matěje Příbka.

„Co níčkon?“ odvětil Matěj klidně. „Tuty“ — a na myslivce ukázal — „tuty pustíme dym, hale flinty tu necháme, ha purkrabí si necháme, haž nám dají tuta lejstra.“

Zatím se chlapci, Koše stíhající, vrátili s nepořízenou, oznamující, kam prchl.

„Teky dobře. Huděláme to, jak jsom přál.“ Myslivci a hajní puštění, purkrabí pak jako rukojmí odveden do dvorce Příbkova. — —

Asi za hodinu po té vypravil tajně správce Koš z trhanovského zámku spolehlivého čeledína, jemuž svěřil uloupené dopisy a zprávu o tom, co se právě v Oujezdě stalo, a jak on sám s nebezpečenstvím života z rukou rozzuřených Chodů sotva vyvázl. Posel chvátal polními stezkami do Kouta,

kdež už čekal připravený posel jízdný, a ten hned na koně vsednuv, unášel listy i přehnanou zprávu do Plzně a panu Lammingerovi do Prahy. Koš sám si toho dne do Kouta odjeti netroufal, poněvadž, jak právem se domníval, Chodové na něj číhali. — —

Hančí Kozinova meškala po všecku tu dobu ve veliké světnici, tulíc k sobě své dítky. Ted', když bouře venku minula, a na návsi se utišilo, přece se neupokojila. Na muže vzpomínala, jak vždycky s nevolí a hněvem mluvíval o těch nepokojích a rvačkách, co se dříve na Chodsku udály. Co by nyní říkal, kdyby to viděl? Neublíží-li dnešní bitka také jim v Praze? Co z toho pojde?

Dnes večer dlouho se modlila za muže a také, aby pán bůh všechno zlé od statku a celé vesnice odvrátil. —

* * *

Až do této události na Oujezdě i všude na Chodsku často a často vzpomínali na pražské posly, jak se jim asi daří. Zpráv od nich nečekali, poněvadž se všichni na jisto nadáli, že do Čtrnácti dnů bude po soudě, a že poslové sami již co nevidět se navrátí. Nyní však hlavně všude o tom rokováno, co se posléze na Oujezdě s Košem a jeho družinou stalo. Ani na Oujezdě, ani v žádné jiné vsi chodské, nikdež, neměli to za čin trestu hodný. Brániliť se proti násilí a žádali právem listy jim uloupené. Nicméně všude očekávali, že Lamminger, až se o tom doví, že se bude mstít. Než jeho samého se tak na Oujezdě a v Dražinově nelekali. Doufaliť ve vítězství své spravedlivé věci v Praze, a pak —

Jistě panu Lomikarovi je tam zle. Nač by sháněl tutěch listů? Však mu dojde brzo jeho vláda! — Opatrnější však mínili, že ještě se přijde vymstít dříve, nežli bude v Praze rozhodnuto.

„Hať přide!“ na takou řeč Příbek odvětil. „Budem se mu bránit. Níckon huž tuto nebude, haby nás mlátil ha my mlčíli. Já jsom sic rukú dáním slíbil Sykoji ha Kozinoji, že budu mlčít — hale hdo začal?“

A tak Matěj Přibek zkrátka odmítl, když třetího dne přišel z Kouta Košův posel žádat, aby purkrabí byl puštěn.

„Neseš tuta psaní, co nám hukradli?“ tázal se Přibek.

„Ta již pan správce do Prahy poslal,“ odvětil posel.

„Ha tak co chceš?“ utrl se na něj veliký Chod. —

Posel ve jménu panského správce pohrozil, že si tedy přijdou pro purkrabí — s vojskem.

Přibek se pohrdlivě usmál.

„Jen chutě!“ pravil a to byla všecka jeho řeč. —

Panskému purkrabí však, ježž věznil v komoře, nijak neublížil. Odpověď, již dal správcovu poslu u přítomnosti starších Oujezdských, líbila se všude, neboť nejen v Oujezdě a Dražinově, ale po veškerém Chodsku byli velice rozjitřeni novým násilím nenáviděného Lammingera.

Přibek se hrozby nijak nelekal, nicméně byl opatrný. Návodem jeho rozeslání poslové do všech chodských vesnic, se zprávou o hrozbě Košově a s napomenutím zároveň, aby se měli na pozoru a byli připraveni, kdyby se něco strhlo, aby si mohli vespolek pomoci. V Oujezdě samém a v Dražinově ponůcky rozhojněny; i za dne několik „chlapců“ bylo na stráž na výšinách i v polích hlavně v tu stranu ku městu, odkudž se přepadnutí bylo nejspíše nadíti.

Byly krásné, tvrdé časy, sluníčko mile zářilo a v žáru jeho zrál očividně obilí krásně stojící.

Než v Oujezdě nepanoval ruch v tu dobu obyčejný. Co ještě tam veselí zbylo, uprchlo nyní na dobro. Každý zvážněl, mnozí se v mysli zachmuřovali; všichni jako by cítili, že je před bouří.

I sám Řehůrek, Jiskra, veselý dudák, zapomněl na všechny šprýmy a na všecku veselost'. I jeho starost jindy by zajisté nebyla tak veliká, ale malým Jiříkem se mu rozmohla. Měl strach o něj, o ženu. A často teď také na Kozinu vzpomněl a na jeho Hanči. Což kdyby tak něco trhlo! Ženské samy doma a hospodář — Bůh ví, co se s nimi tam v Praze děje. Už se teď Jiskra Hanči nedivil, že má o muže takový strach. Čtrnácte dnů již minulo, již i třetí týden, a již již čtvrtý nastává. — A o poslích pořád ani slechu!

Což by ten process trval tak dlouho! A teď to s tím Košem! Už přešlo pět dnův od té potýčky a pořád ani hnutí. Snad ani nic nebude, snad jen na piano hrozil. Tak také těšil Jiskra šestého dne ženu i slepého otce svého, s nimiž seděl venku před chalupou. Byl teplý večer červencový. Měsíc pěkně svítil na všecken horský kraj. Dorla houpala zvolna na svém klíně Jiříčka uspávajíc ho, a ráda naslouchala těšivé řeči svého muže. Slepý staroch však mlčel a několikrát zakroutil hlavou, jako by nevěřil.

Kolem všude ticho, jen od lesa vanul temný šumot. Pojednou se na hoře Hrádku nade vsí cosi zabělalo.

„Vidíš-li, Dorla, hin na Hrádku?“

„Hdo je to?“

„Danielovo Wolf. Hlídá.“

„Haby radši tutoho nebylo potřeba,“ povzdechla Dorla a spatřivši, že Hiříček usnul, vstala, aby ho uložila.

„Pote huž dym —“ zvala mužské a cestou do světnice vzpomněla si ještě na Hanči, co asi dělá, jak jí je zajisté smutno. — Pak ulehli a záhy usnuli. Červencová noc klenula se velebné nad šumavským krajem. Měsíc bledým tajemným svitem svým oblévaje lesnaté stráně hor, putoval tiše, zvolna k západu. Všude ticho, jen štěkot psů se někdy ozval ve vsi a teď také na výšinách kolem, kde bělaly se šerky chodských stráží. Někdy na sebe zavolaly. —

Juž jitřní vítr se budil, na východě nad černým lesem zbledl pruh nebes. V tu dobu vyskočil Jiskra Řehůrek z postele, a skokem byl u okna, kde někdo bušil na okenici a volal:

„Vstávejte!“

„Kdo je to? Co chceš!“ tázal se Jiskra prudko nešetrného budiče.

„Jen vstávej ha pospěš. Vojsko na nás de!“

Hlas náhle umlkl a bylo slyšeti vzdalující se rychlé kroky.

„Ježíš Marija!“ vykřikla Dorla na loži a chopila se dítěte.

XXI.

Děsivá ta novina vyburcovala již celý Oujezd v tu časnou chvíli ranního šera. Účinek její byl tím větší, poněvadž Oujezdští počali již věřiti, že Koutský správce jenom na piano hrozil. Teď bylo patrné, že Koš se na tuto ránu jenom připravoval, aby ji tím více cítili. Ještě štěstí, že na radu Příbkovu do poslední chvíle bedlivě ponocovali a měli ty hlídky také mimo ves. A tak Konopíkův Matěj, jenž chodil v polích, v tu stranu ku městu, zaslechl ještě za tmy jako by vojanské trubení; to mu nedalo, a šel blíž, chtěje se přesvědčiti, až v tom potkal člověka, jenž od města přicházel, a ten mu pověděl, že právě teď, v tu chvíli přitrhlo tam vojsko z nenadání, a že se chystá na další pochod.

„Chlapec“ jen do vsi doběhl a všecek uřícen a bez dechu tu novinu ohlásil, a již přichvátal z města jiný posel, kterého nějaký dobrý soused tajně na Oujezd poslal, aby se měli na pozoru, že na ně vojsko táhne. Nikdo již o pravdivosti té smutné noviny nepochyboval. Jak že tak mohli pomýšleti, že by Koš jen na piano hrozil! Toť by ani Lamminger nebyl, aby se jim za to nepomstil, že se nechtěli dát oloupiti o ta psaní! Hlele — vojsko si na ně objednal a dá je vydrancovati a jim všecko pobrati, aby zkrotli!

První pomyšlení jednoho každého bylo, aby zachránil, co se dalo zachrániti. Ženské, jež tou novinou nejvíce byly poděšeny a tu tam rozvahy pozbývaly, bezděky se chápaly peřin, potravin, šatu a zásob, jež měly v malovaných truhlách. Nárek jejich a křik bylo slyšeti odevšad a všude: ve světnicích, na komorách, na dvoře i ve chlévech, kdež dobytek odvazovaly. Byla to hrozná chvíle zmatku a zděšení.

Všecka ves byla vzhůru; ve staveních, mezi nimi, na návsi, všude přebíhání, hemžení, jako když se včely rojí, a všude hluk, všude křik. Tu děti ze tvrdého spánku náhle vyburcovány hlasitě pláčou, tam žena běduje, tu stařena poloslepá na prahu rukama lomí. S bédováním žen slyšeti křik a

volání rozkazujících mužů, řehtot koní, řvaní dobytka, řinčení vazáků, skřípot vozů, jež chlapci nebo děvky poloustrojené na dvorce nebo před stavení vystrkují.

Hle! tam už prchají! Ti, kteří nejméně mají, nebo kteří jsou nenadálou hrůzou nejvíce zmateni, uzly v rukou, uzly na zádech. Tu klučina mečící kozy, tam výrostek krávu vede s velikým namaháním, ona se plaší a na provaze sebou škube. Průhonem vyrojilo se stádo ovcí; běží, utíkají za splašeným beranem, a nedbají křiku a klení svého ovčáka, unikajíce mu ve sloupích prachu.

„K Hamrům! Do lesa k Hamrům!“

A pokřik ten, jako dané heslo, letí veškerou vsí od stavení ku stavení, od statku ku statku. Nikdo se netáže, od koho to heslo, je-li dobře, nikdo neuvažuje, každý poslouchá a chvátá, snaže se, aby již, již byl tam dole pod horou Hrádkem ve stínu ochranného lesa, jenž se tu černá široko daleko velikým pruhem skoro až od města, kolem Havlovic za samými Hamry a dál obloukem po hranicích, chráně cestu do nedalekých Bavor.

Ze všech neklidnějším zůstal a nejvíce rozvahy zachoval Matěj Příbek. Na první pokřik vyskočil z lože a mžikem se ustrojil. Starý otec jeho, jenž v tu chvíli již nespál, zabědoval na posteli nad tou novinou. Matěj však jako by neslyšel, vyšel ven budít dceru a čeládku. Manka již, na polo oblečená, z komory vycházela. Zkrátka jí pověděl, jaký to hluk, a poručil jí, aby se připravila na cestu, na dědka pamatovala a jídla s sebou vzala. Nežli ostatním nařídil, přísně pasákovi poručil, aby hned co možná nejrychleji, jako kulka letěl do Dražinova s novinou, že vojsko jde, aby utekli, sedláci pak a chlapci aby přišli ozbrojeni na Houvězdo, a nebo, kdyby se tam už nemohli do stati, k Hamrům.

Pak teprve Příbek poručil pacholkovi, aby koně zapřáhl a na vůz aby něco obilí naložil a starého hospodáře, ostatní ať se o dobytek starají. To všecko odbyl za krátkou chvíli a to tak přísně a určitě, že čeládka neměla ani kdy se děsiti, a klidem hospodářovým povzbuzena vykonala všechny přípravy na útěk beze všeho zmatku.

Nežli se však dali pořádně do práce, byl už Příbek ze statku, za vsí, stoje na návrší s dvěma sousedy, upíraje zraky své v před ku městu i dolů k Havlovicům. Svítalo teprve, a všecken kraj ještě odpočíval.

Ranní vítr vál zaroseným, zrajícím obilím a vzdouval bílé šerky pozorujících Chodův. Všude ticho, nikde ani hlasu, ani hnutí. Po vojsku ani památky.

„Ešče jsú hin v městě, haby se na nás posilnili — Nu, zatím se můžeme teky přichystat,“ pravil Příbek, obraceje se ke vsi, odkud hluk a křik zaznívaly. „Hale někoho tu necháme, haby hlídal.“

Vrátiv se do vsi chodil velikým krokem od stavení ku stavení, volaje na lidi, aby se tak neděsili, že vojska dosud není ani viděti, aby s rozumem utíkali.

„Ha vy chlapi nehubíte! Se mnú! Zdržíme je, haby naši mohli hutíkat, haby je vojáci nemordovali na potkání kerak vovce. Chutě, chlapci, chutě se mnú! Hukažte, že jsme ešče praví Chodováci! Berte čakany, kyjany ha nejlepší, hdo má flintu. Chutě, chlapci, chutě!“

Tak volal Matěj Příbek hlasem velikým. Tvář jeho, jindy zasmušilá a vážná, neobyčejně oživila, záříc odvahou a bojovností. Oči mu jen hořely. Krácel nad obyčej rychle a svižně; hromový hlas jeho přehlušoval křik a vřavu, z níž zřetelné bylo slyšeti, an volal mezi stavení zacházeje: „Chutě, chlapci! Se mnú! Vemte kyjany, flinty! Chutě, Chodováci! —“

Jen u jednoho stavení se nezastavil: Bylo to u Kozinová statku, kdež, jak dobře věděl, nebylo mužských na zbyt. Nebylo, ba nedostávalo se jich. Jediný čeledín v tu chvíli hrozného chvatu a zmatku nestačil, zvláště když také hospodyně byla strachem jako přemožena. Ne o sebe, ne o statek, ale o děti.

Jak se onen pokřik před chvílí strhl, zbledla jako stěna a první bylo, že skočila pro děti. Objevši Hanálku a vlekouc za ruku Pavlíka letěla ven, až ji na dvoře Janova matka zastavila. Stará selka se až rozhněvala, že je Hanči tak strašlivá; ne bez odporu přiměla ji, aby se jinak na útěk připravila. Chvějíc se, ubledlá, poslechla mladá hospodyně, dětí svých ani na okamžik s oka nespouštějíc.

Vše u Kozinů dalo se teď po vůli staré. Ona samojediná nejvíce se pamatovala a nedala se tak hrůzou pomásti. Na všechno vzpomněla, co by s sebou měli vzít. — Ale kam s tím? Komu to dá ti? Kde by se rukou nabrali? Hanči přichystala jídla a peřin pro děti do uzlů; ty a děti sama ponese, ale kam se podějí s veškerým dobyt看em?

Hanči, všechna trnouc, k rychlému již odchodu pobízela; stará pak, chtěíc co nejvíce zachrániti, váhala, pomoc ještě shánějíc. Ale jak by se dovolala sousedské lásky nyní v ten okamžik, kdy žádný si ani se svým nevěděl rady? Co naplat, nežli mnoho tu zanechat a oželeťi?

Juž vyváděla děvečka jen ty nejkrásnější kusy, již Hanči s dětmi u vrat stanula, v tom jimi vstoupil Jiskra Řehůrek, nesa dva veliké uzly, nejlepší svůj majetek, a veda dvě kozy. Za ním Dorla, žena jeho s děčkem, vedouc za ruku slepého tchána, jenž dudy a housle unášel.

„Deme vám pomoci!“ volal Jiskra, „šak ste bez toho samy! Počkejte! Nic se necintuj, selka! Eště je čas!“ A již odevzdav svůj náklad Dorle, pomohl čeledínovi, jenž vůz vytáhl, zapřáhnouti.

Hanči se valně uvolnilo a na hlas nenadálým pomocníkům děkovala. Hned všude bylo znáti dělné ruce dudáckovy. Na vůz naloženy nejnutnější věci, peřiny a zásoby jídla, též něco nádobí, pak tam usadili slepého otce Jiskrová, Dorlu s nemluvnětem a Hanálku s Pavlíkem. Hanči, majíc komu spolehlivému by je svěřila, dala se do jiné práce. Dvě krávy za vůz uvázány; u těch ona zůstala. Ostatní vzal si Jiskra a stará Kozinová s děvečkou na starost.

Vůz vyjížděl zvolna ze dvora. Vedle něho u krav Hančí, vedouc Jiskrový kozy. Za vozem Jiskra a pomocnice jeho s dobyt看em, jenž bučel a řval, odpovídaje na žalostné bečení několika uvolněných ovcí, jež vzítí nebylo možná a jež jako by tušily, že zůstanou v plen hrabivým vojákům. Vedle vozu kráčel starý Vlk, hlasno štěkaje a po dětech na voze se ustavičně ohlížel, poskakuje k nim do výše.

Stará Kozinová neměla pro samou starost a práci kdy, aby se zármutku oddávala. Rázná mysl její přede vším o to pečovala, aby co možná nejvíce zachovali a zachránili. Ale teď, když jako štvání z rodného

statku odcházeli, když ve bráně stanula, cítila, jak se jí nitro sevřelo. Ohlédla se ještě jednou po dvorci a staveních a bezděky vztáhla ruku do výše, jako by se s nimi loučila nebo jako by jim žehnala, aby uchráněny byly od škody a zhouby.

Hluk a ryk, jenž prve na dvůr Kozinův doléhal, uvítal prchající nyní tím hlučněji. Všude ho, všude lidí prchajících i dobytka i vozův. Cesta netrhla a místem ani nestačila. Vůz Kozinův nemohl na chvíli v tlačnici dále. Lidé na sebe křičeli, k postupu se vybízeli, psi štěkali a vyli, dobytek se plašil, koně vzpínali.

Krokem jen postupovali Kozinovi a Jiskroví v tlačnici prchajících, až teprve na návsi se jim uvolnilo. Chodská ves tu byla jako změněná. Zdálo se, že se vrátily staré časy. Hle, tu shluk mužů, chlapů starších i „chlapců“! A všichni ozbrojeni kyjany, čekanou a mnozí z nich také puškami dlouhými i krátkými. Dva z nich opodál stojíce, hlídají panského purkrabí, jež na rukou spoutaného na rozkaz Přibkův sem přivedli, aby jej s sebou do lesů vzali jako rukojmí. Úředník panský byl strachem bled, Čekaje každou chvíli, že se rozzuření sedláři na něj oboří.

„Šak tuto je pro tebe všecko!“ křičeli na něj.

„Ha esli nám vojsko jen došek zapálí, ty Lomikarovo slouho, budeš viset kerak krakorka⁵⁴!“

Vyděšený purkrabí sebou teprve trhl, když houf ozbrojených Chodů strhl pojednou hlučný pokřik. Vítili jím vůdce, Matěje Přibka, jenž byl do svého dvorce na chvíli odběhl a nyní se vracel. Vlastně však vítali ani ne tak jeho, jako to, co nesl. Byla to žerd' starodávného chodského praporu, kterou Matěj tenkrát při výslechu, když Lamminger privilegia jejich pátil, zachránil. Dlouho teď odpočívala na půdě Přibkově, lépe uložená nežli před tím; až ji nyní v tu rozhodnou chvíli snesl, obvázáv ji tuho na místě něco nalomeném. Však nenesl jen dřevo, nýbrž prapor celý. Byla to sněhobílá plachta, přivázaná k žerdi ozdobené dvěma černými fábory. Prapor v barvách Chodských, ale beze znaku, prostý, jednoduchý — nicméně ho

⁵⁴ Šiška.

Chodové hlučně vítali, jelikož znamení někdejší moci a slávy. — Byla podívaná na posledního chodského praporečníka veliké postavy, an se blížil s rozvinutou zástavou vesele povívající u ranním větru.

Kozinovi jeli právě kolem a viděli ještě, jak Příbek, dav prapor jednomu z jonákův podržeti, uděloval rozkazy. Purkrabí veden směrem, kterým se brali všichni uprchlíci; jeden ze synků znovu do Dražinova chvátal, několik jich posláno před ves směrem k městu a k Havlovicům, s ostatními pak Matěj Příbek ve vsi zůstal, rovnal zmatek mezi prchajícími, zaváděl pořádek, vůbec o to se staraje, aby všichni v čas pryč se dostali a pokud možná co nejvíce zachránili. Poroučel, velel, kde třeba bylo, zahřměl a zahromoval; stará, dubová čekana Příbkova rodu blýštěla se mu v ruce, an jí mával, ukazuje a poroučuje. Všichni ho poslouchali na slovo, jako by byl jejich vyvoleným vůdcem.

Za vesnicí uvolnilo se proudu prchajících. Tam se také rozplynul, a jako v přečetné prameny a potůčky rozběhl. Hledali každý nejkratší cestu, a také cesta a chodníky nestačily. S výšiny Oujezdské, se stráně hory Hrádku chvátili, hnali se uprchlíci. Nejlépe bylo těm, kteří jen uzly nesli, hůře se měli, kteří dobytek vedli. Tu tam kráva nebo hříbě se utrhlý a pobíhaly poplašený sem tam, nehledíce, dupou-li trávu nebo na poli zralý klas.

Také lidé pak už na stezky nehleděli. Ty dobytek, ony chvat a spěch zavedli do hustého lánů zlatého obilí, jež rychle jako pod kosou se k zemi sklánělo zdupáno, zničeno. — —

Na východě rděly se červánky, pak zlatý, zářivý pruh tam nad lesy zašlehl, šíře se po modrojasném nebi, na němž od zoře zardělé mráčky již bledly nebo zahořely jako živé, stkvoucí se zlato. A když slunko z té záplavy světla a záře se vyhouplo, byli již Oujezdští u Hamrů, kdež je hustý les přijal ve své ochranné kobky.

Proud se tu zarazil, ale neutichl, zvláště když za nedlouho přibyla posila, veliký houf Draženovských. Mužští všichni byli ozbrojeni. V lese teď panoval neobyčejný ruch. Lidé, které útěk rozvedl, shledávali se, rodiny hledaly sobě příhodná místa, děti plakaly, křičely, dobytek u stromů uvázaný bučel nebo se pásal na lesním podrostu. Na kraji lesa stála řada

vozů; s nich skládaly staré, neduživé, děti i všechny zásoby. V lese i na jeho pokraji ležel ještě hluboký stín. Ostatní krajina, chlupy a vrchy byly již v zátopě zlatého světla, a v něm se také zbraň zablýštěla naproti na hoře Hrádku.

To se pušky a čekany Příbkova houfu leskly v ranním slunci.

Všichni Oujezdští byli již dole v ochraně hustého lesa, jen oni tam ještě vydrželi nad opuštěnou, jako vymřelou vesnicí. Však hle! již také sestupují, chvátajíce směrem k Hamrům. To již se jistě vojsko blíží. Proto také Příbek poručil a také proto, aby nebyl se svým sborem zaskočen. Vedlat' od města přes Havlovice cesta zrovna pod výšinami Oujezdskými a horou Hrádkem mělkým a dosti širokým ouvalem, jenž jmenované výšiny od Hamrů jim naproti ležících a lesů za Hamry odděloval.

Na hoře někde před Oujezdem ozvala se polnice a po ní rachot bubnův. Ranní vítr zanášel zvuky ty jasným, zářícím vzduchem až na dol. Vojska však dosud nebylo viděti. Však hle! Tam na tvrdé, vyschlé cestě, vedoucí dolem od Havlovic, jak podkovy zazvonily a zbraň se zablýštěla! Císařští jezdci, kyrysníci! Hnali se ouprkem, ale když zahlédli, že houf Chodů silnici v čas přešed, již k Hamrům opodál ležícím dochází, zarazili. Silnici však zcela neopustili.

Rozdělivše se, přejíždějí na úpatí výšin, tvořící tak pásma, jímž sotva by kdo od Hamrů prorazil, chtěje nahoru do rodného Houvězda. Na to však asi žádný v tuto chvíli nepomyslel. Ale zraky všech mužů v Hamrech a uprchlíků na pokraji Zelenovského lesa tam se teď upřely. Na výšině oujezdské poznovu se zbraň zablýštěla. Hlídky pěšího vojska tam stály, všecken kraj i tábor uprchlíků, pokud ho bylo možná přehlédnouti, bedlivě pozorující.

Ostatní vojsko se utábořilo ve vsi, kterouž jen částečně bylo od Hamrů viděti. To tam asi hospodaří! Dost a dost tam ještě zbylo, a co nebude jim k potřebě, to zničí. Tak uprchlí venkované pomýšleli a hleděli úzkostně ke vsi, nevystoupí-li tam oblak dýmu, nevyšlehnou-li rudé plameny, ničící jejich přístřeší a všecken majetek. Nebe však, všude

modrojasné, bez mráčku, ani nad Oujezdem se nezasmušilo kouřem požárovým.

Několik dřevěných stavení na malém návrší nad potokem u samého lesa, to byly osamělé, opuštěné Hamry. Pěkný je odtud rozhled na Čerchov a jiné velikány Českého lesa a Šumavy, i kol kolem krajinou vršinatou a hojně lesnatou.

Ozbrojení Chodové, z Oujezda a z Dražinova, kteří místo to obsadili, jen po výšinách naproti strmícím a po silnici kyrysníky opanované se rozhlíželi a každé hnutí tam pozorovali. Nic nebyli zaraženi, nic se vojska nelekali. Krev jejich byla pobouřena hněvem nad jednáním Lammingerovým.

To zase on! To on si pozval krajského hejtmana, svého důvěrného známého, aby je ztrestal a pokořil. Když ne jinak, tedy tak a byť o všechno přišli. Což mu na tom, zničí-li jejich majetek, budou-li žebráky! Jen když se mu podají a budou robotníky! Teď by to chtěl, kdy u dvora sami dávají zkoumati jejich stížnosti, jež jinde na jiných panstvích ani přednésti nesmějí!

Chce je vojskem zastrašiti, aby přilezli a sami ještě prosili, ó pane Lomikare! toho Chodové neučiní, a bys poručil na ně udeřiti a do nich stříleti. Pak si to zodpovíš! Vojsko i prolitou krev! U dvora ještě nic nevědí o tom, co se tu děje. A proč by také císař vojsko posýlal?! Což vyvedli? čím se provinili? Za to, že se nechtěli dát okrásti tím zlořečeným Košem? ó kdyby jen ve Vídni věděli, jak se s nimi nakládá, jaké krvavé roboty a platy na nich Lomikar vymáhal proti všemu právu, proti všem majestátům, a jak je nyní chce i vojskem donutiti. Ne, ne — nedají se, a by je při tom postříleli!

V ten smysl mluvili všichni Chodové v Hamrech, shromáždění na dvorci jednoho stavení u studně s váhou a s bidlem pode starou hruší, kdež také byla do země zaražena Chodská korouhev. Všichni byli na Lammingera rozjitřeni, všichni pevně odhodláni. Nade všechny rozhodností svou Matěj Příbek vynikal. Mnoho nemluvil, ale jen hlavou pokyvoval, a teprve když došlo k úřadě, co a jak, začal on Návrhy jeho byly takové, že

všichni je rádi uznali a přijali. Především hlídky o dvou, o třech jonácích, puškami ozbrojených, rozeslány celou čarou od Hamrů nahoru i dolů podél lesa, aby pozorovali každé hnutí vojska. Poslové, do sousedních vesnic rozeslaní, rozběhli se tam lesními stezkami, se žádostí, aby všichni mužští ve zbrani se dostavili.

Ještě nežli se slunce rozhořelo, přichvátalo na dvacet chlapů starých i mladých ze Stráže za lesem, před polednem ještě dostavili se Tlumačovští a z Medákova, majíce cestu lesy do tábora Oujezdských nejvolnější. Záhy odpoledne přišli oklikou přes lesy Postřekovští a Klenečtí najednou po dvaceti Chodovských, kteří měli blíž.

Matěj Příbek si vydechl.

Byloť jeho jedinou obavou, že vojsko na ně bez prodlení udeří. Takové ráně, se silou tak malou, jakou měli záhy z rána, když sem na Hamry přibyli, takové ráně odolati nebylo možná. Ale nyní, když houf Oujezdských a Draženovských rostl, když napočítli ještě dopoledne na dvě stě ozbrojených mužských, tu mizela chmura s jeho čela.

Odpoledne měli již něco přes tři sta chlapův a ještě jich přibylo. Před slunce západem ještě Kýčovští dorazili a hned po té, když Příbek se staršími některými vycházel z Hamer do lesa, do tábora se podívat, přicválalo proti němu od lesa několik jezdců, puškami a jinak dobře ozbrojených. Nejpřednější z nich byl mladý Šerlovský, ženich Mančín, jenž s koně se vyhoupnuv starým oznamoval, že ostatní, sedláci i chlapci Pocínovští se Lhotskými, všichni dobře obrojeni, dorazí sem ještě dnes. Dříve že nemohli, poněvadž jich poselství došlo dosti pozdě. Jen domluvil, a již stranou před Hamry trouba zahlaholila, a v tom již také mladý Chod ze stráže přibylý oznamoval, že císařský oficír chce mezi ně, promluvti se staršími.

„Uj, co by chtěl!“ pravil Příbek. „Co jinakšího, nežli habysme šli dym, ha prosili ešče, haby nám vodpustili —“

„Ha pak na robotu,“ dodal starý Brejcha postřekovský posměšně.

„Habysme s tím panem oficírem hani nemluvili,“ mínil Příbek.

Ostatní však tak odmítavě nechtěli jednati.

Usneseno, že ho sice k sobě nepustí, ale že mu půjdou sami vstříc. Všichni dobře ozbrojeni, majíce v průvodu asi dvacet „chlapců“, vešli kus před Hamry na lučinu, kdež na ně u chodské stráže čekal důstojník s trubačem.

Vyřizoval jim ve jménu krajského hejtmána Hory, aby především purkrabí vydali, pak aby se rozešli každý do své vesnice a byli své zákonité vrchnosti poslušní.

Křik Chodů nedal mu domluviti. Stěží jen slova se domohl, aby jim vyložil, co svedou proti vojsku, že nadarmo budou krev prolévati, a že všecken statek jejich je v nebezpečení.

„S tím nám nechod'te, pane oficír!“ zvolal Přibek, rudna ve tváři. „Šak my dobře víme, kdo vás poslali. My sme našeho královo, hale ne Lomikarovo, ha proto se nebojíme, třeba vy ste tutomu rasoji pomáhali, ha chtíli nás humlátit. Budeme se teky bránit!“

Souhlasný pokřik a hluk všeho ozbrojeného zástupu byl důstojníkovi znamením, že všickni tak myslí. Odešel s nepořízenou.

Hlavní síla Chodská zůstala v Hamrech, jež po celé odpůldne tarasili. Ostatní mužstvo, především mladší, rozešlo se na stráže, na noc sesilněné a rozhojněné. Jednotlivci, směli a každého keře tu znali, pouštěli se daleko v před, aby pozorovali pohyb vojska.

Nepřítel, vtrhnuv do Oujezda, odtud se ani nehnul. Jen hlídky bylo na výšině a na Hrádku pozorovati jako za dne, a rovněž i při silnici dole přejížděly sem tam stráže kyrysnické. Letní soumrak snesl se na všecku krajinu a houstl víc a více. Na tmavomodrém nebi hvězdy zářily. Bylo vlašno a hluboké ticho. Letní nocí bylo slyšeti každý zvuk jasně a zřetelně, i dusot kyrysnických koní na tvrdé cestě, i z lesa temné bučení dobytka. Chvilími, se také ozvalo volání stráží vojanských i chodských.

V táboře chodském bylo hlučněji.

Na kraji Zelenovského lesa za Hamry leželi ve vřesu a mechu statní Chodováci v bílých šerkách, majíce čekany po boku a pušky, teď o kmeny opřené. Mužové ti tvořili druhou řadu stráží, určených hlavně les střežiti a jeho uprchlíky. Ač se nebylo v těch místech ani útokův, ani přepadu nadíti,

nicméně nesesdřiml ze strážcův ani jeden. Bud' mlčky před se k výšinám oujezdským hleděli, nebo stlumeným hlasem vespolek rozmlouvali.“

Za to hloub v lese ozývaly se různé a hlučné hlasy. Odtud mezi kmeny a houštinami prorážela rudá zář ohňů, kolem nichž se uprchlíci jako u domácích krbů skupili, rodiny, příbuzní, cízí, jak psohlavci jak kde se hodilo. Společná tíseň sblížila všechny. Za ten den nuceného v lese pobytu postaveno tu mezi stromy mnoho bud' z roští a klestí, útulek to starým a dětem na noc. Jinak byla lože po různu mezi stromy připravena ze stlaní, z uchráněných pytlův obilí i peřin. U nich psi leželi nebo děti se na nich povalovaly, nebo staří, neduživí sedíce s hlavami pochýlenými, zaraženi, modlitby po tichu odříkávali. Nejživěji bylo na starém prantu,⁵⁵ kde nejvíce ohňů hořelo a kde nejvíce hospodyň se sešlo. Vařily u ohňů prostou večeři, děti kojily nebo uspávající konejšily, ana větší pacholátka, netušice, jaká ted' nadešla vážná chvíle, kolem se proháněla a skotačila. Mužských tu bylo málo; bylať většina jich v Hamrech nebo na hlídce. Jen ti, kteří nebyli ve střídě, přišli se na rodinu podívat a povečeřet.

Stranou pod velikým bukem seděl u nevelikého ohně starý, bělovlasý Příbek, otec Matějův. Hlavu měl hluboko na prsa skloněnu. Zdálo se, že dříme. Ale hned hlavu vztyčil, jak vedle klestí pod nohou čísi zapraskalo. Syn, Matěj, tu stanul veda si hosta, mladého Šerlovského. Stařec ho hned poznal a podával mladíkovi švadlou svou pravici.

„Hde sme se to huvidili, chlapče!“ pravil. „Nu, šak jsom prál, že tuta chometa — Pán bůh s námi, haby to dobře skončilo! — Nu, haspoň vidíš, kerak bývalo za stara, hdyž naši dědkové musili do lesů, ve dne v noci. Nu, nebulo to teky jen tak. Dobře si svá práva zaslúžili — ba níckon —“

„Hde je Manka?“ ptal se Matěj, přerušiv otcovu řeč.

„Šla se na krávy podívat.“

Zatím sešlo se kolem několik mužských, kteří sem pospíšili k vůli Příbkovi. Mužové zasedli se starým kolem ohně. Hovor zaveden, rozumí

⁵⁵ Místo vymytěné, kdež se uhlí pálivalo, staré milíře.

se, o nepříteli, zvláště o tom, že dnešního dne je nechal s pokojem a na ně neudeřil,

„Nu, dobře vidíli, že jich není tulik, kerak nás,“ Příbek vysvětloval.

„Ha kolik jich hasi je?“

„Na dvě stě, ha víc nic, jak chlapci přáli. Ha nás bude s Pocínovskými jednu tulik.“

Všichni tomu výkladu uvěřili. Přesvědčení jsouce, že vojsko přičiněním Lammingerovým bez vědomí dvora na jich vydrancování a z pomsty na ně vysláno, neuvěřili by, kdyby jim někdo v tu chvíli vyložil, že krajinský hejtman má z Prahy nařízeno, aby, pokud možná, zamezil všecelino krveprolití. —

Když Matěj Příbek za chvíli vstal, aby zašel opět před les mezi stráže a k Hamrům, nebylo již u ohně mladého Šerlovskébo. Ztratil se, aby vyhledal Manku.

Hloub v lese u travného dolu byl všechen dobytek sehnán. Děvečky a výrostkové ho hlídali a opatrovali. Manka se právě odtud na prant vracela, nesouc nádobu mléka čerstvě nadojeného; v tom ji mladý Šerlovský potkal. Sama ho nejdříve v lesním šeru v mihavé záři ohňů již z daleka poznala. Postavivši nádobu chvatně na zem, obě ruce po něm vztáhla. Jako jelen, skokem, se u ní ocitl a objal ji.

„Ty huž tu !“

„Huž chvíli ha chvíli tě huž hledám. To mi, Manka, nihdyž nepřišlo, že se budeš tak po nocích túlat,“ zažertoval chlapec.

„Ha mně teky — Pánbůh s námi! Co z toho bude!“

„Co by bulo — budeme se bránit —“

„Snad byste se nedali!“ odvětilo děvče zmužile. „Hale co škody všude! Zrouna níckon před žatvú —“

„Ha naše voradby!“⁵⁶ mínil jonák.

„Teky,“ děvče povzdechlo, než ihned dodalo:

⁵⁶ Oddavky.

„Hale třeba ešte nebuly. Jen hdyby z tutoho co bulo, haby ten Lomikar míl huž vodehráno. Ráda bych čekala, třeba do Hiřího rosy, ha třeba rok, jen hdyby tu ten — Hned bych s vámi na něj šla ha střílela!“ dodala rozhodně Matěje Příbkova dcera.

Tak rozmlouvajíce, za ruku se drželi a zvolna ku prantu se blížili. V tom rázem oba stanuli. Dále, jistě u prantu, strhl se křik a hlahol mužských hlasův, až ozvěna jejich hlučně se nesla dřímajícím hvozdem.

„To jsú naši! Pocínovští a Lbůtští!“ zvolal Šerlovský.

Nemýlil se. Když na tábořiště přišli, zahlédli houf mužů v pláštích nebo jen v šerkách, většinou puškami ozbrojených. Bylo jich aspoň padesát, samých statných. Právě oklikami, lesem na pomoc přibyvše, usazovali se kolem ohňů, vítání jsouce ostatními Chody, kteří tu právě meškali.

„Přijdu ešte k vohni!“ pravil mladý Šerlovský, když s Mankou se rozcházeje, mířil ku svým rodákům. —

V tu chvíli konejšila mladá Kozinová, sedíc na kraji prantu pod starými jedlemi, Hanálku, kterou pokřik Pocínovských a Lhotských Chodů ze spaní probudil.

Pavlík sebou na chudém loži svém ani nehnul. Také rodina dudákova, odpočívajíc vedle, opodál ohníka, pevně spala. Jen Jiskra byl někde mezi mužskými.

Hančí, houpajíc děvčátko na kolenou, popěvovala mu tichým hlasem. Ach, do pláče jí bylo při tom zpěvu. Vzpomněla, jak jindy bývalo, jak často s mužem děti ukládala, jak spolu nad nimi seděli. A teď — oni jako cikáni v pustině lesní — Ale což to! Jen kdyby on tu byl! Jak ráda by všecko snášela! Kde asi je, co dělá? Však jistě také vzpomíná.

Vzpomíná — Kdyby tak věděla, že ve tmavém vězení! —

XXII.

První noc minula v pustém lese i v napjatém na strážích ponocování. Vojsko se však ani nehnulo, a rovněž druhého dne zůstalo ve svém rozložení jako včera a jako v noci. Chodové na strážích byli tím bedlivější a ostražitější. Uprchlíkům v lese bytujícím se poněkud uvolnilo. Největší hrůza minula včera za časného jitra; obavy, jež všechny tížily, také se nesplnily. Houvězdo dosud stálo. O živobyті rovněž ještě nebylo zle. Přinesliť s sebou zásob, jež by v čas nouze na několik dnů stačily. Také v té těžké době osvědčila se sousedská láska. Uprchlíci se vespolek podporovali, a na ně na všechny zase pamatovali za lesem, Chodové ve Stráži, v Tlumačově i v Chodově, kteří uprchlíkům donášeli různé věci, nyní velice potřebné a příhodné.

Mužové se nejvíce divili, proč je vojsko nechává s pokojem. Snad je chtějí nedostatkem a hladem dohnati, aby se rozešli, aby Oujezdští se vrátili a prosili? To však nebylo tak snadno a nejeden z Chodů se tomu zasmál, míně, to že by ještě nějaký čas trvalo, nežli by jen všecken dobytek v lese snědli.

Příbek jen k opatrnosti a ku bedlivému hlídání nabádal. Patrně se nějakého přepadnutí domýšlel. Líce jeho se zase chmuřilo. Napadalot' ho, že bude dosti nesnadno, aby všichni tu vydrželi, že mnozí, zvláště ze vzdálenějších, budou na domov pomýšleti. Odpoledne však mu chmura s čela zmizela, když opětně z vojenského tábora důstojník přišel vyzvat je, aby se vzdali, a když všichni starší Chodští jednomyslně to vyzvání odmítli.

Minula druhá noc a již nadešel třetí den, co v lese bytovali a ve zbrani proti vojsku stáli. Odpoledne byli v Hamrech na dvorci opodál praporce do země tu zaraženého pod starou hruší shromážděni všichni rychtáři a starší chodských vesnic, vyjma ovšem ty, kteří meškali v Praze, u appelačního soudu, jak se krajané jejich domnívali, netušíce, kam deputaci své od soudu dopomohli. Ve všech staveních i kolem nich bylo velmi živo;

všude Chodové ve zbrani, všichni v živý hovor zabráni, tak že si sotva povšimli bouře, jež nad lesem vystávala, zatahujíc černými mračny všecko nebe. Také starší a rychtářové nedbali hlasného šumění staré hrušky a prudkého vlání vzdouvajícího se praporu; rozmlouvali o vojsku. Matěj Příbek opíraje se o kmen sebou teď až trhl, an strážský Konopík mínil, že ti tam, a na Oujezd ukázal, proto se nehýbají, protože na pomoc čekají. Zrovna to bylo také míněním Příbkovým.

„Ha bojíš se tutoho?“ otázal se Konopíka z prudka.

„Nu, nebojím, hale hdyby jich bulo kerak kobylek —“

„Uj, uj, tu tě přijde, že je noha páni“ a Příbek se drsně zasmál. Konopík zčervenál, ale než odpověděl, strhl se venku pokřik. Všecko se tam jen hemžilo; Chodové, kteří ve trávě leželi, vyskakovali, kteří byli ve příbytcích, vybíhali, kupíce se kolem nějakého přichozího. Cizinec to nebyl, neboť mezi šerkami chodskými nezřítí žádného jiného obleku. Starší u studnice ku vrátkům se obraceli, někteří šli se ku zídce podívat — v tom výkřik Se skoro všem vydral z prsou. — Brychta! Postřekovský Brychta! Vrazil do dvorce provázen jsa mnohými krajany.

„Uj, uj, tak ste se vodevzdáli!“⁵⁷ křičel mávaje čekanou. „Nu, budeme se bít —“ a podával nejbližším ruce.

„Hde jsú vostatní?“ volali na něj.

„Jdú teky.“

„Hindle jsú! Pajdar! Ha Syka!“

„Prokurátor!“

„Ze z Prahy!“

Ta různé hlasy ve směsi se ozývaly, a chvíli to trvalo, nežli se ruch a pohnutí skonejšilo. Však to také bylo překvapení! Kdož by se jich nadál! Každý myslil, že jsou v Praze, a oni jako by s nebe spadli.

Otázky se jen sypaly.

„Kerak ste se k nám dostali? Slyšili ste, co hu nás je?“

„Hde ste vo tutom slyšili?“

⁵⁷ Na vojnu dali.

Poslové, vlastně Syka, pověděl, že jdou oklikou, skrze lesy a že o tom povstání až v Praze zaslechli.

„Ha hde je purkrabí Kútský?“ dodal.

Mnozí se zasmáli, a pověděli, že je za prantem v lese u stromu uvázaný a že mu je až na ten strach dobře.

„Ha vy ste ho nezabjili?“ tázal se udivený Syka. —

„Hani ste jiných nehumlátili?“ dodal Pajdar pocínovský.

Ted' se zas všichni ostatní divili, jaké to řeči se o nich roznesli. Syka si vydechl, když uslyšel, že pověst lhala.

„Ha hde jsou vostatní, Kozina, Hrubý — —?“ tázali se poslů Chodové.

Zdaleka zahřímalo. Ale kdyby bylo z cista jasna tu ve dvorci udeřilo, snad by se byli Chodové tak nelekli, jako nyní, když Syka stručně pověděl, co se s nimi a s druhý stalo u soudu appelačního. Někteří jako by strnuli a hlasu pozbyli; cítit', že poslední naděje zmizela. Jiní vykřikli jako by poranění, do duše uražení bezprávím na nich i na poslích páchaným, a nejeden hlas se ozval, aby nečekali, ale na ně, na pány, šli pomstit se za to násilí. Matěj Příbek upíral zamračené své zraky na Syku, jako by číhal, co bude mluvit.

„Lidičky, pamatujte se, haby nebulo ešče hůř, nežli je!“ volal „prokurátor“ Syka.

„Ha, co myslíš?“ tázalo se několik starších, kteréž zprávy o privilegiích a soudu i vězení zastrašily.

„Co myslím! Myslete teky!“ volal Syka. „Majestaty zkazili, ha přáli, že je všechno marno; našince dali do harrestu ha tu před námi vojsk s dobru zbraní ba my se špatnú, sami bez pomoci. Nemyslete, že se bojím, hale rád bych zachoval, co ešče možná, haby nebulo hůř. Krev poteče, dnes se hubráníme, hale kerak —“

„Mlčiž ty prokurátore zlodějská! Ty Jidáši!“ zahřměl Matěj Příbek. Obrovská postava jeho krokem stanula před vlasatým, složitým „prokurátorem“, jenž k opatrnosti radil. V souhlasném pokřiku, jenž se na slova Příbkova strhl, bylo nejvíce slyšeti hlas postřekovského Brychty. Než i Syka nezůstal bez pomoci, a to vydatné. Právě nejstarší a nejváženější

sousedé z Klenče, Chodova, Postřekova, Stráže, Kýčová, Tlumačova a Medákova byli při něm, po dobrém i přísně tlumíce křik bojovné strany, v níž bylo nejvíce Oujezdských, Draženovských a pak ze Lhoty a Pocínovic.

„Nechte ho!“ volal Syka. „Hdo tuto všecko hudál, nežli ty, Matěji?“

„Chceš, haby tě zapálili statek, haby nás ha ženy ha děti naše mordovali?“ zvolal klenečský Buršík.

„Hať zapálí, hať nás humlátí!“ křičel Příbek, jemuž oči jen sršely. „Hale dřív se budu bránit. Ha esli mne humlátí, bude lip, nežli se votročit kerak hovado. Habyste Černí chodili, haby babské ha ne Chodováci!“

Na Hamrech strhl se křik a zmatek. Chodové nesvorní vespolek se přeli, nutno-li se vzdáti a prošiti o milost', či je-li podniknouti boj. Strana bojechtivá byla slabší. Jí v čele stál Příbek, jemu po boku nejvíce prudkou řečí doráželi na mírnější protivníky divoký Brychta postřekovský a mladý Šerlovský. Všichni byli tak rozvášněni, hluk hlasů bouřlivých takový, že nezaslechli ani pokřiku nejpřednějších stráží, jež tam k Oujezdské výšině ukazovaly. Ale teď rázem utichla bouře hlasů na Hamrech. Hromová rána zaduněla — za ní druhá, třetí — a po lesích zvučí daleký ohlas dělových výstřelův. Ano děla! Tři kusy tam stojí. Vyvezli je od Oujezda na výšinu a namířili proti Hamrům; bělavý dým vypálených ran válí se a choulí nade strání. A kolem děl plno vojska. Juž ho část' přímo na dol zvolna sestupuje, a na silnici hle, také jezdců přibylo. Jak se tam vojskem jen hemží! Posila jim přišla. Ani ještě zaraženi a užaslí na nepřítelé hleděli, přikvačil jonák zrovna bez dechu, oznamuje, že Danielovo Wolf se vrátil z výzvěďův. Ty kusy tam stály prve v Oujezdě na poniví,⁵⁸ a s nimi přišlo mnoho nového vojska. Tak „chlapec“ ze stráže oznamoval. Novina jeho nebyla v tu chvíli juž novou, pravdivou však, jak se všichni přesvědčili.

„Nu, ha chtíli byste ešče vojnu?“ zvolal Syka, ukazuje pravicí na vojsko patrně k outoku se chystající. —

„Habys mlčíl, huž jsom prál!“ křičel Příbek. „Nic se nebojte. Hdo je pravý Chodovák za mnú!“

⁵⁸ Loučka u pole.

Mnozí ho zrazovali a zbraňovali jemu i jeho stoupencům.

„Nechte je, hať dū prosit!“ zkřikl mladý Šerlovský. „Pote k nám, hin se lepší hubráníme, nežli tu s těmi —“

„Pote! Hin do Pocínovic. Pote!

Příbek skočil ku praporu a rázem vytrhl jej ze země.

V tu chvíli doběhl výrostek jakýsi od Hamrů do lesa na prant. Uprchlíci tam shromáždění starostně pohlíželi ku zataženému nebi, od něhož se také v lese setmělo. Prudký vítr dul haluzemi, ohlašuje bouři. Na ni se všichni chystali, jiné se nenadáli. Až tu výrostek, na nikoho se neohlížeje, sotva že prvních doběhl, jal se volati, že přišli poslové z Prahy, Syka, Pajdar a Brychta, ostatní pak že nepřišli, protože jsou v Praze zavřeni, ve vězení.

Žalostný, pronikavý výkřik zalehl lesní pustinou. —

Všichni se ohlédli po Hanči Kozinové, jež zalomivši rukama, jala se bédovati. Ženské ji obklopily, konejšíce ji a těšíce.

„Hde jsú?“ volala stará Kozinová na chlapce. Neplakala, ve tváři však jako by sežloutla. Hoch k Hamrům ukázal. A juž se tam rozběhla. Na pokraji lesa se však rázem zastavila. Od Hamrů bral se k ní do lesa houf mužů. V jejich čele kráčel Matěj Příbek, vedle Brychta postřekovský, a Příbkovi v pravo mladý Šerlovský z Pocínovic, nesa bílý chodský prapor, bouřlivě se nad hlavami jim třepetající. Ostatní mužští byli v Hamrech, kolem nich sem tam pobíhající, nebo ve skupinách k Oujezdu pohlížejíce, odkud bylo slyšeti trubení a bubnování. A v tom juž z houfu Příbkova Jiskra Řehůrek vyběhl a několika skoky byl u staré selky.

„Zle je — vojska tulik, ha naši chtějí prosit vo milost’ —“

Stařena vykřikla úžasem.

„Ha což Příbek?“

Dudák pověděl, že se svými věrnými ustupuje a že chce do Pocínovic.

„Ha je Jan ha ti vostatní zavřítí?“

Dudák pokynul hlavou a povzdechł.

„Ha vy baby budete ešče prosit?!“ vykřikla stará Kozinová a zaťatou pěstí pohrozila k Hamrům, kde juž vypravovali prosebnou deputaci ku

krajskému hejtmanu, jemuž přišla právě posila, tři kusy, granátníci a značné oddělení pěchoty a jízdy, vedené hrabětem Stampachem a panem Steinbachem z Konigsfeldu.

Zatím Příbkův houf již do lesa dorazil k samému prantu. Hrozný zmatek tam povstal, když uslyšeli, co se děje. Strach před vojskem se tu uhostil. Ženy plačky prosily muže, ty, aby je neopouštěli, aby nechodili, ty zas, aby je tu nenechávali. Hanči všeho toho nedbala. Sedíc pode stromy u svého ohniště, tulila k sobě děti. Té noviny! Zavřen ve vězení. Ubohý! Proč chodil! Ona dobře tušila — Ó, on se nevrátí, dobře to ví — Děti, ubohé děti! A znovu vyřinul se jí proud slzí, jimiž Hanalku i Pavlíka skropila, k nádrům je tisknouc.

XXIII.

Dalo se do deště, hřímalo, a vlhkým potemnělým vzduchem míhalo se pronikavé, oslňující světlo bleskův. Ze šumavských hvozdu vystupovaly páry a sloupy bílého dýmu jako by z nesčíslných požárův.

Za té nepohody ustupoval Příbkův sbor lesy a rozmoklými cestami polními, míře do Pocínovic. Houf ten nejbojovnějších, nejodhodlanějších Chodů, více než o sto mužích, byl ve dva menší rozdělen. Mezi oběma jelo několik vozů s ženami a s dětmi, jichž nechtěli mužové v lese zanechat. Všichni byli namnoze z Oujezda. Mezi nimi také starý Příbkův otec a Manka. Když se tam na prantu syn Matěj zmínil, že by tu v lese mohl s Mankou počkat, poněvadž půjde v Pocínovicích jistě do tuha, nechtěl ani o tom slyšeti a rovněž odhodlaně jeho vnučka odmítl.

„Habych na stará kolena přece prosil?!“ pravil stařec a vylezl na vůz, na němž se nyní k Pocínovicům blížil. Vítr mu cuchal dloube, sněhobílé vlasy a hnal dešť do vráskovité tváře; stařec však jako by necítil. Nehýbal sebou a zasmušilý zrak před sebe upíral; myšlení jeho bylo v jiných

končinách. Poněvadž mladý Šerlovský řídil vůz, na němž Manka s dědem seděla, an čeledín u dobytka v lese zůstal, vzal Matěj Příbek zase chodský prapor. Nesl jej přes rameno, zmoklý a schlíplý. Všiml si toho prve a pomyslel, jak ráno ještě vesele vlál. A ráno ještě měli také všichni dost odvahy, až pak schlípli babsky, když ten Syka je pokropil svými novinami. Ted' už asi za to mají —

Setmělo se, když Chodové s vozy se k Pocínovicům přiblížili. Dešť sice ustál, nebe se však nevyjasnilo; hustá mračna dosud visela na vrších, jmourících se na jihozápad u samých Pocínovic, jako jejich hradba. Temena Havronice, Plápolce, Hudice a Holého vrchu nebylo viděti v šeru mračen, v němž úplně se zahalila „Panino prsa“⁵⁹ a ostatní velikáni šumavští, tvořící mohutné pozadí

Po několikadenním napjetí, po namahavém pochodu za té sloty byly suché, teplé a zvláště pohostinné jizby pocínovské mužům i všem uprchlíkům zvláště vítány. Většina jich, sotva že něco pojedli, klesli zemdlení a rázem usnuli. Na rychtě však, u starého Šerlovského, kdež se shromáždili domácí i přesporní nejváženější, dlouho svítili.

Také několik Lhotských, kteří se před Pocínovicemi do nedaleké své vesnice odebrali, tu meškalo a teprve pozdě na noc se domů vraceli, nesouce to pevné všech rozhodnutí, že se ani Laminingerovi ani vojsku, jím, jak mysli, poslanému, nepodají.

Půlnoc již minula. Teprve v tuto chvíli šel si Matěj Příbek lehnout, když byl s mladým Šerlovským obešel všecku ves a stráže z domácích všude rozestavené. Ještě nesvívalo a již byl zase obrovský Chod na nohou burcuje mužstvo, aby vstali, zaroubit a zatarasit všechny příchody do vsi: cestu, uličky ven mezi stodolami do polí vedoucí a všechny průhony. Ještě se ani všecka ves nevzbudila, ještě všecky přípravy nebyly ukončeny, ani tu z nenadání hosté a také pomocníci přibyli. Bylo to několik sedláků z Chodova a Postřekova, promoklých a ublácených. Divné s sebou přinášeli noviny.

⁵⁹ Jezerní Hora.

Včera také byli s těmi, kteří uznávali, že všecken odpor je marný a že nic nezbyvá, nežli aby se vzdali. A teď vypravovali Chodům, kteří se kolem nich shlukli, jak pan krajský hejtman za to všechno se všemi pěkně zatočil. Když přišli k němu prosit, tak uprchlíci vypravovali, a slíbili, že se pokojně rozejdou, aby jen vojsko odtáhlo a jim neubližovalo, zakřikl je a všechny dal hned zatknouti a vojáky odvésti. Ale nejen ty, ale ze všech vesnic vždycky několik dal spoutati — a odvésti.

„Kam?“ volali Chodové napjatě naslouchající.

„Do Plzně, Stříbra, Týna —“

„Ha nač do tulika míst? Což není dost harestů v Plzni?“ tázal se Šerlovský.

„Přes sedumdesát jich vodvedli!“ odvětil jeden z uprchlíkův.

„Hdyž jsme tuto viděli, vzeli sme uoby na ramena. To radši se dám zabít, nežli sedět v harestě, haby nás hin hudlovali ha pak voběsili,“ dodal druhý. „Te čistá milost! To za tuto, že se jim hned, beze všeho podali!“

„Níckon by tu hasi všichni buli rádi!“ jeden z Chodů zvolal.

„Jau, ha bulo by nás čtyry sta,“ dodal Přibek. „Ha hde je níckon vojsko?“

„V každej vsi něco, hale na Houvězdě jich kerak much. Ha jistě všudy zustanú, haby bul pokoj.“

„Ha naši v lese?“

„Nu, ženské bědovaly ba bědují. Kerak ne. Muže jim vodvedli, ve stavení vojsko. Mnoho sedláků je teky v lesích. Hutíkají, snad do Babor.“

„Ha pak jsme míli zůstat ha se podát?“ zvolal Přibek. Oči mu jen zajiskřily.

To ještě byli všichni v jizbě rychtářově. Teď když Přibek vstal, maje se k odchodu, a všichni za ním, vběhl do světnice Pocínovský jeden, oznamuje, že jak stráží chodil v tu stranu k Loučínu, že zahlédl na cestě vojsko. „Všichni je očekávali, všichni byli jisti, že je vojsko nepomine, a přece mnohé teď novina ta zarazila, a všechny rozechvěla.

„Ve jménu Páně!“ zkřikl starý Šerlovský.

„Pote, přátelé, chutě pote!“ Příbek vyzýval a vyšel ven. Všichni se hrnuli za ním.

V tu časnou chvíli byla již všecka ves v hůru. Novina o vojsku rozlétla se do všech koutův. Ze všad lidé vybíhali, mužové, ženy, staří, mladí, náves se jimi jen hemžila. Teď ještě mužové z rychty přibyli, ozbrojení puškami a čekanami. V čele jich Příbek nesa chodský prapor. Vlál zase vesele u ranním větru, neboť se bylo přes noc vyjasnilo a nastával krásný den.

„Vojsko huž de!“ zkřikl Příbek. „Huž dú, mužské chytat ha ženské hudlovat. Chcete-li se jim dát — Já, ha co sme z Houvězda ha zez Dražinova, my se nedáme!“

„My teky! My teky!“ vzkřikli všichni, a ve hlaholu tom také mnoho ženských hlasů zavznělo.

„Ha tak s pomocí boží, každý na svý místo!“ poručil Příbek.

„Ženské ha děti přeč, do stavení!“ volal Šerlovský. „Huchystejte se, hdyby neštěstí trhlo, habyste míli všecko na cestu, zadním průhonem do lesa, hin bude volno!“

V tom všečen hlas na návsi utichl a všichni tu zůstali jako zkamenělí. Rachot bubnů k nim zalehl a teď polnice zaječela. První se Příbek vzpamatoval. Zvolav, aby tu počkali, že se podívá, chvátal k východu nyní zatarasenému. Oba Šerlovští a mnoho Pocínovských za ním. Juž viděli mezi staveními a skrze stromy blýskající se zbraň a hemžící se vojsko. Prvním pohledem poznali, že ho je mnoho. Zatahovalo ves ze strany východní a obsadilo cestu. Jezdci sem tam jezdili, povely volané mocnými hlasy letěly od čety k četě a zvučely až do vsi.

Vojska řetěz rosta počal ves na dole v rovině ležící víc a více zatahovati.

Příbek sebou trhl. Hle! několik jezdců se k nim žene, juž se před zataraseným vchodem na cestě zastavili, a jeden z nich počal mluvit. Co pověděl, všechno Šerlovský s Příbkem na návsi oznámili, toliko jediné zamlčevše: že se Lhotští juž také vzdali na milost a nemilost.

Ale to oznámili, že se má všechna ves ihned podrobiti, a všechno zatarasení odkliditi. Mužové aby zbraň odvedli, aby vydáni byli, kteří jsou tu cizí, jmenovitě z Oujezda Matěj Příbek, a pro jistotu a zaručení aby rychtář s dvacíti sedláky ihned do tábora vojanského přišel a prosil o milost’.

„Haby nás vzeli do harestu!“ zkřikl jeden ze sedlákův.

„Ha jako rebelly voběsili,“ volal jiný.

„Já nepudu!“ rychtář Šerlovský oznamoval velikým hlasem.

„Hajá teky ne!“ volali jeden po druhém; a do toho hluku přimísily se hlasy ženských, vyzývající muže své, aby nechodili, aby se nedali.

„Huž sme kerak v pasti, vojska všudy, kolem do kola!“

„Protlučeme se!“

„Chutě za mnú!“ volal Příbek.

Hrozný hluk a zmatek strhl se na návsi. Mnohé z žen jaly se bědovati, jiné mužům horlivě, vášnivě domlouvaly, aby se nevzdávali. Toho však nebylo třeba. Zpráva o tom, jak naloženo s krajany vzdavšími se pod Oujezdem, krutá žádost’ a hrozba vojenského velitele a hrozící násilí jeho rozjitřily Chody v Pocínovicích a naplnily je zoufalou odhodlaností. Raději zemřítí nežli se tak podati v nová a veliká trápení!

Příbek přehlédnuv prve vojsko, poznal, že není možná ho zahnatí nebo aspoň se mu ubrániti. Nezbyvalo, než aby se probili. Proto vedl nyní muže chodské na tu stranu vesnice, kdež jak viděl bylo k lesům nejbližší a vojska nejméně. Někteří navrhovali, aby se cekalo až do tmy. Návrh ten však zavržen, protože velitel dal jen krátkou lhůtu na odpověď a po odmítavé jistě požene na ves útokem. Nebylo tedy prodlení.

„Hdo můžete, sedněte na kůň! Hintury vyrazíme!“ volal Příbek, ukazuje na stodoly vedle sebe stojící. Rozkázal tak proto, poněvadž viděl, že vojsko nejvíce je skupeno proti východům ze vsi mezi staveními a proti průhonům. Výpadu ze stodol se nenadálo, odtud je Chodové překvapí. Nežli do těchto svých dřevěných, doškových bašt vstoupili, nastalo loučení. Bylo krátké. Matěj Příbek ohlédl se po dceři. Šla mu v patách, bledá, chvějíc se, vedle starého děda svého, jenž se nedal ve stavení udržeti.

„Táto, Manka, s pánem bohem! Snad se ešte huvidíme. Ha hdyby ne — vopatruj, dívčí, dědka dobře — pámbůh s vámi —“ Byl nějak bledý, an mohutnou svou pravici dceři a starému otci podávaje na ně hleděl.

Stařec pak vztáhl ruku a požehnal mu křížem. Ještě jednou se Přibek ohlédl, pak již zmizel v zástupu. Ještě bílý prapor jeho bylo nad hlavami viděti, teď ho sklonil, an do stodoly vstupoval — již bílá roucha zanikla v jejím šeru.

Ale Manka tam ještě hleděla — v tom ženich, jenž si byl pro koně zašel, k ní přistoupil. Plakala, teď se však rozplakala. Objal ji, vtiskl jí políbení na rty, a již chopiv se uzdy svého bělouše, vedl jej do stodoly. Tu již bylo několik koní — za nimi pak stáli pěší v hustém chomáči. Ve druhé, zrovna vedle stojící stodole bylo rovněž tak. Všichni jen čekali na znamení, až by se rozlétla vrata, vedoucí ven za humna, proti vojsku.

Slunce již vyšlo a jasné jeho světlo, vnikajíc širokými skulinami mezi trámy do stodoly, mlhavými, zlatými pruhy ozařovalo její šero. Tu kmitlo se koňům po těle, po hrubém, selském sedle, tu přelétlo bílé šerky Chodův a zachvělo se tu tam na tváři. Většina jich byla bledá rozechvěním, a to tam strachem, jenž bezděky napadá každého před krvavým bojem. Oči všech plály zimničně, srdce bušila, každý však, odevzdán již, tiskl pušku nebo kovanou, ostrou čekanu.

Opodál vrat stál Přibek sehnut a skulinami vojsko pozoroval. Teď vstal a dal znamení jezdcům, aby vsedli do sedel. Pak podal mladému Šerlovskému ruku, něco k němu tiše promluvil a jda do zadu houfem, opakoval znovu, co všem činiti, kam každý má směřovati. Po té odebral se do sousední stodoly, aby se tam ujal vůdcovství. Z oné stodoly mladý Šerlovský houf povede. Sedě nyní na koni, tiskl všecek rozechvěn nabitou bambitku a napjatě naslouchal na smluvené znamení, jež vedle dá Mančín otec. Na okamžik zavládlo stodolou hluboké ticho. Jen kůň zafrkal, nebo podkovou o humno udeřil. Zdaleka se teď trubení a bubnování ozvalo, a v tom někdo ze zástupu před stodolou na té straně do vsi vykřikl, že vojsko už táhne z druhé strany.

Výkřik ten ještě nedozněl, a vedle ve stodole ozvalo se pronikavé zapísknutí. Vrata obou stodol se rázem rozlétla, jako by obrovským fouknutím, proud oslňujícího světla vnikl do stodoly a ve světle tom mihlo se několik jezdců, jim v čele mladý Šerlovský — za nimi jako mrak ostatní Chodově. A s bílým mrakem tím mrak druhý, v čele jeho Matěj Příbek, nesa v levé ruce bílý, vlající prapor, a v pravé vysoko nad hlavou těžkou, dubovou čekanu svého rodu.

Chodské pušky krátké, dlouhé zahoukaly, jim pak vojanské odpověděly a již obě strany na se vrazily. Strašlivý náraz. Zoufalost' sílila silné rámě chodské. Čekanou, obrácenou puškou bili se jako lvi. V čele mladý Šerlovský, jenž do vln zápasu nejprudčeji se pustil, rozdávaje pěchotě rány v pravo v levo.

U plotův, u zdí a v obou stodolách, nyní do kořán otevřených, stáli vesničané, ženy a starci, trnouce, v úzkostech, v hrozném napjetí boj pozorující. Tu žena rukama lomila, tam výkřik se dral ze stísněných prsou.

Starý Příbek opíraje se o svou vnučku, stál na pokraji stodoly a nic nedbal, že ho někteří před střelbou varovali. Manka bledá, chvějíc se, pozorovala každé hnutí bojujících, jako všichni, v zimničním napjetí. Viděla, jak se obě strany srazily, jak Chodové patrně nepřítelé překvapivše, jej tisknou. — V divém tom chumli, kde prachem a kouřem mihaly se bílé šerky i tmavé kabáty vojanské a blesky šavlí a jiné zbraně, nebylo nic rozeznati. Strašný ryk a hlahol odtud se nesly a v křik hlasů lidských mísilo se houkání střelných ran a troubení.

Manka marně stopovala otce i ženicha.

„Manka, vidíš-li náš prapor?“ tázal se děd.

„Vidím — hin tuto bílé — hale níckon — huž ne — ha zaseje! Ha zaseje je přeč — uj panenka Marjá — huž nic nevidím — Vidíte-li vy, lidičky?“ tázala se třesoucím se hlasem, úzkostný zrak na sousedky upírajíc. Hleděly, hleděly, zrak napínaly — však už nepostřehli bílé zástavy, kterou ještě prve mohli rozeznati.

V tom trouba s druhé strany zaječela a odtud, kdež před chvílkou jedno oddělení vojanské, záseky odklidivši, do vsi již vnikalo, přihnala se

četa kyrysníkův. Palaše nad hlavami se ve slunci jim blýskaly, země duněla. Starý Příbek sklesl na kolena a seprav ruce, jal se boha prošiti.

Vesničané, boj pozorující, vykřikli a za starým Příbkem vrhli se všichni na kolena.

Ted' už to dlouho netrvalo. Chumel prořidl, pak se rozdělil a již bylo viděti, jak kyrysníci se rozjeli za těmi, kteří se probili, unikli.

„Kteří to jsou, a ujdou-li kyrysníkům!“ každý v tu chvíli pomyslí, vzpomínaje na ty, které ze svých tam měl.

Nežli se slunce rozhořelo, dověděli se toho. Byloť v tu dobu již po boji. Vojsko vtrhlo do vesnice, kterouž obsadilo a drancovalo. Venku na bojišti přecházely ženy a matky, hledající své muže a syny. Šťastná, která nikoho tu nenašla, neboť mohla býti jista, že se dostal do lesův. Než každou chvíli tu tam se ozval bolestný výkřik, kde ženy mezi raněnými nebo mrtvými některého ze hledaných poznaly. Bojovníci leželi jednotlivě, volní, nebo pod koněm, nebo v celé skupině, jak padli.

Stará Šerlovská také hledala, nenašla však ani syna, ani muže. Div že tomu svému štěstí věřila. Ale tam! To tě nevěsta! Chvátala k ní!

Na zdupaném trávníku, kde leželo mnoho vojáků raněných a mrtvých i několik raněných Chodů, klečela Manka, hořekujíc a rukama lomíc nad mrtvolou svého otce. Matěj Příbek ležel tu v zakrváceném bílém županu, maje žerd' chodského praporu křečovitě k boku přitisknutou; stuhlá pravice svírala ještě dubovou, starou čekanu. Bílá plachta praporu, jsouc roztržena, byla zdupána, krvi zalita. Obrovská postava Chodova ležela rovně natažena; tvář její byla zachmuřena. Tak skončil poslední chodský praporečník. Jak se udatné bil a jak praporu svého hájil, dosvědčovali četní kolem vojáci ranění a mrtví.

Starý Příbek kleče skláněl k synovi svou bělovlasou hlavu. Slzy řinuly se starcovi s očí. Nebědoval, jenom bolestně sténal a vzdychal. Vojáci raněné druhy odnášející, se až zastavovali nad tou skupinou, naslouchajíce nářku toho statného, zlatovlasého děvčete.

„Hou vej, hou vej, hou vej můj zlatej, dobrej táta! Panenko Marja, co pak si tu níčkon bez tebe počnem! Hele, dědečku, hindle leží váš syn — Hou vej, hou vej můj zlatej táta!“ — —

Ale Matěj Příbek dceřina nářku neslyšel; a bylo mu lépe. Odešel do jiných končin, kde nebylo panského tyranství a kdež nebylo se mu dívat, jak násilí ničí zlatou chodskou svobodu.

XXIV.

Nejednou teď na Chodsku na letošní jaro vzpomněli! Jak se toho času na polích pracovalo, jak volné, bez robot, bez panského strachu! A všude ještě naděje kvetla, že o žních bude teprve jak náleží dobře, že tou dobou bude po soudu, vyhráno a že pak jisté, bez ohav užiji žádané svobody. A než žně nastaly! Jaká to bouře, jež naději, ba jistotu všech Chodů v lepší, volné časy zdrtila. Juž dohlučela; než jak je po ní!

Tam u Pocínovic dosti krve vyteklo a nadarmo! A ještě dobře těm, kteří tam v poli zůstali, jako Matěj Příbek, i těm všem, kteří na rány tam utržené skonali. Nejednen také z Příbkova odhodlaného houfu se probil a zachránil. Než jaké to živobytí na delší dobu v lesích nebo v sousední cizí zemi bavorské! Kdož z těch uprchlíků tam dlouho vydrží? Nedonutí-li ho nouze a tesknota, ta zlá „domácí nemoc“, aby se navrátil, aby prosil jako ti tam u Hamrův? Tem to Matěj Příbek dobře prorokoval.

Přijali je na milost, ale jak! Přes sedmdesát jich rozestrkali v poutech po vězeních v Plzni, v Týně a ve Stříbře. A jak tam s nimi nakládali, jak je bili jako zloděje a tuláky!

Zatím dozrálo obilí v polích, a žně nadešly. To však nebyly ty, na něž se na Chodsku tak těšili. Tenkrát, když se jaro otevřelo, naposledy Chodové volnosti užili, naposled bez roboty a panského karabáče pracovali, jenom na svém, o vrchnostenské se nestarajíce. Aspoň budou míti, nač by

vzpomínali, aspoň budou mocí dětem a vnukům svým, v porobě již vyrostlým, vypravovati o zlaté, krátké svobodě. Ale za to jim teď tím trpčí poddanství, jehož se nenadáli, za to tím krušnější nucená, těžká práce na panském. A jak si je vrchnost všechny zajistila!

Před samými žněmi voláni sedláci na kancelář do Trhanova; ne však všichni najednou, nýbrž ves po vsi a tam musili všichni ať sedláci, ať chalupníci na svaté evangelium odpřisáhnouti, že jsou a zůstávají oni i jejich potomkové poddanými a robotnými lidmi J. M. urozeného pana Maxmiliana Lammingera z Albenreuthu a dědiců jeho, že slibují zachovávatí věrné a poslušné poddanství, poslušenství a člověčenství této své nejmilostivější vrchnosti.

A když přísahu tu doříkali, přečetli jim ještě listinu, ve které bylo napsáno, že Chodové všichni uznávají neplatnost svých bývalých práv a majestatův a že nebudou nikdy již, jak to také nejvyšší císař. patent přikazuje a poroučí, s vrchností svou processírovati, nýbrž nařízené jim „perpetuum silentium“ zachovávatí.

Tiše, bez hluku chodili Chodové na kancelář a před ním tiše, zamlklí a zaražení čekali, až je tam zavolají. Nebylo již žádného Brychty divokého mezi nimi, žádného Šerlovského ani Matěje Příbka. Mnohý byl už na mysli skrušen, a kdo nebyli, tí dobře věděli, že není nic na plat — —

Temným hlasem odříkali přísahu; nejeden se také při tom zajíkl a zatřásl, jakož pak i těžká, upracovaná pravice se nejednomu zachvěla, když podpisovala onu listinu, kterou si ústa sami ucpávali, ruce sami vázali, kterou se sami ubíjeli!

Nejeden hluboký, třesoucí se povzdech dral se z prsou statných mužů chodských, když ven z kanceláře vycházeli. Teď už byli poddaní, s tělem, s duší majetkem nenáviděné vrchnosti.

Pomyšlení to bylo skličující — ale přece ještě to tak necítili, jako pak, když musili vykonávatí to, co na kanceláři slíbili! Hned jak žně nastaly, užila vrchnost svého práva a honila Chody na robotu. Juž před tím k takovým pracem byli nuceni, oni i otcové jejich. Než jaký rozdíl v práci, v počtu robotných dnů, v jednání všem a s nimi nakládání!

Nejpřednější a nejváženější sedláci, kteří byli tam v Hamrech, musili do nejtěžší a nejhorší práce. Přivedli je z vesnic i z vězení, ve kterém dosud seděli, a hnali je na robotu v okovech.

To nebylo slýcháno! Syka „prokurátor“, starý Psůtka postřekovský, Pajdar pocínovský a nejeden soused, jemuž hlava v poctivosti sešedivěla, pracovali na panském, majíce na nohou řetězy jako lotři a zločincové! Každý, kdo jen poněkud na té bouřce podílu měl, kdo se jen dříve ozval, byl nyní pokutován. Na toho domažlického souseda, toho Justa, také nezapomněli a dali jej zavřítí, že Chody popichoval a rozněcoval. I samého prokurátora, tak sem až z Prahy doneseno, dali do vězení, a nic mu nepomohlo, že byl šlechtického rodu a měl urozené příbuzné, kteří se za něj přimlouvali.

O poslech pak, o starém Hrubém, Kozinovi, Čtverákovi, Němci medákovském, Pečovi chodovském a jeho dvou družích nic se neproslýchalo, nežli že jsou dosud u vězení.

Nejlepší, nejodhodlanější z Chodů pozavírání nebo v okovech na robotě — jak by po všem chodském kraji nebylo zamlklo a smutno? Žně šly před se, ale tiše, beze zpěvu; smutně minuly a jen trud zůstal. Jeseň žádala novou práci a vrchnost' nové roboty. A Chodové je konali, zasmušile zamlkle a nehlesli, když správcové a panská čeleď hruběji je okřikovala a surověji s nimi jednala, nežli kdy jindy. Leda stranou zakleli, zuby zaskřípěli a ti, kdož byli srdce mdlejšího, ti počínali na ty toužiti, kterým dříve nadšeně a horlivě přizvukovali, na Přibka nebožtíka, Syku, Hrubého a Kozinu, že si ty věci začínali, nadarmo a na škodu všech.

Jen starý Přibek, otec nebožtíka Matěje, mlčel. Ubohý, bělovlasý stařec!

Od té doby, co u Hamrův a Pocínovic vše tak smutně dopadlo, co jediný syn mu zahynul, všecken se změnil. Těch osmdesát let a více, co přečkal, počalo ho pojednou tížiti. Však nebyla to léta, ale starost' a žal, co ho tak skličovaly.

Jako by o nic teď nedbal; nic ho netěšilo. Po celé hodiny sedal doma ve světnici u lípového špalku, nebo na posteli, nebo, když slunéčko hodně

hřálo, na sadě, vždycky sám a sám, s hlavou pochýlenou, zamyšlenou, se zrakem do země upřeným.

Několikrát již Manka myslila, že si sedřiml, ale jak tiše k němu přistoupila, zaslechla, že dědeček polo na hlas sám s sebou rozmlouvá, a že má na mysli jejího nebožtíka otce. — A jednou, zrovna když za ním stála, pozvedl oči svých a jako by před se na někoho hleděl, promluvil:

„Tuta chometa — jak jsom prál — “ A zakroutiv hlavou náhlé ji sklonil a tišeji dodal:

„Té spravedlnost?! Ha je-li spravedlnost?“ — Vnučka porozuměla, nač myslí. Ó, z hlavy mu to nejde, o nic jiného nedbá. Kolikrát se ho již ptala v lecčem o radu, on však sotva odpověděl, jako by neslyšel, nebo nerozuměl. On, takový někdy hospodář! Teď ta mladá dívčí všecko musila obstarati a ještě o něj, jako o dětinu pečovati. A jak pečovala! Dobře jí utkvělo, co jí táta řekl, když jí před tou bitvou s pánembohem dával. Dobře plnila jeho slova, tak že líp o děda se starati nemohla. Jak otce pochovali, hned děda domů zavedla. Oh, byl to tenkrát návrat! Jaký zármutek si to nesla a jak všecko na statku shledala! Byloť u nich, jako všude v Oujezdě, vydrancováno.

Ale byla to Matěje Příbka dcera. Jiná by sobě rady nevěděla, Manka však lopotila od úsvitu do širání, kdežto čeládka většinou na panském robotila. Než což o tu těžkou práci, což o namahání! Ale na tátu nemohla zapomenouti a pak té starosti! Starý Šerlovský se probil i se synem, ale pak se na podzim přece domů vrátil a chodil také v řetězích na panské. Syn však zůstal v Bavořích, poněvadž mu vzkázali, že vrchnost' se po něm zvláště shání a jistě těžký trest mu chystá. Jak bude dále? Kdy se navrátí a bude-li možná, aby přišel?

To Příbkovu statnou dívčí soužilo nejvíce.

Dudy Řehůrka Jiskry i housle slepého jeho otce visely na kolíku nerušené a nikdy teď nezazvučely. Ani učenici již nepřicházeli. Kdo pak ten čas na hudbu vzpomněl! Dudáček teď dělal šafáře u Kozinův. Tam ho také byla potřeba, a štěstí, že Jiskra na přítelovu a kmotříčkovu rodinu tak pamatoval. Stará Kozinová sic i Hanči pracovaly dost a dost, ale přece tu

tam síla jejich nestačila. Od té chvíle, jak jim Jiskra při útěku pomohl, již jich neopustil. Z lesa Zelenova uvedl je zpět na statek a pak většinu dne u nich prodlel. Jen několikrát byl vyrušen a to zvláště, když musil na zámek, kdež ho mušketýr zase lískovkou silně vyplatil a pak, když musil také na robotu.

Kdykoliv přišel do statku, mladé hospodyně se uvolnilo. Mělať Jiskru dudáka ráda, že byl mužův nejlepší kamarád, že si s ním mohla o Janovi ze srdce pohovořiti a sobě postesknouti. S Janovou matkou mnoho neměla. Výměnice se jí skoro vyhýbala, dobře cítíc, že ji nevěsta v duchu obviňuje, že ona je všeho příčinou. Kdyby ona Jana nebyla pobouzela, kdyby oněch nešťastných listin nebyla zachránila, Jan by se jistě nespustil do sporu s pány, aspoň tak ne.

Jiskroví se ovšem někdy podařilo skormoucenou Hančí potěšiti, zasmušilé líce její vyjasniti; za nedlouho však upadala zase v těžkou svou zamyšlenost'. Pracovala, starala se, všude byla nejpřednější, ale někdy se pojednou i z nejtěžší práce ztratila a za dlouhou chvíli se neukázala. Čeládka pak už jí nesháněla, dobře vědouc, že hospodyně nemohla se již přemoci a že si odběhla na komoru nebo na srub se vyplakat.

* * *

Hned u soudu appelačního žádali na chodské deputaci, aby vyznala neplatnost starých svobod a slíbila panu Lammingerovi poddanost a člověčenství, Tenkrát všichni do jednoho odepřeli, mužně a svorně, a též i pak odepírali, když je odvedli do vězení v Novoměstské radnici. Tu však je dlouho pospolu nenechali. Starého Hrubého a Kozinu od nich odloučili, jelikož hlavy jejich a přední podněcovatele k odporu, jak se u soudu domnívali, a každého z nich zvláště uvěznili.

Pak se krajané ještě jednou uviděli a to zase před soudem, kdež jim rozsudek ohlásili. Starý Hrubý a Kozina uznáni nejvíce vinnými a odsouzeni na rok do vězení. Ostatním oznámeno, že budou beze všeho na svobodu propuštěni, ač podepíšu-li revers, že uznávají svou poddanost'. A

tu jeden z pánů radů zároveň jim připomenul nešťastný konec toho povstání tam v domově, jakož i to, že všechny vesnice se již poddaly a člověčenství své že všichni podpisem stvrdili.

To rozhodlo u kolísajících Chodů, jež vězení tížilo, a touha po domovu a rodinách soužila. Nač již další odpor?

Němec medakovský první podepsal, za ním Peč, pak jeden po druhém, až Ecl, Čtverák, jenž o voračkách měl tak pěknou řeč o mrtvém panském karabáči, poslední své jméno k ostatním připsal — A bylo po všem! Byli puštěni, byli jako pták volni, a přece nikdo z nich se nezaradoval. Volným krokem, jako od hrobu odestoupili od listiny na stole ležící.

Jeden z pánův appelačních radů pak Hrubého i Kozinu ještě jednou vyzval, aby také podepsali.

Bělovlasý však rychtář dražinovský zakroutil hlavou a synovec jeho vážně, pánům v líce hledě, odvětil:

„Lomikar nás může donutit, habysme robovali; hale kerak mám říct, že naše práva neplatí? Proč sme tuto všecko huďáli, proč sme se súdili, do Vídně, haž ke dvoru chodili, proč tu v harestě sedili, proč teky kreu huž tekla? Ha níckon bych míl říct: Tuto všecko pro nic ha za nic, tuto bulo všecko bláznově? Šak jsom si všecko dobře rozmyslil ha huvážil, nežli jsom začál. Naše právo platí. Dáme to huž na boha —“

A tu krajané všichni, podepsavší, zrak za té řeči klopili, a když ven za úředním sluhou, kolem Hrubého a Koziny šli, sotva pozvedli svých zrakův. Odešli — dražinovský pak rychtář a jeho synovec odvedeni zase do vězení, aby je pak opustili leda na tu dobu, když by je vedli v železích na káznickou práci.

Svět se za Kozinou zavřel. Byl opět sám se svou zmařenou nadějí, se svou starostí a bázní o milou rodinu. Také těžce nesl, že ho od starého strýce odloučili. Všichni byli tak slábi, jen on, ten vetchý, chorý kmet vydržel! Kdyby aspoň mohl býti u něho, aby ho opatroval! Prosil za to, nadarmo však.

Tak míjel den za dnem, jeden delší druhého a každý trudný a smutný. Když krajané na svobodu puštění odcházeli, hnulo se cosi v prsou mladého sedláka. I teď častěji na ně vzpomenu, že jsou u svých, u ženy, u dětí! U těch v duchu nejvíce prodléval. Vzpomínal na ženu a viděl ji, jak se souží a trápí, viděl i starou matku, jak ji znal, zasmušilou, nehořekující, ale se zármutkem dvojím. Hanči pro něj nařiká, ale stará matka rmoutí se také pro ten nešťastný zápas, že naděje jejich jsou zmařeny. Ach, již se nedočká té zlaté svobody, pro kterou staré majestaty jako poklad ukrývala, a pro kterou i dopustila, aby její syn byl trápen a trpěl. A Pavlík a Hanálka! Srdce se mu chvělo i když pomyslel, jak jsou opuštěny a ubohý, i když si mánil ducha obrazy minulých časů, když se rozpomínal na děti svých veselí, na jejich smích, přítulnost, když v duchu zase zaslechl jejich hlasy, jejich drobné krůčky, jak mu naproti běhávaly.

Vzpomínal na Hanči, jak teď asi do Klenče letěla, když uslyšela, že se Čtverák navrátil, jak se po něm, muži svém, vyptávala, jak se asi smutná domů vracela, když zaslechla, že tak hned ještě nepřijde! Co si doma bez něho počnou, jaké bude mít Hanči starosti a klopoty! A on! Nikoho neuvidí, jako za živa pochovaný! Kdyby aspoň zprávy se mu dostalo, jak doma, jak na Chodsku je.

Jak Kozina vraštil čelo a bezděky pěstě zatínal, když všecko to bezpráví na Chodech i na něm páchané uvážil.

Do nebe volalo, ale nikde zastání, nikde spravedlnosti! A jak bude, až on se domů navrátí, až pak půjde na robotu a bude mu mlčeti při panském tupení a výsměchu! Ó, kdyby nebožtík táta a ti staří vstali, což by tu teprve bědovali! — —

V duchu se nadál, že někdo za ním sem do Prahy přijde — a nejspíše Hanči očekával. Den za dnem však míjel, týdny již uplynuly, zima byla přede dveřmi, a nikdo! Kozina byl sklamán a kormoutilo jej to. Či by snad nikoho k němu nepustili? A tu se nemýlil. Kdyby aspoň věděl, že tu Hanči, nemohouc pro práce a starosti sama přijít, poslala sem věrného kamaráda, Jiskru Řehůrka, dudáka a jak se ten vynasnažil, aby směl krajana navštívit, jak běhal od Pontia k Pilátu, jak prosil, žadonil, jak kolik dnů kolem vězení

se potloukal a znovu a znovu prosil, až jej konečně odehnali mocí! Ale ani toho se Kozina nedověděl!

Plouživá zima nadešla.

Mladý vězeň neustal se ptáti po starém strýcovi, a prošiti, aby k němu byl puštěn. Že starý rychtář stůně, že mu je spíše hůř, nežli lépe, to Kozinovi řekli; jinak jeho žádost' odmítli. Mladý sedlák dobře pozoroval, že s ním nakládají jako s nějakým zločincem zle a přísně, že jiní, skuteční zlosynové, hůře se nemají. Roztrpčená mysl jeho hledala toho příčinu v původu všeho jeho a všech Chodů neštěstí — v Lammingerovi. I hořkla mysl jeho tím více, a když pomyslel, že, kdyby tak trhanovský pán z nenadání sem k němu vstoupil a svobodu mu nabídl, kdyby odvolal a uznal, že bloudil, že stará jejich práva již neplatí, tu cítil, jak by se Lammingerovi do očí podíval a rozhodné „ne“ tomu katanu do tváře řekl, a vydržel i jeho bodavý, hrozebný pohled jako tenkrát, když si přišel na Houvězdo pro staré majestaty.

XXV.

Za jasného, teplého odpoledne března měsíce vyvedl strážník Krištofa Hrubého ze šatlavy ven do vězeňského nádvoří. Starý Kozinův strýc byl velmi sláb a nedal se ani do procházky jemu povolené, nýbrž ihned usedl na hrubou lavičku, stojící na výsluní. Dražinovský rychtář se valně přepadl. Od té doby, jak počal za výslechu při soudu appelačním postonávati, nic se mu neulevilo. Vězení mu neposloužilo, a ty noviny z Chodska došlé a pak starost', co se děje v domově, o němž od té doby nic se nedověděl, ty mu dodaly. Ted' nohy vytáhl hodně na slunečko, na kolena ruce položil, a hleděl k jasným, ozářeným nebesům, na něž patřiti nebylo mu tak dlouho přáno. Za chvíli však sklopil unavený, zesláblý zrak a také bělovlasá hlava sklonila se. Tak seděl nehnuté, v zamyšlení, a chvílkou se jen pohnul,

když kašel ho vyrušil. Pak pojednou pozvedl ustaranou hlavu. Spatřili před sebou na zemi stín, jenž se u něho zastavil.

„Nu jak je, starý?“ otázal se Hrubého vážný pán, ve hřebíčkovém tmavém kabátě, v černých nohavicích a v černých punčochách, drže v pravici rovnou hůl se stříbrným kováním.

„Zrouna dost zle, jemnostpane,“ odpověděl starý Chod, obraceje hlavu k doktorovi nad ním stojícímu. „Sotva nohoma pletu. Mám síly kerak vody. Prvá jsom haspoň míl spaní, hale níckon — Ha tuto trolení v húdech; vod toho teky chudnu —“

„Mlč, starý, dám ti prášek.“

„Uj, jemnostpane, pro mne huž hapatyka není. Tuto jaro mne sdrhne — ha lepší bude —“

„Nu, starý, že se ti toho mření tak chce. Svět neomrzí.“

„Toť je rozum, jemnostpane, hdyž je čouku dobře — hale našinci —“

„Neboj se, vždyť to přestojíš.“

„Nemyslím, ha hdyby, jemnostpane — Hať by to huž bulo se mnu, kerak by chtíli, jen haby nám naše práva dali. Ha to nedají — ha tuto je, jemnostpane —“ Stařec mávl mdle rukou. V tom se počal kašlem dusiti. Doktor hleděl na něj ne bez útrpnosti. Když pak Hrubý přestal kašlati, upřel na doktora zrak a pravil:

„Ha, jemnostpane, hdyž ráčíte být té lásky, kerak prosím tuten náš chlapec, jako ten Kozina?“

„Ten? Stojí na svém. Je vidět, že máte příbuznou krev. Bláhoví, co myslíte? Proč se nepodáte?“

Hrubý zakroutil bělovlasou hlavou.

„Ne, ne, pane dochtore — škoda mluvit — Ha je-li mu dobře, není-li chorlavý?“

„Kozina? Není,“ odvětil lékař ostřeji, poněkud jsa popuzen pevností Chodovou a měl se k odchodu.

„Ešče něco prosím, jemnostpane!“ tak jej Hrubý zadržel, „Kerú stranu je naše město, Domažlice?“

Doktor udivené pohlédl na starce.

„Nač to chceš?“

„Nu tak, habych viděl nebe, co je v naši stranu, nad naším krajem —“

Doktor se rozhlédl po slunci, mávl pak rukou a řekl:

„Tady v tu stranu jsou Domažlice a ten váš nešťastný kraj, hlaváči. —“

Hlas jeho však nezněl už tak drsně a odcházeje ohlédl se ještě jednou po starém Chodovi. Ten opět upřel oči v tu stranu nebes, pod nimiž vypínaly se šumavské hory, rozkládal se jeho nešťastný domov, pro nějž trpěl a jež měl neustále na mysli.

Doktor, sotva že vyšel pod Novoměstskou radnici, potkal appelačního radu Paroubka, a ten jej zastavil, tázaje se, kde chodil.

„Doktor pověděl, a také to, že se zastavil u toho starého Choda.

Rada Paroubek zamžoural svým něco šilhavým okem a pravil: „Víte-li, co o něm a jeho synovci řekl náš rada Knecht? „Echter bohmischer Dickschädel“ — ale díval se na mne,“ a Paroubek se ušklíbl, až se mu u levého, šilhavého oka všecky vrásky shrnuly.“

„Ale také jsou“ — pokračoval, „aby odvolali, to co o svých právech tvrdí, to by se snad koňmi dali roztrhat. Ten Kozina posledně řekl, že nač ho nutíme, když práva jejich neplatí. Že mluví podle svědomí a jinak že nemůže.“

„A ještě dost mírně jste s nimi naložili,“ mínil doktor.

„Haha, vy jste čekal šibenici a kolo! — Ale nezapomínejte, že ti ubožáci byli svedeni. Ten urozený advokát jejich, to je urozený šarlatán, šibal. Co peněz na nich vymámil, na koně, na kočár a jinak. A že nemohou zapomenout, co někdy bylo, jaká mívali privilegia, divme se. Ostatně dají teď pokoj. Člověčenství slíbili — až na ty dva—“

„Nu a do roka Kozina také změkne. Ten starý sotva vydrží —“

„Hm, nevím — a kdyby —“

„Jak to?“

„Proto. Lammingera jsme svým rozsudkem tuze nepotěšili. Jak slyším, podá odvolání. Chce celou věc dostati od apelací k soudu hrdelnímu.“

„A pořídí to?“

„Hm, je to Lamminger. Tem Chodům to ve Vídni šlo s počátku dost pěkně a ten prokurátor Štraus zavedl jim process na dobrou cestu. A Lamminger přece všechno zvrátil. Má mnoho přátel, a pak ví, že selské soudy a vzpoury nejsou nahoře oblíbeny.“

„A přijde-li to ku hrdelnímu soudu?“ vpadl mu doktor do řeči.

„Pak to vezmou za rebellio a —“

„Pak se najde paragraf za paragrafem, až z toho bude šibenice,“ doplnil doktor.

„Ano, ano, zrovna jako když hledáte vodičku za vodičkou, až nemocného spravíte na věčnost‘.

Je to učenost‘, co ta doktorská?“ — —

* * *

Manka Příbkova pořád ještě sama hospodařila. Pro jméno tu byl ovšem starý Příbek, její děd, ale ten se po hospodářství sotva poohlédl, nemoha se vyplést z té své podivné zamyšlenosti.

Na ženskou, a na takovou mladou, bylo těch starostí dost a dost. A ke všemu se statné dívčí ani neuvolnilo. Ženich pořád ještě u vyhnanství, v Bavořích meškal.

Po domově již toužil u přes čas k rodičům posla poslat, může-li se již navrátit. Ale starý otec jeho pokaždé mu vzkázal, aby jenom ještě zůstal, že není jisto a po něm že se páni dosud shánějí. A tak trávil mladý Chod nevolné, trudné dny ve službě na osamělém, německem dvorci v lesích nedaleko hranic.

Za ten čas, již pomalu rok docházel, dvakráte potěšil sebe a svou nevěstu. Tajně, přes lesy do Čech přišel a za noci až na Oujezd se odvážil, a za noci zas, tajně odtud zmizel. Posledně, bylo před červenými vejci,⁶⁰ se již zaklínal, že tam v Bavořích už nevydrží a že si raději rok v arestě odsedí

⁶⁰ Velikonoce.

a bude třeba v řetězích na robotu chodit, nežli by déle zůstal tam v cizině mezi cizími lidmi.

Manka ho těšila, chlácholila a prosila, aby se pamatoval, až jí konečně slíbil, že nějaký čas ještě počká. Nicméně nebyla upokojena, obávajíc se, že milý její chlpec touze své po domově přece neodolá. — Jak ráda by ho doma, jak ráda by ho již svým mužem měla, tak přece zamítla radu staré sousedky, mínící, aby Manka, až vrchnost přijede do Trhanova, aby tam šla za ženicha prosit.

„Táta by na mne přišli — ne, tuto nihdyž nehudělám.

Za to Hanči den co den přezvídala, přijela-li již vrchnost'. Mladá selka, hned jak se jaro bylo otevřelo, vydala se na cestu do Prahy, aby navštívila svého Jana a starého strýce ve vězení. Jak do Prahy pospíchala, jak chvátala jak se těšila i zase lekala toho okamžiku, až muže svého uvidí. Napadalo jí ovšem, že na podzim Jiskru k Janovi nepustili.

Ale dudáček je cizí, ona pak ženou a matkou vězňových dětí, a nikdo snad nebude tak urputný a bez citu, aby ji ode dveří odehnal! A přece se tak stalo. Pořídila zrovna tolik, jako Řehůrek Jiskra. Nadarmo prosila, nadarmo plakala a všechno co u sebe měla na penězích strážcům nabízela. Nepustili ji a jenom tolik vymohla, že aspoň Janovi řekli, že tu byla.

Kozina dost už navyklý na přísné s ním nakládání, nechtěl nicméně ani uvěřiti, že by mu ani té chvíle rozhovoru s ženou nepopřáli. Tak blízko mu byla! Nitro jeho sevřelo se, ale hned hněvem vzkypělo; a zase v myšlénkách sledoval ubohou Hanči, jak od vezení odcházela, s jakou se domů vrací. Ó, kdyby ji viděl, jak byla sklíčena, jak celou skoro cestu plakala a znovu v pláč vypukla, když jí přišly děti s bábou naproti, aby uvítaly matku, aby uslyšely, co jim táta vzkazuje.

Proto teď, když máj už přišel, když všechno na dole i na stráních se jen zelenalo a krásně kvetlo, vyzvídala, přijela-li vrchnost'. Jiná léta tou dobou již meškala na trhanovském zámku, letos však se nějak omeškala. Snad Lomikar ještě pokořenému lidu nevěří, snad se bojí nové bouřky, až by přišel, — tak tu tam mužští uvažovali. Nikdo však nelitoval, že urozený pán nejede. Byltě horší ještě, nežli jeho úředníci. Jen Hanči by ráda byla

uslyšela, že vrchnost přijela. Ujednat' si v duchu, a nikomu se s tím nesvěřila, že si dojde na zámek k urozené paní, aby se za Jana přimluvila, aby ho nyní již propustili. Mělat' k ní důvěru, neboť slýchala, že není tak tvrdého srdce jako pán; a pak doufala, věřila v její cit. Bylať urozená paní také ženou a matkou. — A kdyby nevymohla, aby Jan byl dříve z Vězení propuštěn, nežli jak mu bylo usouzeno, to na jisto doufala, že by jí vymohla aspoň k němu přístup do vězení. Bylať nebohá odhodlána, že by se ihned zase na cestu do Prahy vydala a že by, muži pro radost', vzala Pavlíka s sebou.

Než jaro minulo, i čas žatvy přešel, a vrchnost na zámek trhanovský nepřijela. Hanči již pak na ni nemyslila, protože nyní počítala, že brzo bude tomu rok, kdy byl Jan odsouzen, a že už se brzo vrátí. Sklíčenost' dřevnější povolovala, líce mladé hospodyně se jasnilo, a s Jiskrou a s Dorlou o jiném teď nemluvila, než o příchodu Janově. A ti když odešli, vypravovala zase Pavlíkovi a Hanálce o tátovi, že už brzo přijde z Prahy, vypravovala jim o něm, když byla v neděli odpoledne s nimi sama a každé volné chvíle, zvláště když je ukládala a vybízela, aby se za něj modlily.

Pak už žádaná doba přišla. Denně pak každou hodinu ho čekala na jisto, nedočkavě rozechvěná, často mu naproti chodíc sama i s dětmi. Zatím už zase podzim nastal, a bylo již přes rok, co Jan z domova odešel, i přes rok už. co byl odsouzen. Tu pevná, blahá naděje její počala se viklati a bývalý strach a dřívější úzkost vracely se jí do srdce, nadějí sotva pookřávšího. — —

Bylo na večer nevlídného dne podzimního, když se do rodné vsi vracela z města, kamž „byla odešla za hospodářskou záležitostí i s tajnou nadějí, že by se snad s Janem potkala.

Nyní, kdy sama přicházela, kdy smutek ji na duši ulehl jako trudný soumrak toho podzimního podvečera na všecku kolem krajinu, zahlédla hned na kraji vesnice sběh lidí, kteří poslouchali nějakou novinu.

„Lomikaroji není tutoho dost — harest mu málo!“ ozýval se hlas ze zástupu. „Ešče jednu bude súd. Slyšili ste? Hin v Klenči buli ze zámku ha huž Čtveráka s sebú vzeli jako Syku — Povedu je hin do Plzně —“

Hanči zbledla a v ten okamžik se jí srdce stišilo. O muži jejím nemluvili a přece ji ta novina tak polekala, poděsila! —

A druhého dne, když už došly zevrubnější zprávy, jak přišli najednou, z nenadání nejen pro Syku a Čtveráka, ale také pro Pajdara pocínovského, starého Šerlovského, pro Peče chodovského a Němce medákovského, a pro všechny, kteří byli ve vídeňských poselstvích a v Praze, a jak je spoutané do Plzně zavezli, tu Hanči rukama lomící již věděla, proč jí muž nepřišel, ač rok ve vězení, jak mu přisouzen, byl uplynul, a všecka od sebe vykřikla, an Jiskra Řehůrek, všecken zaražen, jako s bázní do světnice vstupoval:

„Jiskro! von se již nevrátí!“ — —

XXVI.

Bylo v polovici února r. 1695. Tou dobou jednou odpoledne vyváděli žalářík a voják Jana Kozinu z jeho vězení do jiného. Venku hučel víchř, a sténání jeho zaléhalo až sem do pusté vězeňské chodby Kozina, vešed do nové cely, zastavil se na okamžik u dveří a rozhlédl se. Pojednou prudce vykročil, až mu řetěz na nohou zařinčel, a již stál u tvrdého lože, jen slámou vystlaného, na němž odpočíval dražinovský Krištof Hrubý. Stařec, když loňského jara s doktorem na nádvoří mluvil, tušil sobě na jisto blízkou smrt. Nepřišla však a druhou již zimu trávil ve vězení. Na žlutavé, zsinálé tváři a na mdlém oku ovšem bylo znáti, že sil mu za tu dobu nepřibýlo. Sešel tak, že synovec jeho jej na první pohled nepoznal.

Kde byl ten dražinovský rychtář, starý sice, ale svěží tváře, očí jasných a jiskrných, statný ten stařec rázu zemanského? Tu ležel mdlý a přepadlý. Dlouhé vlasy, jindy silně prokvetlé, zbělaly inu za vazby jako sníh.

Jakmile Kozina k němu přistoupil, stařec si ho na okamžik prohlížel. Pak svitlo ve vyhublé jeho tváři a mdlý úsměv kmitl se na jeho rtech.

Neviděl Hrubý synovce svého od té doby, co jim u soudu appelačního rozsudek ohlásili, jak tenkrát krajané jejich ten revers nešťastný podepsali a pak domů, do pokořeného Chodska, odešli.

„Teky jsi huž jinakší, hale ne tulik, kerak já,“ oslovil synovce, zraku svého neodvraceje od jeho pohublé, bledé tváře. Byl patrně potěšen jeho návštěvou, o níž byl po čas vazby několikrát, a také nadarmo, žádal. Ještě více se pak potěšil, když žalářík oznámil, že mladý vězeň zůstane tu s ním. Strážcové odešli, dvěře zapadly, klíč zarachotil, a Chodové byli sami. Kozina usedl ku strýci na lože. Mdlé, zimní světlo padalo na vězňův chodský, bílý župan, teď už chatrný a vetchý. Bez ozdoby však nebyl. Na prsa mladého Choda dosud splývaly s dírky rudé fábory, dar někdy Hančin, památka šťastné, veselé svatby.

Synovec ptal se strýce po zdraví a ten když sobě postěžoval, otázal se Kozina, hledě badavě, soucitně na nemocného:

„Rok huž přeč, ha my tu ešče. Víte-li, strejčku, proč?“

Stařec, jenž zatím pozvednuv se poněkud, na loži usedl, přisvědčil. Věděltě, že Lamminger podal odvolání z rozsudku soudu appelačního a žaloval ku hrdelnímu. Proto oba Chodové zůstali ve vězení. Hrubý zmiňuje se o původci toho, dodal: „Haby černý chodil —“

„Huž tuto teky pořídil. Bul jsom huž hu súdu. Hale hu jinakšího. Zaseje mne vyslychali ha přáli, že jsom všecko svú řečí hudál — a tu se zamlčel.

„Hu mne teky buli, tu v harestě. Nemůžu na nohy.“

„Dyk jsom si myslil,“ odvětil synovec a dodal, že Syka, Čtverák, Šerlovský a Pajdar a všickni z poselstev Vídeňského a Pražského znovu byli zatčeni a že juž také stáli před hrdelním soudem.

Stařec pokývl hlavou a přejev rukou spánky, pravil:

„Vím, vím — Já myslil, že jen mi nebo nás dva chtí, ha voni tekv ty. Uj tuten Jidáš tranovský, ten by rád kreu pil, ten by rád všechny Chodováky pomordoval. Panenko Marja! Ti to rozsúdili!“

„Teky huž víte?!“

„Vědět? Vím. Tuti páni vod hrdelního súdu buli hu mne. Nu vám histě teky tak čtáli.“

Stařec se zamlčev, upřel zakalený zrak na synovce, jenž tu seděl mlčky, nehnuté, maje bledou tvář k prsům pochýlenou. Zdálo se, že je zabrán v trapné myšlení. Nepozvedl ji ani, když strýc povídal obsah rozsudku, který mu dnes oznámili: že Čtverák, on, Křištof Hrubý a Kozina, jelikož hlavní a nejpřednější buřiči mají býti oběšeni, Ecl pak, Syka a Brychta aby stáli po dvou hodinách denně na pranýři, načež aby byli ze země vypovězeni. O ostatních, bylať jich veliká řada, stařec si všecko nepamatoval, jen tolik, že někteří byli na dvě léta, jiní na rok a někteří na tři měsíce do tuhého vězení odsouzeni.

Ted' teprve, když Hrubý umlkl, pozvedl Kozina hlavu a pravil z myšlének se probíraje:

„Jau, tak nám tuto teky čtáli.“

„Nu, chlapče, tuto nám dali za naše práva. Majestaty nám vzeli ha dali nám voprátku — Hale to by chtíl jen Lomikar. Ve Vídni tuto tak nenechají — Nemožú! Co jsme huďáli?“

Kozina zakroutil vážně hlavou.

„Nevím, strejko.“

„Hale toť volá do nebe. Císař tuto nepodepše — ne, ne — Ha, hdyž tuten tranovský vlk musí mít život, hať mi vemú, starýho, stúnavýho chlapa. Co se mnú — ha nevidíl bych ty zlý časy,“ dodal stařec mdlejší hlasem, a v tom kašel přerušil mu řeč.

Kozina vstav, přešel vězením a pravil: „Znám ho — von nehuleví. Ó, my se huž dym nevrátíme.“

„Já ne, chlapče, hale ty — Necintuj se. Není možná, máš ženu, děti —“

Mladý sedlák sebou trhl. Slova starcova dotekla se toho, nač prve juž i ted' myslil. Mocná jeho prsa neutajila teskného povzdechu.

„Strejčku, tuto je to nejhorší. Hanči ha děti, mý děti, pořád na ně myslím. Hdyby jich nebulo! Hať by mi vobčsili, nic bych se necintoval, nic bych neprosil —“

„Ha ty bys chtěl Lomikara prosit?!“

„Nihdyž, ha hdybych vopraudu stál huž pod šibenicí.“

Pak se zamlčeli oba; když po té zase počali hovořiti, nic se již o krvavém rozsudku, nemilosrdně krutém nezmínili. Na domov vzpomínali, na pěkný chodský kraj, na rodiny své. Jen jednou ještě starý Hrubý zatoužil nad panskou tvrdostí, a to když uslyšel, že Jiskru dudáka a pak ani Hanči k synovci nepustili. — Bylo to smutné obou shledání, než oba přece potěšilo velice. Dávnoť si ho přáli a po něm toužili. Trapné samoty a odloučenosti, plné smutných a mučivých myšlének, aspoň z části se zbavily. Kozina ošetřoval starého strýce, jak bylo ve vězení, jemu vězni, jen možná.

Starcovým jediným potěšením byla rozmluva o domově, a synovec jeho také tam v duchu s ním zabíhal nejraději. O rozsudku již se nezmínili, ačkoliv oba kolikráte za den, když se zamlčeli, i za hovoru i v noci sobě vzpomněli, potvrdí-li jej u dvora. — —

Starý rychtář smrti se nelekal. Kolikráte se o ni zmínil, na jisto ji čekaje. Cítilť, že sil jeho ubývá. Třetího dne, co Kozina s ním ve vězení meškal, o kněze poprosil. Když přišel a na cestu do věčnosti ho opatřil, prosil ho stařec, aby mu napsal do domova psaní. Když žádosti jeho kněz směl vyhověti, sám Kozina se zaradoval: vzpomnělt', že tak dojde také zpráva k jeho rodině, že bude možná několik slov jim vzkázati. Juž to pomyšlení oblažilo otce po rodině své práhnoucího.

Kněz oznámil Hrubého rodině do Dražinova, jak je s hospodářem i jeho poslední vůli, když by se více domů nevrátil. Oznámil všem jeho zármutek, že nikoho již neuvidí, i jeho poslední požehnání.

Na konci pak podotekl, že je s ním teď Kozina, a ten že u nich v Dražinově a doma v Oujezdě všechny, ženu, děti a matku na stokrát pozdravuje, a to aby v Oujezdě na jisto vyřídili. Více nesmělo býti připsáno. —

Starý, vlídný kněz, prve nežli z vězení odešel, těšil Hrubého, zvláště pak, aby se nelekal smrti, že se ještě snad pozdraví.

Hrubý však nedal mu ani domluviti. „Dyk voni ti páni teky dobře vědí, že je se mnú huž hamen — proto mi sem tutoho chlapce pustili. —“

Když kněz odešel, obrátil mdlé své oči po synovci a pravil:

„Hdyby tak pánbů dal, chlapče, ha já vědíl, že ty tomu hujdeš! Kerak kámen mám to na prsou — Bulo by to jinakší humírání —“ Zamlčel se, hleděl před se do prázdna, až pak opět se obrátil po synovci, jenž mu seděl u nohou.

„Ha hdyby pánbůh dopustil, ha hdyby tě vopraudu vodsúdili, Jene, nepros!“

„Nebudu, strejko, huž jsom prál.“

„My nic nespravjíli, hale nadarmo přece nehumřeme —“ a tu ve starcově zraku jako by svitlo. „Ha hdyby hin hu nás podepsáli ha vodvolali, ha my ne, právo nebude ztraceno. Co po nás budu, mohú se zaseje hlásit, haž bude, dá pánbů, lepší čas.“

Pak umlkl unaven a sepjal ruce, jako by se modlil. Odpoledne chvilku dřímal, a po té se opět za chvíli modlil. Ustanuv, s Kozinou rozmlouval; než hovor ho juž unavoval a často se zamlkal, odpočívaje si. Byl opět na Chodsku, vzpomínal na své a těžko nesl, že nebude v rodné, domovské půdě odpočívati. Pak sáhl po Kozinově ruce.

„Jene, pro pána boha ponejprv, po druhy ha po třetí tě prosím, vodpust' mi — ty bys tu snad nebul, hdyby já — — — vodpust mi —“

Mladý Chod sevřel starcovu studenou ruku.

„Bul, teky bych bul, strejko — ničím jste mi nehublížili — ničím,“ a hlas mladého Choda se třásl. — —

Když se vězením první soumrak ukládal, ozval se opět starý dražinovský rychtář: „Pořád se modlím ha pána boha prosím, haby se našima dyma smiloval ha nejvíc nad tebú, Jene — haby nedopustil, habys bul nevinně hutracenej. Ha doufám, že je ešče boží spravedlnost.“

Když žalárník pak misky polévky nemocnému přinesl, ani se jí nedotekl. Kozina prosil, aby jim tu světlo bylo ponecháno, a žalárník prosbě té vyhověl.

Po celou noc Kozina ani oka nezamhouřil, poněvadž už sám viděl, že se strýc neklame, tuše blížící se smrt'. Starý Chod do poslední chvíle zachoval jasnou mysl. K ránu, když kahan skoro juž dohořival, žádal

synovce, aby se nahlas modlil. Kozina klekl u lože a říkal modlitbu za modlitbou, zraků svých se strýce nespouštěje. Pojednou se v modlení zarazil. Vztáhlť strýc prudce ruku, hlavou pohnul, po tváři se mu rázem smrtelná bledost rozestřela. — —

Bledý zásvit denní padal do smutného vězení, kdež ozýval se křečovitý, mužský pláč. Když pak později žalárník vešel, nesa vězňům snídání, zastal Kozinu u mrtvolý strýcovy sedícího. Mladý Chod již neplakal. Seděl tu bled a nehnuté jako socha s rukama sepjatýma, modle se za strýce, jehož duše vznesla se do volnějších končin.

Když mrtvolu starého Hrubého vynášeli, prosil Kozina, aby ji směl ke hrobu sprovoditi. Nedovolili mu toho a jen mu na jeho otázku udali, že bude druhého dne odpoledne pohřbena. Jinou prosbu však mu splnili: nezavedli ho do jeho dřevnějšího vězení, nýbrž nechali jej po jeho žádosti v tomto, v němž strýc dokonal. Toho a příštího dne měl skoro jen nebožtíka na mysli. Uvažoval, kde skončil nejváženější ten na Chodsku rychtář a kam mrtvolu jeho asi zanesou. Nikoho tu nebohý neměl ze své rodiny, aby nad jeho mrtvolou zaplakali, ba ani nevědí, že jim starý hospodář odešel na věky. Což by tam v dražinovském dvorci naříkali, synové i čeládka, ne tu chvíli, co zemřel, ale po všecky tři dny; po všecken ten čas by se ze dvorce nářek rozléhal, i vyčítání všeho toho, co zesnulý dobrého udělal, jak měl rodinu rád, čeládku, jak byl moudrý, štědrý a ochotný ke všem. A tu v té komoře umrlčí, do které ho zanesli, nenechají ho ani do třetího dne. Hned druhého jej vynesou a nepřijdou tři staří zpěváci vesničtí, kteří by nad otevřenou rakví smutně zazpívali žalostnou píseň o duše rozloučení — nepřijdou ani sousedé mrtvého vyprovodit. Nikdo s ním nepůjde, nezazvoní mu ani, zanesou ho ven, do hrobu spustí. — Kdyby aspoň jemu dovoleno bylo shlédnouti to nešťastné místo posledního odpočinku, a pamatovat si je. Pamatovat? On?! Což se vrátí, aby doma mohl říci — ?

Kozina se bezděky zachvěl.

Po celé odpoledne, kterého, jak věděl, byl starého strýce pohřeb, se modli! Než v nejupřímnější modlitbu vtíraly se mu divné myšlenky, tak že

pro ně až na chvíli ustával v modlení. — Jak smutno tak v cizině, ve vězení zemřít!

Vzpomněl na sebe, na ženu a děti — A což on! — Snad něco horšího jej čeká — Potvrdí-li tam ve Vídni ten rozsudek. — Myšlenky se mu zarážely, cítil, jako by se mu srdce zastavilo — až pak sebou trhl a jal se zas modlitbu odříkávati, rychleji, vroucněji, aby tu děsnou myšlenku zapudil.

Nyní zase nastali mu dnové trapné samoty a odloučenosti, plní smutných a mučivých myšlének. Čas zvolna ubíhal, plížil se; konečně dostalo se mladému věžňovi zase vzrušení.

Jednou ráno žalářník, když mu byl snídání dodal, zastavil se u samých dveří, an již odcházel, a upíral na okamžik oči své na vězně. Konečně jako by se rozmyslil, pravil:

„Slyšíš, sedláče, něco ti povím. Ale neříkej to, že to máš ode mne. Ty se toho lekáš, že to ve Vídni všechno potvrdí — a takhle se ti přece uleví —“ Kozina vztýčil kvapně hlavu a napjatě poslouchal.

„Včera to přišlo z Vídně — dověděl jsem se jen tak — rozumíš, ale mlčet budeš,“ mluvil žalářník. „Císař všecko nepodepsal —“

Vězeň sebou trhl a cítil, že na líci mu červeň proskočila. Ale již zmizela. Oči jeho tkvěly na rtech žalářníkových.

„Císař potvrdil, aby jenom jeden z vás byl — víš, oběšen —“

„Ha který?“ vpadl mu Kozina do řeči.

„To nevím. To teprve tam ti mají rozhodnout —“ a žalářník ukázal prstem nad sebe, míně tím rady hrdelního soudu. „Ten starý tomu ušel. Teď jste jenom dva — koho si z vás vyberou — ten — To jim je ponecháno. — Ale tys na tom líp. Toho Čtveráka dali do Vídně na první místo, protože měl takové potupné řeči: nebožtíka na druhé a tys byl na třetím. Tak snad tomu nejspíše ujdeš.“

„Ha kdyby mi neodsúdili?“

Žalářník rozuměl.

„Domů také nepůjdeš. Toho, koho pustí, pošlou na deset let do Uher, do Komárna. — Tak to včera přišlo. Na deset let na pevnosti je také něco

— ale přece uběhnou. Z Komárna se vrátíš — ale odtamtud —“ Žalářník se zamlčel.

„Pozdrav vás pánbů,“ děkoval mu Kozina temným hlasem.

„Ale mlč! Přál bych ti to, máš ženu a děti —“

Žalářník odešel. Zpráva jeho byla paprskem naděje, jenž se temnem žalářovým zamíhl. Jedno bylo v něm jasno: všichni, teď už oba, on a Čtverák neumrou tou potupnou smrtí. Jednomu z nich kyne život. Kterému? Paprslek se mihal: tu slaběji a mdle, tu zase jej úvahy oživily, zaleskl se a na chvílku vězně potěšil. Byl tě mlád, měl milou ženu, děti, nerad by umíral. A neměl proč, byl o své nevině přesvědčen. On jen se domáhal spravedlivé věci, a když ostatní vyváděli Lomikarovi a jeho úředníkům schválnosti, on je varoval, zdržoval. On jen na pravdu a právo své spoléhal a na spravedlnost. Teď má býti oběšen, on nebo Čtverák. Ten měl to říkání v Klenči o panském karabáci, a utopil jej. — Potupil Lomikara. Ten mu nemůže zapomenout. A on, Kozina, Čtveráka zdržoval a pro boha prosil, aby na zámek nechodil. A teď je s ním vinen a souzen! Ani Čtverák si toho trestu nezasloužil, nikdo, nikdo z Chodů, jen on, Lomikar, jenž všechny naschvál popichoval a dráždil, ó, povedlo se mu! — Koho by on volil? Koho by on určil na smrt', Čtveráka nebo jej, Kozinu, jenž mu tolikrát směle se v oči podíval a směle vždycky za všechny odpověděl. A tu vždycky v duchu mu znělo: „Tebe, tebe!“

Než Lomikar neurčuje, nýbrž soud. Vězen si vydechl, ale již jako chmura těžká připadlo mu pomyšlení: „Ale co on zmůže! Zrušil ortel soudu appelačního, přiměje i soudce, aby po jeho rozhodli.“ —

Ať rozhodne! Toho se však nedočká, aby on se mu podal, nedočká se, aby on, Kozina, odvolal a řekl: „Všecko to bylo nepravé, čeho jsem hájil a lež, co jsem tvrdil.“ Aby ještě Lomikar ke vší nepravosti své s posměchem na něj ukázal a řekl: „Hle, jak skrotl, jak se podává! —“ Ne, tolik už zkusit a ještě té hanby a potupy se dočkati?!

Oh, to nebožtík táta nemyslel, když prorokoval, jak ještě pro chodskou svobodu krev poteče, že jeho vlastní syn — A on tenkrát pod lípou, když

ho tranovský správce se svými do krve ranil, také se mýlil. Děj se vůle boží! Umře-li, bude to za pravou věc. — —

Byly však zase okamžiky, kdy ho ta pevná odhodlanost opouštěla, a to, když se na ženu a malé děti rozpomínal. Nejednou když o všem uvažoval, a začal na poslední chvíle a věčné rozloučení pomýšleti, spotilo se mu čelo.

Nejistota, ten ustavičný boj naděje s obavou, mučily jej nejvíce, a nejednou se už žalárníka otázel, je-li rozhodnuto. Ten mu vždy odpovídal, že není, a posléze, že snad už je, ale že jistotu neví, a kdyby bylo, že soud rozhodnutí své ještě jednou pošle nahoru ku schválení, a to že zase nějaký týden mine.

Hrozní lidé! Nač těch průtahů, nač to mučení? Ale nikdo Kozinovi neodpověděl, nikdo jeho nedbal.

Jednou v bezsenné noci sedě na loži zase rozmýšlel, bude-li on nebo Čtverák na smrt' odsouzen. Kdy se toho doví? Kdo by mu pověděl? Tu se mu mihlo hlavou: „Ptej se! Znamení! Počtu sudého a lichého. Liché číslo bude tvá smrt' —“ Vstal a zašel ku zdi. Za okamžik stál, pak vykročil a krácel přímo ku dveřím, kroky tiše počítaje. Tmou bylo slyšeti řinčící řetěz na jeho nohou. Najednou utichl. Kozina došel ku dveřím, dopočítal. Sedm krokův! Nešťastné znamení! — A přece ještě jednou je zkoumal. Přikročiv k loži, sáhl do něho a vytáhl hrst' slámy. Pak přistoupiv k okénku, jal se stébla počítati. Jedno po druhém odpočítáno, padalo na zemi. Čtrnácte — už jen dvě má v hrsti — patnáct, šestnáct, oh, tu se mu namihlo ještě jedno, poslední, sedmnácté!

Té noci již neusnul; ale znamení také nezkoumal.

XXVII.

Bylo již druhé léto po té nešťastné bouři Chodské.

Všecko zase pěkně kvetlo, a v poli obilí hustě se vlnící již srpu zráló. V ten čas přijela vrchnost na trhanovský zámek, poprvé od oněch neblahých událostí. Svobodná paní Lammingerová z Albenreuthu ani teď ještě ráda nejela. Loni již chtěl manžel její sem se odebrati, ale tu ještě zmohla jeho vůli. Letos pak už nebyla s to.

„Nebojte se, má milá,“ pravil klidně a chladně. „To již nejsou ti staří Chodové. Podivíte se, jak jsem je zkrotil. Jako ovečky jsou.“

Svobodná paní manželů svému uvěřila na slovo; než to právě ji hnětlo. Lekala se hrobového, smutného ticha v tom pěkném kraji šumavském, i toho, že pán její strunu trpělivosti toho lidu až přepíná. Proto když se ocitla v bílém zámku trhanovském, jež nyní pro husté stromoví sotva bylo viděti, mále kam si vyjela, trávíc skoro všecken čas ve stinné zahradě. Meškala tu sotva několik málo dnův a již se jí tu stýskalo. Jindy bylo přece veseleji, dokud měla tu dcery. Teď i druhá, nejmladší, se jí provdala a letos záhy z jara odebrala se na statky svého manžela, hraběte z Vrtby a Freudenthalu.

Ó přála jí to. Nejednou si již teď na ni vzpomněla, jak se mladé, veselé dívce tu na osamělém zámku vždycky stýskalo. Jak teprve nyní by odtud toužila!

Dnes, bylo v neděli odpoledne, meškala svobodná paní z Albenreuthu zase v zámecké zahradě. Sedíc pod klenbou, přistřiženou z husté habřiny, četla list. Došel dnes dopoledne; od té doby již několikráte ho přečetla. Teď opět sledovala napjatě řádek za řádkem, a jak ho ráno v radostné nedočkavosti chvatně zrakem přelétla, tak nyní všímala si každého slůvka, vážíc si jeho význam. Vážná tvář urozené paní se za čtení vyjasnila zásvitem srdečné tiché radosti. Ale teď, ana již dočítala, rázem přestala, a držíc list v pravici, obrátila se na tu stranu, odkud kroky se ozývaly.

Očekávala manžela, než v tom z uličky přistřižených houštin starý Petr, komorník páně, vystoupil.

„Ah, tys to, Petře!“ promluvila paní vlídně. „Co dělá pán?“

„Ještě pracuje.“

„Stalo-li se něco?“

„Nic, Milosti, brána je zavřena, ale divná věc, nějaká selka se přece tam dostala. To vyčíhala asi, kdy branku otevřeli —“

A co chtěla?“

„Ptala se po Vás, Milosti. Hnali ji pryč. Ted' se jdu podívat, je-li také zahradní branka —“

Trhl sebou, nedomluviv. Kroky, jež se ozvaly za arkadami na stezce, vysypané drobným pískem, starého hrdinu vyrušily. Paní Lammingerová tam také se obrátila, a hle již viděti — totě ta selka, jistě. Ve smutkové sukni,⁶¹ v bělostné zástěře, majíc kolem hlavy uměle uvázaný šátek vyšívaný, bělounký jako křída. A dvě děti s ní, chlapec a holčička, obě svátečně vystrojené, s vlásky pěkně učesanými.

Urozená paní zvědavě si prohlížela mladou, hezkou selku. To však jí hned do oka padlo, že příchozí je nějak bledá, usoužená. Petr vzpamatovav se, chtěl už jí vstříc jiti a pryč ji odvésti, ale na pokyn své velitelky toho nechal. Selka, spatřivši dámu krásně a bohatě oděnou, zarazila se. Ale již sklání se k dětem a něco jim povídá, a v tom hošík její se rozběhl a nežli se kdo nadál, políbil urozené paní ruku. Sestřička však, děvčátko asi čtyřleté, krásných zlatých vlásků, zardívajíc se jako planý mák, sotva že k dámě popošla, již stanula, se stydíc. Ted' už také starý Petr hleděl ne bez zalíbení na smělého chlapce a stydlavou, hezkou jeho sestřičku, jež se šlechtichně patrně zalíbila. Ta nyní zase na selku zrak upřela. —

„Kdo jsi a odkud?“ ptala se jí.

„Z Houvězda, Kozinová.“

Stín přelétl bílým čelem urozené paní. Starý Petr sebou trhl.

„Co chceš?“ ptala se šlechtichna.

⁶¹ Bývá tmavá fialová.

Ale v tom už se mladé selce zalily oči slzami a nemohouc promluvit, padla před paní na kolena.

„Milost, hurozená paní!“ vyrazila teď ze sebe. Milost!“

„Vstaň a pověz, co chceš.“

„Dyk snad víte, hurozená paní. Huž druhý rok je můj muž v harestě. Von je v tom nejhuř ba nejmín hud’ál. Dycky chlapy krotil ha bránil jim, ha prosil je, haby tutěch lermů ned’áli. Ha při tuté leberii teky nebul, to buž bul zavřínej. Hurozená paní, přimluvte se hu svýbo pána, haby ho huž pustili. Sme tak dlúho sami, všecko hu nás chudne, ha von chudák! Ha tu ty děti, hurozená paní! Šak víte sama, co té děti mít! Ha esli sedlák něco hud’ál, dyk sedíme šichni při hříšný vodě, ha je haž dost huž potrestán. Pro boha živýho, hurozená paní —“

Šlechtična nepřerušila řeč nebohé prosebnice. Slova její i slze paní Lammingerovou dojímaly; více však ji dojalo a srdce jí sevřelo, ana si v ten okamžik vzpomněla, co jí řekl včera manžel mluvě o soudu: že Kozina oujezdský bude bezpochyby na smrt’ odsouzen. Div, že se jí zrak nezkalil, an nyní utkvěl na pěkném hošíčku boubelatém, na sestře jeho zlatovlásce, na nevinných těch dětech, jež nechápajíce své a rodičů svých neštěstí, plny úžasu a s bázní zároveň hleděly s plačící matky na vznešenou, krásně oděnou paní.

„Neplač, ubohá!“ oslovila šlechtična selku.

„Je mně tě líto, ráda bych ti pomohla a přála bych ti a dětem, abyste nebyli bez otce, ale já nic nemohu —“

„Hale hurozený pán váš —“

„Mýlíš se, on nesoudí tvého muže, ale soud v Praze, na tom všechno záleží. Uvidím, co bude možná —“

Trhla sebou, nedomluvila. Blížící se kroky ji zarazily. Petr se také zalekl a bezděky ustoupil hloub ke křovinám. Tušiltě jako paní, kdo se blíží. A tu již stanul Lamminger! Přehlíží svým chladným, pronikavým zrakem neočekávanou skupinu. Hanči, naslouchajíc slovům jeho paní, nevšimla si ho, až teď on promluvil:

„Kdo ji sem pustil?“ Ptal se tak, na selku se ani neohlédnuv, klidně, ledově ale zároveň káravě. Hanči zrovna píchlo, jak ho spatřila a uslyšela. K té vznešené paní měla důvěru, nic se jí nebála, ale tu před tím! To je on, Lamming! Jako by se byl ostříž zjevil. Hrdlo se jí stáhlo a bezděky přitulila k sobě malou Hanálku, tisknoucí se jako plaché kuřátko do záhybů její sukně. Ale v tom kmitla se Hanči myšlénka na Jana, a ta jí síly dodala.

„Hurozený pane!“ zvolala třesoucím se hlasem.

„Co chceš?“ otázal se Lamming.

„To je Kozinová —“ pravila jeho paní, úzkostlivě hledíc na oba.

„Tak? A co chce?“ tázal se lhostejně.

Hanči místo šlechticny odpověděla.

„Milost, hurozený pane! Můj Jan je huž tak dlúho v harestě —“

„Poslal tě on, prosit?“

„Ach, já nemohla s ním mluvit, hurozený pane. Bula jsom hu něho, hale nepustili mi.“

„A kdyby pustili, sotva by ti řekl, abys sem šla. Ostatně, mohlas také doma zůstat. Já ho nesoudím, ale soud v Praze.“

„Milostivý pane, hdybyste chtěli, vy všecko můžete. Na vaše slovo se tuto stálo, na vaše slovo ho pustí. Milostivý pane, pro boha ha pro tuty děti!“

„Na ty měl on myslet, než začal svrhovat vrchnost,“ odvětil Lamming ledově. Na okamžik nastalo trapné ticho. Krutá slova ta odňala Hanči řeč; paní Lammingerová trnula.

„Ha hdy, milostivý pane, pustí Jana?“ ptala se Hanči pak tichým skormouceným hlasem, neodvažujíc se více za milost prošiti.

Podivný úsměv přelétl přes bledé rty šlechticovy. Ale než na tu otázku odpověděl, kvapně ozvala se jeho paní, pohnutým, třesoucím se hlasem po francouzku:

„Pro bůh, pane, nic jí neříkejte, nesnesla bych toho — ušetřte mne!“ A všechna vzrušená hleděla na rty manželovy, co pronesou.

„Nejsem soudce, nic nevím — leda jen tolik, že co nevidět, těchto dnů bude ohlášen rozsudek. Ale abys nebyla sklamána, povím ti, že bude dost

přísný. To není jen bouřit se proti vrchnosti. Třeba příkladu, aby na věčné časy nikomu nenapadlo shazovati vrchnost'. A zvláště u tvého muže potřeba přísnosti. Ten všechny rozpálil. Dnes bychom ho pustili a zítra by všechny zase pobouřil. Toho by dovedl svou řečí. Proto že je nebezpečný, musí pykati. Jdi s bohem!“

Slova ta tvrdou výslovností německou pronesená, tvrdá, necitelná sama o sobě, mladou selku zdrtila. Neodvažujíc se již ani hlesnouti, ani k němu vzhlédnouti, vstala a brala své vyděšené děti za ruku. Jak se obracela, setkal se její pohled s lítostným pohledem svobodné paní.

Hanči, sotva krok učinivši, dala se do hořkého, usedavého pláče.

Tak odcházela. Lamminger, po ní se neohlédnuv, upřel chladný zrak na svou paní a pravil:

„Podruhé mne, prosím, takovými audiencemi ušetřte!“

A odešel druhou stezkou a záhy zanikl mezi stromy a křovinami. Paní jeho, všecka ještě rozechvělá, nemohouc ani slova pronést, upřela za ním lesknoucí se rozčilením oči, a v pobouřené duši se jí mocně ozvalo:

„Tyrane! —“

* * *

Nebe bylo všecko mraky zaklopeno. Stín jejich uložil se na pohorský kraj, jenž utichnuv, očekával jejich vláhu. Bylo zrovna v neděli odpoledne, týden po tom, co byla Hanči Kozinová prosit u vrchnosti. Oujezdem vládlo hluboké ticho. Bylo by, kdyby se ani bouře neblížila. Všecko bylo zamlklo, zaraženo. Všichni tu, jako všude na Chodsku, teskně a dychtivě očekávali, jak rozhodnou o těch nově zavřených i o těch, kteří tak dlouho věznění, o Kozinovi a Čtverákovi. Jak o těch dvou má býti rozhodnuto, nikde nevěděli, ani netušili. Kdož by se také nadál tak hrozného trestu?

Jen o starém Hrubém rozlétna se všude zpráva, jak domů, jsa na smrt' nemocen, psaní zaslal, a jak po té brzo odešel na pravdu boží. Zrovna o něm u Kozinů také mluvili.

Pod lipou na dvoře seděly Hanči s tchyní, Řehůřek Jiskra, a host, nebožtík Hrubého nejstarší syn, jenž přišel příbuzné navštívit a oznámit, že se půjde do Prahy na všechno přeptat, jak s nebožtíkem tátou bylo, a že se vynasnaží, aby se k Janovi, ku Kozinovi, dostal. Hanči zprávou tou oživila. Prve seděla tu zamlklá, zamyšlená. — Od oné trhanovské cesty nemohla se vzpamatovati. Pomyšlení, že muž bude na dlouho odsouzen, že třeba ještě několik let bude u vězení, to ji skličovalo, a nikdo ji nemohl potěšiti, ani Jiskra ne, jenž tvrdil, že Lomikar jen tak hrozil, aby se ještě i Janově ženě pomstil. Veselý jindy, nyní vážný dudáček dokládal své mínění tím, jak že by to mohlo býti, když ani Jan čekany nebo pušky v ruce neměl. —

Jak tenkrát to pozdravení Janovo v listě nebožtíka Hrubého Hanči a všechny potěšilo! Ted' v duchu se zaradovala, že snad mladý Hrubý také nějaké noviny přinese, a jestli že ho k Janovi do vězení pustí, to se pak znova také ona vydá na cestu do Prahy; tak si to nyní v duchu umiňovala. Ale pojednou sebou všichni trhli. Temný rachot se ozval, a všem připadlo, že náhle zahřmělo. Bouři čekali, že by však tak na blízku byla, toho se nenadáli. Ale, ne, to nebyl rachot bouře, ale bubnování — ještě bubnují!

Jiskra kvapně vstal a chtěl ku vratům, an jimi malý Pavlík vběhl a jako šipka zrovna k lípě letěl, oznamuje již cestou, že na návsi bubnují a že tam jsou na koních.

Všichni kvapili ven. První jejich pomyšlení bylo, že to vojsko. A tak asi všichni se domnívali, kteří ze stavení, ze sadů, z pod stromů, kde na trávníku sobě hověli, ted' ven na náves kvapili.

Ale ne vojsko, jenom dva jezdce a známé tam shlédli. Písař z trhanovského zámku a mušketýr, jenž bez únavy bubnoval, jako by chtěl svolati celý svět. Všecku ves sehnal, to se mu podařilo. Byliť oba jezdci za chvíli lidem, mladým i starým, obklopeni. Dychtíle každý zvěděti, co ti panští poslové zase přinášejí, co oznámí tímto neobyčejným způsobem. Jistě nic dobrého. Ticho, mušketýr ustal. Písař z pod kabátu papír vytahuje, rozbaluje, již počíná čísti:

„Z M. Cís. nařízení královští hejtmané kraje Plzeňského nařizují a poroučejí, aby, jakož v hlavním městě Praze a v král. krajském městě Plzni

i ve všech krajských městech v království Českém publicirován byl nebo bude rozsudek nejvyššího hrdelního soudu, jak jej J. M. Cís. potvrditi ráčila, aby také jmenovaný již ortel v příčině neposlušných a bouřících se Chodů ve všech vesnicích chodovských na panstvích J. Excell. urozeného pána Maxmiliana Lammingera z Albenreuthu obzvláště byl ohlášen a veřejně čten, jakož se tímto činí.“

Šum hlasů, jež bylo ještě slyšeti, an písař čísti počínal, záhy umlkl; jak udal, co bude oznamovati, sotva že se nějaký výkřik překvapení a úžasu ozval, a již hluboké ticho nastalo kolem. Každý pln dychtivosti upíral oči na rety hlasatelovy. Staříčků, bělovlasý Přibek skoro až k jeho koni se protlačiv, naslouchal, hlavu maje pochýlenu. Manka opodál dychtivosti hořela, zároveň trnouc úzkostí, jak rozsouzeno o jejím ženichovi.

Na pokraji houfu stál Řehůrek Jiskra, vedle něho Hanči blednouc a se zachvívajíc. Na všecko kolem zapomněla, na děti, na hosta, očekávajíc v trýzni duševní osudnou tu zprávu, již za své vezme trapná nejistota. Držíc Pavlíka za ruku stála opodál stará Kozinová. — Vráskovitá tvář její, poslední dobu požloutlá, nějak v tu chvíli sesinala; oči stařeniny hořely vnitřním rozčilením.

Povýšeným hlasem četl písař obšírný rozsudek, v němž místem i důvody byly udány a uznané viny naznačení. I ohlásil, že hrdelní soud uznal tři nejhlavnější a nejnebezpečnější původce rebellie a odbojníky, a to: Čtveráka z Klenče, Hrubého z Dražinova a Jana Sladkého z Oujezda, že hrdlo propadli, nicméně že J. M. C. ve své klemenci a milosti ustanoviti ráčila, aby toliko jeden z nich byl popraven, a tu že soud, an jmenovaný Krištof Hrubý smrtí přirozenou sešel, rozhodl, aby Jan Sladký z Oujezda, příjmím Kozina, byl oběšen, a že slavný hrdelní soud proto se tak rozhodl, an jmenovaný Sladký či Kozina je sedlák velice výmluvný a tudíž nebezpečný a ze všech nejvíce zatvrzelý, nechtěje o pardon prositi. —

Divného, ano hrozného toho motivování Hanči již neslyšela. Jak zaslechla prve o trestu smrti, počala se třásti jako osyka, a než hlasatel o muži jejím dočetl, vykřikla a jako by ji podťal, na zemi se skácela.

Nehoda ta na okamžik přerušila čtení rozsudku. Všichni tlačili se ku nešťastné Kozinové. Ženy jaly se bědovati a naříkati a s nářkem tím pojl se křik Pavlíkův a Hanálčin, kteří se k matce bez sebe ležící tlačili. Jiskra Řehůrek vzal Hanči pod paždí, sousedka jedna mu pomohla, a tak zanesli nebohou do nejbližšího stavení, aby ji tu vzkřísili. Za nimi mdlým, nejistým krokem kráčela stará Kozinová. Mžitky se jí dělaly před očima, prsa i hrdlo se jí křečovitě svírala a nemohla ani výkřikem ani bědováním si uvolnit, jsouc nenadálou, děsnou ranou jako by hlasu zbavena, omráčena.

Hlasatel pak dále četl hrozný svůj seznam, počínaje Čtverákem z Klenče, jenž takto smrti uniknuv, odsouzen na deset let do pevnosti Komárenské, nepřítomný Brychta pak do Rábu na dvě léta těžké práce, Syka, Šerlovský mladý na rok do tuhého vězení, ostatním pak, které hrdelní soud na několik měsíců do těžkého vězení odsoudil, a těch byla řada veliká, dána císařským rozhodnutím milost.

Tak byl Lamminger přesvědčen, že Chodové jsou zastrašení a zkroceni, že s tímto hrozným rozsudkem poslal písaře beze všeho průvodu, s jediným toliko mušketýrem. A hle — ani jediná pěst' z davu, rozsudek ten vyslechnuvšího, se nepozvedla a panští hlasatelé, jak volně přijeli, tak bez překážky a úrazu odjíždějí. Jednotlivci jako strnulí hledí za nimi, beze zvuku, jiní však teprve nyní našli hlas a výkřiky ulevují ohromené mysli. Většina však chvátá ku stavení, kam odnesli Kozinovou. Nešťastná žena! Nešťastná matka!

Všecky ženské se nad ní rozplakaly a také mužští dojati a plni lítosti hledí na mladou ženu, probírající se z mrákot do hrozně skutečnosti. A jiní tam nedošli ani do světnice a zastavili se na síni, kde na schodech sklesla stará Kozinová, hledíc před se do země, nevidouc, neslyšíc, co se kolem ní děje. — Uslzená vracela se ze stavení Manka Přibkova. Ještě jednou se teď ohlédla za smutným průvodem. Dvě selky vedou mladou Kozinovou a její matku do statku a vedle Jiskra Řehůrek nese Hanálku v náručí, veda plačícího Pavlíka za ruku.

Ó, což je ten rok jejího ženicha proti tomu, co usouzeno Kozinovi! Nešťastný člověk, nešťastní jeho lidé!

Tak smutně uvažujíc, došla domů. V tu chvíli počalo poprchávat, na sadě vítr lomcoval stromy a hřímání, jež prve z daleka zaznělo, zarachotilo již nade vsí. Manka vstoupivši do světnice, hned se po dědovi ohlédla. Nebylo ho tu, ani na dvoře, ani u souseda. V tom, jak se po něm ve bránce ptala, řekl jí kdosi, že šel tudy, a ukázal zároveň rukou k Trhanovu.

Kam by tam šel?! Vždyť sotva nyní ze stavení, ledva k nejbližšímu sousedovi vyjde. A do Trhanova?! Ku komu? Chvatem se za dědem pustila. Daleko nešla. Na výšině, odkud bylo viděti ku Trhanovu, stál starý Příbek v bílé šerce, do předu poněkud shrbený, o čekanu se opíraje. Vítr zmítal křovinou vedle něho na mezi rostoucí a rozvíval starcovy dlouhé, bílé vlasy. On však toho nedbal, ani krupějí dešťových; a hřímání jako by neslyšel.

Jen když blesk rudě zsinálým světlem proslehl zášeřím bouře, hnul sebou, jako by ho stopoval. Ted' Manka k němu přichvátala.

„Co tu děláte?“ zvolala.

Stařec se po ní ohlédl, pak ukázal zvadlou, žilovatou rukou k Trhanovu.

„Čekám, hin baž boží posel hudeří. Hin musí hrom hudeřit, do tohoto zlosyna tranovskýho —“

„Hale dědečku!“

„Snad ešče pámbů je, dívčí, snad je ešče spravedlnost na nebi, hdyž ne na světě!“

Manka se až lekla, ó, rozuměla mu, co mu tak na mysl ulehlo, co ho souží a nitro jeho bouří — ale aby se mu od toho v mysli nepopudilo! Čekala u něho. Bouře se hnala nad nimi, blesk za bleskem míhal se temným vzduchem, ale žádný z nich ne“ zasáhl tam to bílé sídlo panské na dole, na úpatí někdy volných hvozdů chodských!—

XXVIII.

Podzim už nastal, a trhanovská vrchost' ještě meškala na svém zámku. Proč tak dlouho?

Jiná léta bývalo tu v tento čas veselo a hlučno, I když se hosté na hony sem sjížděli. Letos však ještě ani jediný neodbyván. Nač pán tu prodlévá, v tom tichém sídle svém, jež nyní jako klášter i pevnost'?

Ticho ve všech jeho prostorách i v panských komnatách i ve přízemí a v nádvoří, a všecko všude uzamykáno, jako před nepřítelem. Vrátný po celý den se ze svého místa ani nehne a v noci hlídačů teď několik. Paní z Albenreuthu ze zámku již na dlouhý čas nevyšla, meškajíc skoro neustále ve svých pokojích nebo v zámecké kapli. Pán častěji vyjíždí, do Kouta nejvíce, ale nikdy teď sám nebo s jediným sluhou, jako jindy, nýbrž vždycky ve průvodu několika jezdcův. Strachu však na tváři jeho neviděti. Byla klidná, chladná, jako vždy, i když meškal na zámku, i když ven vyjížděl.

Ano, skoro se zdála ještě veselejší a jakási spokojenost se v ní zračila.

A jak by ne! Druhé žně již dobře a šťastně dopadly, na druhý rok již Chodové v nové, tužší robotě a ticho všude. Zvykají. Letošního roku nebylo již nikde, v žádné vsi, tužšího se vzpírání nebo neposlušnosti, jako loni ještě. Ó, ta bouře se mu vyplatí, a ty tresty dobré ovoce vydají. Hrdý ten lid zkrotne a bude jako všude jinde, na všech panstvích. Bez bouře vyslechli ortel hrdelního soudu a za nedlouho sami se přihlásili i ti, kteří do Bavor prchli a byli odsouzeni! Přišel i Brychta, přihlásil se i mladý Šerlovský, oba tvrdé palice. A teď již pykají; teď už ví Brychta, co je shazovati karabáč s valby, jakož také ví ten drzý Čtverák, jenž tu pod samými zámeckými okny o něm posměšné řečnil. Ti asi, řetězy na nohou zvoníce, vzpomínají tam v Rábu a v Komárně na ty divoké voračky!

A Kozina! Dobře tam v Praze rozhodli, dobře, jemu zrovna vděk. Ten sedlák byl ze všech nejnebezpečnější a nejhrdější. Ten míti tak právnické vzdělání! A jak ho rádi mají! Ze všech vesnic přišli nejstarší sem na

trhanovský zámek za něj prosit, aby mu dán byl pardon. Jak žebronili, jak se ponížili!

Pustil je do zámku, ale jak jim, ani prosili, do duše promluvil, jak jsou ještě zaslepeni a toho nejhoršího, jenž je do všeho zavedl, se zastávají.

A dříve nežli ti se na zámek dostavili, přišla také stará Kozinová. I ta stanula před branou, chtěc za syna prositi. Ale vrátný ji nepustil na rozkaz svého pána. Kozinová stála jako socha, od rána do poledne, chvílemi úpíc a zvadlé ruce k panským oknům vztahujíc. Stála dopoledne, stála před branou i odpoledne, a tu ještě přišla, o ní nevědouc, její nevěsta, mladá Kozinová.

Lítostné bylo podívání na ty dvě nebohé prosebnice. Sám otrlý vrátný, touže na tvrdého pána, nemohl se již ani ven podívati; a přece pak musil ven, aby, jak pán mu poručil, je vyhnal. Sluha však domlouval, prosil, aby odešly, že je všecko marno.

V tu chvíli nahoře v pokoji urozená paní plakala, au pán její rozhněvám pokojem přecházel. Popudilyť jej ty neodbytné selky, podráždila jej manželka, jež odvážila se za ně prositi, nemohouc patřiti na ty žalostící ženy, neštěstím stížené. — Pak už nikdo nepřišel ku trhanovskému zámku. Ticho jím opět vládlo jako prve, nic se nezměnilo. Jen pán byl nějak ostražitější, an o to dbal, aby noční hlídky byly zvláště bdělé a bedlivé. To bylo od té doby, co byl ustanoven den popravy Kozinovy.

Pan z Albenreuthu přece asi Chodům nedůvěřuje a obává se, že by se snad za Kozinu na něm vymstili, zvláště co jim poručil, aby osm a šedesát jich ze všech vesnic, každý s malými dětmi svými, přišlo do Plzně podívat se na popravu Kozinovu, aby si pamatovali oni i děti jejich, aby se vypravovalo do kolikátého kolena, jak potrestány odpor a rebellie proti trhanovské vrchnosti. — —

* * *

Znamení, jichž se Kozina oné noci po dvakráte tázal, nemaje dost odvahy, aby je zkoumal do třetice, neselhala, dobře věštila. Nejistotě

mladého Choda bylo konec. Hrdelní soud usoudil tak, jak se vězen častěji nadál nežli nenadál, když naděje s bázní v jeho nitru zápolily. Rozhodnutí to otřásl jeho duší, ohromilo jej přece. Ale to nebylo na dlouho; jakýsi tupý klid se ho pak zmocnil. Uvolnilo se mu; byltě zbaven mučivé nejistoty, v níž zemdlel a jež přece bodati a mučiti ho nepřestávala ve dne i v noci.

Když po té za nedlouho žalářník pro něj přišel a jemu oznámil, že ho odvezou do Plzně, Kozina se potěšil. Tušiltě sice, proč ho do jeho krajského města dopraví: aby trestem svým byl výstrahou a postrachem zvláště svým krajanům, na něž poprava v Plzni bude více účinkovati nežli v Praze. Než i tomu byl rád. Aspoň každý doma u nich i jinde pozná, jak Lomikar s nimi jednal a jedná; a každý ví, že Kozina z Oujezda není ani lotr ani vrah, každý ví, proč mu tu potupnou smrt usoudili. Nebude ani jemu, ani jeho rodu hanbou a Chodové také nezapomenou, že umřel pro jejich práva, a tak nezapomenou také na ně i na Lomikara, jenž ho křivě obvinil a dal nespravedlivě odsouditi. On, on! Proti němu nebylo dovolání, pro něj právo a spravedlnost zrušeny. To všude vědí, to všude uznají. Proto se Kozina nelekl zprávy, že má jít mezi své umřít potupnou smrtí. A pak se zaradoval, že uvidí ženu, děti, matku.

Kolik dnů ho vezli z Prahy do Plzně. Ó, byla to smutná, trapná cesta v okovech, na bídném voze za těch zamračených, deštivých a větrných dnů počátkem listopadu. Ale za týden pak, když už seděl ve vězení plzeňské radnice, vyplnilo se mu netušené jeho nejvroucnější přání. Záhy odpoledne otevřely se v neobyčejný čas dvěře žalární a jimi vstupovali — Panenko Marja! — Hanči s Hanálkou a matka s Pavlíkem — —

Temným sklepením zněly výkřiky žalu i radosti, pláč, jednotlivá slova, urvaná řeč, nemohoucí stihnouti citů, jež se střídaly v rozbouřeném nitru všech. Matka i žena pověsily se statnému Chodu na prsa a plakaly — on je objímal, tiskl k prsům, a již se opět po dětech shýbá, jež ho neznají. Udivené, zaleknuté hledí na bledého muže v sešlé šerce, jemuž řetěz na nohou rachotí a je děsí. Matka je běře jedno po druhém, k otci pozdvihuje,

dětem hlasem třesoucím se, pláčem sytým vykládá, připomíná, že to táta, a on je horoucně k sobě vine a líbá —

A tu z temného pozadí někdo vystupuje, na nějž vstupující zapomněli, a jehož si Kozina v návalu radosti své ani nevšiml. Totě poctivá tvář dudáčkova, totě Řehůrek Jiskra, jenž za svobody s ním nejedno šelmovství provedl, jenž byl prostředníkem, když si Kozina Hanči namlouval. Ted' vidí jejich shledání. Přistoupil, ruku věžňovi podáváje. A tomu, jak starého, věrného kamaráda spatřil, znovu se oči slzami zalévají. —

Usedl na chudé své lože, maje obě děti na klínu. Juž mu přivykují, juž se ho nebojí, a Pavlík jako by se na tátu rozpomínal. Hladí je, ptá se jich, zase juž obrací se po Hanči, po matce, jež u nich stojí. Na okamžik se mlada selka utišila. Řetěz sedícímu muži neřinčí, a nad ním, děti k sobě tulícím, v nazírání na něj zapomíná na vězení, na vše — Ale ted' ji zase bodlo; strašná myšlénka jako uspalá bolest' znovu ji srdce pronikla — pamatujíc ji, že je muž na smrt' — A juž zase Haněi běduje a s pláčem jejím ozval se nářek staré matky. —

Žalářník stranou, v koutě stojící upomíná, že juž čas, že povolená hodina minula. Všichni žasnou. Sotva že se uviděli, sotva promluvili, a juž je rozvádí! — A tolik si chtěli toho říci! Sotva že ženské jako letem mu pověděly, jak je doma, jak se pro něj soužily, jak nadarmo za něj u Lomikara prosily — a on sotva že jen několika slovy pověděl, jak jemu bylo, jak starý strýc umíral — a sotva jen Jiskra, an se přítel po nešťastném vzbouření zeptal, v krátkosti udal nešťastný odboje konec i Matěje Přibka smrt', tu juž se měli rozejiti —

Jedinou útěchu měli, že zítra jim bude zase dovoleno, aby se shledali. — — Vězeň opět osamotněl. A tu, když ty milé duše nestály po jeho boku, když nechoval na klíně drahých těch dětí, na něž se prve nemohl do syta nadívat, když zase obklopilo jej pusté temno smutného žaláře, tu hrůza ho pojala a teprve ted' ucítil plnou silou, co mu nastává. Kdyby viděl, jak v tu chvíli žena i matka, jako zdrceny, pro pláč sotva na cestu vidouce, ven z radnice vycházejí, jak věrný Jiskra, všecek skormoucen, je u jeho dětí, netušících neštěstí své i rodičův!

Druhého dne spatřil Kozina své milé zas — a zase jim povolený čas tak uběhl, že se nenadáli. Pak se s ním žehnali, poněvadž domů musili, a poněvadž páni tomu chtěli.

Ó, jak se bolestně všichni loučili, ačkoliv věděli, že se ještě jednou uvidí. To bude, až — oh — Těžko pomyslit! — — —

Tak den za dnem ubíhal a již se blížil ten neblahý dvacátý osmý měsíce listopadu.

Nežživěji na něj byl připomenut, když pojednou k němu do vězení kněz vstoupil a jal se ho na dalekou cestu připravovati. Přijal ho uctivě a ve slovích jeho našel mladý, pobožný Chod mnoho útěchy.

Poslouchal ho pozorně a ve všem jemu vyhověl, ale když se kněz zmínil o vrchnosti, tu bezděky potřásl hlavou a schmuřil čelo.

„Hdo, velem pane, je vinej, tuten co svý práva brání, nebo tuten, co sta lidí vokrádá, hudluje ha votroky z nich dělá, ha morduje ženám muže ha dětom tátu?“

Kněz vida skálopevnou přesvědčenost věžňovu, více nedomlouval, než toliko pravil:

„Přenech, synu milý, všecko pánu bohu; ten je nejlepší a nejspravedlnější soudce.“

„Jau, pámbů tuto rozsúdí — —“ odvětil pevně zachmuřený Chod.

XXIX.

O, Plzeňské ty náměstí!
Nám v žilách tuhla krev!

Šel, buben zněl, ó, jak se tměl
skrz černé sukno zvuk!
Šel, hrdý, vzpřímen, nám
vsak vřel
ve srdcích ještě muk. —
Vrchlický.

Ze Lhoty, Kýčova, Tlumačova a Stráže po čtyřech, z Pocínovic, Medákova, Chodova a Postřekova po šesti, osm z Klenče a po desíti z Dražinova a Oujezda půjdou do Plzně, aby viděli, jak potrestán bude ten buřič Kozina. A každý ať vezme s sebou své děti, chlapce i děvčata, ty, které by si, co v Plzni uvidí, na do smrti mohly pamatovati.“

Tak zněl rozkaz trhanovského pána, jenž všechny rychtáře přísně zavázal, aby v jejich vsích nařízení to jak náleží bylo vykonáno.

Lamminger váhal, nežli tento krutý rozkaz vydal. Nyní, kdy řada chodských vozů vjížděla tmavou branou do Plzně, mohl si každý pomyslit, že je jak náleží naučil poslouchali. Jak nařídil, všichni se sjeli v Domažlicích, odkud provázení jsouce úředníky panskými z Kouta a z Trhanova vydali se záhy po půlnoci na smutnou tu cestu. Bylo odpoledne, mrazivo a pochmurno, když do krajského města dorazili, a přece ze všech domů vybíhali lidé na ulici, zvědavými beztoho již plnou, aby se podívali na nucené ty svědky, jež pověst už ohlásila. Zvědavé, tu a tam soucitně hleděli na statné Chody v kožiších, v pláštích a v beranicích, kteří zachmuření, zamlkle na vozích seděli majíce vedle sebe dítky své, chlapce i děvčátka. Děti z odlehlých, pohorských vesnic zvědavě i plny úžasu kolem hleděly na věci jim neobyčejné, na výstavné domy, na shromážděný pestrý lid, jenž si na ně ukazoval.

Trhanovský pán mohl býti věru spokojen. Ale kdyby byl slyšel ty řeči po všech chodských dvorcích i chatách, kdež rozkaz jeho oznámili, kdyby byl slyšel ty kletby a ta zlořečení! A kdyby se nyní těm na vozích sedícím mohl do duše podívat, co o něm myslí, a proč ho poslechli! Jeli, ale duch jejich o rozkazu jeho nic nevěděl. Jeli, aby ještě jednou spatřili toho statečného obhájce svých práv, aby se s tím mučedníkem rozžehnali. A kdyby byl Lamminger slyšel, jak celou cestu o nikom jiném nemluvili, nežli o Kozinovi, litující ho, velebíce jej a obdivující se mu! — Však koutský správce Koš a purkrabí, kterého někdy věznili, dobře to pozorovali, ale když koně svého těsně k vozům přitočili, utichl všecken hovor, a Chodové hleděli jako němí zamračeně do země a žádný z nich se po úřednících ani neohlédl.

Na posledním voze, kde seděl starý Šerlovský s Pajdarem, vzpomněli také na Syku, mladého Šerlovského, i na divokého Brychtu a veselého Čtveráka, kterým v tu chvíli v okovech je jistě lépe, nežli jim všem. To Pajdar vyslovil a starý Šerlovský dodal, že nejlíp je Matěji Příbkovi — A zhluboka povzdechнув v duchu litoval, že s ním tam v té šarvátce nezůstal.

V Plzni bylo nad obyčej živo. Se všech stran sjelo se a sešlo veliké množství lidu, aby viděli popravu chodského sedláka, ohlášenou všude, v Praze i ve všech krajských městech po celém království. Ulice se hemžily lidem, jehož davy se probleskovala zbraň a probělával se oděv vojákův, procházejících se k vůli bezpečnosti městem. Úředníci Lammingerovy zavedli Chody do hospody pro ně již objednané. Starý Šerlovský, sotva že něco pojedl, chtěl vyjiti do města, ale hned se vrátil, a všecek popuzen oznámil, že ho nepustili, že je vojáci hlídají.

Když po té s Pajdarem a s několika staršími požádal koutského správce Koše, jenž s nimi tam v jizbě hospodské seděl a je pozoroval, aby jim bylo dovoleno vyjiti, že by si rádi vyprosili přístup do vězení, kdež by rádi dali Kozinovi poslední s pánem bohem, zle se na ne utrl.

„Však ho zítra uvidíte. K němu nemusíte. To vy tak —! Aby vám ještě naposledy kázal a vás svou řečí pobláznil, jak to již udělal. Nemáte

ještě dost, ještě byste si rádi s něčím začali a posvítili? Nesmíte odtud, mám tak poručeno. —“

Nitro se jim bouřilo — ale což činiti? Jsou jako v kleci a holou pěstí co by pořídili? Sedli zas a posupně mlčeli, a teprve po chvíli, když správce Koš ven odešel, řeč se jim uvolnila. A zase o Kozinovi mluvili a také na jeho ženu a matku vzpomínali, jak těm ubohým asi je — Ty dříve, před třemi dny, se na smutnou tu cestu vypravily. Jiskra Řehůrek zapráhl pěkný pár hnědáků, které si Kozina sám vypěstoval, a na vůz usedla nešťastná hospodářova rodina a Dorla. Starý Vlk běžel za nimi a na prosbu Pavlíkovu vzali starého a na prosbu Pavlíkovu, vzali starého věrného strážce také na vůz.

„Míl ho rád,“ pravil Jiskra, děláje vedle sebe místečko starému huňáči, z dobrého ještě plemene chodských hlídačův. Za vozem Kozinovým vyjel druhý z Oujezda, na němž sedělo několik sousedek starších ve smutkových sukních jako Hanči a stará Kozinová a ve smutkových bílých plachetkách.

Vyjely, aby Kozinovy ženské nebyly tak opuštěny a samy v těch hrozných chvílích. Na tom voze seděl také starý Příbek, nebožtíka Matěje otec, kterého Manka marně doma zdržovala.

Ani tak Šerlovský a Pajdar s ostatními o nich rozmlouvali, vkročil mezi ně z nenadání — Řehůrek Jiskra. Tuze rádi ho uviděli a k němu se tlačili, vyptávající se ho. Pozorně se kolem ohlédnuv, pověděl, že se s těží k nim dostal a že jen vojáka venku svým chodováckým šatem oklamal. Vypravoval, že Hanči s dětmi a s matkou smějí teď, dvakráte za den do žaláře, a že on už tam s nimi také byl. Pověděl, že je Kozina klidný a že ještě ženu a matku těší.

„Ha jak má tuty děti rád! Tu to je k pláči, kerak na ně mluví, kerak je hladí ha hubičkuje — ha kerak Hanči domlúvá, haby je jak se patří vychovála, ha by je teký na něj pamatovala, haby nezapomíly na tátu — haby Pavlík bul jak se patří Chodovák.“

Všichni byli dojati, a dudáček také na okamžik se zamlčel a pak zase začal:

„Teky vo vás mluvjl ha prosí vás, habyste mu vodpustíli, esli komu hublížil, habyste teký pamatovali na stará chodská práva — Ptal se teký jeli tu v městě Lomikar, ha hdyž jsom prál, že předevcírom přijíl zrouna kerak my, tu si povídá: ‚Přijíl se na mí podívat. Pane bože posilni mi zejtra, haby se mi tuten ešče nesmíl!‘ —“

A tu si dudáček vzpomněl na příhodu, která se stala, když předevcírem do Plzně přijížděli. Pověděl, že tu zrovna u samé brány potkali Lammingera, také dojíždějícího, a že když starý Přibek uslyšel, kdo tu je na blízku, že najednou ve voze vstal jako mladík a že zaťatou pěstí Lammingerovi hroze, jal se mu spílati, a že měla Manka a ženské co dělat, aby starocha udržely a uchlácholily, a ještě štěstí, že si toho ten trhanovský kat nevšiml. —

A tu rozechvěnému dudákovi připadlo také, jak vešli ku Kozinovi do vězení, a že ho starý Vlk hned poznal.

„Míli ste ho vidět, kerak radostí vrčil ha skákal, ha Kozinu lízal; ha hdyž jsme přeč vodcházeli, nemohli jsme tu němů tvář z harestu dostat. Vlk si leh ha nešel, ne ha ne — ha tak tam vostál —“

„Půjdešli ešče hin do harestu?“ ptal se Šerlovský. Jiskra přisvědčil, že se tam jistě ještě dostane, a tu všichni jako o překot jali se ho žádati, aby vyřídil od každého pozdravení a jak je to rmoutí, že se nemohou s ním rozloučiti — Ale v tom vešel koutský správce a zahlédnuv dudáka, zle se na něj obořil, co tu dělá. A když Jiskra mínil odejiti, Koš ho zdržoval; dudáček však ho přesvědčil, že musí odejít, že je tu s Kozinovou. A tak správce konečně polevil, marně se vyptávav, co dudák chtěl a povídal. —

* * *

Šero listopadového večera zahalilo královské město Plzeň. Bylo mrazivo a vítr pohvizdoval. Náměstí jako vymřelé, všude ticho a pusto. Venku nebylo nikde světla; domy, tmavá, vysoká radnice, naproti mohutný chrám, stojící prostřed náměstí, vše bylo zahaleno černými stíny. Smutně prorážel gothickými okny chrámovými mihavý svit věčné lampy. Před

radnicí přecházel stráží voják pláštěm zahalený. Opodál stálo několik žen v hnědých chodských kožiších. Mlčely, a sotva sebou hnuly upírajíce zraky své ku kostelu, nad nímž černá, špičatá věž trčela ku tmavým nebesům. Ale teď jako na dané znamení, v pravo, ku radnici se obrátily, kdež vrata vrzla. Vyšly odtud dvě ženské, a každá z nich děcko nese. Chodky, mezi nimiž Manka Příbkova byla, pustily se přímo k nim, ku Hanči a staré Kozinové. Obě se vracely z vězení, kdež dnes poslední večer trávily s mužem a synem. Poslední večer! A již nikdy více! Již nikdy se nevrátí ty večery, kdy všichni doma pěkně pospolu sedali, kdy Hanči u hejčedla zpívala a Jan s Pavlíkem dováděl, kdy byli tak spokojeni a šťastni!

Na to vše jistě teď Hanči pomýšlela a bylo to také na ní viděti. Jak je všecka od sebe, jak hledí na ženské jako vyjevená! Však věru by nebyl div, stará Buršíková v duchu pomyslila, kdyby se těm ženským Kozinovým v hlavách popudilo!

Chodky je teď obklopily, aby je do bytu zavedly, a děti, jež v náručí usnuly, jim pomohly nésti. Hanči nechtěla do bytu, že by tam nevydržela úzkostí, že tam všechno na ni padá. Dost jí domlouvaly, až pak dvě ji nezbytně vzaly pod paždí, neustále ji těšíce. A jak kolem kostela šly, stará Kozinová pojednou se jim vytrhla a padnuvši u dveří na kolena, jala se plakati a modliti se. A již také Hanči vedle ní klečela a Chodky nad nimi stojíce, smutně a soucitně na ně hleděly, v duchu se také modlíce, aby je pán bůh potěšil. —

V tu chvíli bylo ticho v žaláři, ozářeném dvěma voskovicemi u kříže na pokrytém stolku stojícími. Na stěnách vězení mihal se stín mladého Choda, jenž zamyšleně přecházel. Byl bled, ale kliden. Slyšel o přípravách, slyšel o účastenství svých krajanů, jak mu o něm skrze matku Jiskra byl zvěstoval. Bylo mu útěchou — Cítil, že Lamminger úplně nezvítězil a že zítřejší den mu také nepomůže, třeba dosáhl toho, čeho chtěl, jeho, Kozinovy smrti.

Ale jak bude dále na Chodsku? Jak bude s rodinou?

Těžké dvě myšlenky, na něž neměl odpovědi, a jež tesknou ho naplňovaly. Sepjal ruce a jal se modliti. Usedl na lože. Záhy však unavení

přišlo. Unavení z myšlení, z dojmův a mocných citův. Položil hlavu a hned usnul. A spal dobře až do úsvitu, kdy se ihned probudil, jak uslyšel ve dveřích klíč zarachotit.

Přinesli mu snídání, lepší nežli kdy jindy. Sotva že se jí dotekl a trochu vína upil.

Pak přišly — matka a žena s dětmi i Jiskra. Píchlo ho, když je zahlédl. Naposled i Ty poslední dny se mohl ještě těšit, když z vězení odcházeli: přijdou zas odpoledne, zítra, a zítra ještě jednou. Ted' už neměl žádného zítra. Pomyšlení hrozné! Vida však ty bledé, vyděšené tváře matky své i ženy, opanoval se a jal se je těšiti.

„Dá pámbů, že nadarmo nehumírám — že to bude pro všechny lepší. Třeba se tohoto dočkáte ha budu pak šichni vzpomínat. Lomikar hu světskýho súdu vyhrál, bale hin hu božího výhrám já — protože naše věc bula pravá ha já nevinně musím humřit —“

Tu stará matka jeho rukama zalomila.

„Ha já tuto všecko hudála — Dobře má Hanči, já jsom tutoho vina — Hdyby tu těch majestatů jsom nechala — Ó, můj chlapče, vodpusť mi ha ty teky, dívčí!“

Každým, kdo znal tuto pevnou stařenu, jež se tak ovládati dovedla, byl by tento projev zoufalého bolu, ten výkřik mateřského srdce, otřásl. Syn k ní kvapně přistoupiv, těšil ji a pak obrátiv se ku ženě své pravil pohnutým hlasem:

„Esli tak, Hanči, myslíš, prosim tě, nemysli huž, ha mámě nic za zlé neměj. Vona za nic nemůže — Co jsom hud'ál, bul bych i bez ní hud'ál, šak víš, že jsom to dávno huž míl v myšlinkách —“

A juž opět se k dětem chýlil, a na ně mluvil a je hladil. Pak jako by si vzpomněl, k matce se obrátil a prosil ji jakož i ženu, aby mu odpustily, že jim tolik zármutku způsobil.

„Pambů vám voplat' všecku vaši lásku — ha tu Hanči, vem —“ a sňal rudé fábory ze svého „ženícího“, nyní juž sešlého županu. „Tuty jsom pořád vopatroval ha schovával, to bula má jediná památka na demů, na vás

— Muži ji berú s sebou do hrobu, hale tytu nesmí pod —“ Nedořekl, že nechce tu milou památku a milý dar donést pod šibenici —

Dvěře se otevřely, žalárník vešel a za ním dva vojáci po zuby ozbrojení. Jak je ženské shlédly, daly se do křiku a pláče a Hanči skoro omdlévala. Kozina ji zachytil, objal ji, matku, pak děti, nejdéle. Líbal je, žehnal jim krátkými, třesoucími se slovy, v nichž zněla všechna jeho láska i žal. —

Na náměstí shlukly se lidu nesčetné houfy; hlava na hlavě, že hnutí nebylo, že každý, kde stanul, byl jako zaražen, sotva dýchaje. V oknech, ve vikýřích samá hlava, i na střechy mnozí zvědavci vylezli. Nejhuře bylo před radnicí, kdež vojsko ve zbrani sotva udrželo lid. jenž se ku vratům tlačil a valil, aby zahlédl odsouzence. Vrat poblíže, před vojáky stála skupina Chodův. Osmašedesát, většinou vysokých, statných mužů, starých i mladších stálo tu bez čekán, vážně, zasmušile. Zraky všech na ně hleděly, na malé jejich děti, jež na ruce drželi, a na větší výrostky i na několik těch zasmušilých Chodek v dlouhých kožiších. Lidé se na ně ukazovali, mluvili o nich; Chodové však do lidu nepohlédli, zraky své po průjezdu radnice obračejíce.

Ted' sebou trhli. V radnici se kroky a nářek ozvaly. Juž vojáci vyšli ven, a za nimi — to on! Kozina! Srdce se jim sevřelo. To je ten statný muž, jenž býval jako krev a mléko. Jak se přepadl, jak je bledý! — ó, ubohý Kozino! Ale jak pevně jde, jak nese hlavu rovně! Všichni měli jednu myšlenku, všichni Chodové vykročili, aby ho pozdravili, aby mu ruku naposled stiskli. Ale vojsko je zadrželo, nesměli se ani hnouti. Jen to zahlédli, že Kozina spatřiv je, na ně se usmál. Ted' zastavili před samou radnicí. Vězeň se rozhlédl po nebi, jež tak dávno neviděl. Bylo jasné a modré. V tom žalárník Hanči a staré Kozinové domlouval, aby se utišily, že bude čten ortel.

Zraky všech na náměstí upřely se na balkon radnice, kamž vstoupilo několik úředníkův a jeden z nich jal se znovu čísti rozsudek hrdelního soudu, aby všichni tu shromáždění zvěděli, čeho se odsouzený dopustil.

Jak dočetl, dáno znamení a smutný průvod jal se dále bráti. V ten okamžik jeden z Chodů, byl to starý Příbek, smekl svou huňatku a vztáhnuv pravici směrem ku Kozinovi, zvolal:

„S pánem bohem, ty náš mučenníku!“

Slova jeho však zanikla v šumu a hluku zástupův, a jen nejbližší zaslechli ten stařecký hlas. I Kozina, neboť se po něm obrátil a Chodům ještě jednou hlavou pokynul, naposledy. Pak kráčel, maje po boku kněze a blízko starou matku a ženu, jež vedla Pavla a Hanálku za ruce. Za nimi kráčeli Chodové a Chodky a blízko za starou Kozinovou bral se Řehůřek Jiskra. V pravo, v levo vojáci, lid zdržující. Ti, kdož z davů odsouzence, matku jeho a ženu v němém bolu, a malé ty nevinné dítky uviděli, slzám se neubránili.

Průvod se jen zvolna před se bral. V předu oddělení vojska, klestící cestu zástupy, a odtud zněl temný, stlumený rachot zastřené bubny. Kráčeli od radnice do Pražské ulice. S věže ozval se žalostivý hlas umíráčku. Když Kozinová a Hančí jeho první zvuky zaslechly, rukama zalomily. Co se kolem dalo, nevěděly.

Hančí se všecko kolem mlhou zastíralo. V ní všecko splývalo a z ní jen slyšela pustý jakýsi šum, a temný rachot — jen děsný hlas umíráčku ji pronásledoval jasně. Srdce jí usedalo, křeč jí sevřela prsa, plakati již nemohla. A teď se jí nohy počaly silněji třásti, kolena se chvěla, a těžká mdloba počala jí smysly zastírat. Sousedky chodské dobře si ji všimly, jak zavravorala.

Kozina se zastavil a s ním všecken průvod. Byli právě v Pražské ulici. — Všichni se ohlíželi co se děje; a již šel hlas kolem i dále zástupy, že ta selka omdlévá. Všichni ji litovali i ti kolem v zástupu i měšťané z oken hledící — A hle — co se to vzduchem mihlo? Stříbrný peníz, za ním druhý, třetí, teď zlaták se zastkvěl a spadl za jinými do klína Hančí, již posadili na kamennou lávku před domem. Chtěli dáti tak útrpnost na jevo, či myslili dáti náhradu ubohé selce? Hle, jak po penězích prudce sáhla! A již je vyhodila jako řeřavé uhlí nebo ošklivý hmyz a vykřikla: „Dejte mi mýho muže! —“ Chtěli, aby zůstala, aby dále nechodila. Ale jako by nové síly

nabyla, vstala zas a kráčela dále smutnou cestou. Vyšli Pražskou branou ven, kráčeli nynějším předměstím, tenkrát skoro samými zahradami. Byl jasný, studený den. Průvod ohromného množství lidu, nabyv volnosti, rozproudil se v šíř a mnozí chvátali napřed tam ku výšině, kde se již vypínala šibenice. Kolem ní se vojsko rozestavilo a čtverhran utvořilo. V prostore té, zrovna proti šibenici, v čele šiku vojanského stáli radní pánové, úředníci, na koních tu seděli důstojníci a mezi nimi krajský hejtman Hora, maje po boku pana Lammingerera, svobodného pána z Albenreuthu. Šlechtic, zahalen jsa tmavošedým pláštěm, rozmlouval s panem hejtmanem krajským. Pihovatá tvář trhanovského pána byla jako jindy, přibledlá, klidná. Ale teď prudčeji zamrkaly jeho světlé řasy, an tam do čtverhranu vstoupil odsouzenec — Lamminger ho bystře pozoroval a s něho oka nespustil. Kozina kráčí pevně, nic není zničen — tvrdá hlava! Klidně vyslechl rozsudek znovu čtený. Teď nadešla chvíle rozloučení. Objímá ženu, matku, děti, líbá je — Lammingerovi se ani sval ve tváři nehnul, an pohlížel na ten srdcelomný výjev, na zármutek těch chodských žen, an pláč těch malých dětí až sem, k němu dorážel.

On jen Kozinu pozoroval a bedlivým zrakem stopoval jej, an se od své rodiny odtrhnuv, kráčí teď ku šibenici. Krok mu nevázne, neklesá, mužně a vzpřímeně jde, a teď kříž knězem mu podaný políbiv, stoupá pevnou nohou na žebřík tam, kdež na něj kat a smrt' už čekají. Kol kolem zavládlo hluboké, děsné ticho. Tisícové lidí hledí tam upřené, sotva dýchají. Studený vítr vane a čepejří pánům peří na kloboukách, a teď přinesl odtamtud, kde dvě Chodky děti Kozinovy odnášejí, srdcervoucí výkřik. O starou matku se tam mdloba pokouší — Než pojednou se stařena vztyčuje, jako by zpružena a hledí tam —

Hle, odsouzenec stanuv pod šibenicí kolem pohlédl, po městě dole a dál krajem se zrak jeho mihem otočiv, spočinul na nesčítném množství lidu, jež jako živé jezero obklopuje ten smutný vršek — Umdlévá snad odsouzenec, slábne? Ne. Hledá snad krajany, kteří tam stojí ve čtverhranu u vojska bledí, zarmoucení, z nichž přemnohý pěstě zatíná a jimž všem se oči kalí a z nichž nejeden vzlyká hlasem jako Jiskra? Zahlédl je, zahlédl i ženu,

matku, ale teď — co pro bůh — hledí tam k pánům — Poznal tam toho na vraném koni, poznal Lammingera, jenž se žebříku oči nespouští. Kozina se vzpřímil — podíval se mu do tváře, jako tenkrát na rychtě u Sykův — a slyš! Všemi to trhlo, páni, kat, všichni byli překvapeni. —

„Lomikare!“ zvolal Kozina jasným, daleko zvučným hlasem, jenž zachvívaje se, v tu chvíli zněl hrozně.

Naposled mihla se mu červeň bledým lícem, naposled oko zaplanulo.

„Lomikare! Do roka budeme spolu stát před súdnú stolicí boží, hin se hukáže, hdo z nás —“

V tom se velící důstojník vzpamatoval. Obnažený kord jeho se zaleskl vzduchem, kat podtrhl, a Kozinův hlas umlkl. Jana Sladkého, nazvaného „Kozina“, nebylo na živu.

Krajský hejtman všecek popuzen tím, co se stalo, promlouval k panu Lammingerovi. Ten, jsa na smrt' bledý, naslouchal, sotva však co z hejtmanovy řeči věděl. Na jeho rtech bylo viděti podivný úsměv. A teprve, když krajský hejtman podotekl, že všecken lid na ně syč zraky upírá, trhl sebou trhanovský pán.

Oko jeho pohlédlo na šibenici

„Visí,“ pravil a vydechl sobě; pak koně otočil. Kolem tisícové klečeli a modlili se s knězem za nebožtíka.

Nejen tam ze čtverhranu, kde byli krajané popraveného, ale i ze zástupu bylo slyšeti pláč a vzlykání. A jak páni zástupy zpět ku městu se vraceli, zaslechl Lamminger divné věci. Slyšel i viděl, jak si na něj ukazovali, jak ze zástupu výkřiky se ozývaly:

„To je on! To je ten katan! Ten ho dal popraviti!“

„Jak tam dopadne, kam ho Kozina zval!“

„Za rok a den! — Slyšeli jste? Do roka, urozený pane!“

Páni bezděky pobízeli své koně do kroku.

XXX.

Vším zní ta smutná novinu,
ji zná už každá ves,
že dobrý náš Jan Kozina
pod rukou kata klesl —

Však rok a den to pouze jen.
Bůh tak to nenechá — —

Vrchlický.

Po slunce západu viselo mrtvé tělo Kozinovo. Krajané jeho byli tou dobou již z města. Musili, a nemohli ani, jak zamýšleli, pomodlit se u mrtvoly svého zastance. Krajský nařídil, aby ihned se vydali domů na cestu a na kus je dal vojskem vyprovoditi. Rozhořčení vstupovali do svých vozův. Hněv jejich však ne hejtmana, ale Lammingera stíhal. Byliť všichni přesvědčeni, že on toho rozkazu příčinou. Vraceli se domů smutným, zimním krajem, sami zaraženi a zarmoucení. Chtěl-li Lomikar, aby si dnešní den pamatovali, toho dosáhl, ó, kdož by z Chodů mohl zapomenouti na dvacátý osmý den měsíce listopadu? Budou na něj pamatovati do smrti, budou na něj pamatovati od pokolení do pokolení, byť ani tu těch mladých, nedospělých svědků nebylo. Nejeden chodský muž se cestou nachýlil ku svému synkovi a napomínal ho, aby si pamatoval, jak Kozina pro chodská práva trpěl a hrdinsky umíral, aby nikdy nezapomněl, že to všechno Lomikar udělal a tomu aby nikdo neodpouštěl, aby nikdo s ním a s jeho rodem se nesmiřoval.

Chodsko trnulo. Znovu mužům, kteří byli v Plzni a doma teď vypravovali, kalil se zrak a hlas vázl, ani posluchači jejich plakali. Kolik dnů bylo po všech vesnicích chodských, jako by byli pohřeb vypravili. Nikdo nešel na robotu, a ze dvorů panských také nikdo se neodvážil Chody doháněti a nutit, jako by jindy hned byli učinili. Netroufali si toho v tu chvíli, aniž Chodům bránili, když se sešli v Domažlicích a putovali muži,

starci, ženy ve smutkových šatech i děti za město tam ku chodskému kostelu, kdež kněz sloužil mši svatou za mrtvého Kozinu. Ve starobylém, gothickém chrámu, jehož stěny staré malby zdobily, v jehož dlaždicích mnoho náhrobních kamenů se zašlými nápisy a erby bylo zapuštěno, sešlo se lidí množství veliké, nejen Chodův, ale i měšťanův, aby uctili památku popraveného. V předu v lavicích klečely matka, žena a děti Kozinovy, modlíce se za duši svého drahého, u jehož hrobu nemohou pokleknouti, jehož tělo daleko odtud odpočívá. V koutku kostelním pod kůrem klečel soused jakýsi a modlil se. Když po mši Kozinovi kolem šli, hloub hlavu naklonil, aby ho neviděli. Byl to Just, soustružník, jenž odbyv sobě trest pro pobuřování, jak v rozsudku znělo, nedávno teprve se z vězení navrátil.

V tu dobu Lammingera již na Trhanově nebylo. Z Plzně ani domů nepříjel, nýbrž poslal rychlého posla ku paní své, aby se za ním vypravila na cestu, že ji v Plzni bude očekávati.

„Strach a zlé svědomí ho pryč žene a povídali si všude po vsích i ve městě.

Pak sníh napadal. Letošní zima byla více nežli kdy jindy smutná, zvláště na Oujezdě. Starý Příbek zase byl jako před tím; ba ještě více se oddával svému strnulému zamyšlení, a nerozveselil se ani, když se jaro otevřelo, ani pak, když po žních mladý Šerlovský vězení přestav k nim do Oujezda přišel a řekl mu o Manku. Stařec svolil, a že hospodáře bylo nutno, ustanovena svatba brzo, na podzim. Ale pak dědeček Příbků se nějak probíral a spíše ven vyšel a často si zašel tam na návrší, odkud bylo viděti ku Trhanovu. Byloť to počátkem podzimu, v tu dobu, kdy Lamminger z nenadání přijel na Trhanov. To dědeček jistě vyhlíží, stihne-li boží trest toho nelítostného pána. Věru, že staroch vyhlížel tam na návrší a často za bouře, jako by byl přesvědčen, že do Trhanovského jistě hrom udeří. A když se strhla bouře, an právě duna meškal a Manka ho ven nepustila, tu bedlivě naslouchal, hlavou chvílemi pokyvuje, a často ku dveřím pohlédl, jako by snad čekal zprávu, že blesk už našel tu ryšavou hlavu. Ale pak, když tužší chlad pozdního podzimu nadešel a bouře již nebylo slýchat, tu starý Příbek zase jakoby tuhl a jako pavouk zapřádal se do svých myšlének.

Pan z Albenreutbu letos pozdě přijel do Trhanova. Jindy tu býval hned na jaře, letos už pozdě po žních. Že na hony přijel si, povídali. Ale již meškal kolikátý týden a teprve byl jednou v lese. Nějak málo ho to těšilo. Nezměnil se nic, byl jako jindy chladný, přísný, ba ještě přísnější, ale také nějak úzkostlivější. Sám nikdy nevyjížděl, a starý komorník Petr také pozoroval, že pán často, jsa o samotě, přechází a přemýšlí. Také zdraví počalo mu nějak váznouti. Petr, komorník, už několikráte spozoroval, že pán jda komnatou z ničeho nic se stolu nebo křesla chytl, a když se za okamžik sebral, na závrat' zaklel. Také si pak paní své, jež byla smutnější nežli loni, někdy postěžoval na zrak, že často vidí na okamžik všechny věci jako v duhových barvách a v noci že se mu časem, když se ze spaní vytrhne, dělají jiskry a blesky před očima. Postěžoval si, ne žalně, ale zkrátka, zamračeně, to však neřekl, že mívá často děsivé sny. Ale starý Petr, jenž vedle jeho komnaty v předsíni spal, často slyšel, jak pán ze spaní sténá a křičí a nejednou, když portieru tiše odslonil, viděl ho v záři noční lampy na posteli hrůzou snu zbuzeného, vytřeštěným okem kolem sebe hledícího. Jednou v noci, bylo koncem září, kdy venku harašil déšť a vítr vál, probudilo starého Petra zase pánovo sténání. A tentokráte ho také volal. Když k němu vešel, žádal pán, všecek jsa zpocený, mdlým hlasem:

„Podej mi minucí —“

„Minucí, Milosti? Nyní?! —“

„Ano — teď — chci vědět, kolikátého je —“ pravil pán nemoha se vzpamatovati.

„Zítra je osmadvacátého — vím to, Milosti, z paměti.“

Pán sebou trhl, ale hned dodal:

„Jakého?“

„Září měsíce — Milosti.“

„Ah tak — Ten sen mne nějak popletl, a také zpotil. Podej mi košili —“

Starý komorník vrátil se pln strachu na lože. Co se to plete pánovi? Osm a dvacátého! A tu se zarazil — Ano, to byla v Plzni ta — „O, věřím,

že mu to z mysli nejde, pomyslí staroch a jal říkat modlitbu za duše v očistci.

Všecky ty chorobné záchvaty trvaly vždycky jenom na krátko. Pan z Albenreuthu pak opět se zotavil; čím dále však, tím častěji se opakovaly, a pán byl mrzutější, málomluvnější, víc a více do sebe zabrán. Manželka se ho marně dotazovala, co mu je, nadarmo radila, aby lékaře se zeptal. Měla ted' smutné živobytí. Hostů nezvali, s nevlídným, zamlklým manželem nebylo skoro řeči. Ale pak se pojednou potěšila. Došloť z nenadání psaní od nejmladší dcery, že brzo s manželem svým přijedou do Trhanova. Všecka rozradována šla s tou novinou vstříc Lammingerovi, jenž právě z Kouta přijel. Vyslechl klidně tu zprávu; pak se divně usmál a pravil:

„Dočkám-li se jich —“

„A proč?!“ tázala se s úžasem paní Lammingerová.

„Což jste zapomněla, že mne ten sedlák, ten Kozina, pozval na boží soud?“ A zasmál se. Paní jeho však mráz pojal při tom smíchu.

Pak uhodil sychravý, mlhavý čas a přšlo skoro bez ustání. V tu dobu pan z Albenreuthu byl zase nějak chorý; měl hukot v uších a často zdálo se mu, že slyší zvonění tenkého hlasu, „jako umíráčku“, jak paní své s úsměškem pravil. Zdálo se, že na smrt' často myslí, že se však tomu brání a smrti se směje, ale že se jí přece bojí. Nejmladší jeho dcera Marie, nyní hraběnka z Vrtby, často naříkala na ty nekonečně, smutné večery na zámku trhanovském u přítomnosti zamlklého, přísného otce. Což by nyní říkala, kdyby viděla matku s ním ještě podivnějším a nad to nad obyčej podrážděným? Za takového dlouhého, smutného večera, bylo tak v polovici měsíce října, seděla paní z Albenreuthu v jídelně se svým mužem. Vyšívala něco, aby čas si ukrátila; muž pak četl. Pojednou pozvedla hlavu, neboť se jí zdálo, že manžel sebou v křesle nějak prudce hnul. Jak zbledl! A co se mu ruka chvěje? A již hodil knihu na stůl a hledí před se strnulým zrakem bez ducha.

Nastalo trapné ticho a teprve po chvíli odvážíla se ulekaná paní jemně se zeptati, co se stalo. Hlas její ho probudil. Trhl sebou, pak sáhl po knížce na stole rozchliplé a tam otevřené, kde prve četl, a mdlým hlasem řekl:

„Přečtěte si to —“

Paní četla udané místo francouzského toho spisu:

„Tu velmistr templářský, Jakub Molay, stoje na hranici, an ji kat už podpaloval, volal hlasem velikým papeže Klimenta i krále Filippa a zval je do roka a do dne na boží soud, jelikož původce nevinné smrti své a sta jiných bratří řádových. A toho divu! Rok než uplynul, odešli na věčnost oba i papež i král, jenž skonal 1. 1314 dne 29. měsíce listopadu. —“

Juž a ještě upírala zrak svůj do knížky. Bálať se na muže svého vzhlédnouti. A musila přece. Upíral na ni své chladné, nyní jako zamlžené oči.

„Četla jste? Co tomu říkáte?“ pravil a pokoušel se svůj úsměšek na rty vylouditi. „Můžete si chystati vdovské šaty —“ dodal, ale bezděky se zamlčel a sáhl si po čele. Marně se ho jala paní těšiti a jemu domlouvati.

„Snad abyste jim nějaké dobrodiní prokázal — „ maně jí v tu chvíli z úst vyklouzlo. Byloť to její srdečné přání, často na to myslila, ale nikdy se neodvážila to vysloviti.

„Komu! Jim, těm Chodům?!“ zvolal jako uštknut, jen že to vyslovila. „Jim, těm rebellům, rozumím vám. Vy jste byla vždycky při nich.“

„Ne, ne, jim ne —“ odmítala postrašená paní. „A komu tedy — Komu, pravím!“ doléhal Lamminger víc a víc se rozčiluje.

„Já myslila — jen — té vdově —“

„Dost! Kozinové?! Za to všechno, co mně její muž udělal? Snad nemyslíte také, jako hloupý lid, že byl nevinný. Tohle všechno od něho mám, — z jeho bláznivé řeči,“ vyhrkl najednou.

Té noci již ani oka nezamhouřil a několik dnů po té byl zase churavějším. Na hlavu si Petrovi postěžoval a že má ruce i nohy pořád studené. Ale pak, když se nebe vybralo a přišly jasné, slunné dny pozdní jeseni, tu se mu uvolnilo; a v ten čas přijela jeho mladší dcera, hraběnka z Vrtby. A tu se také na trhanovském zámku vyjasnilo. Tiché jeho prostory oživly příbylými hostmi a jejich družinou i hostmi jinými pozvanými na hony. Paní Lammingerová byla blažena příchodem své dcery, svého miláčka, a také její manžel nemračil už tak čelo. Byl hovornějším a horlivě

se honův účastnil. Jednou za hovoru se zetěm svým si liboval, že mu je nyní volněji a také že trochu lépe spí. Ale dcera, která ho již dlouho neviděla, shledala, že se valně změnil a přepadl. Řekla o tom matce. Paní z Albenreuthu povzdechla a pravila:

„Ach, milé dítě, teď je zase lepší, to vy jste ho pozdravili. Ale jak s ním bylo před tím! To dělá také jeho osamělost, že se společnosti vyhýbá, a melancholie, z níž má takové divné myšlení —“

„Ano, a divné pak řeči,“ dcera dodala. „Včera ráno, když se chystali do lesa, povídal hraběti: ‚Dnes je prvního — listopadu. Tedy jsem se ho přece dočkal. A když jsem se toho dočkal! — Mně se zdá, že ten —‘ ale nedomluvil, ale jen se zasmál. Hleděli na něj, ne rozuměli mu, on však už o jiném zavedl hovor.“

Paní z Albenreuthu se zasmušila. Věděla, co manžel myslil, že mu napadla zase ta lhůta, kterou mu dal nešťastný ten sedlák. Ó, by ten měsíc už minul. Pak bude rok a pak by se jistě pozdravil!

Mladá hraběnka těšila svou matku trudně se zamyslivší, toho se dovolávajíc, že otci již lépe, že je veselejší, nevědouc, že se matce ani ta podivná veselost jeho nelíbí. Mělať ráz zvláštní podrážděnosti a nezdála se jí býti upřímnou a přirozenou. Obě dámy zašly pak do jídelny, aby přehlédly tabuli hostům na večer chystanou.

Pozdě odpoledne se páni z honu vrátili a s hojnou kořistí. Kolik jelenův a také medvěda složili na zámeckém nádvoří. Všude bylo hlučno a veselo, dole i nahoře v panských komnatách. Všecken zámek byl osvětlen a zář jeho oken proudila jasně do tmy časného večera listopadového. Po lopotách lovu, po celodenním honu v hlubokých hvozdech byla jídelna panská zvláště milá a příjemná. Oheň ve velkém krbu veselá praskal, ale hlas jeho přerušován hlučným hovorem hostů pana z Albenreuthu, většinou to okolních šlechticův. Panstvo již za stolem hojně pokrytým sedělo, v čele pani domu, jí po boku manžel zrovna proti oknu hledícímu do zahrady a dál ku lesu Křížinovci a ku Oujezdské hoře a Hrádku, jež boky svými zakrývaly nebohé Houvězdo.

Líbezná krmí vůně naplňovala jídelnu, kterouž cinkot pohárů příjemně zvonil. A zvonil dál i pak, kdy misky a talíře odneseny. Víno zlaté i rudé perlilo se ve křišťálových pohárech; stateční lovci statečně popíjeli.

Hovor prve klidný stával se živějším, obecnějším a již bzukotem a směsí hlasův ozval se začasť hlasitý smích. Pan z Albenreuthu hovořil více nežli kdy jindy, usmál se také, ale také pil více nežli kdy jindy, jak si toho paní jeho velmi dobře všimla. To se poslední čas stávalo často. Hovor nejvíce o lovu veden, o rozmanitých příhodách, nesnázích.

„A jaké tu statné honce ráčíte mít,“ oslovil Lammingera jeden z hostů, cizí hrabě, jenž s hrabětem z Vrtby přijel.

Lamminger, jenž právě dopil plný pohár rudého, jiskrného vína, usmál se a pravil:

„Statné, ano, ale tvrdé. Musil jsem si je vycvičit. A dalo to, nežli velmožní páni Chodové si zvykli —“

„To byli samí Chodové? Ti —“ ptal se hrabě.

„Ano, ti rebellové. — Pan krajský hejtman by vám pověděl, pane hrabě, kolik kompanií vojska na ně musilo —“

Paní Lammingerová nerada ten hovor slyšela, pozorujíc, jak manžel její pitím už rozčilen ve tváři teď rudne.

„A dosud nevím, jak to se mnou dopadne,“ dodal pojednou posměšně a zachechtal se. „To se divíte, pane hrabě. Dali mně lhůtu — do dne do roka. Ten vůdce jejich — ó, té pýchy, tvrdosti selské! Stojí vám už na žebříku —“

Paní pozorujíc naběhlé žíly manželovy, jemně se dotekla jeho ruky, prosíc, aby ustál. On však nedbaje pokračoval hlasem o velikém rozčilení svědčícím:

„— oprátku má již na krku, a ještě si troufá mne z váti na boží soud. Ó, Kozino, špatný proroku! Rok už tu, ty tam a já dosud tu —“

Rázem umlkl a rázem sklesl zpět do křesla. Výkřiky dam i pánů rozlehly se komnatou, několik křesel se překotilo, jak hosté je ve zmatku opouštěli, aby přiskočili ku křeslu hostitele svého. Lamminger polo leže, polo sedě v rudém křesle svém, byl bez sebe. Oči měl otevřeny, zřetelnice

jejich roztaženy; nehnuly však sebou a byly jako v sloupu. Ještě několikráte zdlouha, z hluboka vzdechl, z hrdla chrapot se mu dral, ale jen na okamžik. Nežli se všichni hosté vyděšeni a zmateni kolem shlukli, již nedýchal. Hrabě z Vrtby sáhl mu na čelo. Ucítil lepkavý pot a pak když ku srdci ruku položil, neozvalo se. Darma křísili pana z Albenreuthu, darmo vyděšené dámy nařikaly, darmo do města pro lékaře poslali. Trhanovský pán odešel tam, kam ho Kozina vyzval.

A to bylo také, co všechny přítomné zvláště hrůzou naplňovalo. Přivolaný lékař, kterého všichni vyčkali až přijel, potvrdil to, co mezi hostmi šeptem se mluvilo.

„Není pomoci — Mrtvice —“ Ano, mrtvice, ale přece všichni mysli na to, o čem nebožtík sám vypravoval, a zaražení, vyděšení, a mnozí se strachem do svých komnat se rozešli.

Na zámku trhanovském přestal kvas, umlklo veselí. Zář v oknech pohasla a jen tam v těch dvou se kmitá, kde hoří světla u hlav svobodného pána z Albenreuthu. V předsíni sedí starý Petr a všecek od sebe ruce spíná a šeptá si:

„Boží soud! Boží soud!“ — —

Ráno, když starý Přibek bělovlasý, o čekanu se opíraje, vycházel ze dvorce, zastavoval ho už z daleka, křiče naň, Řehůrek Jiskra. A když doběhl, vyrazil ze sebe, sotva dechu popadaje:

„Lomikar humřil!“

A když stručně, uřvaně pověděl, jak Kozinu vyzýváje skončil, tu stařec sepjal ruce a nemoha slova vypravit, pohlédl k nebesům, až pak promluvil:

„Je spravedlnost, je ešte pámbů. Nínčkon hať humřu —“

V tu chvíli ve dvorci u Kozinu, kdež tu novinu již věděli, Hanči a stará matka se rozplakaly, vzpomínajíce vroucně na nešťastného Jana, nevinně popraveného.

A dál letěla ta zpráva širým Chodskem a všude boha spravedlivého velebili a na Kozinu vzpomínali. A zpráva v pověst rostla, jak tam na trhanovském zámku Lamminger se rouhal a jak náhle se bouře strhla, jak

okna i dvěře rázem se otevřely, řinčíce a praskající a jak tlumem vyděšených hostí brala se jídelnou zvolna bledá postava. —

Tam v Klenečském kostelíku uložili v hrobku pana z Albenreuthu, a kletby Chodů šly za ním. Když mu vyzváněli, do hrobu jej ukládající, stál starý Šerlovský, jsa návštěvou u syna, na statek Příbkův šťastně se přiženivšího, na návrší, kde stával a nyní také stál starý Příbek s mnohými sousedy, a tu bývalý pocínovský rychtář, nebo po tom odboji byl s rychtářství složen, ukazuje ku Klenči pravil:

„Kozina vyhrál ha my s ním — Co má níckon tuta šelma? —“ a myslil na Lammingera.

Hned po pohřbu odjela urozená vdova s rodinou a vícekrát se na Trhanov nevrátila. Do roka jej prodala i Kout a Ryzmberk.

Ze statku Kozinova smutek neodešel. Teprve pak se tam poněkud vyjasnilo, když Pavlík a Hanálka dorostli, když Pavlík se ujal hospodářství. Ale aby staré majestaty obnovil, o to se nepokusil ani on, aniž kdo jiný. Ted' opravdu nastalo perpetuum silentium. Bylo smutno na Chodsku, ale přece volněji, poněvadž Lamminger jim už nevládl.

Ze staré slávy Chodské zbyla jen zář upomínek, jež posilovala statný Chodů rod, kdy všude lid úpěl v porobě a ve tmách poníženosti. A na Jana Sladkého, Kozinu, a na jeho smrt také nezapomněli. Od pokolení do pokolení šla o něm zvěst' a zachová se, dokud v krásném Pošumaví, dokud v těch končinách u Domažlic, nám na věky památných, také krví chodskou hojně skropených, bude statečný, řeči, mravu a kroji svých pradědů věrný lid bulácký, potomci Psohlavcův.

Doslov.

Chodě v těch končinách, stanul jsem v Oujezdě také před statkem Kozinovým. Potkal jsem tu stařenu, vetchou a prostičkou, a za hovoru ptal jsem se jí na Jana Sladkého. — Podívala se na mne a snad mi nedůvěřujíc, takto jen odvětila:

„Já nic nevím, to pan děkan mají vo tom písma. Já jen vím tolik, že Kozina bul nevinně hutracenej ha že je svatým — “

K digitalizaci byl použit text knihy:

Alois Jirásek - Psohlavci

Tiskem a nákladem knihtiskárny F. Šimáčka

Praha, 1886.